

Bryssel den 18.11.2020
COM(2020) 744 final

**UTKAST TILL GEMENSAM SYSSELSÄTTNINGSRAPPORT
FRÅN KOMMISSIONEN OCH RÅDET**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD.....	2
HUVUDPUNKTER	3
1. ÖVERBLICK ÖVER UTVECKLINGSTENDENSER OCH UTMANINGAR PÅ ARBETSMARKNADEN OCH DET SOCIALA OMRÅDET I EUROPEISKA UNIONEN	24
1.1 Utvecklingen på arbetsmarknaden	24
1.2 Den sociala situationen.....	32
2. EXEMPEL FRÅN DEN SOCIALA RESULTATTAVLAN	35
2.1 Resultattavlan i korthet	35
2.2 Exempel från den sociala resultattavlan	38
3. SYSSELSÄTTNINGSPOLITISKA OCH SOCIALA REFORMER – MEDLEMSLÄNDERNAS ÅTGÄRDER OCH RESULTAT	41
3.1 Riktlinje 5: Stimulera efterfrågan på arbetskraft.....	41
3.1.1 Nyckelindikatorer	41
3.1.2 Åtgärder som vidtagits av medlemsländerna	55
3.2 Riktlinje 6: Öka arbetskraftsutbudet och förbättra tillgången till sysselsättning samt öka arbetskraftens färdigheter och kompetens	61
3.2.1 Nyckelindikatorer	61
3.2.2 Åtgärder som vidtagits av medlemsländerna	91
3.3 Riktlinje 7: Förbättra arbetsmarknadens funktion och göra den sociala dialogen mer ändamålsenlig.....	106
3.3.1 Nyckelindikatorer	106
3.3.2 Åtgärder som vidtagits av medlemsländerna	131
3.4 Riktlinje 8: Främja lika möjligheter för alla, främja social inkludering och bekämpa fattigdom.....	137
3.4.1 Nyckelindikatorer	137
3.4.2 Åtgärder som vidtagits av medlemsländerna	157

FÖRORD

Europeiska kommissionens och rådets gemensamma sysselsättningsrapport utarbetas i enlighet med artikel 148 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt. Europeiska kommissionens förslag till denna rapport är en del av höstpaketet. Sysselsättningsrapporten innehåller en årlig översikt över de viktigaste utvecklingstendenserna när det gäller sysselsättningen och den sociala situationen i EU samt över de reformer som medlemsländerna gjort i enlighet med riktlinjerna för deras sysselsättningspolitik¹. Det finns ett avsnitt för varje riktlinje: stimulera efterfrågan på arbetskraft (riktlinje 5), öka arbetskraftsutbudet och förbättra tillgången till sysselsättning, färdigheter och kompetens (riktlinje 6), förbättra arbetsmarknadens funktion och göra den sociala dialogen mer ändamålsenlig (riktlinje 7) samt främja lika möjligheter för alla, främja social inkludering och bekämpa fattigdom (riktlinje 8).

Sysselsättningsrapporten innehåller dessutom en analys av medlemsländernas resultat i förhållande till den sociala resultattavla som infördes i samband med den europeiska pelaren för sociala rättigheter. Pelaren tillkännagavs gemensamt av Europaparlamentet, rådet och kommissionen den 17 november 2017. I den fastställs principer och rättigheter på tre områden: i) lika möjligheter och tillgång till arbetsmarknaden, ii) rättvisa arbetsvillkor samt iii) socialt skydd och social delaktighet. Övervakningen av resultaten på dessa områden underbyggs av en detaljerad analys av den sociala resultattavlan.

Den gemensamma sysselsättningsrapporten har följande struktur: Kapitel 1 beskriver utvecklingen för arbetsmarknaden och den sociala situationen i EU. Kapitel 2 beskriver de viktigaste resultaten från analysen av den sociala resultattavlan som är sammankopplad med den sociala pelaren. Kapitel 3 innehåller en detaljerad beskrivning av nyckelindikatorer (bland annat från den sociala resultattavlan) och behandlar medlemsländernas resultat och problem samt den politik de fört enligt riktlinjerna för sysselsättningspolitiken.

¹ Europeiska unionens råd antog i oktober 2020 den senast uppdaterade versionen av sysselsättningsriktlinjerna (EUT L 344, 19.10.2020, s. 22).

HUVUDPUNKTER

Innan EU drabbades av covid-19-krisen hade sysselsättningen i unionen ökat stadigt, en tillväxt som dock hade börjat avmattas. Den positiva utvecklingen på arbetsmarknaden startade 2013 och förbättrades ytterligare under 2019 då den i slutet av året nådde en rekordnivå. De reformåtgärder som genomfördes av EU-länderna efter finanskrisen bidrog till denna sysselsättningsskapande tillväxt, även om vissa problem kvarstod i en del medlemsländer och regioner, bland annat när det gällde att främja utsatta gruppers deltagande på arbetsmarknaden.

Covid-19-pandemin vände på denna tendens, och ändrade plötsligt vårt sätt att leva och arbeta. Pandemin har skördat många liv och har orsakat en ekonomisk chock av aldrig tidigare skådat slag. EU:s och medlemsländernas myndigheter vidtog snabbt åtgärder. Att skydda befolkningens liv och levebröd var den främsta politiska prioriteringen. Medlemsländerna stödde i synnerhet de hårdast drabbade grupperna och sektorerna. Genomförandet av dessa åtgärder har, så här långt, hjälpt EU att undvika massarbetslöshet och sociala kriser. Dock är osäkerheten fortfarande stor. Ingen vet hur länge pandemin kommer att vara, när en hållbar ekonomisk återhämtning kan ske, och vilka konsekvenserna blir för de mest sårbara. Situationen skiljer sig åt mellan länderna, bland annat beroende på arvet från det förflutna. Medlemsländer som redan före pandemin drogs med allvarliga socioekonomiska problem är nu ännu mer utsatta.

Genomförandet av den europeiska pelaren för sociala rättigheter är avgörande för att säkerställa en rättvis och inkluderande återhämtning. Utformningen av politiska åtgärder till stöd för arbetstagare och hushåll måste styras av den sociala pelarens principer inom de tre dimensionerna ”lika rättigheter och tillgång till arbetsmarknaden”, ”rättvisa arbetsvillkor och socialt skydd” samt ”hälsa och inkludering”. I kampen mot pandemins effekter liksom i arbetet för att åstadkomma en återhämtning, är det viktigt att främja social resiliens och uppåtgående konvergens, och att sätta människor i centrum. De riktlinjer för sysselsättning som nyligen antogs innehåller särskild vägledning för att minska covid-19-krisens effekter på sysselsättningen och den sociala situationen och stöder medlemsländernas insatser för att modernisera arbetsmarknadens institutioner, utbildningsväsendet, sociala skyddsnät och hälso- och sjukvårdssystemen, för att göra dem rättvisare och mer inkluderande. Riktlinjerna innehåller också nya element som återspeglar unionens prioriteringar, särskilt vad gäller social rättvisa i samband med den gröna och den digitala omställningen. Att förvandla klimathotet och miljöproblemen till möjligheter och göra omställningen rättvis och inkluderande för alla är viktiga mål för den europeiska gröna given.

EU reagerade snabbt och kraftfullt på krisen. Medlemsländerna fick ekonomiskt stöd på en aldrig tidigare skådad nivå för att lindra krisens ekonomiska, sociala och hälsorelaterade effekter och stärka återhämtningen, bland annat genom det nya SURE-instrumentet, instrumentet för krisstöd och den ökade flexibiliteten i utnyttjandet av de sammanhållningspolitiska fonderna inom investeringsinitiativet mot effekter av coronaviruset. Dessutom kommer faciliteten för återhämtning och resiliens – som är en central del av Next Generation EU – att förmedla ekonomiskt stöd i stor skala till reformer och investeringar som syftar till att skapa nya arbetstillfällen och göra EU:s ekonomier, samhällen och hälso- och sjukvårdssystem mer uthålliga och bättre förberedda för den dubbla omställningen. Detta är en unik möjlighet att öka investeringarna i människor och påskynda den ekonomiska återhämtningen. Denna skyndsamma reaktion är i linje med den långsiktiga strategin och bidrar att stärka unionens förmåga att uppnå sina långsiktiga mål.

Målet med den gemensamma sysselsättningsrapporten är att hjälpa medlemsländerna att identifiera vilka områden som bör prioriteras för reformer och investeringar. Den gemensamma sysselsättningsrapporten, som utarbetas i enlighet med artikel 148 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, ger en översikt över de viktigaste utvecklingstendenserna när det gäller sysselsättningen och den sociala situationen i EU och genomförandet av riktlinjerna för sysselsättningen. Sysselsättningsrapporten har ingått i den europeiska planeringsterminen sedan starten och belyser de största utmaningarna på arbetsmarknaden och inom det sociala området som bör behandlas inom den årliga cykeln, som en del av höstpaketet. Inom den exceptionella planeringsterminen 2021² kommer den gemensamma sysselsättningsrapporten dessutom att hjälpa medlemsländerna att identifiera prioriterade områden för reformer och investeringar inom sina planer för återhämtning och resiliens, mot bakgrund av riktlinjerna för sysselsättningen. Resultaten från den sociala resultattavlan som åtföljer den europeiska pelaren för sociala rättigheter presenteras i den gemensamma sysselsättningsrapporten och kan underlätta utformningen av nationella planer. Dessutom kommer kommissionen, återigen mot bakgrund av den gemensamma sysselsättningsrapporten, att utvärdera planernas innehåll i de analytiska dokument som medföljer förslagen till rådets genomförandeakter. I samarbete med sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd ska kommissionen noga övervaka arbetsmarknaden och den sociala utvecklingen och regelbundet uppdatera rapporterna *Employment Performance Monitor* (för bedömning av sysselsättningssituationen) och *Social Protection Performance Monitor* (för bedömning av situationen för det sociala skyddet).

Covid-19-krisen har i hög grad påverkat arbetsmarknaden i EU. Det fanns vissa tecken på att sysselsättningen hade börjat minska redan under andra hälften av 2019, men i och med pandemin har den positiva utvecklingen avstannat för de flesta arbetsmarknadsindikatorer. Den totala sysselsättningen (som hade ökat med 15 miljoner sedan mitten av 2013) minskade med 6,1 miljoner personer från fjärde kvartalet 2019 till andra kvartalet 2020, vilket är den kraftigaste nedgång som noterats under två kvartal i rad. Under sex års tid har sysselsättningen utvecklats i positiv riktning och närmast sig målet i Europa 2020-strategin, men 2020 hamnar sysselsättningsgraden längre från detta mål. Arbetslösheten har dock endast ökat måttligt – med en procentenhet i september 2020 – tack vare de system för korttidsarbete och andra arbetsmarknadsåtgärder som snabbt infördes i syfte att bevara sysselsättningen, kombinerat med ett minskat arbetskraftsdeltagande. Ungdomsarbetslösheten (15–24 år) har dock ökat mer markant än arbetslösheten för andra åldersgrupper, och andelen unga som varken arbetar eller studerar har skjutit i höjden. Arbetstagare som är födda utanför EU har

² Som anges i den årliga strategin för hållbar tillväxt 2021 kommer den europeiska planeringsterminen 2021 att anpassas för att avspegla införandet av faciliteten för återhämtning och resiliens. Kommissionen kommer att analysera innehållet i de planer för återhämtning och resiliens som lämnats in av medlemsländer, och kommer att utforma analytiska dokument som bifogas förslagen till rådets genomförandeakter. Dessa analytiska dokument kommer att ersätta de vanliga landrapporterna. Eftersom planerna för återhämtning och resiliens är framtidsinriktade och politiska till sin natur behöver kommissionen inte föreslå några landspecifika rekommendationer 2021 för de medlemsländer som lämnat in en sådan plan. Kommissionen kommer emellertid att föreslå rekommendationer för budgetsituationen i varje medlemsland 2021 såsom fastställts i stabilitets- och tillväxtpakten.

också drabbats hårt. Resultaten varierar avsevärt mellan olika länder, regioner och sektorer och kräver noggrann övervakning och politiska insatser för att undvika en mer negativ inverkan på kort sikt.

Omfattande användning av system för korttidsarbete bidrog till att mildra konsekvenserna av covid-19-chocken på arbetsmarknaden. Antalet arbetade timmar per arbetstagare sjönk kraftigt, med 11,3 % under andra kvartalet 2020, jämfört med sista kvartalet 2019. Samtidigt ökade frånvaron från arbetet från 9,7 % under fjärde kvartalet 2019 till 21,8 % under andra kvartalet 2020 (omkring hälften av denna ökning beror på tidsbegränsade permitteringar). Sedan krisens början har medlemsländerna utvidgat systemen för korttidsarbete eller andra system för bevarande av arbetstillfällen (eller infört sådana system, om de inte redan fanns) i syfte att begränsa arbetslösheten, undvika förlust av humankapital och upprätthålla den sammanlagda efterfrågan. EU stöder dessa insatser genom det europeiska instrumentet för tillfälligt stöd för att minska risken för arbetslöshet i en krissituation (SURE). Den tillfälliga och samtidiga användningen av systemen för korttidsarbete bidrog till att hantera de omedelbara konsekvenserna av krisen och motverkade en kraftig ökning av arbetslösheten. Ju längre krisen varar, desto större är emellertid risken för att arbetstillfällen subventioneras i företag som inte längre är lönsamma. När man överväger att fasa ut system för korttidsarbete är det därför viktigt att noga väga behovet av att skydda företag och anställda så länge de ekonomiska omständigheterna kräver, å ena sidan, och åtgärder som främjar strukturomvandlingar och omfördelning av arbetskraften, å andra sidan (t.ex. genom väl utformade incitament för anställning och omskolningsåtgärder).

Covid-19-krisen bryter en sex år lång positiv utveckling på arbetsmarknaden

6,1 miljoner

färre

sysselsatta

under andra kvartalet 2020 jämfört med fjärde kvartalet 2019

72 %

sysselsättning

andra kvartalet 2020 (1,1 procentenheter lägre än ett år tidigare)

7,5 %

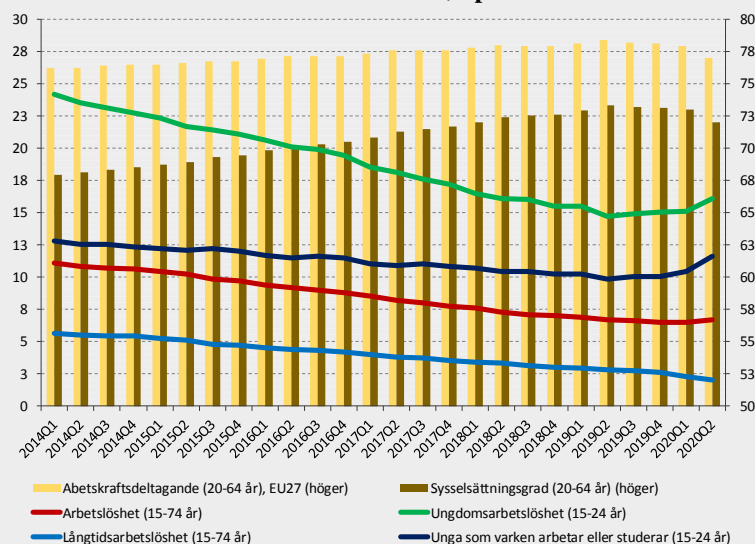
arbetslöshet i september 2020 (1 procentenhet högre än i mars)

-11,3 %

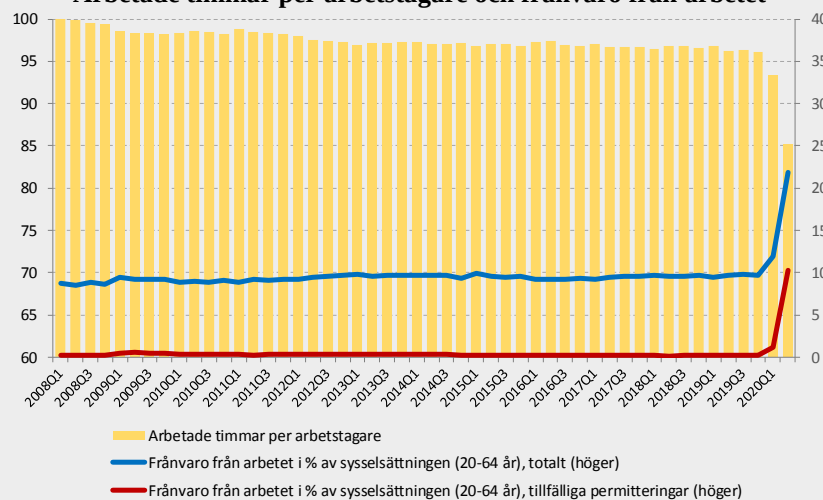
arbetade timmar per arbetstagar

under andra kvartalet 2020 jämfört med fjärde kvartalet 2019

Arbetskraftsdeltagande, arbetslöshet och unga som varken arbetar eller studerar inom EU-27, i procent

Arbetade timmar per arbetstagar och frånvaro från arbetet

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen. Säsongsrensade uppgifter, ej kalenderkorrigerade.

Den ekonomiska chocken upplevs olika inom olika sektorer och av olika kategorier av arbetstagar. Inom alla näringsgrenar utom byggsektorn minskade sysselsättningen under andra kvartalet 2020 jämfört med motsvarande period året innan, men allra störst var nedgången inom hotell- och restaurangbranschen, i kultur- och underhållningssektorn samt inom områden som juridik, ekonomi, vetenskap och teknik. Den minskade sysselsättningen har i större grad drabbat arbetstagar med atypiska anställningsformer, även om skillnaderna är stora mellan länderna. Arbetstagar med visstidsanställningar har drabbats hårt och andelen sysselsatta var 16,7 % lägre under andra kvartalet 2020 jämfört med motsvarande period året innan, medan sysselsättningen bland tillsvidareanställda har förblivit stabil, inte minst tack vare de politiska insatser som gjorts. Detta har lett till att de visstidsanställdas andel av det

totala antalet anställda har minskat avsevärt, men även här varierar situationen betydligt mellan länderna.

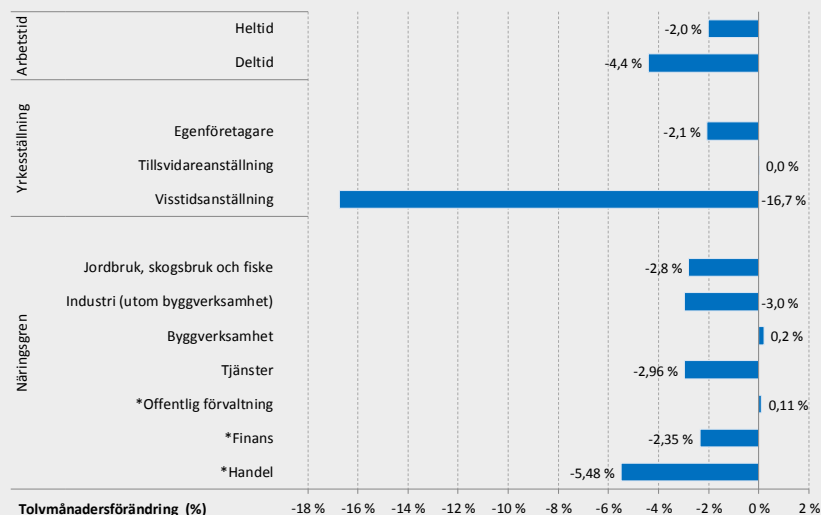
Pandemin har påverkat olika jobb och sektorer i olika hög grad

4,2 miljoner
färre arbetstagare
med visstids-
anställning under
andra kvartalet 2020
jämfört med
motsvarande period
2019

Sysselsättnings-
tillväxt inom
byggverksamhet,
offentlig förvaltning
och IKT

Nedgången störst i
relativa tal inom
handel, kultur och
underhållning samt
jordbruk

Sysselsättning (15–64 år) efter anställningsform: procentuell
förändring från andra kvartalet 2019 till andra kvartalet 2020

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen. Anm.: *Näringsgren enligt Nace rev. 2.

På grund av covid-19 finns det en risk för att ungdomsarbetslösheten kommer att öka kraftigt i medlemsländerna, och det kommer därför att behövas reformer och ett utökat stöd. Ungdomsarbetslösheten i EU hade minskat ytterligare under 2019, men ökade från 14,9 % i mars 2020 till 17,1 % i september, dvs. i snabbare takt än den totala arbetslösheten. Krisen ledde också till att ökningen av andelen 15–24-åringar som varken arbetar eller studerar blev den största från ett kvartal till nästa sedan Eurostat började samla in dessa uppgifter 2006 (från 10,4 % till 11,6 % mellan första och andra kvartalet 2020). Under 2019 hade en av tio unga i åldersgruppen 18–24 år högst grundskoleutbildning och mer än en fjärdedel av 30–34-åringarna saknade en kvalifikation som ger dem direkt tillträde till arbetsmarknaden (yrkesutbildning på gymnasienivå eller högskoleutbildning). I kommissionens förslag till rekommendation om yrkesutbildning och förslag om det europeiska området för utbildning fastställs mål för en ökning både av andelen med yrkesutbildning på gymnasienivå och av andelen med högskoleutbildning. Eftersom andelen unga som varken arbetar eller studerar i huvudsak har ökat till följd av att efterfrågan på arbetskraft har minskat, kommer det att behövas reformer som stöder nya arbetstillfällen, utbildning och kompetens. Ett framgångsrikt genomförande av den förstärkta ungdomsgarantin, med stöd av välfungerande offentliga arbetsförmedlingar och utbildningssystem, kommer att vara viktigt. När det gäller unga kvinnor som varken arbetar eller studerar – som i fler fall än män står utanför arbetskraften – bör reformerna även inbegripa åtgärder för att avlägsna skattemässiga hinder för arbete och göra det lättare att förena arbete och omsorgsansvar (se nedan).

Covid-19-krisen ledde till att andelen unga som varken arbetar eller studerar ökade markant

11,6 %

unga som varken arbetade eller studerade (15–24 år) under andra kvartalet 2020 (1,2 procentenheter mer än föregående kvartal)

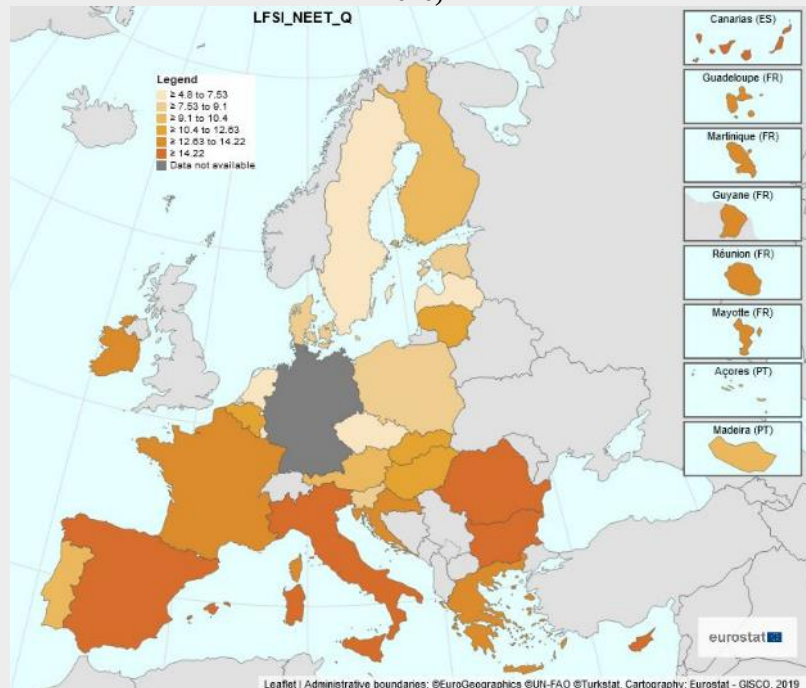
-12 %

lågutbildade unga som förvärvsarbetade mellan slutet av 2019 och andra kvartalet 2020

26 %

av alla unga (30–34 år) har en kvalifikation som inte ger dem direkt tillträde till arbetsmarknaden (yrkesutbildning på gymnasienivå eller högskoleutbildning)

Unga (15–24 år) som varken arbetar eller studerar (andra kvartalet 2020)

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen.

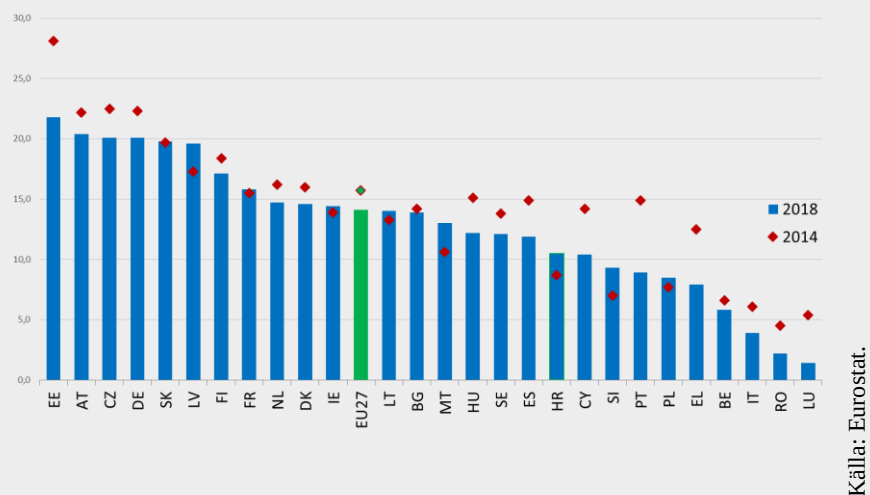
Skillnaden i sysselsättning mellan kvinnor och män ligger kvar på samma nivå som tidigare medan löneskillnaderna mellan könen har minskat under de senaste fem åren, men krisen har gett upphov till nya risker och understrukt behovet av reformer och investeringar. Kvinnors sysselsättningsgrad har visserligen ökat, men löneskillnaderna mellan könen har endast minskat något sedan 2013, trots att kvinnor i genomsnitt har högre utbildningsnivå. Kvinnor är överrepresenterade i låglönesektorer och låglöneyrken, vilket gör dem särskilt sårbara på de arbetsmarknader som drabbats av covid-19-krisen. Könsskillnaderna är större för kvinnor med små barn: under 2019 var deras sysselsättningsgrad 14,3 procentenheter lägre än för kvinnor utan barn, medan sysselsättningsgraden för män i motsvarande situation låg 9,6 procentenheter högre än för män utan barn. Sysselsättningen är särskilt låg bland kvinnor som är äldre, födda utanför EU, lågutbildade eller har en funktionsnedsättning. Kvinnors deltagande på arbetsmarknaden skulle kunna stärkas genom reformer och investeringar som gäller förskoleverksamhet och barnomsorg samt långvarig vård och omsorg och genom åtgärder för att skapa balans mellan arbete och privatliv, till exempel lika möjligheter till föräldraledighet och vårdledighet för kvinnor och män. Andra exempel på reformer och investeringar är åtgärder för att garantera lika karriärutveckling, åtgärder för lönetransparens, justering av skatte- och förmånssystemet, till exempel särbeskattning i stället för sambeskattnings samt familjeavdrag, avdrag för försörjningsberoende make eller maka och överförbara avdrag.

Fortsatt stora könsskillnader vad gäller sysselsättningsgrad och lön i flera EU-länder

11,4 procentenheters skillnad i sysselsättning mellan könen under andra kvartalet 2020 – nästan oförändrad sedan 2013

14,3 procentenheters inverkan på sysselsättningen vid föräldraskap (lägre sysselsättningsgrad för kvinnor med små barn jämfört med kvinnor utan barn)

Ojusterad löneskillnad mellan könen 2014 och 2018 (procentenheter)

Krisen kommer sannolikt att få oproportionerligt stora konsekvenser för invandrare från länder utanför EU och därför behövs det ytterligare insatser för att underlätta deras integration på arbetsmarknaden. Sysselsättningsgraden för invandrare från länder utanför EU ökade mellan 2017 och 2019 (från 61,5 % till 64,2%). Sedan krisen började har dock deras sysselsättningsgrad minskat betydligt (till 60,8% under andra kvartalet 2020) på grund av att de är överrepresenterade bland personer med visstidsanställning och i sektorer som drabbats hårt av krisen. Ändå har de haft en nyckelroll i viktiga yrken i frontlinjen under pandemin. Dessutom arbetar första generationens invandrare oftare i lågkvalificerade yrken även om de har en högre utbildning. De åtgärder medlemsländerna har vidtagit, som tillhandahållande av språkkurser, tillgång till utbildning, arbetsmarknadsvägledning och erkännande av färdigheter och kvalifikationer, har bidragit till att förbättra deras integration på arbetsmarknaden. Genom att vidta fler åtgärder av detta slag kan man bidra till en mer inkluderande återhämtning och ta vara på invandrarnas kompetens och potential. Detta gäller även flyktingar.

För att förbättra den sociala resiliensen är det avgörande att man angriper orsakerna till segmenteringen av arbetsmarknaden, bland annat genom lagstiftningsändringar och rätt incitament för tillsvidareanställningar. Visstidsanställningar förekommer i varierande grad i olika länder och är relativt sett vanligare bland unga och kvinnor. Sysselsättningen har under krisen fluktuerat mest i medlemsländer med en stor andel visstidsanställda. Det är därför viktigt att se till att visstidsanställningar underlättar inträde på arbetsmarknaden och att de fungerar som en språngbräda till tillsvidareanställning, eftersom detta kommer att vara avgörande för att öka den sociala resiliensen och stödja en rättvis och inkluderande återhämtning. Reformen för att modernisera lagstiftningen om anställningsskydd är viktiga i detta avseende. Det måste finnas tydliga villkor för användning av visstidsanställning, för att hindra att anställningsförhållanden leder till otrygga arbetsvillkor och för att uppmuntra tillsvidareanställningar. Medlemsländerna bör samtidigt se till att arbetssökande trots perioder

av otrygg anställning har tillräcklig tillgång till social trygghet, särskilt arbetslöshetsförmåner, genom flexibla kvalifikationsregler, och att de erbjuds möjlighet till utbildning och omskolning.

Många arbetstagare skyddas fortfarande inte genom tillräckliga minimilöner. De lagstadgade minimilönerna är ofta låga jämfört med andra löner i ekonomin, trots att de på senare tid har ökat i många medlemsländer. Minimilönen är i allmänhet inte tillräcklig för att skydda arbetstagarna mot risken för fattigdom. Det finns dessutom skillnader vad gäller andelen som omfattas av minimilön både i länder med lagstadgad minimilön (på grund av att vissa kategorier är undantagna) och i länder där lönerna uteslutande fastställs genom kollektivförhandlingar (för arbetstagare som inte omfattas av kollektivavtal). Efter ett samråd med arbetsmarknadens parter lade kommissionen fram ett förslag till direktiv för att säkerställa att arbetstagarna i EU skyddas genom tillräckliga minimilöner. Förslaget syftar till att främja kollektivförhandlingar om löner i alla medlemsländer. De länder som har lagstadgade minimilöner bör se till att det finns förutsättningar för att fastställa tillräckliga minimilöner, inklusive tydliga och stabila kriterier för lönebildningen, indikativa referensvärden som kan utgöra en grund för bedömning av huruvida lönerna är tillräckliga samt regelbundna översyner vid lämpliga tidpunkter. De här länderna uppmanas också att se till att variationer och avdrag i de lagstadgade minimilönerna blir proportionerliga och motiverade och att arbetsmarknadens parter deltar när minimilönerna fastställs och uppdateras. Slutligen innehåller förslaget bestämmelser om bättre kontroll och övervakning av minimilöneskyddet i alla länderna.

En anpassning av arbetsvillkoren har visat sig vara avgörande under pandemin och kommer att vara viktig även efteråt. Det kommer att krävas investeringar på arbetsplatsen och reformer som ger ökade möjligheter till flexibla arbetsformer. Många medlemsländer har anpassat arbetsvillkoren och till exempel utvidgat användningen av distansarbete, med särskilt fokus på att skydda utsatta arbetstagare. Under hälsokrisen har distansarbete varit ett viktigt sätt att säkerställa driftskontinuitet samtidigt som det har gett större möjligheter att tillgodose ytterligare vårdbehov. Men distansarbete kan också medföra risker, bland annat för arbetstagarnas yrkesmässiga, fysiska och psykiska välmående. På sikt kommer pandemin att leda till en omprövning av hur arbetsplatser är organiserade och av balansen mellan arbete och privatliv. De nationella bestämmelserna om distansarbete skiljer sig till innehåll och omfattning, till exempel när det gäller främjande av informations- och kommunikationsteknik för detta ändamål. Med utgångspunkt i befintlig nationell praxis kring kollektivförhandlingar bör medlemsländerna se till att arbetsmiljöerna är säkra och väl anpassade och att så många som möjligt omfattas av flexibla arbetsformer så att de kan hitta en balans mellan sitt arbete och sitt privatliv. Större uppmärksamhet bör även ägnas åt att förbättra arbetsvillkoren för arbetstagare i utsatta situationer och för att ge personer med odeklarerat arbete incitament att övergå till formell anställning. Pandemin har även lyft fram brister inom vissa hälso- och sjukvårdsyrken och behovet av att anpassa och förbättra vårdpersonalens arbetsvillkor och kompetens.

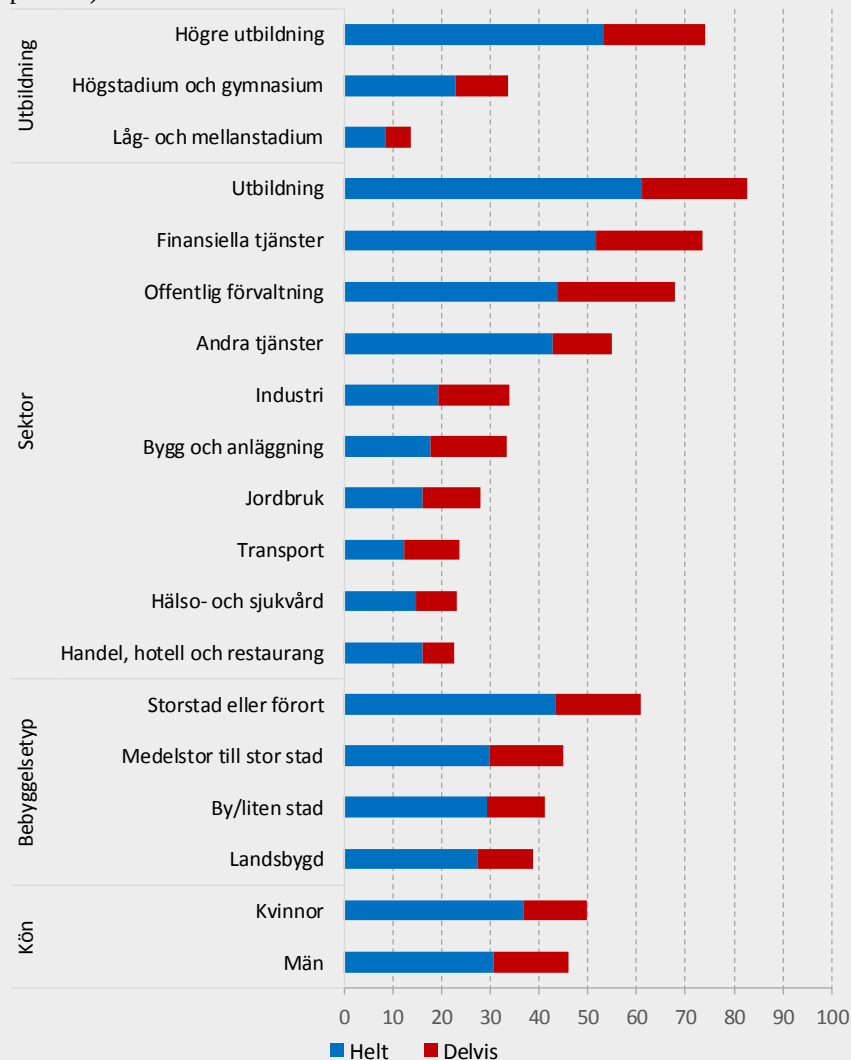
Andelen distansarbete under krisen varierar avsevärt mellan olika uppgifter och sektorer

Arbete hemifrån under covid-19-krisen, arbetstagare som omfattas (EU-27, i procent)

60 procent-
enheters
skillnad vad
gäller
möjligheten att
distansarbete
mellan
högutbildade och
lågutbildade
arbetstagare

61 %
av dem som bor i
större städer
kunde
distansarbete,
jämfört med 41 %
av personer i
mindre städer

Anställda inom
utbildning och
förvaltning
kunde i stor
utsträckning
distansarbete

Källa: Eurofound (2020), e-undersökningen Living, working and COVID-19.

Aktiva arbetsmarknadsåtgärder är nyckeln till de anpassningar som är nödvändiga på arbetsmarknaden till följd av covid-19-chocken. Vid sysselsättningskrisens början varierade andelen som omfattades av aktiva arbetsmarknadsåtgärder i medlemsländerna. Stöd till smidiga övergångar på arbetsmarknaden samt åtgärder för att förebygga riskerna med en ytterligare polarisering på arbetsmarknaden är avgörande för att alla ska gynnas av tillväxten. Detta är särskilt viktigt i de medlemsländer där långtidsarbetslösheten fortfarande är hög, eftersom den sannolikt kommer att förvärras till följd av covid-19-chocken. Medlemsländerna har ändrat befintliga ramar eller infört nya system för aktiva arbetsmarknadsåtgärder för att bättre kunna reagera på förhållandena på arbetsmarknaden, främja sysselsättning samt kompetensutveckling och omskolning. Många gånger har de fått stöd till detta från Europeiska socialfonden. De kan nu ha möjlighet att kombinera sammanhållningspolitiska medel med finansiering från faciliteten för återhämtning och resiliens i syfte att främja ytterligare riktade aktiva arbetsmarknadsåtgärder, däribland åtgärder för kompetensutveckling och omskolning.

För att mildra krisens negativa effekter och stödja arbetslösas övergång till anställning måste det finnas system som erbjuder tillräckliga arbetslöshetsförmåner under tillräckligt lång tid. Tillräckliga arbetslöshetsförmåner under en rimlig tidsperiod för alla arbetstagare – även arbetstagare med atypiska anställningar – är en förutsättning för att stödja arbetssökande under övergångar. Särskild uppmärksamhet måste ägnas åt personer med kort eller avbruten arbetslivserfarenhet, eftersom de ofta omfattas av dessa förmåner i mindre utsträckning. Till följd av pandemin har flera medlemsländer stärkt skyddet vid arbetslöshet. Systemen kan behöva ses över när de ekonomiska omständigheterna förändras, så att inkomstnivåerna förblir tillräckliga och så att de som drabbats får stöd för sin integrering på arbetsmarknaden.

De offentliga arbetsförmedlingarna kommer att vara tvungna att använda andra metoder än de traditionella för att hantera det ökade antalet arbetssökande och för att stödja omfördelning av arbetskraften mellan yrken eller sektorer . Andelen arbetslösa som vänder sig till den offentliga arbetsförmedlingen för att söka jobb har minskat under de senaste åren. Det finns dock stora skillnader mellan medlemsländerna. Unga, lågutbildade och äldre arbetssökande är fortfarande överrepresenterade bland dem som anlitar den offentliga arbetsförmedlingen. För att kunna ge arbetssökande och arbetsgivare tillräckligt och ändamålsenligt stöd i dag kan kapaciteten behöva byggas ut, med stärkta profileringsystem och en högre grad av vägledning och mentorskap för arbetssökande. Investeringar i moderna it-lösningar och omskolning av de offentliga arbetsförmedlingarnas personal kommer att vara en viktig förutsättning för att kapaciteten ska stärkas. Ett starkare stöd som bygger på individuella handlingsplaner kan hjälpa dem som drabbats av krisen att få jobb under en kommande återhämtningsperiod.

Den offentliga arbetsförmedlingen kan underlätta smidiga övergångar och främja en snabb återhämtning

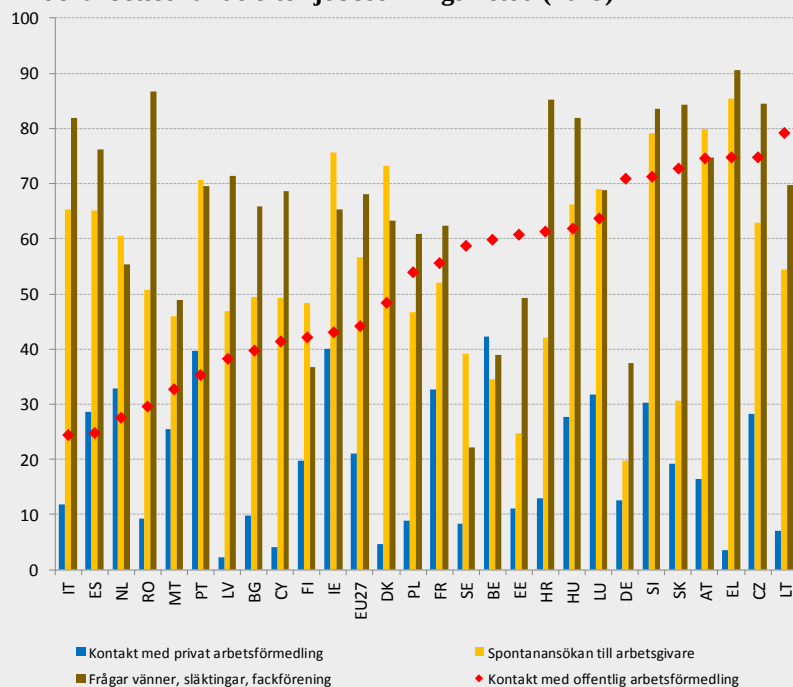
45 procent- enheters

skillnad mellan den högsta och den lägsta andelen som fick hjälp från den offentliga arbetsförmedlingen att hitta jobb 2019

Av de arbetssökande som kontakter den offentliga arbetsförmedlingen är **många** lågutbildade och äldre

Hög långtids-
arbetslöshet före pandemin kan göra det svårare att skapa en återhämtning som gynnar alla

Andel arbetssökande efter jobbsökningsmetod (2019)

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen.

Social dialog och arbetsmarknadens parter deltagande vid utformningen av åtgärderna är avgörande för att främja en rättvis och hållbar återhämtning och stödja tillväxt för alla. I flera medlemsländer har kollektivavtal och social dialog bidragit till utformningen och genomförandet av de omedelbara socioekonomiska insatserna under covid-19-krisen, bland annat åtgärder för att snabbt anpassa arbetsmönstren, till exempel främjande av distansarbete, och åtgärder för att skydda hälsa, inkomst och jobb för arbetstagare i frontlinjen och för nyckelpersonal. I de medlemsländer som redan har välutvecklade strukturer för social dialog samrådde man aktivt med arbetsmarknadens parter om krisåtgärderna. I andra medlemsländer har krisen lett till att arbetsmarknadsparternas deltagande, som var begränsat redan före hälsokrisen, har minskat ytterligare. För att säkerställa att reformer och investeringar inom den nya faciliteten för återhämtning och resiliens under 2021–2023 genomförs på ett ändamålsenligt och smidigt sätt är det viktigt att medlemsländerna samarbetar med arbetsmarknadens parter när de nationella återhämtnings- och resiliensplanerna utarbetas.

Bristande jämlikhet inom utbildningen äventyrar den sociala sammanhållningen och en tillväxt som gynnar alla. Därför krävs det reformer genom vilka man kan skapa mer inkluderande utbildningssystem och uppnå bättre resultat, stödja de mest utsatta och investera i utbildningsinfrastruktur och digital utbildning. Barn från lägre socioekonomiska grupper ställs ofta inför betydande utmaningar vad gäller utbildningsresultat. Deras deltagande i förskoleverksamhet och barnomsorg är mycket lägre och de uppnår ofta inte grundläggande kunskaper i läsning i högstadiet och gymnasiet. De är också underrepresenterade inom högre utbildning, liksom studenter från landsbygdsområden,

studenter med funktionsnedsättning och invandrare från länder utanför EU. När distansundervisning infördes under nedstängningarna blev det tydligt att elever med lägre socioekonomisk bakgrund hade sämre förutsättningar. Deras digitala färdigheter låg ofta på en lägre nivå och många hade inte tillgång till datorer och internetanslutning. Skillnaden mellan flickor och pojkar håller också på att bli större både i fråga om grundläggande färdigheter och högre utbildning, där pojkar presterar sämre än flickor. Det finns en risk för att kombinationen av dessa faktorer leder till sämre förutsättningar under hela yrkeslivet, inte minst mot bakgrund av att det redan finns stora skillnader mellan lågutbildades och högutbildades sysselsättningsgrad (29,1 procentenheter 2019). Det finns en stark koppling mellan utbildningsresultat, framgång på arbetsmarknaden och deltagande i samhällslivet, vilket visar hur viktigt det är att utbildningen är inkluderande så att man kan säkerställa en rättvis återhämtning och stärka samhällets resiliens. Reformerna kan bland annat handla om att förebygga nivågruppering på ett tidigt stadium, erbjuda stödtjänster och riktade finansiella program och tjänster för mindre gynnade skolor, familjer och unga, se till att barn som behöver hjälp ges bättre utbildningsmöjligheter, till exempel genom att elever med särskilda utbildningsbehov integreras i den vanliga undervisningen, och att investera i infrastruktur och utrustning.

Sämre socioekonomiska förutsättningar har fortfarande stor betydelse för deltagande i utbildning och de resultat som uppnås

36,4 % av elever

med sämre ekonomiska, sociala och kulturella förutsättningar uppnår inte **grundläggande kunskaper i läsning**

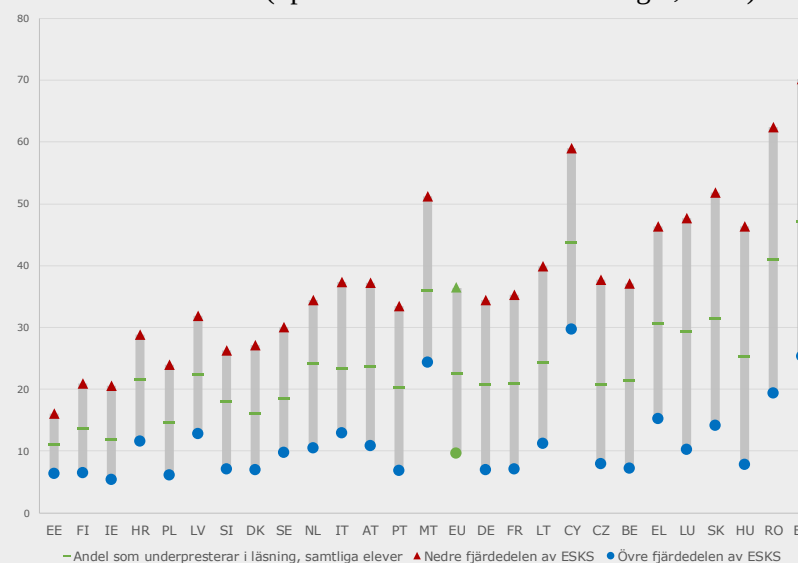
11,3 procentenheters

skillnad i deltagandet i förskoleverksamhet och barnomsorg **för barn som riskerar fattigdom eller social utestängning 2016**

22,5 %

av unga som är födda utanför EU har högst grundskoleutbildning (jämfört med 10,2 % för hela EU)

Andel som underpresterar i läsning efter ekonomisk, social och kulturell status (i procentenheter av femtonåringar, 2018)

Anm.: ESKS står för ekonomisk, social och kulturell status.

Källa: PISA 2018, OECD.

Kompetensutveckling och omskolning måste prioriteras för att främja en inkluderande återhämtning och stödja den digitala och gröna omställningen. Före krisen uppgav företagen i EU att bristen på kvalificerad personal utgjorde det främsta hindret för investeringar. I 20 medlemsländer uppnåddes inte det EU-omfattande målet på 15 % för vuxenutbildning. Vuxna med lägre kvalifikationer deltar betydligt mindre i utbildning, trots att de har störst behov, och en fjärdedel av unga vuxna har inte de kvalifikationer de behöver för att få tillträde till arbetsmarknaden. I vissa sektorer, däribland it-sektorn, är klyftan mellan antalet lediga tjänster och antalet utexaminerade stor. I många medlemsländer är det fortfarande alltför svårt att få tillgång till vidareutbildning efter avslutad formell utbildning, och valideringen av färdigheter är underutvecklad. Om man dessutom beaktar de nya kompetensutmaningar som uppstår i samband med den digitala och gröna omställningen är det uppenbart att man måste stödja en omdaning av yrkesutbildningen och

högskoleutbildningen. Såväl i den nya kompetensagendan för Europa som i det europeiska området för utbildning fastställs åtgärder för främjande av livslångt lärande, kompetensutveckling och omskolning, bland annat genom en kompetenspakt och genom strategier, prognoser, vägledning och validering när det gäller kompetens. Inom ramen för flaggskeppsinitiativet för kompetensutveckling och omskolning ("Reskill and Upskill") uppmanas medlemsländerna starkt att lägga fram förslag till reformer och investeringar som gäller kompetensutveckling, särskilt digitala färdigheter, och som kan finansieras genom den nya faciliteten för återhämtning och resiliens, utöver och som ett komplement till den finansiering som vanligen tillhandahålls genom Europeiska socialfonden.

Deltagandet i vuxenutbildning kan främjas och är nyckeln till karriärutveckling och lyckade övergångar på arbetsmarknaden

Sysselsättningsgrad efter utbildningsnivå 2018
(andel av befolkningen 25–64 år, 2019)

28,3 procent-
enheters

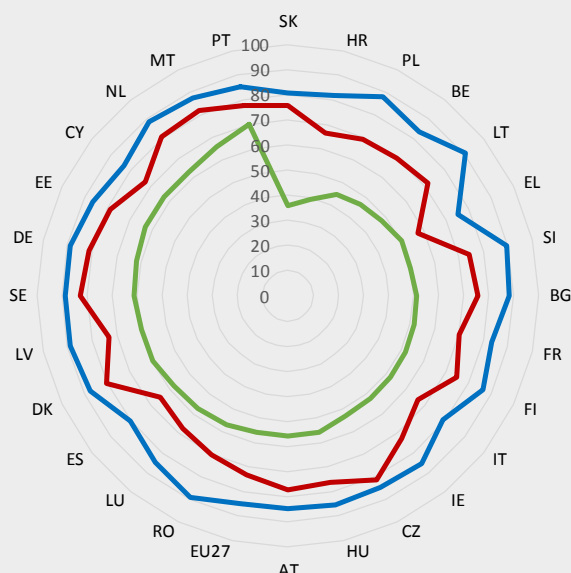
skillnad i
sysselsättningsgrad
mellan

lågutbildade och
högutbildade

6,5 procent-
enheters

skillnad i
deltagandet i
vuxenutbildning för
lågutbildade

— låg utbildning — medelhög utbildning — hög utbildning

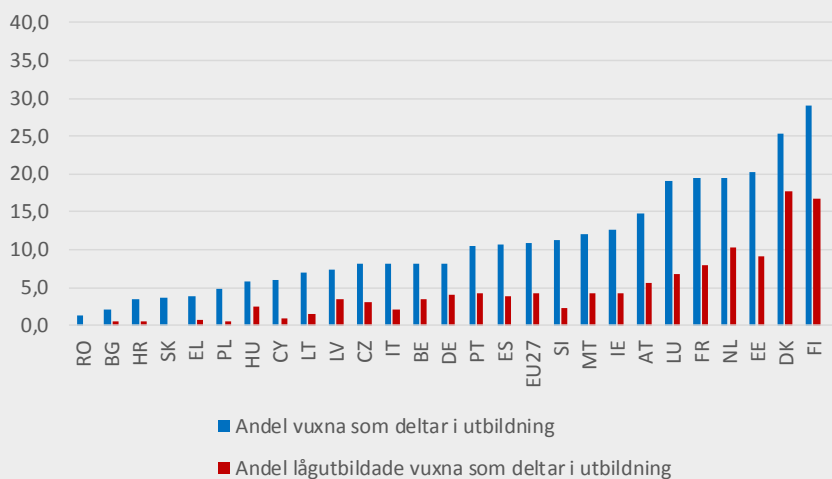

I 20 EU-länder
deltog **mindre än**
15 % av vuxna i
vuxenutbildning

Hälften av alla
vuxna

bör delta i
vuxenutbildning
under ett år senast
2025, enligt
kompetensagendan
för Europa (jämfört
med 38 % under
2016)

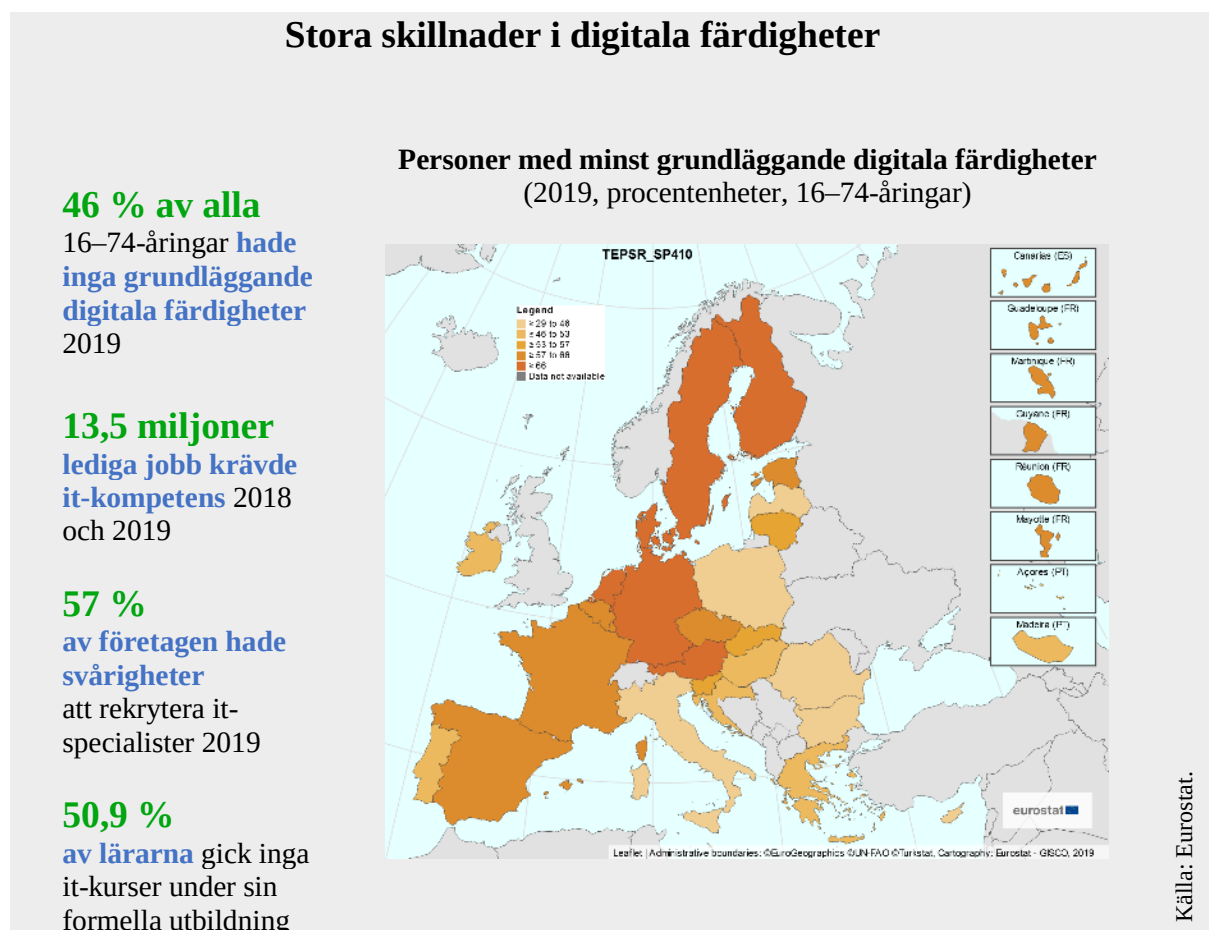
Andel vuxna och lågutbildade vuxna som deltar i utbildning
(andel av befolkningen 20–64 år, 2019)

Källa: Eurostat.

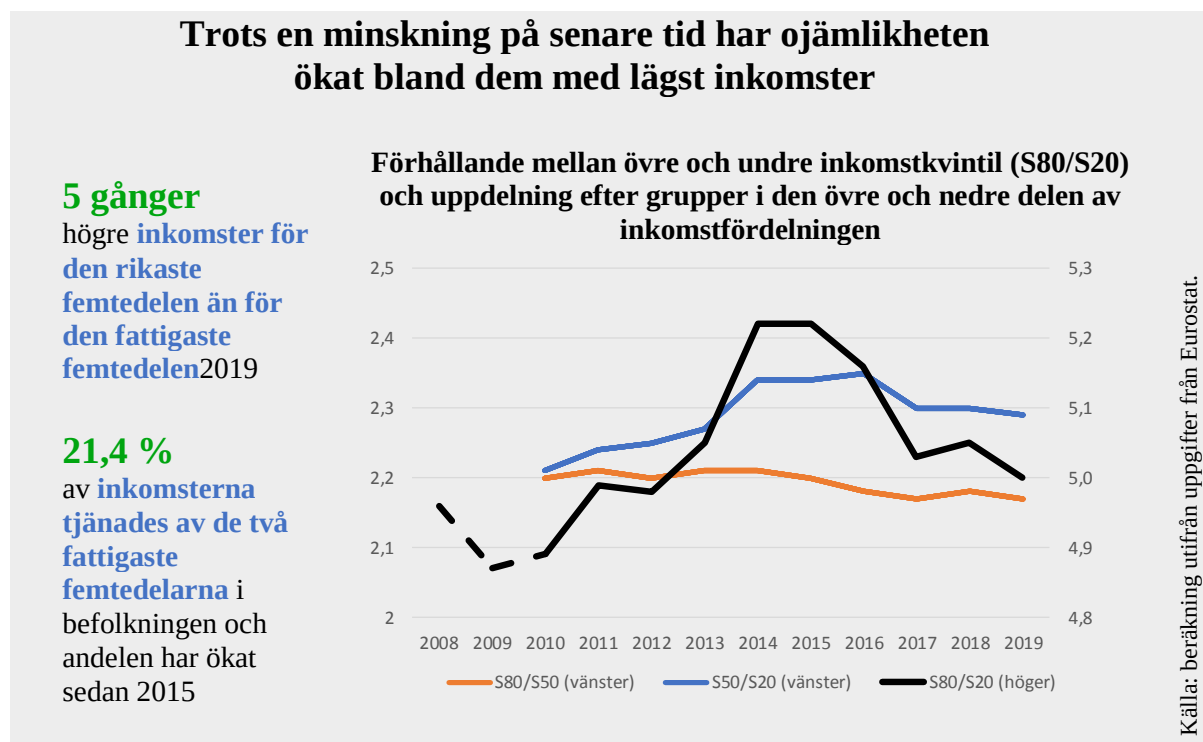
Covid-19-krisen är ett konkret bevis på hur viktigt det är stärka de digitala färdigheterna. Under pandemin hade affärsverksamhet och utbildning inte kunnat fortgå och en stor del av invånarna i EU skulle inte ha haft tillgång till tjänster som hälso- och sjukvård om det inte vore för digitala färdigheter. De digitala färdigheterna kommer att bli allt viktigare

för deltagandet på arbetsmarknaden och i framtidens samhälle samt för att stödja den gröna och digitala omställningen. Men framstegen när det gäller grundläggande digitala färdigheter har varit små. Trots att det skett en blygsam förbättring saknade fler än fyra av tio personer i EU, särskilt äldre och lågutbildade, grundläggande digitala färdigheter 2019. Det råder dessutom systematisk brist på digitala experter och personer med avancerade digitala färdigheter. En stor utmaning är att kvinnor är underrepresenterade bland dem som har en högskoleutbildning inom naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap eller matematik och bland dem som jobbar med it. Trots att flickor i tidig ålder har bättre digitala färdigheter än pojkar väljer de i flera fall andra studier eller yrkesbanor. Reformerna för att stärka de digitala färdigheterna inbegriper uppdateringar av läroplanerna, it-kurser i grundskolan, it som ett självständigt ämne i högstadiet och gymnasiet, stöd till lärare och utbildare (bland annat om hur de kan uppmuntra flickors intresse och ambitioner), möjligheter för vuxna att förbättra sina digitala färdigheter, åtgärder för att göra studier inom naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap och matematik samt it mer lockande (särskilt för flickor), ökat samarbete mellan företag och forskare samt investeringar i digital infrastruktur och utrustning.

De totala inkomstskillnaderna minskade något åren före covid-19-pandemin, men under de senaste tio åren har skillnaderna ökat bland dem som har lägst inkomster vilket föranleder frågor om hur inkluderande den ekonomiska tillväxten varit. Den rikaste femtedelen av hushållen i EU har i genomsnitt en inkomst som är omkring fem gånger högre än inkomsten för den fattigaste femtedelen. Under de senaste åren har inkomstskillnaderna ökat mer bland dem som har längre inkomster (S50/S20) än bland dem med högre inkomster (S80/S50). Enligt preliminära uppskattningar har de automatiska stabilisatorerna och de politiska åtgärder som vidtagits få att få bukt med covid-19-krisen hittills dämpat effekterna

på ojämlikhet. För att utjämna inkomstskillnaderna måste medlemsländerna införa reformer på olika politikområden, bland annat vad gäller skatte- och förmånssystemens utformning, lönebildningsmekanismerna, inkludering och lika möjligheter inom utbildning (från tidig ålder) samt tillgång till högkvalitativa och prismässigt överkomliga tjänster för alla. Åtgärdernas fördelningseffekter måste bedömas, särskilt när det gäller de åtgärder som stöder den gröna och digitala omställningen.

Före covid-19-krisen hade antalet människor som riskerade fattigdom eller social utestängning minskat under sju år i rad, men de långsamma framstegen i länder med högre fattigdomsnivåer ger en fingervisning om utmaningarna för de sociala trygghetssystemen. Under 2019 löpte 92,4 miljoner personer risk för fattigdom eller social utestängning, vilket är 2,3 miljoner färre än året innan. Sedan den topp som nåddes 2012 har indikatorn för andelen som lever i allvarlig materiell fattigdom förbättrats mest, följt av den för andelen personer som bor i hushåll med mycket låg arbetsintensitet, tack vare den goda situationen på arbetsmarknaden före krisen, medan fattigdomsriskerna inte har minskat i lika hög grad. Denna positiva utveckling har dock till viss del avmattats i många medlemsländer. Fattigdomen bland förvärvsarbetande och graden av fattigdom har minskat långsamt, inte minst för personer som bor i hushåll med mycket låg arbetsintensitet. Covid-19-krisen har lett till att arbetslösheten ökat och allt fler står utanför arbetskraften, vilket gör det mycket osannolikt att Europa 2020-målet om 20 miljoner färre människor som lever i fattigdom eller social utestängning (jämfört med 2008) kommer att nås. Den nuvarande situationen innebär utmaningar för de sociala trygghetssystemen, särskilt när det gäller att på sikt garantera tillräckliga inkomster och tillhandahålla tjänster av god kvalitet, särskilt för dem som har de största behoven.

Fattigdomen är fortfarande utbredd bland de mest utsatta grupperna, särskilt bland barnfamiljer, personer med funktionsnedsättning och personer födda utanför EU, som alla har drabbats oproportionerligt hårt av covid-19-krisen. Pressen på hälso- och sjukvården, utbildningssystemen och de sociala trygghetssystemen, särskilt de sociala tjänsterna, har varit större än någonsin och lett till ännu större problem för dem som har det

allra svårast. Risken för fattigdom eller social utestängning för barn (under 18 år) har minskat under de senaste åren, men var ändå en procentenhet högre än för befolkningen i arbetsför ålder, och var mycket hög i vissa medlemsländer. Tillräckliga inkomstnivåer och tillgång till tjänster som utbildning, hälso- och sjukvård samt boende är av central betydelse för barnfamiljer och säkerställer lika möjligheter i livet. Kommissionen kommer under 2021 att föreslå en europeisk barngaranti som ska utgöra en ram för åtgärder på EU-nivå. Personer med funktionsnedsättning och personer som är födda utanför EU löper också större risk att drabbas av fattigdom eller social utestängning och de behöver därför mer stöd. Den nya strategi om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som kommissionen planerar att lägga fram 2021 ska främja ekonomisk och social inkludering för personer med funktionsnedsättning. Strategin ska enligt planerna inriktas på en rad olika områden, som utbildning, sysselsättning, tillräckligt socialt skydd, tillgänglighet och icke-diskriminering. I den europeiska pelaren för sociala rättigheter fastställs att alla har rätt till tjänster av god kvalitet. En ökad satsning på tillgång till tjänster, däribland sociala tjänster samt öppen vård och hemvård som möjliggör självständigt boende och inkludering i samhället, kommer att beaktas i flera av kommissionens kommande initiativ, till exempel i de ovan nämnda strategierna och den nya handlingsplanen för integration av personer med invandrarbakgrund.

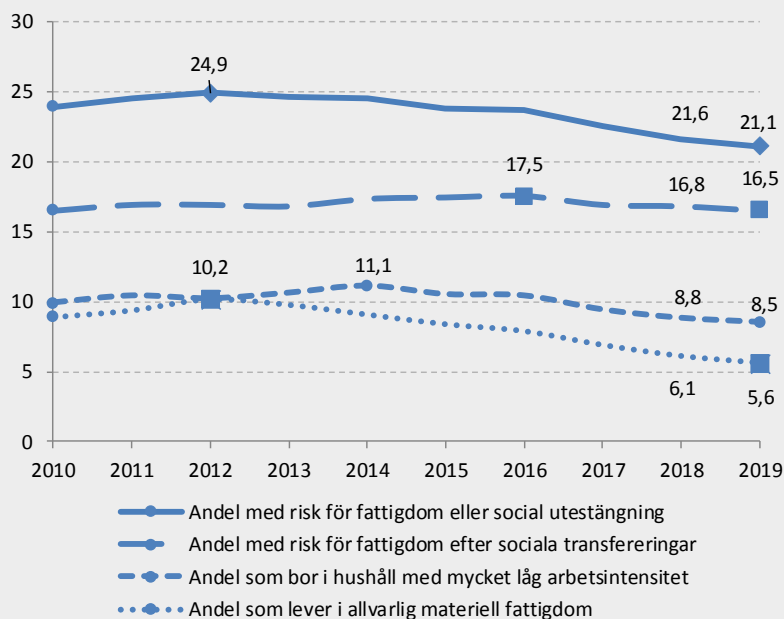
Andelen som riskerar fattigdom och social utestängning minskade före Covid-19-krisen, men långsamt

92,4 miljoner
personer löpte risk
för fattigdom eller
social utestängning i
EU-27 under 2019,
dvs. 2,3 miljoner färre
än under 2018

22,5 % av alla
barn
löper risk för
fattigdom eller social
utestängning

9 % av
arbetstagarna
löper risk för
fattigdom

Andel som löper risk för fattigdom eller social utestängning och dess sekundära indikatorer i EU

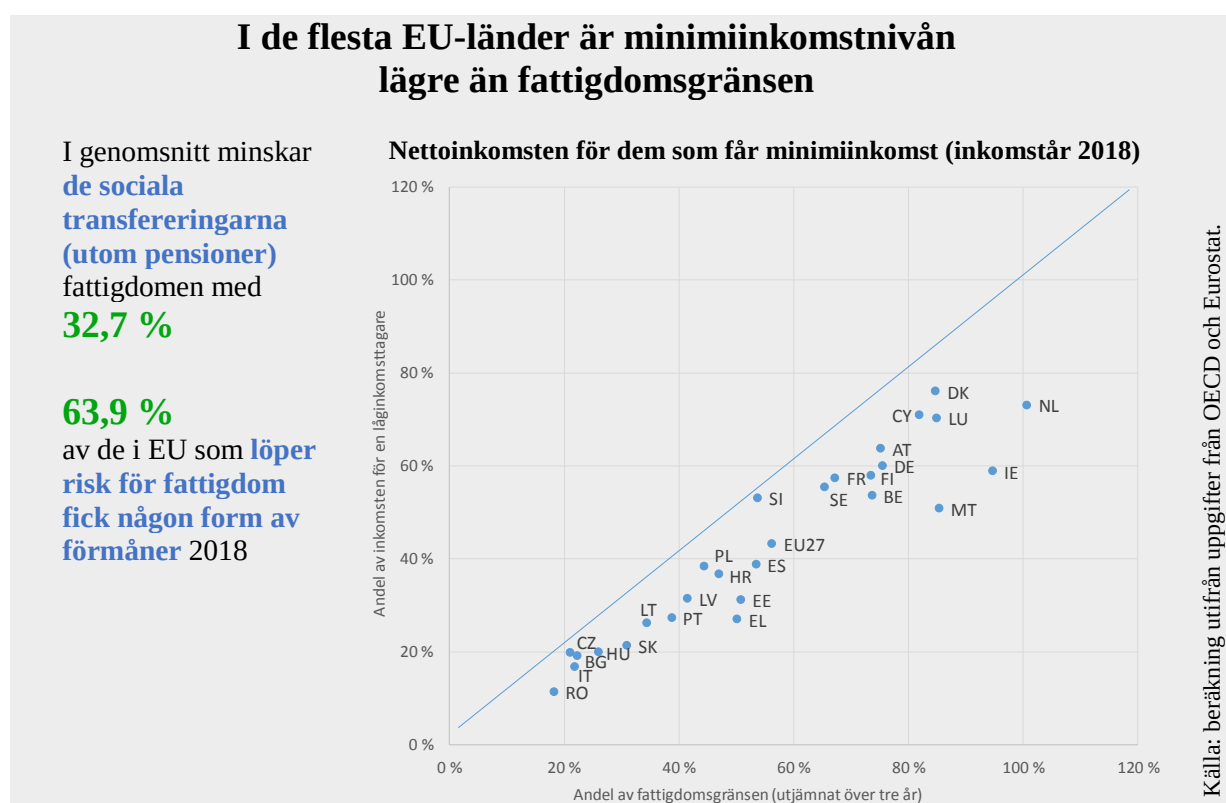

Källa: Eurostat.

Boendekostnaderna är fortfarande mycket höga för en stor andel av hushållen och därför måste åtgärder vidtas för att skydda de mest utsatta under krisen. Var tionde EU-invånare har alltför höga boendekostnader. Detta gäller särskilt de hushåll som har de lägsta inkomsterna och invånare i städer. Hemlösheten, den mest extrema formen av utestängning från bostadsmarknaden, har ökat i de flesta medlemsländer under det senaste årtiondet. Hälsokrisen har tydligt blottat dessa problem. Många medlemsländer har vidtagit åtgärder för att skydda de mest utsatta, till exempel genom att tillhandahålla nödbostäder för hemlösa.

Medlemsländernas reformer bör särskilt handla om att investera i renovering av bostäder och om att investera i och öka tillgången till subventionerat boende.

Covid-19-krisen är en kraftfull påminnelse om de sociala trygghetssystemens betydelse och deras roll när det gäller att mildra de ekonomiska och sociala effekterna av ett minskat arbetskraftsdeltagande. Covid-19-krisen kommer sannolikt att leda till att arbetslöshetsförmåner och andra inkomststöd betalas ut till allt fler, vilket kommer att bli ett stresstest för våra sociala trygghetssystem. Länderna har utvidgat och utökat de befintliga systemen och tillfälligt breddat villkoren för stödberättigande. Under en återhämtningsfas krävs det oförminskade ansträngningar för att upprätthålla och stärka ett hållbart socialt skydd för alla. Krishanteringen bör följas av strukturella åtgärder för att ge egenföretagare och arbetstagare med atypiska anställningar ett bättre skydd, i linje med rekommendationen om tillgång till socialt skydd. Reformerna bör bland annat gälla personkrets, tillräcklighet, möjlighet att överföra rättigheter till socialt skydd och stöd till arbetsmarknadsintegration för dem som kan arbeta.

Covid-19 har lett till en rekordstor belastning på medlemsländernas system för hälso- och sjukvård och långvarig vård och omsorg. Hälso- och sjukvårdssystemens krishanteringsförmåga har i många fall satts under press och befintliga strukturella problem med effektivitet, tillgänglighet och resiliens har förvärrats. Det handlar till exempel om otillräcklig finansiering för investeringar i hälso- och sjukvården (bland annat krisberedskap och krishantering), begränsad samordning och integrering av vården, svag primärvård och kvarstående hinder för tillgång till hälso- och sjukvård samt icke tillgodosedda vårdbehov. Dessa svårigheter påverkade i hög grad de mest utsatta. Som nämns ovan har pandemin även blottat brister inom vissa hälso- och sjukvårdsyrken och visat hur viktigt det är att vårdpersonalens arbetsvillkor och kompetens anpassas och förbättras. Reformerna bör särskilt

inriktas på att förstärka hälso- och sjukvårdskapaciteten i medlemsländerna (i synnerhet kapaciteten vid belastningstoppar och krishanteringsförmågan), förbättra samordningen mellan sjukhusvård, öppen vård och primärvård, ge hälso- och sjukvårdspersonal möjligheter till kompetensutveckling och omskolning samt förbättra deras arbetsvillkor, införa digitala vårdlösningar och minska patientavgifterna. Den långvariga vården och omsorgen har också påverkats starkt av pandemin, eftersom covid-19 utgör en stor risk för både klienterna och personalen. Utmaningarna inom den långvariga vården och omsorgen – allt från svåra förhållanden för anställda och informella vård- och omsorgsgivare till tjänster som inte längre kan tillhandahållas och kapacitetsproblem – har blivit uppenbara. Reformerna bör bland annat inriktas på förebyggande åtgärder såsom aktivt och hälsosamt åldrande och på reaktiva åtgärder såsom välintegrerade hälso- och sjukvårdstjänster och sociala omsorgstjänster som en allt större personkrets har tillgång till, särskilt när det gäller hemvård och öppen vård. Kompetensutveckling och omskolning för arbetskraften och stöd till integrerade vårdtjänster och självständigt boende är andra viktiga områden för reform.

I flera EU-länder beror tillgången till vård på inkomstnivå

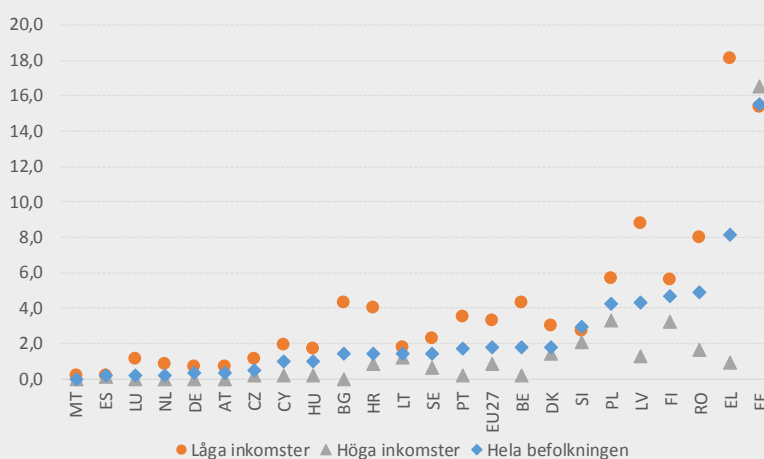
1,8 %

av alla i EU uppgav 2019, före covid-19-krisen, att deras vårdbehov inte hade tillgodosetts

I 11 EU-länder

utgör patientavgifterna mer än 20 % av vårdutgifterna

Personer som enligt egen uppgift har icke tillgodosedda vårdbehov efter inkomstnivå, 2019

Källa: beräkning utifrån uppgifter från Eurostat.

Demografiska förändringar innebär fortsättningsvis långsiktiga utmaningar för pensionssystemen. Pensionernas tillräcklighet var generellt stabil under 2019. Pensionsinkomsterna försämrades något i förhållande till arbetsinkomsterna, men andelen äldre som lever i allvarig materiell fattigdom fortsatte att minska. Pensionsklyftan mellan könen är fortfarande stor, trots att den har minskat gradvis under de senaste tio åren. Krisens effekter på sysselsättningen och arbetsinkomsterna, särskilt för arbetstagare med atypisk anställning och egenföretagare, är ytterligare en riskfaktor för pensionernas tillräcklighet på längre sikt. Syftet med reformerna bör vara att skapa inkluderande och hållbara pensionssystem som ger såväl män som kvinnor, oavsett typ av anställning och näringsgren, tillräckliga möjligheter till pensionssparande och som säkerställer en tillräcklig minimiinkomst när de är äldre.

Medlemsländerna bör vidta åtgärder för att komma till rätta med de utmaningar i fråga om sysselsättning, kompetens och socialpolitik som konstateras i denna rapport. I rapporten lyfts ett antal prioriterade områden för reformer och investeringar fram. Syftet med

reformerna och investeringarna bör vara att främja nya arbetstillfällen och underlätta övergången från arbetslöshet till sysselsättning och mellan olika sektorer samt att förbättra den ekonomiska och sociala resiliensen och minska krisens inverkan på sysselsättningen och den sociala situationen. EU-finansiering, till exempel via Europeiska socialfonden+ (med de ytterligare medel som görs tillgängliga via React-EU) och den nya faciliteten för återhämtning och resiliens, gör det möjligt för medlemsländerna att påskynda genomförandet av politiska åtgärder på dessa områden. Medlemsländerna uppmanas att göra följande, i enlighet med sysselsättningsriktlinjerna:

- Upprätthålla system för korttidsarbete så länge som det är nödvändigt och kombinera dessa med möjligheter till kompetensutveckling och omskolning, införa stöd till omfördelning av arbetskraften i synnerhet till den gröna och digitala ekonomin (t.ex. genom väl utformade incitament för anställning) så fort det är praktiskt möjligt, men skydda arbetstagarna under omställningen.
- Se till att arbetsmiljöerna är säkra och väl anpassade till de nya kraven på social distansering och att flexibla arbetsformer är allmänt tillgängliga.
- Förbättra arbetsmarknadsåtgärderna och möjligheterna till kompetensutveckling för att motverka den ökande ungdomsarbetslösheten, särskilt genom stöd till lärlingsutbildning (särskilt i små och medelstora företag), anställningsstöd samt infrastruktur, teknik och utrustning för lärande.
- Investera i offentlig arbetsförmedling i syfte att bygga ut kapaciteten, modernisera it-infrastrukturen, stärka profileringsystemen och se till att personalen har lämplig kompetens.
- Främja social dialog och kollektiva förhandlingar, se till att lagstadgade minimilöner – om sådana finns – är skäliga och att de fastställs utifrån tydliga och stabila kriterier och ses över regelbundet samt att arbetsmarknadens parter deltar.
- Se över arbetsmarknadslagstiftningen samt skatte- och förmånssystemen så att segmenteringen av arbetsmarknaden minskar och så att återhämtningen leder till fler jobb av hög kvalitet. Se till att arbetstagare med atypiska anställningar och egenföretagare omfattas av socialt skydd.
- Investera i omskolning och kompetensutveckling, särskilt i digitala färdigheter, genom att stärka yrkesutbildningssystemen, stödja storskaliga offentlig-privata partnerskap inom kompetenspakten, tillhandahålla fler incitament till företag och arbetstagare att satsa på kompetensutveckling och omskolning, investera i infrastruktur och utrustning (även digital sådan) och stödja lärare och utbildare, säkerställa lika tillgång till utbildning.
- Investera i socialt skydd för alla, stödja reformer som syftar till att upprätthålla och stärka skyddsnivån, samt förbättra skyddet för dem som inte omfattas, se till att de som kan jobba får tillräckliga förmåner, att deras rättigheter kan överföras och att de har tillgång till tjänster och stöd för integration på arbetsmarknaden, investera i förskoleverksamhet och barnomsorg samt långvarig vård och omsorg som är lättillgänglig och av god kvalitet, bedöma politikens fördelningseffekter.
- Investera i renovering av bostäder och i subventionerat boende, underlätta tillgången till subventionerat boende och till boende till rimlig kostnad i förekommande fall.
- Investera i hälso- och sjukvårdssystemens kapacitet, inklusive behovet av ökad kapacitet vid belastningstoppar, primärvård, samordning av vård, hälso- och sjukvårdspersonal samt e-hälsa. Minska patientavgifterna, ge fler tillgång till hälso- och sjukvård samt främja kompetensutveckling och omskolning för hälso- och sjukvårdspersonal.

1. ÖVERBLICK ÖVER UTVECKLINGSTENDENSER OCH UTMANINGAR PÅ ARBETSMARKNADEN OCH DET SOCIALA OMRÅDET I EUROPEISKA UNIONEN

I detta avsnitt ges en överblick över utvecklingstendenser och utmaningar på arbetsmarknaden och det sociala området i Europeiska unionen³ på aggregerad nivå.

1.1 Utvecklingen på arbetsmarknaden

Under 2019 fortsatte den ekonomiska tillväxten att skapa nya arbetstillfällen, om än i en långsammare takt än under tidigare år. Under det fjärde kvartalet 2019 var 209,3 miljoner människor sysselsatta i EU-27 (1,9 miljoner fler än under fjärde kvartalet 2018), vilket är det högsta antalet någonsin. Äldre och högutbildade arbetstagare bidrog mest till sysselsättningstillväxten under denna period, och medverkade till att öka den totala sysselsättningsgraden under 2019 till 73 % för personer i åldrarna 20–64 år. Arbetslösheten sjönk till en rekordlåg nivå på 6,5 % under det fjärde kvartalet 2019. Ungdoms- och långtidsarbetslösheten minskade också, även om de fortfarande var höga i vissa medlemsländer.

Covid-19-krisen har vänt på de senaste sex årens positiva utvecklingskurva för sysselsättningen i EU-27. Den ekonomiska nedgång som pandemin har orsakat har haft stor inverkan på arbetsmarknaden. Den totala sysselsättningen minskade snabbt under de första två kvartalen 2020 till 203,1 miljoner under andra kvartalet 2020. Antalet personer i sysselsättning minskade med 6,1 miljoner (2,9 %), den största minskningen från ett kvartal till det nästa som uppmäts sedan 1995⁴. På årsbasis förväntas den totala sysselsättningen, som ökade med 1 % under 2019, att minska med 4,5 % under 2020 för att sedan åter öka med 1,8 % under 2021⁵, med en allvarlig nedåtrisk i prognosen beroende på hur pandemin utvecklas.

Sysselsättningsgraden för åldersgruppen 20–64 år har minskat, trots de snabba politiska åtgärderna som vidtogs för att begränsa förlust av arbeten. Under 2019 ökade den genomsnittliga sysselsättningsgraden i EU-27 till 73,1 % (72,7 % i euroområdet), vilket var 0,7 procentenheter högre än 2018 års nivå (gäller både EU i dess helhet och euroområdet diagram 1). Efter att ha nått sin högsta punkt med 73,3 % under andra kvartalet 2019 började sysselsättningen dock långsamt minska under andra halvan av året. När covid-19-krisen bröt ut föll sysselsättningsgraden till 72 % under andra kvartalet 2020, vilket är en minskning med 1,1 procentenheter jämfört med fjärde kvartalet 2019 och 1,3 procentenheter jämfört med andra kvartalet 2019. Minskningen var tydligast inom euroområdet, där sysselsättningsgraden var 71,4 % under andra kvartalet 2020, vilket var 1,2 respektive 1,5 procentenheter längre än under fjärde kvartalet 2019 och andra kvartalet 2019. Minskningen av kvinnors sysselsättningsgrad var mindre markerad (–0,9 procentenheter i EU-27 och –1 procentenhet i euroområdet) än minskningen för män (–1,1 respektive –1,3 procentenheter). Dock är skillnaden mellan kvinnors och mäns sysselsättningsgrad i stort sett likadan som före pandemin (2019 var den 11,7 procentenheter, att jämföras med cirka 11,4 procentenheter under andra kvartalet 2020). Under sex års tid har sysselsättningsgraden varit på väg mot

³ I denna rapport avses EU-27, om inget annat anges.

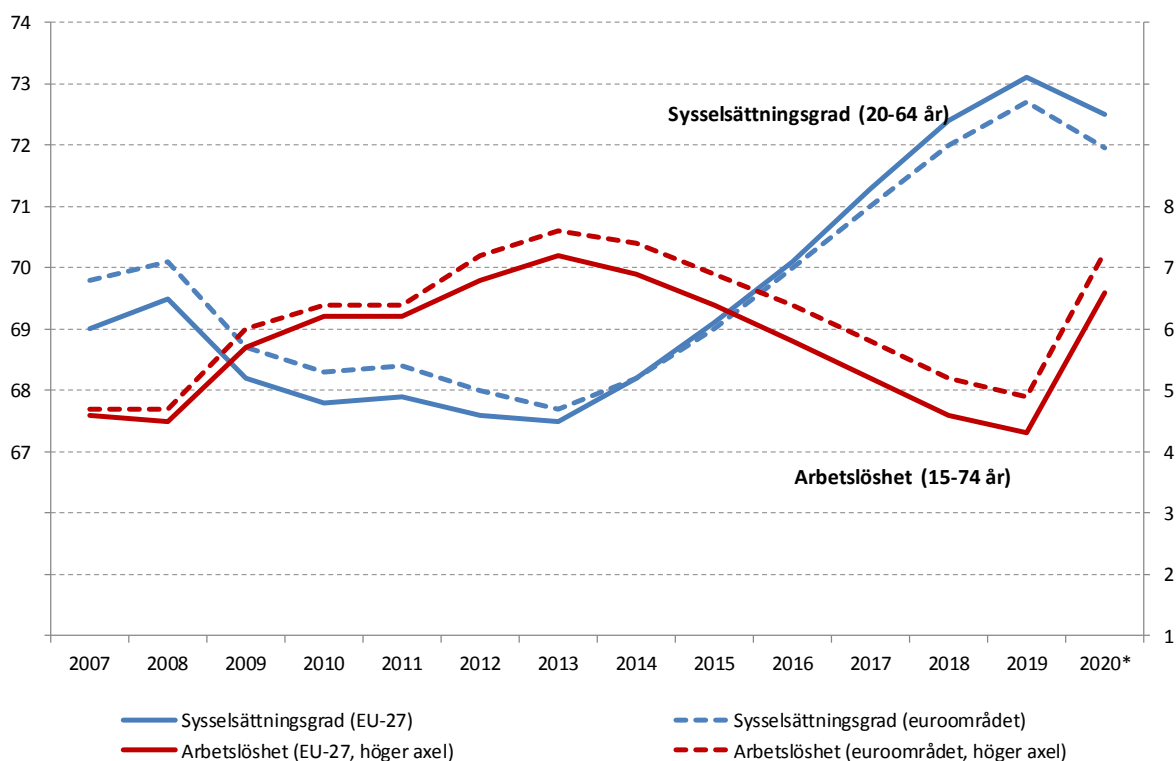
⁴ De sammanlagda sysselsättningsciffrorna bygger på nationalräkenskaper (enligt nationella beräkningar), medan övriga uppgifter bygger på arbetskraftsundersökningen. I hela avsnittet används säsongrensade kvartalsuppgifter.

⁵ Europeiska kommissionen (2020), *European Economic Forecast, Autumn 2020*, Institutional Paper 136.

75 %-målet som sattes upp inom Europa 2020-strategin⁶. Den har nu börjat röra sig iväg från målet i denna tid av hög osäkerhet kring framtidens näringslivsutveckling och dess påverkan på sysselsättningen.⁷

Diagram 1: Pandemin har givit arbetsmarknaden en kraftig chock, som bryter sex år av oavbrutet positiv utveckling.

Sysselsättning och arbetslöshet i EU och euroområdet

*genomsnittet för första och andra kvartalet 2020, säsongsjusterat.

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen.

Krisens påverkan på arbetslösheten inom hela EU har varit måttlig i jämförelse med dess chockliknande inverkan på BNP.⁸ Under 2019 fortsatte arbetslösheten att minska både inom EU och euroområdet (diagram 1). Under andra kvartalet 2020 var 6,7 % av befolkningen i arbetskraften arbetslös, vilket är 0,2 procentenheter lägre än fjärde kvartalet 2019 (den lägsta nivån som någonsin uppmätts i EU-27) och lika mycket som under andra kvartalet 2019. Inom euroområdet var arbetslösheten högre; 7,3 % under andra kvartalet 2020, samma som under fjärde kvartalet 2019 men 0,2 procentenheter lägre än under andra kvartalet 2019. Vid en jämförelse mellan åldersgrupper finner man dock märkbara skillnader. Ungdomsarbetslösheten (15–24 år) har ökat särskilt mycket, efter att 2019 ha minskat i

⁶ Notera att när Europa 2020-strategins mål om 75 % sysselsättning för personer i åldrarna 20–64 slogs fast, hade EU delvis annan sammansättning (Förenade kungariket ingick medan Kroatien inte gjorde det).

⁷ Sysselsättningskommitténs årliga rapport om sysselsättningssituationen 2020 och rapporten *Employment Performance Monitor* beräknar att antalet sysselsatta personer inom EU-27 kommer att öka med 4,4 % under 2020 för att åter minska under 2021 (baserat på kommissionens ekonomiska vårprognos 2020).

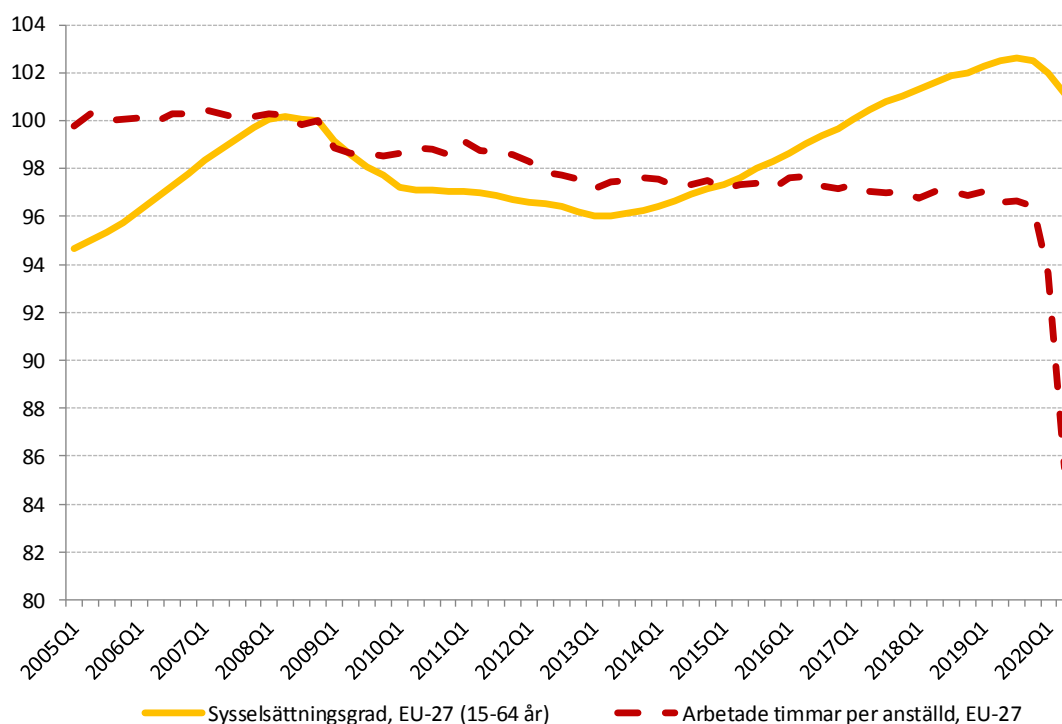
⁸ För mer information, se *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020* (tillgänglig på följande länk: <https://europa.eu/MM76mf>) och *Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual Review 2020* (ännu inte publicerad).

jämförelse med året innan. Mellan fjärde kvartalet 2019 och andra kvartalet 2020 steg den med 1,2 procentenheter i EU-27 och 1,1 procentenheter i euroområdet. Däremot minskade arbetslösheten för personer i åldrarna 55–74 (–0,4 procentenheter respektive –0,5 procentenheter). Månatliga data visar att efter pandemins utbrott ökade den totala arbetslösheten stadigt. I september nådde den 7,5 % i EU-27 (8,3 % i euroområdet). Till följd av detta var 16 miljoner människor arbetslösa i EU-27 vid den tidpunkten, omkring 1,8 miljoner fler än under samma månad 2019 (13,6 miljoner respektive 1,4 miljoner i euroområdet). Det finns två huvudsakliga orsaker till att arbetslösheten reagerade så långsamt. För det första genomfördes en betydande arbetstidsförkortning per anställd person (framför allt genom snabbt införande av åtgärder för korttidsarbete) och begränsningar för uppsägning i flera medlemsländer, vilket bidrog till att begränsa förlusten av arbetstillfällen. För det andra ledde omfattningen av den ekonomiska chocken till att många arbetslösa hamnade utanför arbetsmarknaden och gav upp hoppet om att skaffa arbete. Det finns dock betydande skillnader mellan medlemsländerna (se diagram 2 och avsnitt 3.1.1). Under andra kvartalet 2020 var andelen långtidsarbetslösa 2 % av befolkningen i arbetskraften, vilket var den lägsta nivån någonsin i EU-27 (2,4 % i euroområdet). Krisen eventuella påverkan på denna indikator kommer att märkas först efter viss fördröjning.

Det totala antalet arbetade timmar har minskat kraftigt, framför allt på grund av de begränsande åtgärder som infördes för att bekämpa pandemin. Covid-19 bröt den positiva utveckling som inleddes med återhämtningen 2013. Det totala antalet arbetade timmar inom ekonomin ökade tills det nådde 85 miljarder under fjärde kvartalet 2019. Det föll därefter kraftigt (i jämförelse med föregående kvartal) med 3,1 % under första kvartalet och 10,7 % under andra kvartalet 2020. Antalet arbetade timmar per anställd i EU-27, vilket redan var på nedåtgående (diagram 2), minskade med 2,7 % under första kvartalet 2020 och med 10,1 % under andra kvartalet 2020 (i jämförelse med föregående kvartal). Den kraftiga minskningen beror framför allt på den utbredda användningen av korttidsarbete eller tillfälliga permitteringsordningar, tillsammans med de uppsägningsrestriktioner som införts av flera medlemsländer för att skydda sysselsättningen. Pandemins påverkan på sysselsättningen kan dock leda till en långvarig minskning av antalet arbetade timmar. Långsiktiga tendenser som en hög andel deltidarbete, behovsarbete på digitala plattformar och en strukturell yrkesmässig förskjutning mot mindre arbetsintensiva sektorer kan förstärka denna tendens.

Diagram 2: Tendenserna för sysselsättning och arbetade timmar har kraftigt påverkats av pandemin

Ökning av sysselsättning (15–64 år) och arbetade timmar per anställd person i EU-27 och euroområdet (kumulativ förändring, kvartalsvisa uppgifter – index fjärde kvartalet 2008=100).

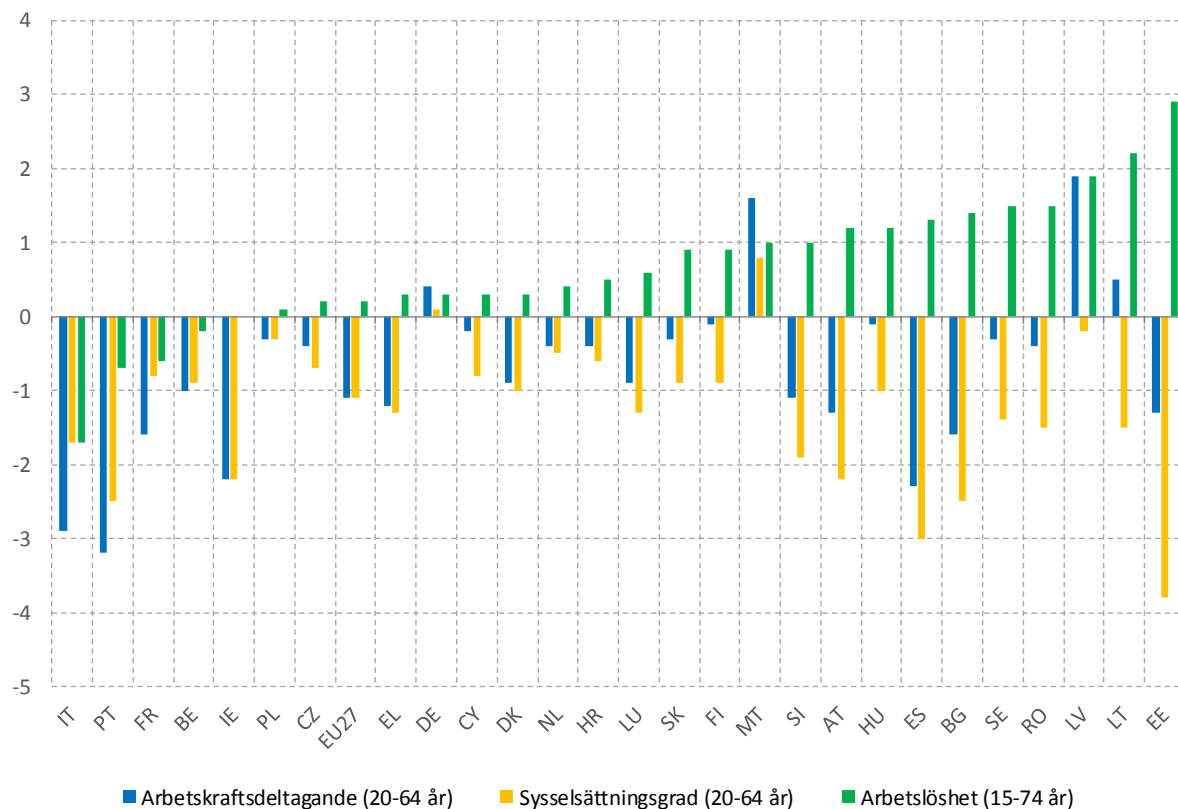

Källa: Eurostat, nationalräkenskaper. Uppgifterna är säsong- och kalenderrensade (beräkningar från GD Sysselsättning, socialpolitik och inkludering).

Arbetsmarknadsdeltagandet minskade kraftigt under pandemin. Efter att ha nått sin högsta punkt någonsin (78,4 % i EU-27 och 78,8 % i euroområdet) under andra kvartalet 2019, föll arbetskraftsdeltagandet i åldersgruppen 20–64 år till 77 % respektive 76,9 % under andra kvartalet 2020, med betydande skillnader mellan länderna. Arbetskraftsdeltagandet har sjunkit, tillsammans med sysselsättningsgraden, i de flesta EU-länderna (se diagram 3 och kapitel 3.1). Minskningen var likartad för båda könen (män: –1,4 procentenheter i EU-27 och –1,9 procentenheter i euroområdet; kvinnor: –1,5 procentenheter respektive –1,8 procentenheter). Den har dock haft en större inverkan på yngre åldersgrupper (15–24 år) än på äldre (55–64 år).

Diagram 3: Pandemins effekter skiljde sig åt mellan EU-länderna

Sysselsättning, arbetslöshet och arbetskraftsdeltagande inom EU-27: kumulativ förändring (i procentenheter) mellan fjärde kvartalet 2019 och andra kvartalet 2020.

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen. Säsongrensade uppgifter, ej kalenderkorrigerade.

Vakansgraden – som hade börjat minska redan före covid-19-krisen – sjönk kraftigt⁹. Beveridgekurvan¹⁰ (diagram 4) visar att antalet lediga jobb har minskat kraftigt, och att arbetslösheten (15–74 år) har ökat något. I EU-27 var vakansgraden 1,6 % under andra kvartalet 2020, en minskning från 1,9 % under första kvartalet 2020 och från 2,3 % under andra kvartalet 2019. Den senaste utvecklingen bröt vakansgradens måttliga men konstanta ökning mellan 2014 och början av 2019 (från 1,3 % under första kvartalet 2014 till 2,3 % under första kvartalet 2019), före krisen. I den nuvarande situationen förväntas bättre matchning mellan arbetstagare och arbetstillfällen vara en nyckelfaktor för att göra arbetsmarknaden mer resilient och konkurrenskraftig (se avsnitt 3.3). Medan efterfrågan på arbetskraft skiljer sig kraftigt åt mellan EU-länderna, blir förmågan att upptäcka och reagera på förändringar i behovet av kompetens allt viktigare för att påverka vakansgraden efter krisen¹¹.

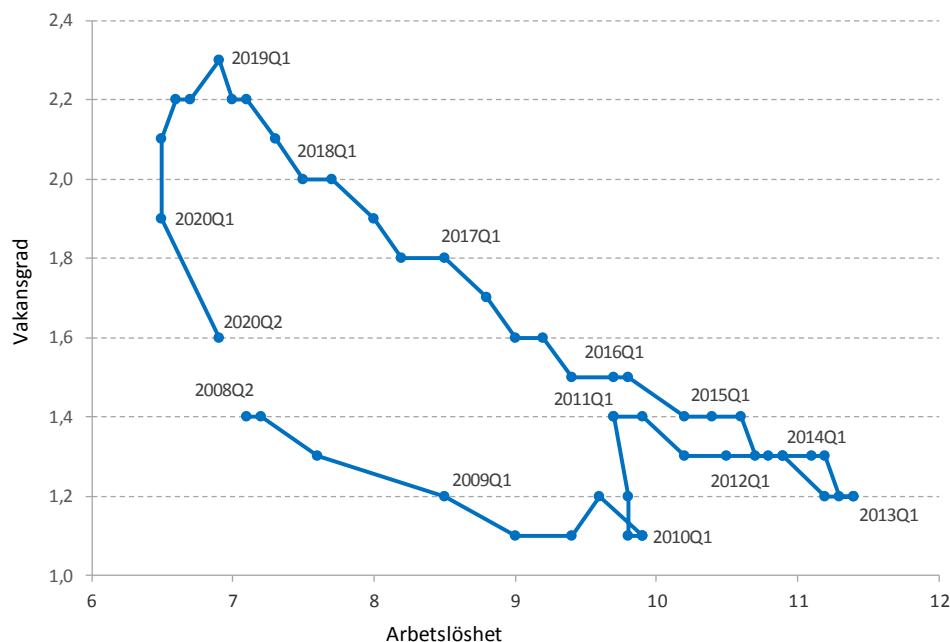
⁹ Vakansgraden är andelen lediga jobb av totala tjänster, dvs. tillsatta och lediga.

¹⁰ Beveridgekurvan är en grafisk återgivning av förhållandet mellan arbetslöshet och lediga jobb (det mått som används kan antingen vara vakansgraden eller, som i detta fall, en indikator för arbetskraftsbrist).

¹¹ Se Europeiska kommissionen (2020), *Labour Market and Wage Developments in Europe Annual Review* (ännu inte publicerad).

Diagram 4: Antalet lediga jobb minskar när arbetslösheten stiger måttligt

Beveridgekurva för EU, 2008–2020, kvartalsvisa uppgifter

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen och statistik över lediga jobb.

Anmärkning: Uppgifterna är säsongrensade (förutom vakansgraden för 2008 och 2009).

Den ekonomiska chocken har påverkat sysselsättningen inom alla sektorer, med betydande skillnader mellan olika näringsgrenar. Inom alla näringsgrenar förutom byggverksamhet (Nace-indelning) minskade sysselsättningen mellan andra kvartalet 2019 och andra kvartalet 2020. I absoluta tal påverkades näringsgrenarna ”handel och detaljhandel”, ”hotell” och ”transporter” mest i EU-27 (2,8 miljoner färre personer sysselsatta jämfört med andra kvartalet 2019, en minskning med 5,5 %), åtföljda av ”verksamhet inom juridik, ekonomi, vetenskap och teknik” (d.v.s. administration och stödtjänster), med 1 miljon färre personer sysselsatta jämfört med andra kvartalet 2019 (en minskning med 3,6 %). Den största relativa minskningen skedde inom sektorerna ”kultur, nöje och fritid” och ”jordbruk, skogsbruk och fiske” (med 5 % respektive 4,3 %). Vad gäller jordbruk kan pandemins effekter på sysselsättningen ha påskyndat sektorns långvariga nedåtgående tendens. Antalet sysselsatta inom byggverksamhet ökade dock något (0,4 %) jämfört med andra kvartalet 2019.

Unga hör till dem som påverkas mest av försämringen på arbetsmarknaden. Dock finns stora skillnader mellan medlemsländerna. Under 2019 ökade sysselsättningen bland unga (15–24 år) till 33,5 % i EU-27, vilket är 0,6 procentenheter högre än 2018 (34 % respektive 0,6 procentenheter i euroområdet). När covid-19-krisen bröt ut minskade den med 1,6 procentenheter under andra kvartalet 2020 jämfört med samma tid föregående år, till 31,2 % (inom euroområdet: –1,5 procentenheter, till 31,8 %). Ungdomsarbetslösheten (15–24 år) som under 2019 hade nått sin lägsta nivå, ökade med 1,4 procentenheter i EU-27 (1,2 procentenheter i euroområdet) mellan fjärde kvartalet 2019 och andra kvartalet 2020. Totalt sett var 2,8 miljoner unga arbetslösa i EU andra kvartalet 2020, och detta antal ökar till 5,4 miljoner när alla som varken arbetar eller studerar inräknas. Andelen unga som varken arbetar eller studerar ökade till 11,6 % i EU och 12 % i euroområdet under andra kvartalet 2020, från en lägstಾನിവå på 9,8 % respektive 9,9 % under andra kvartalet 2019.

De äldre arbetarnas ställning på arbetsmarknaden har påverkats mindre av pandemin.

Arbetskraftsdeltagandet för äldre arbetstagare (55–64 år) fortsatte öka under 2019. Under andra kvartalet 2020 låg det på 62,2 % efter en smärre minskning (0,2 procentenheter) jämfört med andra kvartalet 2019, men det var fortfarande 9,3 procentenheter högre än under andra kvartalet 2013 när den tidigare återhämtningen inleddes. Arbetslösheten i åldersgruppen 55–74 år har förblivit låg och har minskat stadigt (4,4 % under andra kvartalet 2020 jämfört med 4,8 % ett år tidigare), vilket eventuellt tyder på att äldre arbetssökande kan ha slutat söka arbete. Sysselsättningsgraden för denna grupp låg under andra kvartalet 2020 på 59,2 % efter en stadig ökning med 10,6 procentenheter sedan andra kvartalet 2013. Därigenom har sysselsättningen för 55–64-åringar påverkats mindre än för andra åldersgrupper och är oförändrad jämfört med andra kvartalet 2019 (medan den minskade med 2,5 procentenheter för 15–24-åringar under samma period). Andelen sysselsatta vuxna (åldersgruppen 25–54 år) minskade med 1,1 procentenheter, vilket ledde till en sysselsättningsgrad på 79,4 % under andra kvartalet 2020.

Covid-19-chocken har påverkat sysselsättningsgraden mindre för kvinnor för män, men skillnader mellan könen kvarstår och behöver övervakas framöver.

Under 2019 var sysselsättningsgraden för kvinnor 67,3 %, en ökning med 0,8 procentenheter från året innan. Under andra kvartalet 2020 minskade sysselsättningsgraden mindre för kvinnor än för män (kvinnor: –1 procentenhet jämfört med första kvartalet 2020 och –1,2 jämfört med andra kvartalet 2019; män: –1,3 procentenheter respektive –1,5). Den senaste tidens utveckling har dock inte minskat skillnaden i sysselsättning mellan kvinnor och män i någon större utsträckning. Denna var 11,4 procentenheter under andra kvartalet 2020 (något lägre än under andra kvartalet 2019 då den var 11,7 procentenheter). Krisens påverkan på skillnaden i sysselsättningsgrad mellan kvinnor och män måste övervakas noggrant, eftersom den minskade skillnaden kan bero på att männens sysselsättning påverkats kraftigt – men tillfälligt – av pandemin, snarare än att kvinnors anknytning till arbetsmarknaden har ökat. Skillnaden i sysselsättning minskade under andra kvartalet 2020 till 11,5 procentenheter för kvinnor i åldersgruppen 25–49 år, men låg kvar på 13 procentenheter för åldersgruppen 55–64 år. För lågutbildade kvinnor var skillnaden 22,1 procentenheter under 2019, betydligt större än för kvinnor med medelhög eller hög utbildning (12,1 respektive 6,4 procentenheter).

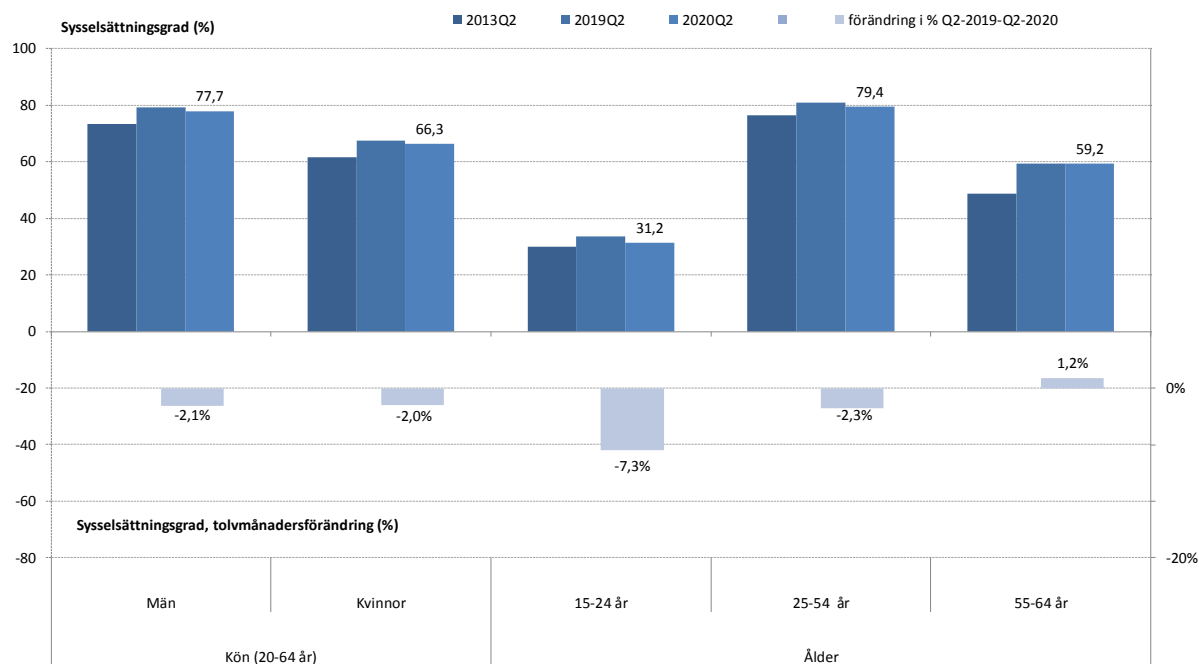
Sysselsättningsgraden för personer födda utanför EU har påverkats kraftigt av pandemin. Före krisen ökade denna indikator (i åldersgruppen 20–64 år) stadigt fram till 2019. Den föll sedan till 60,8 % under andra kvartalet 2020 (3,6 procentenheter mindre än under andra kvartalet 2019), vilket motsvarar en minskning i absoluta tal med 1,4 miljoner personer (från 16,2 miljoner under andra kvartalet 2019 till 14,8 miljoner under andra kvartalet 2020), vilken i relativa tal är en minskning med nästan 9 %.

Trots att antalet personer med atypisk anställningsform har minskat är det fortsatt stort, vilket ökar individernas och samhällets sårbarhet vid förändringar på arbetsmarknaden. Bland alla personer i åldersgruppen 15–64 år som under 2019 hade ett arbete i EU-27 (167 miljoner människor), var nästan 85 % tillsvidareanställda (+1,3 % jämfört med 2018) medan resten (25,2 miljoner) var visstidsanställda (–1,3 % jämfört med 2018). Minskningen av antalet visstidsanställda har ökat på grund av pandemin. Omkring 21,2 miljoner personer (i åldrarna 15–64 år, säsongrensade uppgifter) var visstidsanställda i EU-27 under det andra kvartalet 2020, en minskning med 4,1 miljoner sedan samma kvartal ett år tidigare. Till följd av detta minskade andelen visstidsanställda till 11,1 % av den totala sysselsättningen under andra kvartalet 2020 (–2,9 procentenheter). Andelen visstidsanställda är något större i euroområdet (11,7 %). Andelen deltidsanställda (15–64 år) minskade under andra kvartalet 2020 med 1,4 procentenheter (till 17 % av det totala antalet anställda) och mer

markant i euroområdet (–1,8 procentenheter). Bland dessa minskade andelen *ofrivilligt* deltidanställda med 1,5 procentenheter mellan 2018 och 2019 och är nu 6,2 procentenheter lägre än 2014 när den var som störst (32,7 %). I euroområdet är andelen något större (26,9 % 2019). Antalet sysselsatta personer med ett andra arbete fortsatte att öka stadigt under 2019 (8,2 miljoner år 2019, att jämföra med 7,8 miljoner år 2014).

Diagram 5: Krisens påverkan – efter kön och åldersgrupp

Sysselsättningsgrad (enligt nationella beräkningar) efter kön och åldersgrupp i EU, säsongrensade uppgifter

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen.

Utbildningsnivå är en nyckelfaktor för att förbättra anställbarhet och arbetsmarknadsdeltagande. Före pandemin växte antalet sysselsatta personer med högre utbildning (25–64 år) stadigt, med 0,5 procentenheter mellan 2018 och 2019, vilket ledde till en sysselsättningsgrad på 86,2 % för denna grupp. Sysselsättningsgraden för personer med medelhög utbildning (fullbordad gymnasieutbildning) var 76,5 % år 2019. Detta är en ökning med 0,5 procentenheter jämfört med året innan, och 4,7 procentenheter jämfört med år 2014. Dessa förändringar avspeglar det faktum att efterfrågan på arbetskraft gradvis har förskjutits i riktning mot högre utbildning och digitala färdigheter. Denna tendens hör ofta samman att de nya årskullar som söker sig ut på arbetsmarknaden har högre genomsnittlig utbildningsnivå¹². Andelen lågutbildade i arbete (personer som högst har fullgjord grundskoleutbildning) ökade med 0,7 procentenheter under förra året (1 procentenhet mellan 2017 och 2018). Under 2019 var sysselsättningsgraden i denna grupp 56,3 %. Skillnaden i sysselsättning mellan personer med låg respektive medelhög utbildning var 30 procentenheter 2019, vilket visar på behovet av ytterligare vidareutbildning och omskolning.

¹² Europeiska kommissionen (2020). *Employment and Social Developments in Europe, Annual review 2020*. Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå. Tillgänglig på <https://europa.eu/!MM76mf>

1.2 Den sociala situationen

Innan covid-19-krisen bröt ut var antalet personer i riskzonen för fattigdom och social utestängning på nedåtgång i EU-27¹³¹⁴. Denna minskning hade pågått under sju år i rad fram till 2019 (diagram 6), då antalet var 92,4 miljoner (21,1 % av hela befolkningen), vilket var en minskning med 2,3 miljoner jämfört med 2018 (3,8 procentenheter mindre än den högsta uppmätta siffran år 2012). Den övergripande tendensen var en förbättring inom alla tre delindikatorer: en minskning av andelen som lever i allvarlig materiell fattigdom (–0,5 procentenheter), andelen i hushåll med mycket låg arbetsintensitet (–0,3 procentenheter) och andelen i riskzonen för fattigdom (–0,3 procentenheter). Denna utveckling sammanfaller med att sysselsättningen och nettointkomsterna ökade under 2019 (se avsnitt 3.4). Dessa indikatorer fångar dock inte covid-19-krisens effekter. Med tanke på arbetsinkomsternas betydelse för hushållens försörjning och det faktum att både sysselsättningsgraden och antalet arbetade timmar har minskat, kommer sannolikt inkomstsituationen och hushållens arbetsintensitet att försämrats under 2020. Detta kan sätta stopp för den positiva utvecklingen vad gäller antalet personer som befinner sig i riskzonen för fattigdom eller social utestängning, och göra Europa 2020-målet om att minska denna grupp med 20 miljoner personer allt svårare att nå.

Andelen som efter sociala transfereringar befinner sig i riskzonen för fattigdom eller social utestängning minskade 2019 men var fortfarande hög; det är svårt att beräkna krisens effekter. Indikatorn för personer som befinner sig i riskzonen för fattigdom var i allmänhet stabil, och minskade marginellt till 16,5 % under 2019 (från 16,8 % under 2018, baserat på inkomster från ett år tidigare). Antalet personer som bor i hushåll där den disponibla inkomsten per konsumtionsenhet var mindre än 60 % av den nationella medianinkomsten var strax över 84,5 miljoner, vilket var en och en halv miljon färre än under det föregående året. Eurostats snabbstatistik för inkomståret 2019 pekar mot ett relativt stabilt scenario¹⁵. Vid tiden för denna rapports sammanställning fanns snabbstatistiken ännu inte tillgänglig för 2020 års inkomster, vilket annars skulle ha givit en fingervisning om krisens inverkan. Förändringarna under 2020 är svåra att förutse, vilket också beror på krisens

¹³ Med personer i riskzonen för fattigdom eller social utestängning avses personer som befinner sig i riskzonen för fattigdom och/eller som lever i allvarlig materiell fattigdom och/eller bor i hushåll med mycket låg arbetsintensitet, och kombinationer av detta.

Personer som befinner sig i riskzonen för fattigdom är personer som bor i hushåll med en inkomst under 60 % av medianinkomsten i landet, mätt som disponibel inkomst per konsumtionsenhet (denna indikator mäter därmed inkomstfattigdom).

Med personer som lever i allvarlig materiell fattigdom avses personer som lever i hushåll som inte har råd med minst fyra av följande: 1) betala hyra/lån/räkningar i tid, 2) ha tillräcklig uppvärmning av bostaden, 3) klara oförutsedda utgifter, 4) äta kött, fisk eller likvärdigt protein varannan dag, 5) åka bort på en veckas semester per år, 6) ha tillgång till en bil för privat bruk, 7) ha en tvättmaskin, 8) ha en färg-tv och 9) ha en telefon.

Med personer som bor i hushåll med mycket låg arbetsintensitet avses personer i åldersgruppen 0–59 år som bor i hushåll där de vuxna i arbetsför ålder (18–59 år) arbetade mindre än 20 % av möjlig arbetad tid under de föregående tolv månaderna (dvs. under referensåret).

¹⁴ Siffran bygger på inkomsterna föregående år, utom för Irland (de senaste 12 månaderna före undersökningen).

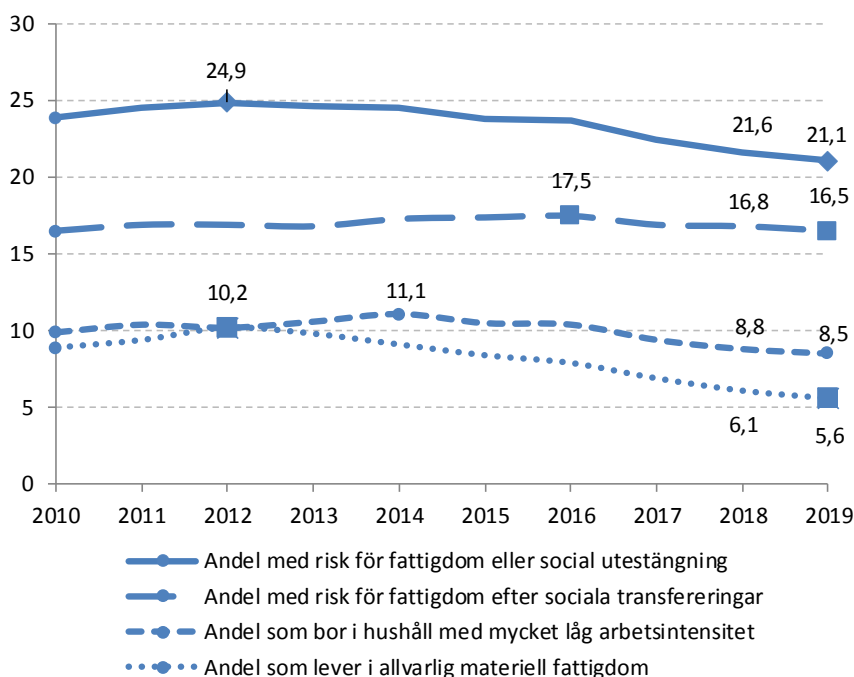
¹⁵ I de flesta medlemsländer gäller uppgifterna i statistiken över inkomst- och levnadsvillkor (EU-Silc) inkomster från det föregående året (dvs. 2018 års inkomster för Silc 2019). Eurostat har offentliggjort snabbstatistik över inkomster 2019 (dvs. indikatorer i statistiken över inkomst- och levnadsvillkor som publicerades 2020), men har ännu inte offentliggjort 2020 års siffror. Se uppgifter om metod och resultat från Eurostat: <https://europa.eu/!qv46uJ>

sannolika inverkan på medianinkomsterna. Resultat av simuleringar¹⁶ visar att andelen i riskzonen för fattigdom i genomsnitt kanske bara kommer att öka med 0,1 procentenheter i EU, tack vare de politiska åtgärder som vidtagits för att hantera krisen. Om andelen personer som befinner sig i riskzonen för fattigdom beräknas i förhållande till fattigdomsgränsen för ett visst referensår skulle andelen i stället öka med 1,7 procentenheter, vilket visar på en betydande förväntad inkomstminskning i förhållande till en fast fattigdomsgräns¹⁷.

Den markanta minskningen före pandemin av antalet personer i allvarlig materiell fattigdom bidrog till uppåtgående social konvergens. Över 2 miljoner personer tog sig ur allvarlig materiell fattigdom under 2019, vilket innebar att det totala antalet sjönk till 24,4 miljoner eller 5,6 % av EU-invånarna. Denna minskning, som skedde för sjunde året i rad, var en avsevärd förbättring. Den var resultatet av förbättringar i de medlemsländer där den allvarliga materiella fattigdomen var svårast (se avsnitt 3.4), och bidrog därmed till fortsatt uppåtgående social konvergens (dock i långsammare takt under 2019 än under tidigare år).

Diagram 6: Andelen i riskzonen för fattigdom eller social utestängning var på nedåtgång före covid-19, medan andelen i riskzonen för fattigdom var i stort sett konstant

Andel av befolkningen i riskzonen för fattigdom eller social utestängning och sekundära indikatorer (2010-2019)

Källa: Eurostat, indikatorerna t2020_50, t2020_51, t2020_52, t2020_53. Uppgifterna hänvisar till EU-27 från och med februari 2020.

Samtidigt bidrog den positiva utvecklingen på arbetsmarknaden före pandemin till att ytterligare minska antalet personer som lever i hushåll med mycket låg arbetsintensitet

¹⁶ Se Almeida et al. (2020), *Households' income and the cushioning effect of fiscal policy measures during the Great Lockdown*, JRC Working Papers on Taxation and Structural Reforms No 06/2020. Tillgänglig på <https://europa.eu/Vj39hX> och det åtföljande policydokumentet på <https://europa.eu/JU66Gc>.

¹⁷ I detta fall har fattigdomsgränsen knutits till referensvärdet för 2019 års Euromod-simulering, i stället för den uppskattade fattigdomsgränsen för 2020.

Antalet personer som bor i hushåll med mycket låg arbetsintensitet minskade 2019 med mer än 1 miljon. Detta motsvarade 8,5 % av hela befolkningen, en ytterligare minskning från toppnoteringen 2014. Eftersom covid-19-chockens effekter påverkade arbetstagare med mindre stabila jobb i större utsträckning än andra (se avsnitt 3.3) kan denna indikator försämrats kraftigt under 2020.

Trots att risken för fattigdom eller social utestängning minskade betydligt under 2019 fortsatte den att vara högre för barn. Mellan 2018 och 2019 minskade antalet barn (under 18 år) i riskzonen för fattigdom eller social utestängning i EU-27 med 674 000, eller 3,6 %. Därmed minskade andelen barn i riskzonen för fattigdom eller social utestängning till 22,5 %, från 23,4 % år 2018. Andelen i riskzonen för fattigdom eller social utestängning var 21,5 % bland personer i arbetsför ålder (18–64 år), och 18,6 % bland äldre (65 år eller äldre). Jämfört med detta är andelen för barn fortfarande hög.

Risken för fattigdom bland förvärvsarbetande minskade något under 2019 men var fortfarande hög, medan graden av fattigdom var hög för dem som bodde i hushåll med mycket låg arbetsintensitet. 2019 minskade andelen förvärvsarbetande i riskzonen för fattigdom med 0,3 procentenheter till 9 %, vilket var lägre än den högsta noteringen 9,8 % från 2016, men ändå 0,5 procentenheter högre än den lägsta noteringen från 2010. Risken för fattigdom bland förvärvsarbetande är högre bland deltidsanställda (15,1 %) och visstidsanställda (16,2 %). (Se även avsnitten 3.1.1 och 3.4.1). Det relativa medianvärdet för fattigdomsklyftan¹⁸, som mäter hur långt från fattigdomsgränsen inkomstnivån är för dem som befinner sig i riskzonen för fattigdom (dvs. hur svår fattigdomen är), var dock nästan oförändrat under 2019 jämfört med 2018 och låg på 24,4 %. Dynamiken skiljer sig åt mellan medlemsländerna (se avsnitt 3.4.1). Fattigdomsklyftan låg stabilt på 36,2 % för personer i arbetsför ålder (18–64 år) i hushåll med mycket låg arbetsintensitet¹⁹ under 2019, vilket ger en antydning om att bidragen är otillräckliga eller omfattar för liten andel av befolkningen.

Inkomstskillnaderna förblev stora under 2019, och konvergensen tappade fart. I genomsnitt var inkomstnivåerna hos de rikaste 20 % av hushållen i EU-länderna fem gånger högre än hos de fattigaste 20 % av hushållen. Mätningarna visar att de totalt sett ökade inkomstskillnaderna under det senaste årtiondet har drivits av ökade inkomstskillnader i inkomstfördelningens nedre skikt (se avsnitt 3.4). Begränsade förbättringar, särskilt i länder med större inkomstskillnader, visar att konvergensen saktar ner. De hushåll som befann sig bland de 40 % lägsta i inkomstfördelningen ökade sin inkomstandel fram till 2019, i linje med de måttliga förbättringar som uppmättes med hjälp av andra indikatorer för inkomstskillnader. Genomsnittet för EU-27 gick 2019 upp till 21,4 %, vilket kan jämföras med 21,2 % under 2018 och 2017 (och den lägsta nivån på 20,9 % som uppmättes under 2014 och 2015). Med tanke på att dessa problem tar lång tid att lösa är det viktigt att utveckla en djup förståelse av möjliga vägar framåt, genom att utföra systematiska prognoser och stärka EU:s resiliens.

¹⁸ Det relativa medianvärdet för fattigdomsklyftan beräknas som skillnaden mellan disponibel mediannettoinkomst per konsumtionsenhet för personer under gränsen för fattigdomsrisk respektive gränsen för fattigdomsrisk, uttryckt som andel av gränsen för fattigdomsrisk (brytpunkten är 60 % av medianinkomsten per konsumtionsenhet).

¹⁹ Indikatorn beräknas som avståndet mellan disponibel mediannettoinkomst per konsumtionsenhet för personer under gränsen för fattigdomsrisk som lever i hushåll med mycket låg arbetsintensitet respektive gränsen för fattigdomsrisk uttryckt som andel av gränsen för fattigdomsrisk. Brytpunkten är angiven som 60 % av den nationella medianinkomsten per konsumtionsenhet för alla invånare i ett land, inte för EU i dess helhet.

2. EXEMPEL FRÅN DEN SOCIALA RESULTATTAVLAN

Den europeiska pelaren för sociala rättigheter tillkännagavs gemensamt av Europaparlamentet, rådet och kommissionen den 17 november 2017. Den anger tjugo gemensamma principer för lika möjligheter och tillgång till arbetsmarknaden, rättvisa arbetsvillkor, socialt skydd och social inkludering. Den sociala pelaren har utformats för att fungera som kompass för en konvergensprocess i riktning mot bättre socioekonomiska villkor i medlemsländerna. Genomförandet av den europeiska pelaren för sociala rättigheter är en prioritet, i synnerhet i den nuvarande krissituationen. Kommissionen kommer att lägga fram en ambitiös handlingsplan under det första kvartalet 2021 för att säkerställa att pelaren genomförs till fullo. Handlingsplanen blir denna kommissions viktigaste instrument för att bidra till socioekonomisk återhämtning och resiliens på medellång och lång sikt, i syfte att göra den digitala och gröna omställningen mer socialt rättvis.

Den europeiska pelaren för sociala rättigheter kompletteras av en social resultattavla som används för att följa utvecklingen i medlemsländerna²⁰. Resultattavlan omfattar ett antal indikatorer (huvudindikatorer och sekundära indikatorer) som mäter medlemsländernas sysselsättnings- och socialpolitiska resultat inom tre områden som knyter an till pelaren: I) lika möjligheter och tillgång till arbetsmarknaden, ii) dynamiska arbetsmarknader och rättvisa arbetsvillkor och iii) offentligt stöd samt socialt skydd och social delaktighet. Från och med 2018 ingår den sociala resultattavlan i sysselsättningsrapporten och resultaten för huvudindikatorerna sammanfattas i detta kapitel. Analys av resultaten ges i samband med de reformer som beskrivs i kapitel 3.

2.1 Resultattavlan i korthet

Den sociala resultattavlan är ett centralt verktyg för att övervaka hur sysselsättningen och den sociala situationen utvecklas, liksom konvergensen i riktning mot bättre arbets- och levnadsvillkor. Resultattavlan gör det framför allt möjligt att övervaka situationen i medlemsländerna vad gäller de mätbara komponenterna i pelaren och den kompletterar övriga existerande övervakningsverktyg, framför allt *Employment Performance Monitor* och *Social Protection Performance Monitor*²¹. Den består av 14 huvudindikatorer för bedömning av den allmänna utvecklingen när det gäller sysselsättning och socialpolitik:

- *Lika möjligheter och tillgång till arbetsmarknaden:*
 - Andelen unga med högst grundskoleutbildning, åldersgruppen 18–24 år
 - Skillnad mellan könen i sysselsättningsgrad, åldersgruppen 20–64 år
 - Inkomstskillnader, uttryckt som förhållandet mellan övre och undre inkomstkvintil – S80/S20
 - Risk för fattigdom eller social utestängning
 - Unga som varken arbetar eller studerar, åldersgruppen 15–24 år
- *Dynamiska arbetsmarknader och rättvisa arbetsvillkor:*
 - Sysselsättningsgrad i åldersgruppen 20–64 år

²⁰ Arbetsdokumentet SWD(2017) 200 final som åtföljer meddelandet COM(2017) 250 final av den 26 april 2017.

²¹ *Employment Performance Monitor* och *Social Protection Performance Monitor* är årliga rapporter som utarbetas av sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd. I rapporterna kartläggs tendenser som bör bevakas och centrala problem i fråga om sysselsättningen och den sociala situationen i medlemsländerna. Där redovisas även vilka framsteg som har gjorts i fråga om Europa 2020-målen för sysselsättning och minskad fattigdom.

- Arbetslöshet i åldersgruppen 15–74 år
- Långtidsarbetslöshet i åldersgruppen 15–74 år
- Hushållens reella disponibla bruttoinkomst, per capita²²
- Nettoinkomst för en heltidsanställd ensamförsörjande arbetstagare (utan barn) med genomsnittslön²³
- *Offentligt stöd samt socialt skydd och social delaktighet:*
 - Effekter av sociala transfereringar (utom pensioner) när det gäller att minska fattigdom²⁴
 - Barn under tre år i formell barnomsorg
 - Personer som enligt egen uppgift har icke tillgodosedda vårdbehov²⁵
 - Andel av befolkningen med minst grundläggande digitala färdigheter

Huvudindikatorerna analyseras med hjälp av en gemensam metod som har godkänts av sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd (se bilaga 3). Metoden används för att utvärdera läget och utvecklingen i medlemsländerna, och innebär att man tittar på nivåer och årliga förändringar²⁶ för varje huvudindikator som ingår i den sociala resultattavlan. Nivåerna och förändringarna klassificeras efter avvikelser från respektive (oviktade) EU-genomsnitt. Ländernas resultat läggs sedan samman (med hjälp av en fördefinierad matris) och varje land placeras i en av sju kategorier ("bästa resultat", "bättre än genomsnittet", "bra men bör övervakas", "genomsnittlig/neutral", "svag men förbättras", "bör bevakas" och "kritiska situationer"). Tabell 1 sammanfattar resultattavlan enligt de senaste siffrorna för varje indikator. En detaljerad analys av de fjorton indikatorerna presenteras i kapitel 3, bland annat tendenser på längre sikt och eventuella andra indikatorer.

Med hjälp av uppgifterna från den sociala resultattavlan kan man identifiera problem på arbetsmarknaden och sociala problem i medlemsländerna. Inom den europeiska planeringsterminen används regelbundet uppgifter från den sociala resultattavlan i landrapporterna för att underbygga analysen av landspecifika problem. På medlemslandsnivå används resultattavlan också i utarbetandet av nationella reformprogram och stabilitets- och konvergensprogram. Denna analys och de närmare analyser som ingår i *Employment*

²² På begäran av kommittén för socialt skydd mäts denna indikator som "öjusterad inkomst" (dvs. utan sociala transfereringar in natura) utan hänvisning till köpkraftsstandard.

²³ För denna indikator uttrycks nivån i köpkraftsstandard medan förändringar uttrycks i nationell valuta i realvärden. För att utjämna kortsiktiga fluktuationer används ett treårigt genomsnitt både för nivån och för förändringar. Indikatoren ska läsas och tolkas tillsammans med andra indikatorer, t.ex. fattigdom bland förvärvsarbetande, förhållandet mellan den femte och den första inkomstdecilen (D5/D1) och andra relevanta indikatorer i verktygen för bedömning av sysselsättningssituationen och situationen för det sociala skyddet samt i den gemensamma bedömningsramen.

²⁴ Mäts som skillnaden mellan andelen i hela befolkningen som befinner sig i riskzonen för fattigdom före och efter sociala transfereringar.

²⁵ Med personer som enligt egen uppgift har icke tillgodosedda vårdbehov avses personer som själva bedömer att de är i behov av en viss undersökning eller behandling, men inte har fått den eller inte har begärt att få den av någon av följande tre anledningar: kostnadsskäl, väntetid eller lång resväg. Med vård avses individuell hälso- och sjukvård (undersökning eller behandling, förutom tandvård) som tillhandahålls av eller under direkt överinseende av läkare eller motsvarande yrkesgrupper enligt gällande lands hälso- och sjukvårdssystem (Eurostats definition). De svårigheter som människor uppger sig ha när det gäller att få vård vid sjukdom kan utgöra hinder för vård.

²⁶ Utom hushållens disponibla bruttoinkomst som mäts som ett indexnummer (2008=100, vilket speglar en förändring jämfört med före krisen) och förändringar det senaste året, och nettoinkomst för en heltidsanställd ensamförsörjande arbetstagare (utan barn) med genomsnittslön, för vilken man använder ett treårigt genomsnitt, enligt överenskommelse med sysselsättningskommittén och kommittén för socialt skydd.

Performance Monitor och *Social Protection Performance Monitor* kommer i lämpliga fall att användas som underlag när kommissionen senare lägger fram sina förslag till landspecifika rekommendationer. I arbetet med detta krävs en försiktig och inte alltför bokstavlig läsning av tabellen, och andra kvalitativa och kvantitativa element bör beaktas.

Den sociala resultattavlan kommer att användas i utformandet av nationella reformplaner och återhämtnings- och resiliensplaner, de främsta referensdokumenten inom faciliteten för återhämtning och resiliens. Som redan har framgått av den årliga strategin för hållbar tillväxt 2021²⁷ kommer faciliteten för återhämtning och resiliens att medföra förändringar inom den europeiska planeringsterminen 2021. På grund av komplementariteten med den europeiska planeringsterminen uppmanas medlemsländerna att utforma sina nationella reformprogram och sin återhämtnings- och resiliensplan som ett enda sammanhållet dokument. Som betonades i vägledningen för medlemsländer om återhämtnings- och resiliensplaner²⁸ uppmanas medlemsländerna att förklara i allmänna termer hur deras planer hänger samman med och på ett ändamålsenligt sätt bidrar till genomförandet av den europeiska pelaren för sociala rättigheter. Dessutom uppmanas de att ge en bild av planens allmänna ekonomiska och sociala effekter (tillsammans med en analys av det makroekonomiska läget) där de lägger fram relevanta indikatorer, däribland från den sociala resultattavlan. För medlemsländer som lägger fram sina planer 2021 kommer kommissionen att analysera innehållet i analytiska dokument som åtföljer förslagen till rådets genomförandeakter.²⁹

I den gemensamma sysselsättningsrapporten 2021 ingår en regional dimension i den sociala resultattavlan. Utvecklingen av indikatorerna på nationell nivå kan dock dölja stora skillnader på regional nivå (medan det ofta är på denna nivå som strategier och finansiering fastställs i många medlemsländer). Mot denna bakgrund innehåller den gemensamma sysselsättningsrapporten för andra gången uppgifter om den regionala situationen, på grundval av den sociala resultattavlan. Framförallt visar en serie kartor i bilaga 4 den regionala fördelningen per medlemsland för vissa huvudindikatorer i den sociala resultattavlan³⁰. I analysen i kapitel 3 diskuteras, där det är relevant, resultaten på regional nivå för de medlemsländer där det förekommer stora skillnader mellan olika Nuts 2-regioner³¹. Uppgifterna och resultaten gör det möjligt att bättre förstå läget i ett lands olika regioner när det gäller vissa av pelarens nyckeldimensioner och bidrar till övervakningen av konvergensen inom länderna, bedömningen av effekterna av regionala strategier och utformningen av den regionala politiken.

²⁷ COM(2020) 575 final.

²⁸ SWD(2020) 205 final.

²⁹ Dessa dokument kommer att ersätta landrapporterna 2021. Kommissionen kommer inte heller att föreslå några landspecifika rekommendationer för dessa medlemsländer under 2021, förutom rekommendationer som rör budgetsituationen, såsom fastställs i stabilitets- och tillväxtpakten.

³⁰ För vilka uppgifter på regional nivå (Nuts 2) finns tillgängliga (andelen unga med högst grundskoleutbildning, skillnaden i sysselsättning mellan kvinnor och män, andel unga som varken arbetar eller studerar, sysselsättningsgrad, arbetslöshet, långtidsarbetslöshet, risk för fattigdom eller social utestängning, effekten av sociala transfereringar (utom pensioner) när det gäller att minska fattigdomen, personer som enligt egen uppgift har icke tillgodosedda vårdbehov, samt förhållandet mellan övre och undre inkomstkventil).

³¹ Baserat på den befolkningsviktade variationskoefficienten.

2.2 Exempel från den sociala resultattavlan

Den sociala resultattavlan avspeglar anställningsvillkoren efter covid-19-krisen men på grund av tillgången på data visas sociala förhållanden och kompetens från tiden före pandemin. Sedan resultattavlan utvecklades har bedömningen av medlemsländernas situation vad gäller huvudindikatorerna (enligt metoden som presenterades i förra avsnittet) baserats på senast tillgängliga årliga uppgifter, både vad gäller nivåer och förändringar. I dagsläget skulle därför 2019 års data användas (och förändringarna skulle mätas i förhållande till 2018) för de flesta indikatorerna. Att använda årliga uppgifter skulle dock inte göra det möjligt att studera de senaste arbetsmarknadsförändringarna i den rådande krisen och det sätt de skiljer sig från tidigare (för-pandemiska) tendenser. Mot denna bakgrund har gruppen för sysselsättningsindikatorer beslutat om en tillfällig avvikelse från användningen av årliga siffror i bedömningen som ligger till grund för den sociala resultattavlan. För följande fem huvudindikatorer för arbetsmarknaden³² ska i stället de senaste kvartalssiffrorna användas, då uppgifterna faktiskt finns tillgängliga (baserat på arbetskraftsundersökningen):

- Sysselsättningsgrad i åldersgruppen 20–64 år
- Skillnad mellan könen i sysselsättningsgrad, åldersgruppen 20–64 år
- Arbetslöshet i åldersgruppen 15–74 år
- Långtidsarbetslöshet i åldersgruppen 15–74 år
- Unga som varken arbetar eller studerar, åldersgruppen 15–24 år

Huvudindikatorerna pekar på försämrade villkor på arbetsmarknaden under första halvan av 2020. Bland de fem ovan nämnda arbetsmarknadsindikatorerna har sysselsättningsgraden och andelen unga som varken arbetar eller studerar försämrats i EU-27³³ under andra kvartalet 2020 i jämförelse med samma kvartal 2019, medan arbetslösheten har varit konstant. Skillnaderna i sysselsättning mellan kvinnor och män och andelen långtidsarbetslösa har däremot förbättrats något (se kapitel 1).

Indikatorer som rör sociala förhållanden och kompetens, för vilka enbart uppgifter som samlades in före covid-19 finns tillgängliga, fortsatte förbättras under 2019³⁴. De återstående nio huvudindikatorerna visar en positiv eller allmänt sett stabil tendens på årsbasis (det vill säga antingen år 2019 eller 2018 beroende på tillgången till data). Framför allt noterades en genomsnittlig förbättring vad gäller fattigdom, ojämlikhet och liknande indikatorer (det vill säga andelen i riskzonen för fattigdom och social utestängning, förhållandet mellan övre och undre inkomstkvintil, hushållens disponibla bruttoinkomst per person, nettoinkomst för en heltidsanställd ensamförsörjande arbetstagare med genomsnittslön) liksom indikatorer för utbildning, barnomsorg och kompetens (unga med högst grundskoleutbildning, andelen barn under tre år i formell barnomsorg, andel av befolkningen med minst grundläggande digitala färdigheter). Tendensen förefaller i stort sett stabil vad gäller effekterna av sociala transfereringar för att minska fattigdom och andelen personer som enligt egen uppgift har icke tillgodosedda vårdbehov.

³² För dessa fem indikatorer används värdena för andra kvartalet 2020 (säsongrensade uppgifter) som ”nivåer” för indikatorerna, och skillnaderna mellan andra kvartalet 2020 och andra kvartalet 2019 (säsongrensade data) som ”förändringar”. Relevanta årliga punktdiagram och datatabeller för 2019 presenteras i bilagorna för information.

³³ Uppgifterna bygger på viktade EU-genomsnitt, utom vad gäller indikatorn nettoinkomst för en heltidsanställd ensamförsörjande arbetstagare (utan barn) med genomsnittslön, där oviktade genomsnitt används.

³⁴ Brytdatumet för huvudindikatorerna i den sociala resultattavlan är den 28 oktober 2020.

Som punktdiagrammen i kapitel 3 visar, skiljer sig tendenserna åt mellan medlemsländer vad gäller de flesta arbetsmarknadsrelaterade indikatorerna (förutom långtidsarbetslösheten). Det innebär att de medlemsländer som inledningsvis hade ett sämre utgångsläge i genomsnitt har fått uppleva en större försämring under året fram till andra kvartalet 2020. En viss grad av konvergens kan dock noteras för övriga huvudindikatorer (i vissa fall är tendensen dock inte tydligt definierad).

Nästan alla medlemsländer har problem med minst en huvudindikator. Om man betraktar de tre mest problematiska utfallen tillsammans, dvs. ”kritiska situationer”, ”bör bevakas” och ”svag men förbättras”, så har alla medlemsländer minst en indikator i dessa kategorier, förutom Tyskland. Ser man endast till ”kritiska situationer” (dvs. indikatorer som är mycket sämre än genomsnittet och som antingen inte förbättrats tillräckligt snabbt eller som försämrats ytterligare under året som gått), så hade 15 medlemsländer minst en indikator som kategoriserades på detta sätt, vilket var ett land mer än i sysselsättningsrapporten 2020³⁵. Österrike, Ungern och Portugal kom med i denna grupp av länder (Ungern och Portugal återkom efter att ha lämnat gruppen under det föregående året), medan Estland och Litauen lämnade gruppen. Inom de 14 bedömda områdena användes omdömena ”kritiska situationer”, ”bör bevakas” och ”svag men förbättras” 116 gånger. Detta motsvarar cirka 33 % av det totala antalet bedömningar (en procentenhet mer än i sysselsättningsrapporten 2020). 41 av dessa bedömningar resulterade i omdömet ”kritiska situationer” (11,1 % av alla bedömningar), jämfört med 40 sådana omdömen i sysselsättningsrapporten 2019 (10,3 % av alla bedömningar).

Liksom under tidigare år finns det stora skillnader mellan medlemsländerna när det gäller situationen och hur allvarliga problemen är – vilket också återspeglar krisens effekter, vad gäller arbetsmarknadsindikatorerna. För Rumänien och Spanien kategoriserades tio eller fler indikatorer som ”kritiska situationer”, ”bör bevakas” och ”svag men förbättras”. De åtföljs av Bulgarien och Grekland med nio indikatorer var i de kategorierna (se tabell 1). Bland dessa länder har Bulgarien, Rumänien och Spanien det största antalet ”kritiska situationer” (6 var), följda av Grekland (4). Grekland, Rumänien och Spanien fick även ett antal positiva bedömningar vardera (som avspeglar situationen före pandemins början): Grekland tillhör de länder som har ”bäst resultat” när det gäller antalet unga med högst grundskoleutbildning och är ”bättre än genomsnittet” i fråga om inkomstskillnader och digitala färdigheter. Spanien ingår i kategorin ”bäst resultat” när det gäller deltagande i barnomsorg och är ”bättre än genomsnittet” när det gäller personer som enligt egen uppgift har icke tillgodosedda vårdbehov. Rumänien tillhör de länder som har ”bäst resultat” när det gäller ökningen av hushållens disponibla inkomst per capita. När det gäller utmaningarna totalt sett kommer Italien närmast med sju utmaningar, åtföljt av Cypern, Ungern och Lettland med sex utmaningar var³⁶. Däremot ingår Tjeckien och Nederländerna i kategorin ”bäst resultat” eller ”bättre än genomsnittet” när det gäller tio huvudindikatorer, åtföljda av Danmark och Sverige (nio indikatorer var) och Tyskland (åtta indikatorer).

³⁵ Siffrorna är inte direkt jämförbara eftersom 2020 års rapport omfattade EU-28 och denna rapport enbart omfattar EU-27. Beräkningen av genomsnittsvärden och standardavvikelser påverkas av sammansättningen av länder. Storbritannien hade inte något fall av ”kritiska situationer” i 2020 års rapport.

³⁶ Det bör noteras att Italien hade mer än tio utmaningar i den gemensamma sysselsättningsrapporten 2020. Vid tidpunkten för sammanställningen av denna rapport saknades data för fyra huvudindikatorer från Italien och för en från Lettland.

Tabell 1. Sammanfattning av huvudindikatorerna i den sociala resultattavlan

	Lika möjligheter och tillgång till arbetsmarknaden					Dynamiska arbetsmarknader och rättvisa arbetsvillkor					Offentligt stöd samt socialt skydd och social delaktighet			
	Unga med högst grundskoleutbildning	Skillnaden i sysselsättning mellan kvinnor och män	Förhållandet mellan övre och undre inkomstkvintil	Risk för fattigdom eller social utestängning	Unga som varken arbetar eller studerar	Sysselsättningsgrad	Arbetslöshet	Långtidsarbetslöshet	Tillväxt av hushållens reala disponibla bruttointkomst per capita	Nettointkomst heltidsanställd ensamförsörjande arbetstagare med genomsnittslön	Effekterna av sociala transfereringar för att minska fattigdom	Barn under tre år i formell barnomsorg	Enligt egen uppgift icke tillgodosedda vårdbehov	Digitala färdigheter
År	2019	Q2-2020	2019	2019	Q2-2020	Q2-2020	Q2-2020	Q2-2020	2019	2019	2019	2019	2019	2019
Bästa resultat	EL, HR, IE, LT, SI	FI, LT, LV	BE, CZ, SI	FI, SI	CZ, NL, SE	CZ, DE, NL, SE	CZ, PL		EE, HU, LT, RO	DE, IE, LU, NL	AT, DK, FI, SI	BE, DK, ES, NL, LU		DE, DK, FI, NL, SE
Bättre än genomsnittet	CZ, EE, FI, PL, PT, SE	AT, DE, DK, FR, LU, PT, SE, SI	AT, DK, EL, FI, MT, NL	AT, CY, DE, DK, HR, NL, PL, SK	DK, EE, LU, LV, MT, PL, SI	DK, EE, FI, LT, LV, MT, PL	BE, DE, FR, HU, IE, IT, MT, NL, PT	CZ, DK, EE, FR, HU, NL, PL, PT	CZ, SE, SK	BE, CY, FI, FR, SE	BE, CZ, FR, LT, SE	MT, PT, SE, SI	AT, CZ, DE, ES, LT, LU, MT, NL	AT, CZ, EE, EL, HR, IE
Genomsnittlig/neutral	AT, BE, DE, DK, FR, LV, NL, SK	BE, BG, EE, ES, HR, IE, NL, SK	DE, EE, HR, HU, LU, PL, PT	BE, HU, LU, PT	BE, FI, HU, LT, PT, SK	CY, FR, HU, LU, PT, SI, SK	AT, BG, CY, DK, FI, HR, LU, RO, SI, SK	AT, BE, BG, CY, FI, HR, IE, LV, RO, SE, SI	DE, DK, HR, FI, LV, PT, SI	EL, MT	CY, DE, NL, PL	EE, CY, DE, LV, FI	BE, BG, CY, HR, HU, PL, PT, SE, SI	BE, ES, FR, LT, MT, PT, SI, SK
Bra, men bör övervakas				CZ, FR				MT		AT				LU
Svag, men förbättras	IT, RO	EL	LT	EL, LT	RO	HR		EL, ES, IT		BG, HU, LT, LV, PL, RO	LV	LT	EE, LV	
Bör bevakas	CY, HU, LU	CY, CZ	CY, ES, SE	EE, ES, MT, SE	AT, EL, FR, HR, IE	AT, BE, BG, IE, RO	EE, LT, LV, SE	LT, LU, SK	BE, IE, FR, NL	CZ, EE, ES, HR, IT, PT, SI	EE, HR, HU, LU, MT	AT, BG, EL	DK, FI, RO	CY, HU, PL
Kritiska situationer	BG, ES, MT	HU, IT, MT, PL, RO	BG, RO	BG, LV, RO	BG, CY, ES, IT	EL, ES, IT	EL, ES		AT, CY, ES, IT	SK	BG, EL, ES, PT, RO	CZ, HR, HU, PL, RO	EL	BG, LV, RO

Anmärkning: uppdatering den 28 oktober 2020. Uppgifter om förhållandet mellan övre och undre inkomstkvintil är inte tillgängliga för Irland, Frankrike, Italien, Lettland och Slovakien. Uppgifter om risken för fattigdom eller social utestängning är inte tillgängliga för Irland och Italien. Uppgifter om andelen unga som varken arbetar eller studerar och långtidsarbetslösheten är inte tillgängliga för Tyskland. Tillväxten i hushållens disponibla bruttointkomst per capita är inte tillgänglig för Bulgarien, Grekland, Luxemburg, Malta och Polen. Nettointkomsten för en heltidsanställd ensamförsörjande arbetstagare (utan barn) med genomsnittslön är inte tillförlitlig (och rapporteras inte) för Danmark. Effekterna av sociala transfereringar för att minska fattigdom är inte tillgängliga för Irland, Italien och Slovakien. Andel som enligt egen uppgift har icke tillgodosedda vårdbehov är inte tillgänglig för Irland, Frankrike, Italien och Slovakien. Andelen barn under tre år i formell barnomsorg är inte tillgänglig för Frankrike, Irland, Italien och Slovakien. Uppgifter om digitala färdigheter finns inte tillgängliga för Italien (2017 saknas). Avbrott i serien och andra statistiskt relevanta värden redovisas i bilagorna 1 och 2.

3. SYSSELSÄTTNINGSPOLITISKA OCH SOCIALA REFORMER – MEDLEMSLÄNDERNAS ÅTGÄRDER OCH RESULTAT

Det här avsnittet innehåller en översikt över centrala sysselsättningspolitiska och sociala indikatorer och medlemsländernas åtgärder på områden som bör prioriteras enligt EU:s sysselsättningsriktlinjer som rådet antog 2020³⁷. Det bygger på de nationella reformprogrammen för 2020 och uppgifter från EU-kommissionen³⁸. Om inget annat anges är det bara åtgärder som genomförts sedan juni 2019 som presenteras. En ingående analys av utvecklingen på arbetsmarknaden finns i årsöversikterna för 2020 för arbetsmarknaden och löneutvecklingen³⁹ respektive sysselsättningen och den sociala utvecklingen i Europa⁴⁰.

3.1 Riktlinje 5: Stimulera efterfrågan på arbetskraft

I det här avsnittet beskrivs genomförandet av sysselsättningsriktlinje nr 5, som rekommenderar medlemsländerna att skapa förutsättningar för att öka efterfrågan på arbetskraft och skapa nya jobb. Först ges en översikt över ländernas arbetslöshetstal och sysselsättningsgrad som en komplettering av analysen på EU-nivå i kapitel 1. Därefter behandlas utvecklingen vad gäller egenföretagande, löner och skattekillen. I avsnitt 3.1.2 beskrivs de politiska åtgärder som medlemsländerna har genomfört på dessa områden, med särskilt fokus på de politiska åtgärderna för att bevara sysselsättningen och stödja jobbskapande mot bakgrund av pandemin.

3.1.1 Nyckelindikatorer

Sysselsättningen sjönk under andra kvartalet 2020, som en följd av covid-19-krisen.

Under 2019 ökade den totala sysselsättningen, eller förblev stabil, i alla medlemsländer jämfört med 2018 (med undantag av små minskningar i Polen och Rumänien). Sysselsättningstillväxten avtog eller blev negativ i flera medlemsländer under första kvartalet 2020 (med ett genomsnitt på -0,2 % i EU jämfört med kvartalet innan). Därefter sjönk sysselsättningen i samtliga medlemsländer (med undantag av Malta) under andra kvartalet (med ett genomsnitt på -2,7 % i EU). Jämfört med toppnivån för sysselsättningen som nåddes fjärde kvartalet 2019 omfattar denna minskning mer än sex miljoner människor. De största minskningarna noterades i Spanien (-8,4 %, motsvarande 1,7 % människor), Irland (-6,1 %), Estland och Ungern (-5,6 %). Sysselsättningstillväxten låg på under -2 % i tretton andra medlemsländer (se diagram 7). Minskningen var måttligare i Cypern (-0,9 %), Polen (-0,4 %) och Luxemburg (-0,3 %). Malta var det enda land sysselsättningen ökade, med 1,7 %.

³⁷ EUT L 344, 19.10.2020, s. 22.

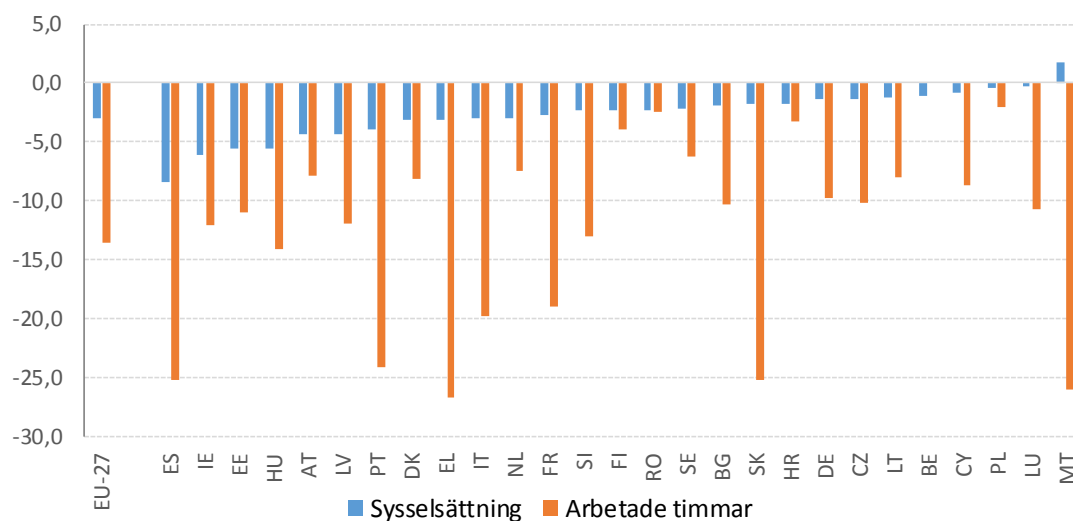
³⁸ Inklusive databasen Labref, som finns på (<https://europa.eu/!NR68Bw>).

³⁹ Europeiska kommissionen 2020, *Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual review 2020*, Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå (ännu inte publicerad).

⁴⁰ Europeiska kommissionen 2020, *Employment and Social Developments in Europe, Annual review 2020*, Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå. Tillgänglig på (<https://europa.eu/!MM76mf>).

Diagram 7: Kraftigt minskad sysselsättning i hela EU

Procentuell förändring av den totala sysselsättningen och antalet arbetade timmar mellan fjärde kvartalet 2019 och andra kvartalet 2020

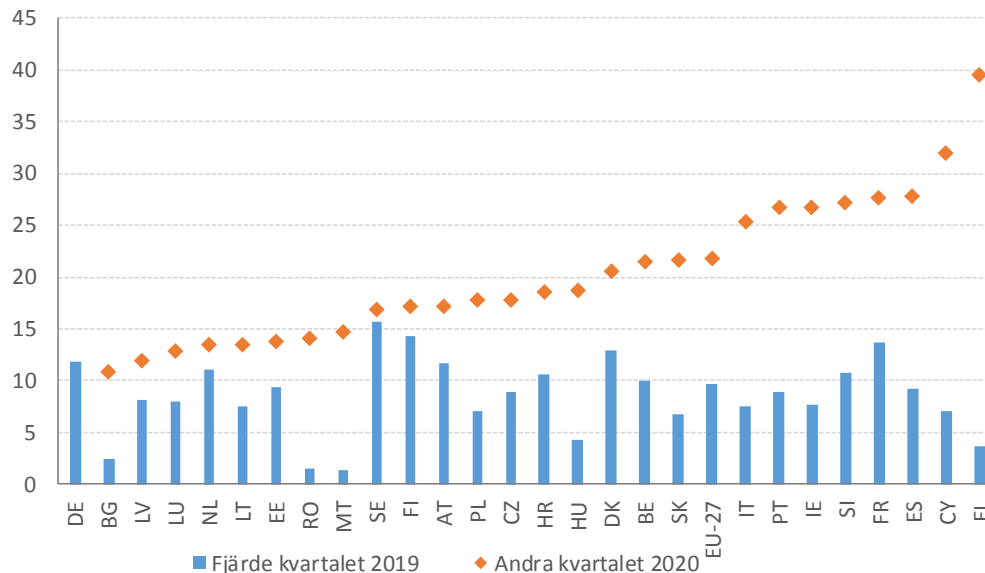

Källa: Eurostat, nationalräkenskaper.

Anm.: Säsong- och kalenderrensade data, dock endast säsongrensade för Tjeckien, Grekland, Frankrike, Malta, Polen, Portugal och Slovakien (sysselsättning) samt Malta och Slovakien (antal arbetade timmar). Det finns inga tillgängliga uppgifter om antalet arbetade timmar för Belgien.

Diagram 8: Frånvaron från arbetet ökade abruptt i hela EU

Frånvaron från arbetet som andel av den totala sysselsättningen (20–64 år)

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen. Anm.: säsongrensade data. Det finns inga tillgängliga uppgifter för Tyskland för andra kvartalet 2020.

Systemet för korttidsarbete bidrog till att begränsa förlusten av arbetstillfällen. Sedan början av krisen har medlemsländerna i stor utsträckning infört och/eller förstärkt system för korttidsarbete eller andra system för att bevara arbetstillfällen, för att begränsa förlusten av arbetstillfällen, undvika förlust av humankapital på företagsnivå och upprätthålla den samlade efterfrågan i en fas med betydande ekonomisk nedgång. Samtidigt har arbetsgivarna också på

egen hand anpassat sin efterfrågan på arbetskraft för att säkerställa att deras verksamhet är hållbar. Som det redan visats i avsnitt 1 och som framgår av diagram 7 var minskningen av antalet arbetade timmar betydligt större än minskningen av sysselsättningen (-13,5 % jämfört med -2,9 % i EU under andra kvartalet 2020 respektive fjärde kvartalet 2019), vilket i stor utsträckning kan tillskrivas systemen för korttidsarbete. Om man tittar på de olika länderna ser man att de största skillnaderna mellan de två indikatorerna⁴¹ finns i Luxemburg, Slovakien, Cypern, Grekland, Tjeckien, Tyskland, Frankrike och Italien. Samtidigt steg antalet arbetstagare som var frånvarande från arbetet (som andel av den totala sysselsättningen) abrupt, vilket framgår av diagram 8, ökningen var 12,1 procentenheter för hela EU (från 9,7 % under fjärde kvartalet 2019, efter en stabil trend under det senaste årtiondet, till 21,8 % under andra kvartalet 2020). Enbart tillfälliga uppsägningar stod för nästan hälften av all frånvaro (en plötslig ökning från 0,2 % under fjärde kvartalet 2019 till 10,3 % under andra kvartalet 2020). De största ökningarna av andelen frånvaro noterades i Grekland (+35,9 procentenheter), Cypern (+25 procentenheter), Irland (+19 procentenheter), Spanien (+18,7 procentenheter), Italien och Portugal (+18 procentenheter).

Användningen av system för korttidsarbete har nått de högsta nivåerna någonsin under covid-19-krisen i alla länder (för vilka data är allmänt tillgängliga)⁴². Användningen av korttidsarbete var särskilt utbredd i tjänstesektorn (främst hotell och restauranger) och restauranger) och inom detaljhandeln. Användningen var jämförelsevis lägre i medlemsländer med nyinrättade system. Detta skulle delvis kunna bero på utformningen av systemen, på att det tog tid att anpassa sig till de nya administrativa förfarandena eller på förseningar i genomförandet. I vissa av länderna med nyinrättade system (t.ex. Bulgarien, Tjeckien, Kroatien och Ungern) kan kravet att företagen ska stå för en del av kostnaden ha hämmat användningen. I Polen var användningen begränsad från början på grund av kravet på bevarad sysselsättning efter det att stödet upphört.

En begränsad minskning av den totala sysselsättningsgraden döljer stora skillnader mellan medlemsländerna. Under 2019 ökade sysselsättningsgraden (i åldersgruppen 20–64 år) i genomsnitt och i alla medlemsländer (med undantag för en liten minskning i Sverige, dock från den högsta nivån i EU). Som framgår av avsnitt 1 minskade sysselsättningsgraden under andra kvartalet 2019 med 1,3 procentenheter ned till 72 %, från toppnivån 73,3 % som nåddes under andra kvartalet 2019 (vilket innebar att indikatorn återgick till den nivå som noterades under första kvartalet 2018). Som nämnts kan den totala blygsamma minskningen tillskrivas de extraordinära åtgärder som vidtogs i samband med krisen. Situationen döljer dock stora skillnader mellan medlemsländerna. Diagram 9 visar att Spanien hade den största minskningen (-3,8 procentenheter), följt av Bulgarien (-3,2 procentenheter), Österrike (-2,4 procentenheter) och Irland (-2,4 procentenheter). Kroatien hade däremot en ökning (+0,7 procentenheter) medan Malta, Lettland och Polen noterade en stabil eller marginellt minskande sysselsättningsgrad.

Om vi ser till den bedömning som bygger på metoden med huvudindikatorer i den sociala resultattavlan är det inte några större förändringar jämfört med tidigare år, Grekland, Italien och Spanien bedöms fortfarande ha ”kritiska situationer” (med nivåer nära eller under 65 %) medan Sverige, Tyskland, Tjeckien och Nederländerna har ”bästa resultat” (med nivåer nära eller över 80 %). Mellan dessa länder befinner sig Bulgarien, Irland och Österrike, där en plötslig minskning av sysselsättningsgraden gör att de klassificeras som

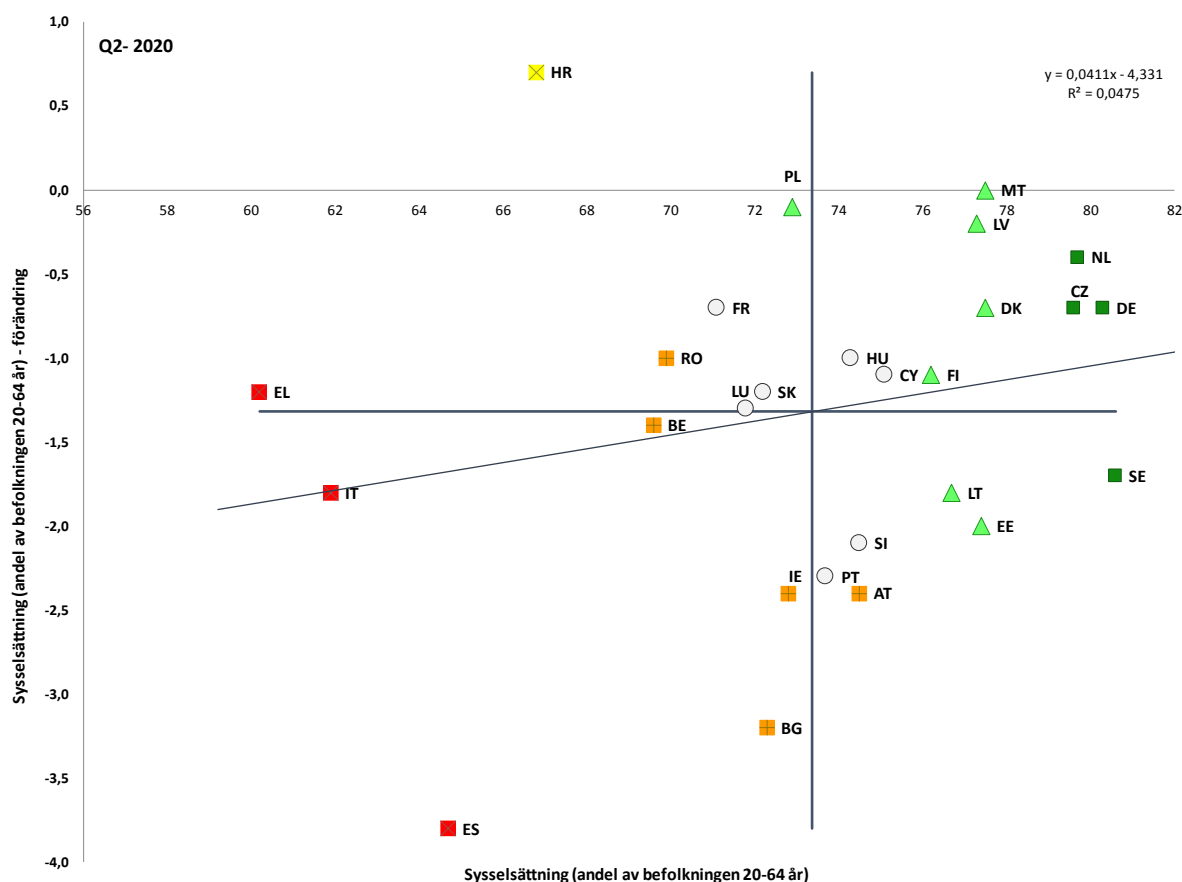
⁴¹ Förhållandet mellan minskningen av antalet arbetade timmar och minskningen av sysselsättningen.

⁴² Mer information finns i *Labour Market and Wage Developments, Annual Review 2020* (ännu inte publicerad).

länder som ”bör bevakas” (även deras respektive nivåer fortfarande ligger nära genomsnittet). Belgien och Rumänien, där sysselsättningsgraden fallit till under 70 % under det senaste året, hör också till kategorin ”bör bevakas”. Kroatien, som fortfarande hade en låg sysselsättningsgrad på 66,8 % under andra kvartalet 2020 hör till kategorin ”svag men förbättras”, eftersom sysselsättningen har ökat på senare tid (trots krisen). Regressionslinjens positiva lutning tyder på en divergerande trend i medlemsländerna (dvs. att sysselsättningsgraden sjunker snabbare i länder som börjar på en låg nivå). Det återstår att se om denna trend kommer att hålla i sig, vilket var fallet under finanskrisen. Ett antal medlemsländer uppvisar stora regionala skillnader i sysselsättningsgrad (se bilaga 4).

Diagram 9: Sysselsättningsgraden sjönk i nästan alla länder

Sysselsättning (20–64 år) och årlig förändring (huvudindikator i den sociala resultattavlan)

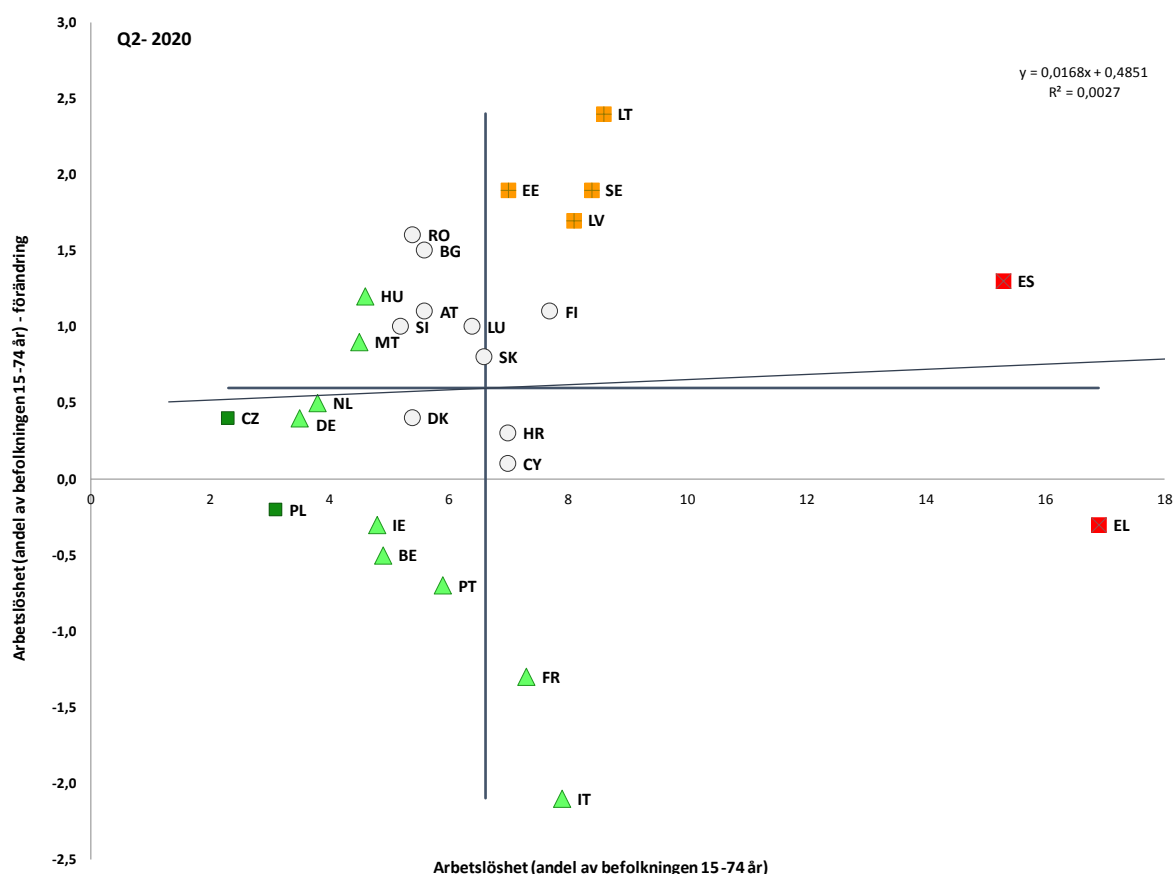
Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen. Rapporteringsperiod: Nivåer andra kvartalet 2020 och årliga förändringar jämfört med andra kvartalet 2019. Anm.: Axlarnas skärningspunkt motsvarar det oviktade EU-genomsnittet. En förklaring finns i bilagan.

I de flesta medlemsländer har ökningen av arbetslösheten hittills varit måttlig. Som framgår av avsnitt 1 ökade den genomsnittliga arbetslösheten för EU till 7,5 % i september 2020, dvs. med endast 1 procentenhet jämfört med den lägsta nivå som noterades före krisen i februari 2020. Detta följer på en kontinuerlig nedgång i de flesta medlemsländerna under 2019. En sådan måttlig ökning kan ses som effekten av systemen för korttidsarbete, men kan delvis också förklaras av minskad aktivitet på arbetsmarknaden (i flera medlemsländer var det en ansevärd andel av arbetstagarna som slutade att söka jobb aktivt, särskilt under nedstängningarna). Av diagram 10, som visar arbetslösheten under andra kvartalet 2020 och förändringen jämfört med andra kvartalet 2019, framgår att bakom den måttliga genomsnittliga ökningen döljer sig mycket olikartade nationella trender. För 20 av de 27

medlemsländerna steg arbetslösheten under perioden, med en ökning på cirka 2 procentenheter eller mer i Litauen, Lettland, Estland och Sverige (samtliga i kategorin ”bör bevakas” enligt metoden i den sociala resultattavlan). Däremot minskade faktiskt arbetslösheten i Italien, Frankrike, Portugal, Belgien, Irland, Polen och Grekland (i Italien med mer än 2 procentenheter). Detta kan förklaras med ett minskat arbetskraftsdeltagande (med 3,1 procentenheter i Irland och Portugal, 2,9 procentenheter i Italien, 2,1 procentenheter i Frankrike, 1,7 procentenheter i Belgien och 1,5 procentenheter i Grekland). De månatliga uppgifterna för september 2020 tyder på en faktisk ökning av arbetslösheten jämfört med ett år tidigare, för alla länder utom Belgien och Frankrike. Spanien och Grekland har fortfarande ”kritiska situationer” (med en arbetslöshet på över 15 %), medan Tjeckien och Polen har ”bästa resultat” (med en arbetslöshet under 4 %). Stora skillnader finns kvar på regional nivå (se bilaga 4) där vissa regioner i Grekland, Italien och Spanien har en arbetslöshet på över 20 %.

Diagram 10: Arbetslösheten har ökat i de flesta medlemsländerna, men totalt sett är ökningen måttlig

Arbetslöshet (15–74 år) och årlig förändring (huvudindikator i den sociala resultattavlan)

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen. Rapporteringsperiod: Nivåer andra kvartalet 2020 och årliga förändringar jämfört med andra kvartalet 2019. Anm.: Axlarnas skärningspunkt motsvarar det oviktade EU-genomsnittet. En förklaring finns i bilagan.

Egenföretagandet påverkades i genomsnitt mindre av krisen än den totala sysselsättningen – men skillnaderna mellan de olika medlemsländerna var större. Mellan fjärde kvartalet 2019 och andra kvartalet 2020 minskade antalet egenföretagare med 1,8 %

(530 000 personer), jämfört med 2,9 % för den totala sysselsättningen (nationalräkenskaperna, säsongrensade data⁴³). Nedgången är betydande, men en jämförelse med den totala sysselsättningen tyder på att en stor andel av egenföretagarna lyckades hålla sin verksamhet igång trots att den ekonomiska verksamheten kollapsade, antingen genom att (tillfälligt) minska företagets verksamhet eller genom att ställa om till distansarbete. Egenföretagarna utgör ändå en av de kategorier som löper störst risk om recessionen blir utdragen, inte minst på grund av att de har begränsad tillgång till sociala trygghetssystem i många medlemsländer. Endast i sju medlemsländer minskade egenföretagandet snabbare än den totala sysselsättningen mellan fjärde kvartalet 2019 och andra kvartalet 2020 (Bulgarien, Tyskland, Estland, Malta, Rumänien, Slovakien och Finland). Den största minskningen noterades i Rumänien (-10,5 %), följt av Estland (-6 %), Irland (-5,7 %) och Spanien (-4,6 %). Intressant nog ökade antalet egenföretagare i elva medlemsländer under krisen, och de största ökningarna noterades i Lettland, Polen och Luxemburg.

De senaste åren har egenföretagandets andel av den totala sysselsättningen långsamt minskat Andelen egenföretagare bland den totala mängden sysselsatta har långsamt sjunkit, från 14,3 % 2008 till 13,4 % 2019⁴⁴. Minskningen var särskilt tydlig under den ekonomiska expansionen 2013–2019, när det proportionellt sett var bland de anställda som flest arbetstillfällen skapades. I den gemensamma sysselsättningsrapporten 2020 visas i detalj hur denna långsiktiga minskning döljer en stadig i egenföretagandet, från traditionell verksamhet till tjänster och sektorer med högre förädlingsvärde – framför allt från jordbruk, handel och transport till information och kommunikation, juridik, ekonomi, vetenskap och teknik samt hälsa och socialt arbete. Denna strukturella förändring åtföljs av en snabbare ökning av den genomsnittliga utbildningsnivån bland egenföretagare jämfört med anställda: andelen egenföretagare med högre utbildning ökade från 26 % 2008 till 36,1 % 2019, men ökningen var mer begränsad bland de anställda (från 26,1 % till 34,5 %). Krisen kommer sannolikt att påskynda övergången till tjänstesektorer och högre utbildningsnivå bland egenföretagarna, eftersom lågutbildade arbetstagare i traditionella sektorer (vars arbete inte kan göras digitalt) är bland de som påverkas mest.

Den nominella lönetillväxten accelererade under 2019 som en reaktion på den ekonomiska nedgången. Den genomsnittliga nominella löneökningen för anställda i EU-27 var mer än 3 % och i Baltikum, Central- och Östeuropa samt Irland var den mer än 4 % (se diagram 11). I Ungern, Litauen och Irland var förändringarna under 2019 större än under föregående år, medan tecken på avmattning av den höga tillväxttakten noterades i Rumänien, Bulgarien, Estland och Tjeckien. Lönetillväxten mattades av även i Sverige och särskilt i Italien och Frankrike (i Frankrike låg lönerna kvar på samma nivå som 2018). Under 2020 var det flera medlemsländer som drabbades av recession, och ökningen av ersättningen per anställd började avta i de flesta av dem. Detta beror huvudsakligen på minskningen av antalet arbetade timmar (och ofta även av tillhörande lönekostnader) kopplad till den utbredda användningen av system för korttidsarbete. Beroende på utformningen av de nationella systemen, andelen berörda anställda och hur mycket antalet arbetade timmar har minskat varierade även löneminskningarna avsevärt. Under andra kvartalet 2020 hade ett stort antal (18) medlemsländer negativa förändringar (på årsbasis), med betydande minskningar i Frankrike (-8,5 %), Belgien (-9,5 %) och Italien (-10,3 %). Vissa av de övriga länderna hade en positiv förändring som översteg 3,5 % i Rumänien, Nederländerna och Polen och som var

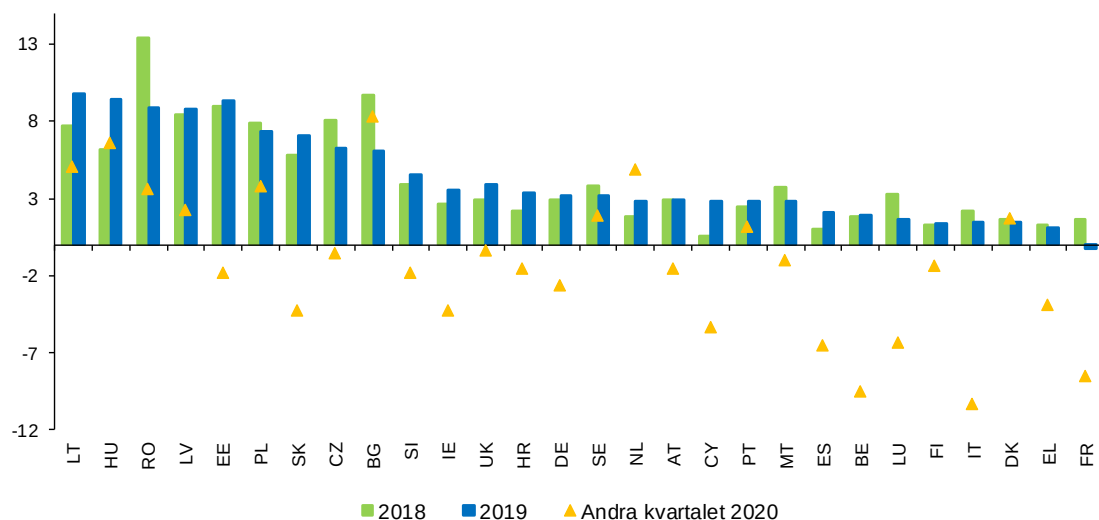
⁴³ Eurostats arbetskraftsundersökning (åldersgruppen 15–64 år, ej säsongrensade data) visar på en minskning med 1,5 % under samma period.

⁴⁴ Eurostat, uppgifter från arbetskraftsundersökningen, åldersgrupp 15–64 år.

särskilt stor i Bulgarien (+8,3 %), Ungern (+6,6 %) och Litauen (+5,1 %). Eftersom företag som minskade antalet arbetade timmar försökte minska arbetskostnaderna påverkades också ersättningen per anställd genom att de rörliga lönekomponenterna frystes eller att förnyelsen av anställningsavtal sköts upp.

Diagram 11: Under krisen blev de nominella löneökningarna negativa i de flesta medlemsländerna

Nominell ersättning per anställd, 2018–2019 och andra kvartalet 2020, årlig förändring i procent

1. Lönerna mäts med indikatorn "Nominell ersättning per anställd", som beräknas som den totala ersättningen till anställda dividerat med det totala antalet anställda. Den totala ersättningen definieras som den totala ersättning, kontant eller in natura, som betalas av en arbetsgivare till en anställd för av denne utfört arbete under räkenskapsperioden och den består av två komponenter: i) Löner som betalas kontant eller in natura och ii) sociala avgifter som betalas av arbetsgivarna. 2. Alla uppgifter som används är nationalräkenskapsdata. Indikatorerna baseras på nationella valutavärden. Aggregat är viktade genomsnitt.

Källa: Europeiska kommissionen, databasen Ameco.

Samtidigt som ersättningen per anställd sjönk ledde minskningen av antalet arbetade timmar till en ökning av timlönen. I några få länder (Cypern, Tjeckien, Kroatien, Polen och Rumänien) minskade ändå timlönerna under andra kvartalet 2020 (jämfört med föregående kvartal), men de var i allmänhet högre än ersättningen per anställd. I sju länder är skillnaden över 10 procentenheter, och Frankrike och Portugal hade de högsta värdena (14 % respektive 19,6 %).

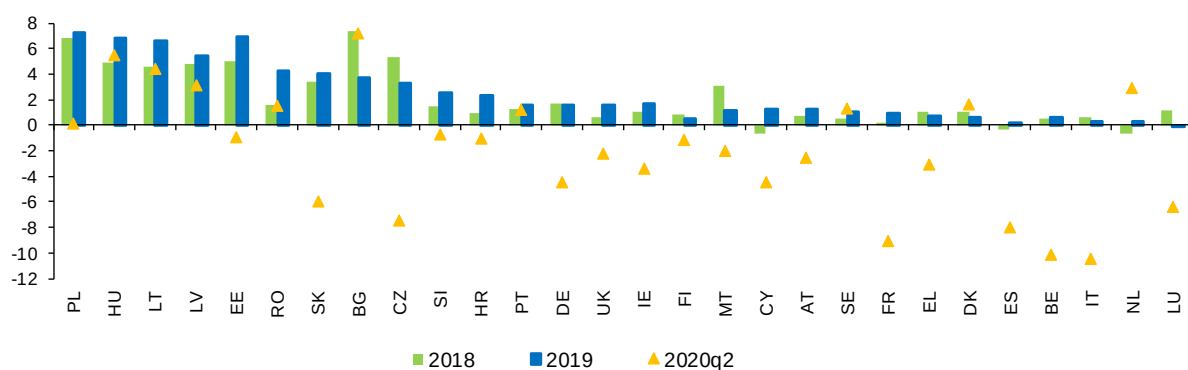
Reallönerna steg i nästan alla medlemsländer under 2019, och sjönk sedan under första halvåret 2020⁴⁵. Reallöneökningarna (deflaterade med konsumentprisinflationen) var särskilt stora under 2019, mer än 5 % i Central- och Östeuropa (Polen, Ungern, Rumänien och Slovakien) och i Baltikum (Estland, Lettland och Litauen). Den starka reallöneutvecklingen i länder där BNP per capita närmar sig EU-genomsnittet ledde därför till en minskning av reallönernas spridning inom EU. Ökningar på mindre än 1 % observerades i nio länder, bl.a. Sverige, Frankrike och Grekland, och var knappt märkbar i Italien och Nederländerna (se diagram 12). Luxemburg hade en negativ reallöneutveckling. Reallöneutvecklingen var

⁴⁵ Ur arbetstagsarsynpunkt är det mest relevanta måttet på löner bruttolönen, där man alltså inte räknar med de avgifter som betalas av arbetsgivarna.

särskilt heterogen andra kvartalet 2020. I flera medlemsländer sjönk de aggregerade reallönerna kraftigt, särskilt i Tjeckien, Spanien, Frankrike, Belgien och Italien, och i Belgien och Italien var reallöneminskningen mer än 10 %. Minskningen kan (åtminstone) delvis förklaras av effekterna av systemen för korttidsarbete, beroende på utformningen av nationella åtgärder (i länder där förmåner betalas ut direkt till de anställda och registreras som sociala transfereringar ledde korttidsarbetet till en konstaterad minskning av lönekostnaderna)⁴⁶. På andra håll fortsatte den positiva utvecklingen i enlighet med den senaste trenden, särskilt i Litauen, Lettland, Ungern och Bulgarien.

Diagram 12: Reallöneökningen var stark i Central- och Östeuropa och i Baltikum 2019

Reallön per anställd, 2018, 2019 och andra kvartalet 2020, årlig förändring i procent

1. Real bruttolön per anställd, deflator för privat konsumtion. 2. Länderna rangordnas i fallande ordning efter reallöneutvecklingen 2019. Källa: Europeiska kommissionen, databasen Ameco.

Löneandelen sjönk efter finanskrisen, men ökade måttligt i genomsnitt under 2018 och 2019. Under 2019 steg löneandelen i EU-27 till 55,4 % (från en bottennivå på 55 % mellan 2015 och 2017), med ökningar på mer än en procentenhet i Cypern, Slovenien, Slovakien, Litauen och Lettland. Samtidigt minskade löneandelen i sju länder och minskade med minst en procentenhet i Frankrike, Rumänien och Bulgarien. Under perioden 2013–2019 ökade löneandelen i de medlemsländer där utgångsnivån var jämförelsevis låg, mest i Lettland, Litauen, Rumänien och Slovakien, och visade alltså en viss konvergens. Bland de största EU-länderna ökade löneandelen endast i Tyskland (1,7 procentenheter), den minskade något i Italien (-0,3 procentenheter) och minskade med mer än en procentenhet i Frankrike, Spanien och Nederländerna.

Under de tre senaste åren har nettoinkomsten fortsatt att växa snabbare i Central- och Östeuropa vilket bidrar till konvergens i fråga om arbetsinkomstnivåerna. Denna tendens framgår tydligt av fördelningen av länder i diagram 13, där referensen är en ensam person utan barn med en inkomst på genomsnittsnivå, under en treårsperiod (2016–2019)⁴⁷. En ökande konvergens av levnadsstandarden ligger i linje med målen i den europeiska pelaren

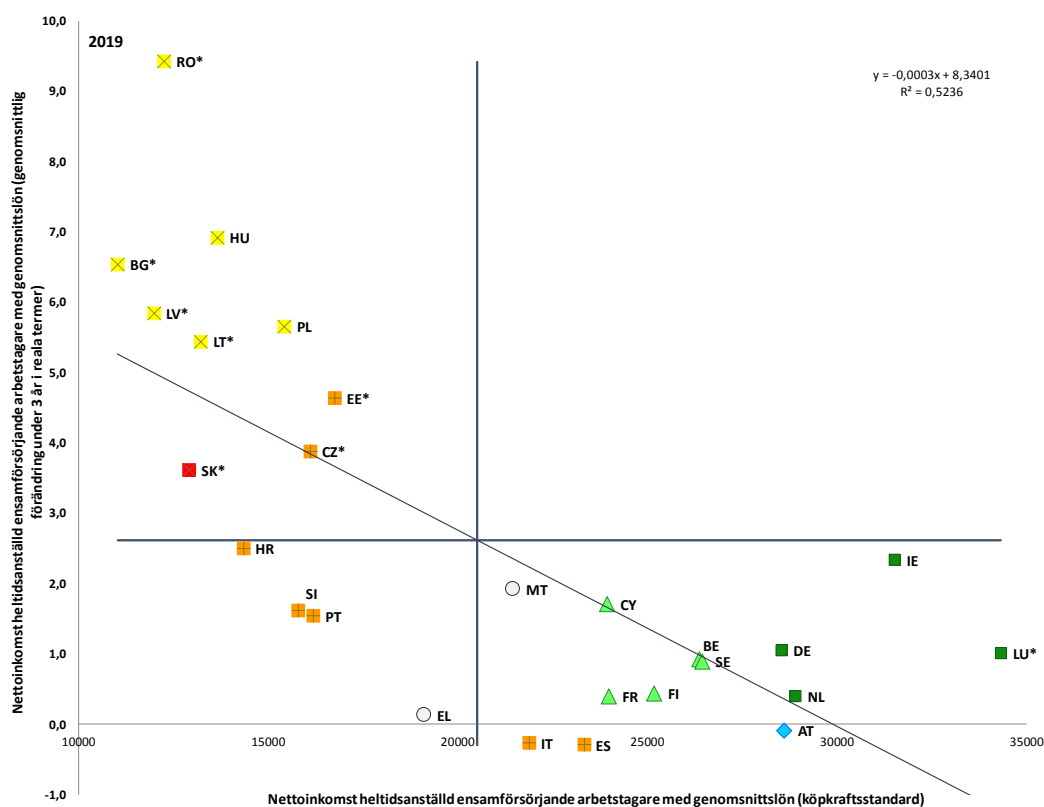
⁴⁶ Dias da Silva et al. (2020), *Short-time work schemes and their effects on wages and disposable income*, ECB Economic Bulletin, nummer 4/2020.

⁴⁷ Nettoinkomstnivå mäts i köpkraftsstandard för att det ska gå att göra en rimlig jämförelse mellan medlemsländerna. Förändringarna mäts i nationell valuta och i reala termer. Indikatoren ska läsas och tolkas tillsammans med andra indikatorer, t.ex. fattigdomsrisk bland förvärvsarbetande, förhållandet mellan den femte och den första inkomstdecilen (D5/D1) och andra relevanta indikatorer i verktygen för bedömning av sysselsättningssituationen och situationen för det sociala skyddet samt i den gemensamma bedömningsramen.

för sociala rättigheter. I den nedre delen av nettoinkomstfördelningen uppvisade Bulgarien, Rumänien, Lettland, Litauen, Ungern och Polen, där nettoinkomsten mätt i köpkraftsstandard är under eller omkring 15 000 euro, en genomsnittlig ökning på mer än 5 % under de senaste tre åren och klassificeras som ”svag men förbättras”⁴⁸. . Andra länder med liknande låga nivåer upplevde inte en så snabb tillväxt och hör därför till kategorin ”bör bevakas” (Kroatien, Slovenien, Portugal, Tjeckien och Estland) eller ”kritiska situationer” (Slovakien). Bland de länder som hör till kategorin ”bästa resultat” ligger nettoinkomsten mätt i köpkraftsstandard nära eller över 30 000 euro, i Tyskland, Nederländerna, Irland och Luxemburg. I de här medlemsländerna har nettoinkomsterna ökat snabbare än i länder med liknande nivåer. Spanien, Grekland och Italien, där nettoinkomstnivåerna ligger nära genomsnittet hade en negativ eller stagnerande utveckling under de senaste tre åren (vilket överensstämmer med hög arbetslöshet). Det som är viktigt är att de länder som har en högre ökning av nettoförvärvsinkomsten än genomsnittet också har en snabb ökning av enhetsarbetskostnaden, vilket kan få långsiktiga effekter på konkurrenskraften och därför bör övervakas.

Diagram 13: Nettoinkomsterna har ökat snabbt i Central- och Östeuropa och stöder därmed en ökat konvergens

Nettoinkomster och årlig förändring – genomsnitt under tre år (huvudindikator i den sociala resultattavlan)

Källa: Databas över skatter och förmåner (egna beräkningar). Rapporteringsperiod: 2019 års nivåer (genomsnitt under tre år) och genomsnittliga årliga förändringar 2016–2019. Anm.: Axlarnas skärningspunkt motsvarar det oviktade EU-genomsnittet. En förklaring finns i bilagan. De medlemsländer där den nominella

⁴⁸ Intressant nog hade flera av dessa länder också stora löneskillnader, mätt som förhållandet mellan den femte och den första inkomstdecilen (D5/D1). Enligt OECD var de EU-länder som hade de största D5/D1-kvoterna 2017 Rumänien (2,9), Lettland (2,6), Litauen (2,5) och Bulgarien (2,5). Länder med de lägsta kvoterna var Finland (1,8), Slovakien (1,8) och Tjeckien (1,7).

enhetsarbetskostnaden överstiger det tröskelvärde som fastställts i förfarandet vid makroekonomiska obalanser (MIP) har markerats med en asterisk. Indikatorn i resultattavlan för MIP är den procentuella förändringen av den nominella enhetsarbetskostnaden över tre år. Tröskelvärdet är 9 % för länderna i euroområdet och 12 % för övriga medlemsländer. Danmark ingår inte eftersom dess värde är otillförlitligt.

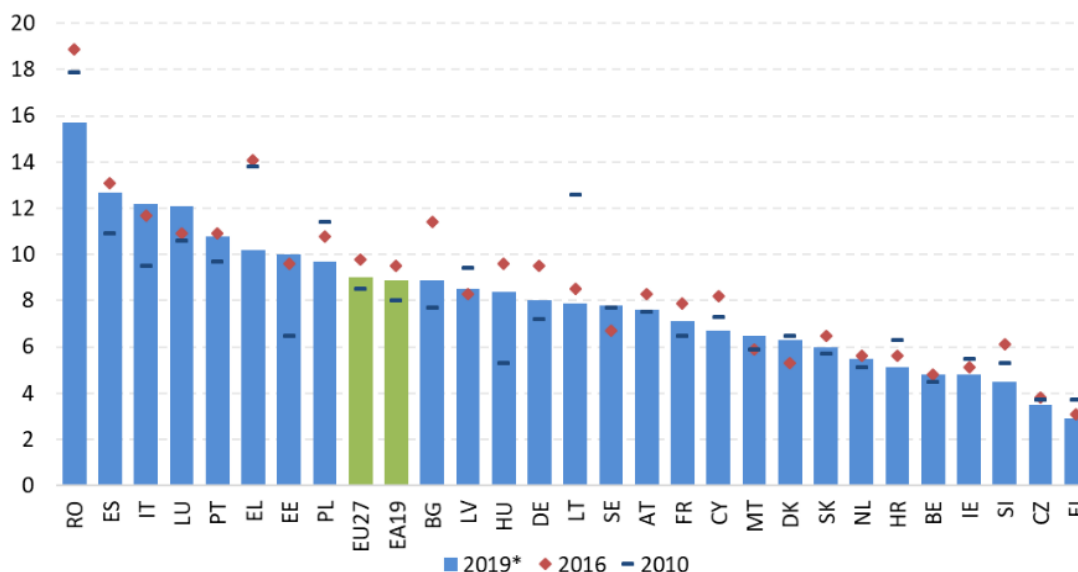
Ett arbete räcker inte alltid för en värdig levnadsstandard. På senare år har situationen för lågavlönade arbetstagare försämrats i många länder. Fattigdomen bland förvärvsarbetande har ökat under det senaste årtiondet, från 8,5 % 2007 till 9,8 % 2016 i EU-27, för att sedan minska till 9 % 2019 ⁴⁹. Strukturella trender som omformar arbetsmarknaden, som digitaliseringen och ökningen av atypiska anställningsformer, leder till ökad polarisering på arbetsmarknaden och en sjunkande sysselsättning i medelavlönade yrken samtidigt som sysselsättningen ökar i låg- och högavlönade yrken ⁵⁰. Arbetstagare med tillfälliga anställningsavtal har en större risk att drabbas av fattigdom än de med tillsvidareanställning (16,3 % respektive 5,7 %), och samma sak gäller för lågutbildade arbetstagare jämfört med högkvalificerade (19,3 % respektive 4,5 %). Dessutom är det mycket mer sannolikt att arbetstagare födda utanför EU drabbas av fattigdom (20,9 %) än de som är födda i EU (7,9 %). Diagram 14 visar att mer än 10 % av arbetstagarna riskerar fattigdom i Rumänien, Spanien, Italien, Luxemburg, Portugal och Grekland. I den här gruppen har fattigdomen bland förvärvsarbetande faktiskt ökat jämfört med 2010 i Spanien, Italien, Luxemburg och Portugal.

⁴⁹ Uppgifterna avser EU-aggregatet som omfattar Storbritannien men inte Kroatien och som är det enda jämförbara mellan 2007 och 2016. I de 27 nuvarande 27 medlemsländerna (dvs. inklusive Kroatien och exklusive Storbritannien) har fattigdomen bland förvärvsarbetande i genomsnitt ökat från 8,5 % 2010 (tidigaste tillgängliga uppgifter) till 9,3 % 2018. Fattigdom bland förvärvsarbetande är andelen personer som arbetar och som har en ekvivalerad disponibel inkomst under fattigdomsgränsen, dvs. 60 % av den nationella ekvivalerade disponibla medianinkomsten (efter sociala transfereringar).

⁵⁰ Europeiska kommissionen (2019), Rapporten *Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual Review 2019*, Generaldirektoratet för sysselsättning, socialpolitik och inkludering.

Diagram 14: Fattigdomen bland förvärvsarbetande har ökat i de flesta medlemsländerna under det senaste årtiondet.

Fattigdomsrisk för förvärvsarbetande, flerårig jämförelse

Källa: Eurostat, statistik över inkomst- och levnadsvillkor.

Anm.: Uppgifterna för 2019 finns inte tillgängliga för Frankrike, Irland, Italien och Slovakien (2018 visas i stället).

Kvinnor, unga och lågutbildade arbetstagare samt personer med atypiska arbeten löper större risk att få minimilön än andra arbetstagare⁵¹. Framför allt yngre arbetstagare löper tre gånger större risk att få minimilön än vuxna arbetstagare, medan risken är nästan dubbelt så stor för kvinnor. Vid tidsbegränsade anställningar är risken att man får minimilön tre gånger större och vid deltidsarbete dubbelt så stor. I de flesta medlemsländerna är ändå en typisk anställd med minimilön äldre än 25 år, har gymnasieutbildning och lever i ett parförhållande. Anledningen är att andelen unga lågutbildade arbetstagare och ensamstående föräldrar är relativt liten i den totala arbetskraften, vilket tar ut den större risken att de får minimilön.

De lagstadgade minimilönerna är ofta låga jämfört med andra löner i ekonomin, trots att de på senare tid har ökat i många medlemsländer⁵². I nästan alla medlemsländer ligger den lagstadgade minimilönen under 60 % av medianlönen och 50 % av genomsnittslönen. 2019 var det endast i Portugal som den lagstadgade minimilönen nådde upp till båda värdena, medan den i Bulgarien nådde 60 % av medianlönen. Samma år låg minimilönen under 50 % av medianlönen i nio EU-länder (Estland, Malta, Irland, Tjeckien, Lettland, Tyskland, Nederländerna, Kroatien och Grekland, se diagram 15). I sju länder (Estland, Malta, Irland, Tjeckien, Lettland, Ungern och Rumänien) var minimilönerna det året under 40 % av genomsnittslönen. Det finns också fall där minimilönen inte var tillräcklig för att skydda arbetstagarna mot risken för fattigdom. Det finns luckor i vilka som omfattas av minimilöner i flera medlemsländer. I länder med lagstadgad minimilön finns det vissa kategorier av arbetstagare för vilka bestämmelserna om minimilöner inte gäller eftersom de omfattas av

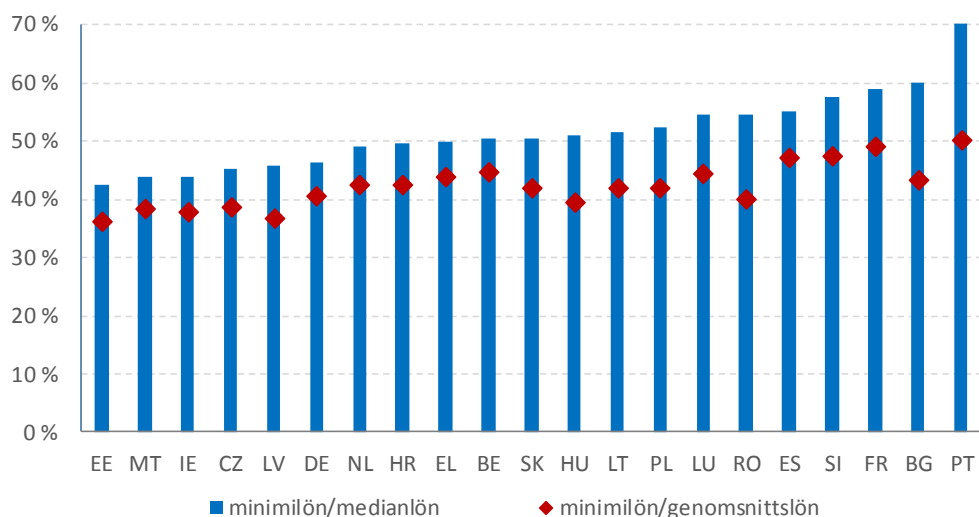
⁵¹ För närmare uppgifter, se konsekvensbedömningen som åtföljer förslaget till Europaparlamentets och rådets direktiv om tillräckliga minimilöner i Europeiska unionen, SWD(2020) 245 final.

⁵² Se avsnitt 3.1.2 för närmare uppgifter.

undantag. I länder där lönerna uteslutande fastställs genom kollektivförhandlingar finns det luckor för arbetstagare som inte omfattas av kollektivavtal.

Diagram 15: I nästan alla medlemsländer ligger den lagstadgade minimilönen under 60 % av medianlönen och 50 % av genomsnittslönen

Minimilöner som andel av median- och genomsnittslöner för heltidsanställda arbetstagare, 2019

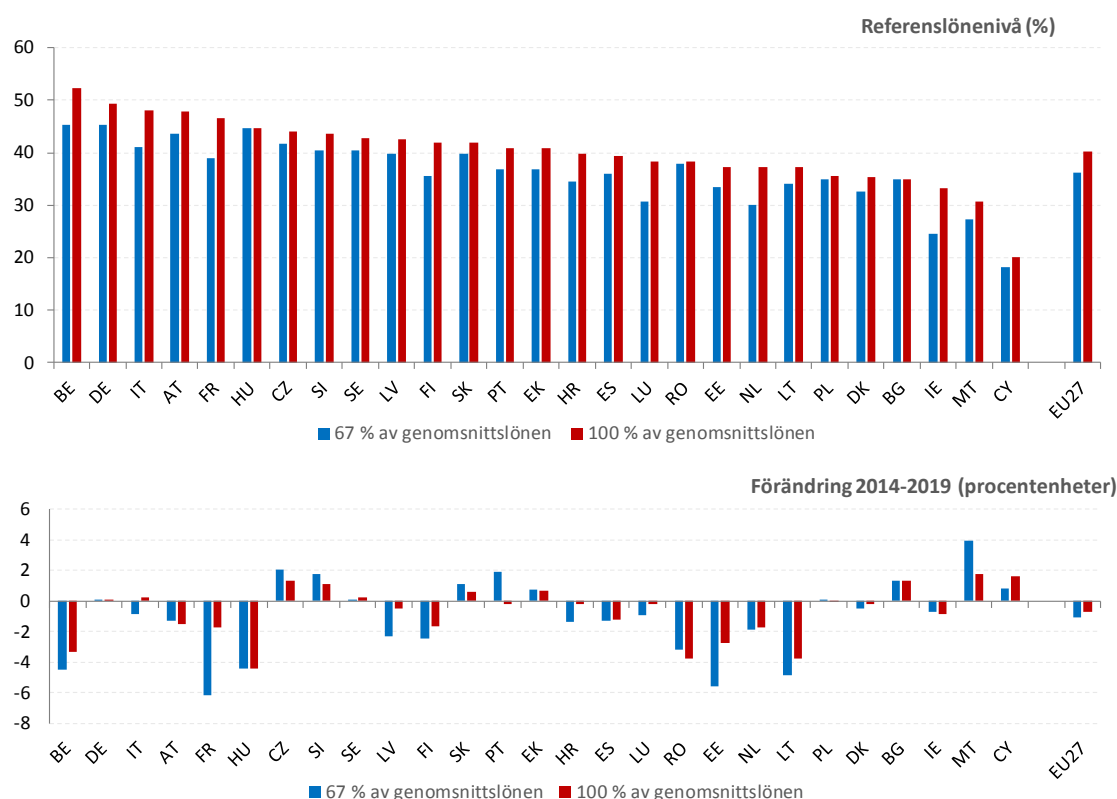
Källa: Kommissionens beräkningar baserade på Eurostats statistik.

Anm.: Medlemsländer med lagstadgad minimilön återges.

Det är anledningen till att kommissionen den 28 oktober 2020 lade fram ett förslag till EU-direktiv för att säkerställa att arbetstagarna i unionen skyddas av tillräckliga minimilöner som möjliggör en värdig levnadsstandard var de än arbetar. Kommissionens förslag syftar till att främja kollektivförhandlingar om löner i alla medlemsländer. Länder med lagstadgade minimilöner bör införa villkor för att minimilönerna ska fastställas på tillräckliga nivåer. Till dessa villkor hör tydliga och stabila kriterier för fastställande av minimilöner, vägledande referensvärden för bedömning av vad som är skälig nivå och regelbundna uppdateringar i rätt tid av minimilönerna. Dessa medlemsländer uppmanas också att se till att variationer och avdrag i de lagstadgade minimilönerna blir proportionerliga och motiverade och att arbetsmarknadens parter deltar när minimilönerna fastställs och uppdateras. Samtidigt är förslaget utformat på ett sådant sätt att det beaktar effekterna på sysselsättning och konkurrenskraft. Det ger därför tillräcklig flexibilitet för att man ska kunna beakta den sociala och ekonomiska utvecklingen, inklusive produktivitets- och sysselsättningstrender. Slutligen innehåller förslaget bestämmelser om bättre kontroll och övervakning av minimilöneskyddet i alla länderna. I enlighet med artikel 154.3 i EUF-fördraget har ett samråd med arbetsmarknadens parter genomförts i två steg.

Diagram 16: Trots en allmän minskning är skattekillen på arbete fortfarande hög i flera medlemsländer

Skattekillen på arbete för låga och genomsnittliga löner, nivå och förändring 2014–2019

Källa: Databas över skatter och förmåner, Europeiska kommissionen/OECD.

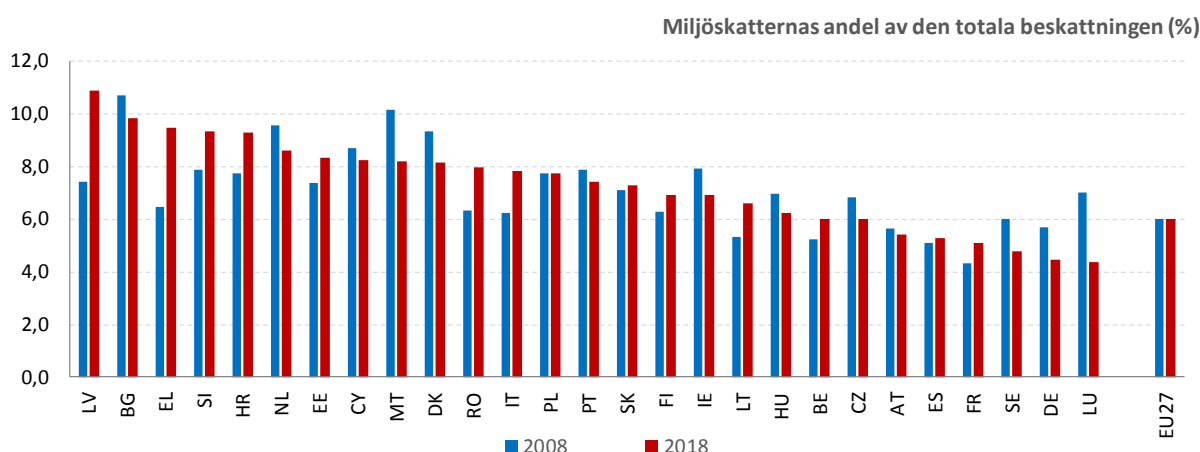
Anm.: Uppgifterna gäller hushåll med en förvärvsarbetande person utan barn.

Det genomsnittliga skattetrycket på arbete i EU-27 fortsätter att minska något, med relativt små förändringar i de flesta medlemsländerna. Under 2019 var minskningen av skattekillen för ensamstående arbetstagare med en genomsnittslön störst i Litauen (-3,4 procentenheter) medan minskningarna på andra håll var mer begränsade. De största ökningarna noterades i Cypern (1,2 procentenheter) och Estland (1,1 procentenheter). Skillnaderna mellan medlemsländerna är fortfarande stora (se diagram 16), och skattekillen varierar från cirka 20 % i Cypern till mer än 45 % i Belgien, Tyskland, Italien, Österrike och Frankrike. Skattekillen för arbetstagare med lägre inkomster (definierat som dem tjänar 67 % av genomsnittslönen) varierar mycket mellan medlemsländerna. I ett längre perspektiv har skattekillen minskat både vid genomsnittslönen och för arbetstagare med lägre inkomster, med minskningen för arbetstagare med lägre inkomster har i genomsnitt varit större. Mellan 2014 och 2019 minskade den icke-viktade genomsnittliga skattekillen i EU med 0,7 procentenheter (och med 1,1 procentenheter för låginkomsttagare). Litauen, Ungern, Rumänien, Belgien och Estland uppvisade stora minskningar för båda inkomstgrupperna (även om båda nivåerna fortfarande är bland de högsta i Belgien). Betydande minskningar för låginkomsttagare noterades också för Frankrike, Lettland och Finland. Den största ökningen för båda lönenivåerna noterades i Malta, även om skattekillen fortfarande är relativt låg.

I ett antal medlemsländer finns det utrymme för att skifta skattebördan från arbete till andra skattekällor som inte hämmar tillväxten lika mycket och som bättre stöder miljömålen. Miljöskatter (dvs. skatt på energi, transport, föroreningar och resurser) bidrog till

cirka 6 % av de totala skatteintäkterna i EU-27 under 2018, med en andel som varierade från 10,9 % i Lettland till 4,4% i Luxemburg (se diagram 17). Energiskatten stod för det största bidraget, motsvarande cirka 77 % av miljöskatteintäkterna i EU-27 under 2018. För EU-27 som helhet förblev miljöskatternas andel av de totala skatteintäkterna relativt stabil mellan 2008 och 2018. Förändringarna på nationell nivå var mer uttalade, med de största ökningarna i Lettland och Grekland och de största minskningarna i Luxemburg. Det bör dock noteras att enbart vilken andel miljöskatterna utgör inte är tillräckligt för att avgöra om ett medlemslands skattesystem är lämpligt för att stödja miljömålen⁵³.

Diagram 17: Andelen miljöskatter har inte ökat i EU i genomsnitt det senaste årtiondet
Miljöskatter som andel den totala beskattningen 2008–2018

Källa: Europeiska kommissionen, generaldirektoratet för skatter och tullar, baserat på uppgifter från Eurostat

Om miljöskatterna inte är utformade på rätt sätt kan de ha negativa fördelningseffekter genom att leda till en relativt sett högre kostnad för låginkomsthushåll. Man måste därför säkerställa att kompensationsmekanismerna leder till en tillräcklig intäktsåterföring eller investeringar i kollektiva nyttigheter, t.ex. kollektivtrafik, för att de ska vara ett alternativ. När det gäller klimatåtgärder för att minska utsläppen av växthusgaser (i enlighet med de höjda mål och ambitionsnivåer som föreslås i klimatmålsplanen och utkastet till europeisk klimatlag) kommer koldioxidpriserna och energikostnaderna att öka, även genom koldioxidskatter och möjliga utvidgningar av utsläppshandelssystemet. Ur konsumenternas perspektiv ger dessa båda liknande effekter. Underlag visar att skatter på bränslen och andra energiprodukter är störst belastning, i förhållande till den disponibla inkomsten, för låginkomsthushåll⁵⁴. Konsekvensbedömningen som åtföljer klimatmålsplanen för 2030⁵⁵ visar också att utgifterna för el, gas och fasta bränslen är relativt större för låginkomsthushåll. Ur ett fördelningsperspektiv behövs kompenserande skatteinstrument för att mildra de regressiva konsekvenserna. Om priserna på energiprodukter är oöverkomliga kan det förvärra

⁵³ Samma nivå på miljöbeskattningen kan vara en följd av en låg skattesats och en stor skattebas (dvs. en hög nivå av förorenande verksamhet) eller en hög skattesats på en liten skattebas.

⁵⁴ Europeiska kommissionen (2020), *Employment and Social Developments in Europe, Annual review 2020*, Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå. Tillgänglig på (<https://europa.eu/!MM76mf>).

⁵⁵ SWD(2020) 178 final, s. 115.

energifattigdomen⁵⁶. För att säkerställa tillgången till grundläggande tjänster, som fastställs som en princip i den europeiska pelaren för sociala rättigheter, kan det behövas stöd genom ytterligare särskilda skatteinstrument.

Kompenserande sänkningar av skatten på arbete har visat sig leda till vinster i fråga om sysselsättning och ekonomisk tillväxt. En sänkning av skatten på arbete förbättrar incitamenten i allmänhet, särskilt för låginkomsttagare och andra målgrupper, t.ex. yngre och äldre arbetstagare. En kompenserande åtgärd som åtföljer höjda koldioxidpriser kan ses som ett sätt att stärka arbetsgivarnas incitament att behålla sin arbetskraft samtidigt som produktionskostnaderna ökar (vilket leder till efterfrågan på arbetskraft). Dessutom kan sänkningar av skatten på arbete öka arbetstagarnas nettolön (vid en given arbetskraftskostnad), och på så sätt öka deras incitament att vara aktiva på arbetsmarknaden (vilket leder till utbud på arbetskraft). Nyligen har den ovannämnda konsekvensbedömningen, som åtföljer klimatmålsplanen för 2030, visat på positiva tillväxt- och sysselsättningseffekter av återföring från koldioxidintäkter i form av sänkningar av skatten på inkomster eller arbete⁵⁷.

Intäkter från miljöskatter kan användas för att stödja alla inkomster. Fördelningspolitisk intäktsåterföring har genomförts till exempel i form av engångsöverföringar eller koldioxidutdelningar, så att de kan komma även hushåll utan arbetsinkomster till godo. I *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020*, som bygger på en modellering, presenteras exemplet med en inkomstneutral skattereform bestående av en energiskatt och en engångsförmån för alla hushåll. I rapporten visas att sådana överföringar fullt ut kan dämpa skattens negativa effekter på både fattigdom och ojämlikhet. Det beror på att förmånen, trots att den beviljas alla, ger relativt sett mer stöd till fattiga än till rika hushåll⁵⁸.

3.1.2 Åtgärder som vidtagits av medlemsländerna

Efter covid-19-utbrottet använde alla medlemsländer korttidsarbete för att mildra konsekvenserna av den ekonomiska chocken på arbetsmarknaden. På grund av pandemin blev företag i hela EU plötsligt tvingats minska eller ställa in sin verksamhet på grund av störningar i försörjningskedjan, strikta smittskyddsåtgärder och den därav följande minskade efterfrågan på ett brett spektrum av produkter och tjänster. Som ett svar på denna utveckling har alla EU-medlemsländer förstärkt sina befintliga system för korttidsarbete eller infört nya system för att bevara sysselsättningen under folkhälsokrisens mest akuta fas. Europeiska unionen stöder dessa ansträngningar genom det europeiska instrumentet för tillfälligt stöd för att minska risken för arbetslöshet i en krissituation (SURE).

System för korttidsarbete är offentliga program som syftar undvika alltför stora förluster av arbetstillfällen under lågkonjunkturer. De gör det möjligt för företag med ekonomiska svårigheter att tillfälligt minska arbetstiden för sina anställda, som i sin tur får inkomststöd för de timmar de inte arbetar. Huvudsyftet med dessa system är att skydda arbetstagarna och matchningen av arbetstillfällen, och på så sätt begränsa de långsiktiga konsekvenserna av en övergående chock. De används i allmänhet vid externa händelser som

⁵⁶ Kommissionens rekommendation om energifattigdom (C(2020) 9600 final) och det åtföljande arbetsdokumentet med EU:s vägledning om energifattigdom (SWD(2020) 960 final).

⁵⁷ Se andra liknande resultat i *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review*.

⁵⁸ *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020*, kapitel 3, avsnitt 4.2.

hämmar affärsverksamheten (t.ex. tekniska olyckor, dåliga väderförhållanden som påverkar byggnadsarbeten eller jordbruket, force majeure) och tillfälliga nedgångar i verksamheten (t.ex. minskad omsättning eller minskad orderingång som förväntas vara tillfällig). En viktig egenskap är att anställningsförhållandet bibehålls under perioden med korttidsarbete, även i de fall då arbetstiden minskas till noll (dvs. fullt arbetsstopp).

System för korttidsarbete kan vara till nytta för arbetsgivare, arbetstagare och ekonomin i stort. De gör det möjligt för företagen att anpassa sina arbetskraftskostnader när den ekonomiska aktiviteten försvagas och samtidigt bevara arbetstillfällena och humankapital medan de undviker långa och kostsamma uppsägningsförfaranden och kostnader för nyanställningar när verksamheten återupptas fullt ut. Ur arbetstagarnas perspektiv ersätter systemen (delvis) inkomstbortfall och förebygger avskedanden, så att den börda som anpassningen innebär fördelas mer rättvist mellan de anställda. Genom att begränsa förlusten av arbetstillfällena bidrar systemen för korttidsarbete till att minska volatiliteten i sysselsättning och inkomsterna och att förbättra arbetsmarknadens motståndskraft genom att lätta bördan på systemen för arbetslöshetsersättning och risken för långtidsarbetslöshet.

Innan covid-19-pandemin bröt ut hade 17 medlemsländer ett system eller ett regelverk på plats för tillhandahållande av stöd till korttidsarbete. Dessa system skilde sig dock avsevärt åt i fråga om hur de var utformade och hur de inrättades och administrerades, t.ex. genom systemet för arbetslöshetsersättning eller genom aktiva arbetsmarknadsåtgärder.

Belgien, Tyskland, Frankrike, Italien, Luxemburg, Österrike och Portugal hade specifika väletablerade system före krisen. I dessa länder lämnar företagen in en ansökan till de myndigheter som sköter systemet. Så fort tillståndet har beviljats kan företaget justera arbetstiden för sina anställda, betala dem den normala lönen för antalet arbetade timmar och en ersättning för de timmar som de inte arbetat (i allmänhet lägre än den normala lönen). Företaget ersätts sedan (helt eller delvis) genom det offentliga systemet för korttidsarbete⁵⁹. Sverige lagstiftade 2014 om ett liknande system som skulle kunna aktiveras vid en allvarlig och djup ekonomisk nedgång. Bulgarien införde den rättsliga ramen efter krisen 2009, men systemet var inaktivt eftersom det inte hade någon finansiering under senare år före covid-19-krisen. Ungern hade också ett sådant permanent system för korttidsarbete, som var relativt litet och användes och finansierades endast periodvis före covid-19.

I Danmark, Irland, Nederländerna, Spanien och Finland delades stödet för korttidsarbete vanligen (före krisen) ut genom systemet för arbetslöshetsersättning. I dessa system har företagen möjlighet att tillfälligt minska sina anställdas arbetstid (i vissa fall, t.ex. i Finland, har de också möjlighet att permittera de anställda, medan anställningsförhållandet i övrigt kvarstår). De arbetstagare som påverkas kan i sin tur registrera sig som arbetssökande och ansöka om arbetslöshetsersättning för ett belopp som motsvarar det antal dagar som de inte arbetat (så kallade partiella arbetslöshetsförmåner). Villkoren för att få sådana partiella arbetslöshetsförmåner fastställs på nivån för de enskilda arbetstagarna, och är desamma som för de normala (fullständiga) arbetslöshetsförmånerna. Framför allt kan arbetstagare (med vissa undantag, t.ex. i Spanien) ansöka om partiella arbetslöshetsförmåner om de har bidragit i den omfattning som krävs, och de måste uppfylla de vanliga kraven på arbetssökande och tillgänglighet (vilket innebär att de förväntas acceptera eventuella erbjudanden om heltidsarbete).

⁵⁹ Belgien är ett undantag, eftersom arbetstagarna får ersättning direkt från det federala organ som ansvarar för utbetalningen av arbetslöshetsersättning.

I Kroatien och Slovakien har stöd till korttidsarbete administrerats som en form av aktiv arbetsmarknadspolitik. Ursprungligen hade dessa program en begränsad budget, endast ett litet antal företag och arbetstagare omfattades och det ingick krav på att bevara arbetstillfällen (en skyldighet för arbetsgivare att bibehålla sysselsättningsnivåerna under en viss period efter det att stödet mottagits). Programmen förstärktes kraftigt med anledning av covid-19-krisen, med betydande budgetanslag och en bred täckning av företag och arbetstagare.

Efter covid-19-utbrottet har alla medlemsländer anpassat sina system för korttidsarbete så att de ska bli lättare att använda och så att fler ska kunna omfattas. Exempelvis har de rationaliserat de administrativa förfarandena för godkännande av stöd till korttidsarbete, bl.a. genom att förkorta anmälningsperioderna, genom att införa ”covid-19-krisen” som ny motivering (som automatiskt betraktas som orsak till force majeure) och/eller genom att mjuka upp kraven på föregående samråd med arbetstagarrepresentanter och förkorta tidsfristen för att ansöka om förmåner. De har också vidgat systemet till att omfatta företag och sektorer som tidigare inte var berättigade till stöd. Exempelvis har Tyskland, Spanien, Frankrike, Italien, Luxemburg, Österrike, Portugal och Finland ändrat reglerna för sina system för korttidsarbete för att rationalisera förfarandena, underlätta tillträdet och/eller vidga omfattningen (t.ex. för att inkludera egenföretagare och även nyanställda arbetstagare). Spanien och Finland effektiviserade sina administrativa förfaranden och gjorde kriterierna för stödberättigande betydligt mer generösa, för att göra det möjligt för alla anställda att få stöd för korttidsarbete oberoende av hur de tidigare bidragit och av intjänade rättigheter till ”normala” arbetslöshetsförmåner. Medlemsländerna minskade arbetsgivarnas kostnader till noll i vissa länder. De har också förlängt tiden under vilken korttidsarbete kan användas, med hänsyn till att det rör sig om en exceptionell kris och att det är osäkert hur länge den kommer att vara. Dessutom har vissa medlemsländer (bland annat Belgien och Frankrike) tillfälligt höjt nivån för den ersättning som beviljas arbetstagarna för timmar som de inte arbetat. Frankrike har också infört sektorsvisa undantag från de gemensamma reglerna, för de sektorer som påverkas mer av covid-19-relaterade nödgärder (luftfart, turism).

Några medlemsländer valde att införa nya program som särskilt syftar till att bevara sysselsättningen i företag som drabbats av covid-19-pandemin. Exempelvis har Danmark, Irland och Nederländerna infört nya program för nödsituationer (korttidsarbete) där stödet går direkt via arbetsgivaren snarare än genom arbetslöshetsersättningssystemet. T.ex. ersatte Nederländerna det tidigare programmet för korttidsarbete med ett generösare system. Arbetsgivare som förväntar sig ett inkomstbortfall (minst 20 %) kan ansöka om ersättning för arbetskostnader med högst 90 % under en period på 3 månader under förutsättning att inga arbetstagare sägs upp.

Samtliga medlemsländer som inte redan hade något program för korttidsarbete har vidtagit nödgärder i stil med korttidsarbete för att förhindra uppsägningar. Det innebär att tillfälligt stöd beviljades till arbetstagare som var anställda av företag vars verksamhet låg nere eller var kraftigt begränsad. Framför allt vissa länder (t.ex. Malta, Grekland, Litauen och Rumänien), där lagstiftningen redan tillåter arbetsgivare att förkorta arbetstiden eller att säga upp sina anställdas anställningsavtal i vederbörligen motiverade fall, införde offentliga subventioner för att finansiera inkomststödet för de berörda arbetstagarna. T.ex. har Grekland sedan i juni 2020 programmet Synergasia, som gör det möjligt att minska veckoarbetstiden för heltidsanställda med upp till 50 % i företag där omsättningen minskat med minst 20 %. Staten täcker 60 % av de anställdas nettolön och 100 % av socialförsäkringsavgifterna för de timmar som de inte arbetar.

På kort sikt är korttidsarbete lämpligt för att hantera de omedelbara konsekvenserna av en extern ekonomisk chock, men om det används på lång sikt kan det hindra nödvändiga strukturförändringar. Bevarandet av befintliga arbetstillfällen har varit den viktigaste frågan på arbetsmarknaden sedan covid-19-krisen började. Allt eftersom pandemin drar ut på tiden blir krisens ekonomiska effekter på efterfrågestrukturen och företagets verksamhet allt tydligare och därmed blir behovet av strukturomvandling allt viktigare. Ju längre krisen varar, desto mer troligt är det att programmen för korttidsarbete subventionerar jobb i företag som inte längre är livskraftiga. Programmen för korttidsarbete kan också minska möjligheten att de som saknar ett säkert jobb hittar ett arbete och på så vis kan de begränsa sysselsättningstillväxten under återhämtningen. Strategier för att främja strukturomvandling och omfördelning av arbetstagare mellan olika sektorer (t.ex. genom lämpliga anställningsincitament och omskolningsåtgärder) skulle kunna främjas vid tecken på ekonomisk återhämtning och anpassas efter den ekonomiska situationen i varje land.

Vissa medlemsländer har redan börjat minska sina system för korttidsarbete och andra nödåtgärder, medan andra har anpassat eller förlängt dem. I Danmark och Estland exempelvis upphörde de nödåtgärder som vidtagits med anledning av pandemin under sommaren och har (när detta skrivs) inte förnyats. Andra medlemsländer har börjat begränsa tillgången till nödhjälpssystemen till företag som fortfarande påverkas direkt av restriktioner i samband med den sanitära krisen (t.ex. i Belgien, Grekland och Cypern). Slutligen har ett antal medlemsländer redan förlängt vissa av sina nödåtgärder fram till slutet av 2020 (t.ex. Frankrike, Italien och Grekland) eller 2021 (t.ex. Tyskland, Malta, Sverige, Cypern och Spanien).

Flera medlemsländer har vidtagit åtgärder för att fler anställda ska bli kvar i anställning och för att stödja efterfrågan på arbetskraft genom anställningsincitament⁶⁰. I Grekland t.ex. har de befintliga systemen för anställningsstöd som drivs av den offentliga arbetsförmedlingen förstärkts med nya platser, de har förlängts (upp till 2 år) och subventionsnivån har höjts (75 % av lönekostnaderna med ett tak på 750 euro). Dessutom lanserades ett nytt system i oktober för att stimulera skapandet av 100 000 arbetstillfällen i den privata sektorn genom att staten täcker socialförsäkringsavgifter i sex månader. I Kroatien har ett system för tillfälligt lönebidrag (motsvarande 50 % av minimilönen) utvidgats för att stödja arbetstagare som drabbats av de sanitära restriktionerna. De flesta av dem är säsongarbetare inom turism- och tjänstesektorn. I Rumänien har flera åtgärder vidtagits (utöver de befintliga systemen för sysselsättningsstöd) för att hantera utmaningarna på arbetsmarknaden, däribland stöd till unga och äldre arbetstagare och till egenföretagare. I Belgien har Flandern gjort en översyn av de befintliga anställningsincitamenten för långtidsarbetslösa, medan Vallonien håller på att utvärdera sin övergripande ram för anställningsincitament för att göra den effektivare. I maj 2020 antog Ungern en handlingsplan för att bevara och skapa fler arbetstillfällen inom prioriterade sektorer, bl.a. hälso- och sjukvård, byggnadsarbeten, jordbruk, transport och turism. Denna åtgärd har en total budget på 674 miljarder ungerska forint (1,85 miljarder euro) för perioden 2020–2022 genom bland annat lönesubventioner och andra arrangemang för att göra arbetet mer flexibelt. Spanien har infört anställningsincitament för arbetstagare som påverkats negativt inom turistnäringen på Balearerna och Kanarieöarna. I Lettland har en ny lönesubvention inrättats för en tremånadersperiod fram till slutet av 2020. Arbetsgivaren får ett belopp som motsvarar upp till 50 % av den anställdes månadslön (högst 430 euro per månad) på villkor att den tidigare

⁶⁰ Stycket handlar om andra än riktade anställningsstöd. Mer information om riktade åtgärder för specifika grupper och om mer allmänna aktiva arbetsmarknadsåtgärder finns i avsnitten 3.2 och 3.3.

arbetslösa personen anställs i minst tre månader efter det att bidraget upphört. Cypern har för avsikt att införa subventionssystem för att främja rekrytering av arbetslösa, tidigare fångar och ungdomar efter oktober. Som ett led i en bred reform vill Finland förenkla det nuvarande systemet för rekrytering och lönesubventioner för att få fler företag att använda det, särskilt små och medelstora företag. Landet planerar särskilt att minska den administrativa bördan för arbetsgivarna och påskynda betalningsprocessen, som kommer att vara nära kopplad till fastställandet av den anställdes framtida kompetensbehov.

De lagstadgade minimilönerna höjdes i de flesta medlemsländerna under 2020 jämfört med året innan⁶¹. I vissa av länderna ökade de kraftigt (t.ex. i Polen med 17 %, i Slovakien med 12 % och i Tjeckien med 11 %). Minimilönen i Rumänien höjdes med 7 %, till ungefär 40 % av genomsnittslönen i landet. I Belgien förblev den lagstadgade minimilönen fryst (med undantag för indexeringen), eftersom arbetsmarknadens parter inte kunde nå en överenskommelse. I Spanien har den senaste höjningen av minimilönen (med 5,5 %, efter en kraftig ökning på 22,3 % 2019) förhandlats fram och överenskommit med arbetsmarknadens parter, på ett annat sätt än den föregående. Lettlands minimilön kommer att höjas med 16 % från och med januari 2021 enligt ett regeringsbeslut. I Tyskland föreslog minimilönekommittén en höjning av minimilönen med 10 % i fyra steg under de kommande två åren. Tyskland håller för närvarande på att se över sitt system för fastställande av minimilöner mot bakgrund av erfarenheterna från införandet av en lagstadgad minimilön. Vissa regeringar (t.ex. i Polen och Spanien) har aviserat eller överväger planer för att höja den lagstadgade minimilönen till 60 % av median- eller genomsnittslönen. I Slovakien antogs 2019 en ny mekanism för att fastställa den nationella minimilönen, där det fastslås att om arbetsmarknadens parter inte kommer överens om nivån för följande år före en viss tidsfrist (den 15 juli varje år) kommer den automatiskt att bli 60 % av den genomsnittliga nominella bruttolönen i ekonomin från det föregående året. Den nya mekanismen skulle ha tillämpats för första gången för minimilönen 2021, men i en annan ändring som antogs av parlamentet i oktober 2020 föreskrivs en ad-hoc höjning under 2021 (lägre än den som baseras på föregående beräkning) och den automatiska formeln sänks till 57 % av den genomsnittliga nominella bruttolönen under de två föregående åren. I många länder diskuteras ytterligare en betydande ökning av minimilönerna efter 2020, ibland i förhållande till ett relativt mål, ibland i absoluta tal.

Endast begränsade förändringar av reglerna och ramarna för lönesättningen noterades under det senaste året. Ett undantag är Grekland, där möjligheten att avstå från sektorsavtal infördes i oktober 2019, särskilt för företag med ekonomiska problem (konkurs, omstrukturering, likvidation, nödlidande lån) eller företag som är verksamma i områden med hög arbetslöshet, uppstarts företag och företag inom den sociala ekonomin. Dessutom är förlängningen av sektorsavtalen inte längre automatisk, utan det är nu arbetsmarknadsministern som beslutar, efter en uttrycklig begäran från en av de undertecknande parterna. Begäran måste åtföljas av en analys av de beräknade konsekvenserna för ekonomin och arbetsmarknaden, utöver det befintliga kriteriet om representativitet (50 % av arbetskraften omfattas redan av avtalet). Ett offentligt register för arbetsgivarorganisationer och fackföreningar inrättas för att kontrollera att de är representativa för att kunna ingå kollektivavtal. Det återstår att se hur dessa förändringar kommer att påverka kollektivförhandlingarna i praktiken. Över hela EU inriktades vissa lönebildningsåtgärder (antingen genom kollektivavtal eller på regeringens initiativ) på hälso-

⁶¹ Se Eurofond (2020), *Minimum wages in 2020: Annual Report*. Tillgänglig på <https://europa.eu/!hR69mk>

och sjukvårdspersonal i samband med covid-19-insatserna. Ett antal medlemsländer, inklusive Bulgarien, Lettland och Litauen, införde åtgärder för att tillfälligt höja lönerna för hälso- och sjukvårdspersonal och/eller andra kategorier av arbetstagare som är direkt involverade i pandemibekämpningen. Kollektivavtal för vårdsektorn har nyligen ingåtts i t.ex. Österrike, Belgien (på federal nivå), Frankrike och Tyskland (sjuksköterskor).

De flesta åtgärder som vidtagits i fråga om beskattning på arbete under de senaste månaderna har utformats som en reaktion på covid-19-pandemin. En analys av medlemsländernas första pandemiåtgärder på skatteområdet visar att syftet var att undvika en kraftig ökning av arbetslösheten och att minska trycket på företagen. Medlemsländerna skyddade företagens kassaflöden, och den vanligaste åtgärden var att ge uppskov med skattebetalningar. Uppskov har införts för följande skatte kategorier: inkomstskatt för företag, inkomstskatt för privatpersoner, fastighetsskatt, mervärdesskatt och socialförsäkringsavgifter. Vissa medlemsländer har också infört bredare skattelättnader, inklusive rabatter på skatter och/eller sociala avgifter för betalningar i tid, skattesänkningar för hårt drabbade företag, tillfälligt upphävande av vissa betalningar av skatter och socialförsäkringsavgifter samt skattelättnader.

Många medlemsländer utformade skatteåtgärder för att skydda sårbara arbetstagare, sektorer eller befolkningsgrupper med riktade tillfälliga åtgärder. Exempelvis har Belgien infört möjligheten att skjuta upp betalningen av socialförsäkringsavgifter för 2020. Egenföretagare kan också få minskade socialförsäkringsavgifter eller också slippa dem helt och hållet, på vissa villkor. I Spanien kunde egenföretagare skjuta upp betalningen av skatter och socialförsäkringsavgifter i sex månader om verksamheten låg nere på grund av undantagstillståndet. Polen infört ett tillfälligt undantag (eller nedsättning, beroende på företagets storlek) av socialförsäkringsavgifterna för småföretag och sociala kooperativ. Portugal införde ett partiellt undantag från inbetalningen av arbetsgivarnas socialförsäkringsavgifter i upp till tre månader för arbetstagare som omfattas av speciella stödåtgärder. Slovakien sköt upp tidsfristen för arbetsgivarnas och egenföretagarnas obligatoriska inbetalningar till socialförsäkringsfonderna. Enligt regelverket hade alla arbetsgivare och egenföretagare som betalar obligatoriska avgifter till hälso- och pensionsfonder och vars inkomster från verksamheten minskat med minst 40 % rätt att skjuta upp betalningen. I Finland sänktes arbetsgivarnas socialförsäkringsavgifter med 2,6 procentenheter mellan maj och december 2020, för att stödja arbetsgivarna i den privata sektorn så att de kunde behålla så många arbetstillfällen som möjligt. För att täcka merkostnaderna kommer bidragen att öka med 0,4 procentenheter mellan 2022 och 2025. Åtgärd utformades i samarbete med arbetsmarknadens parter. Dessutom medfinansierar staten en del av socialförsäkringsavgifterna för företagare vars omsättning minskat under tre månader (med möjlighet till förlängning).

I andra fall vidtogs åtgärder på stabilare eller mer varaktig grund i syfte att minska skattekillen på arbete, vilket skulle kunna ha positiva effekter på efterfrågan och utbudet på arbetskraft. Exempelvis sänkte Grekland socialförsäkringsavgifterna för heltidsanställda med 0,9 procentenheter från och med juni 2020. Regeringen har aviserat ytterligare en sänkning med 3 procentenheter under 2021. I Polen sänktes den första inkomstskattesatsen från 18 % till 17 % i oktober 2019, och dessutom infördes skattebefrielse för yngre arbetstagare. De avdragsgilla kostnaderna för anställda höjdes också. I Litauen höjdes grundavdraget från 350 euro i månaden till 400 euro i månaden, med effekt från juli 2020. I Italien minskade skattekillen för anställda: för inkomster på upp till 28 000 euro per år beviljas ett bidrag på 600 euro för de sista sex månaderna 2020, och på 1 200 euro från 2021. Lägre bidrag planeras för högre inkomster upp till 40 000 euro. Denna åtgärd ersätter en tidigare rabatt ("bonus Renzi") för inkomster på mellan 8 000 och 26 600 euro. I Flandern (Belgien)

kommer från och med 2021 en ”sysselsättningsbonus” att höja nettolönen med minst 50 euro per månad för arbetstagare vars bruttomånadslön inte överstiger 1 700 euro. Bonus minskar gradvis till noll för personer med en bruttomånadslön på 2 500 euro. Åtgärden förväntas ha en positiv påverkan på arbetslöshet och inaktivitetsfallor.

3.2 Riktlinje 6: Öka arbetskraftsutbudet och förbättra tillgången till sysselsättning samt öka arbetskraftens färdigheter och kompetens

I detta avsnitt beskrivs genomförandet av sysselsättningsriktlinje nr 6 som rekommenderar medlemsländerna att skapa förutsättningar för att öka arbetskraftsutbudet och arbetskraftens färdigheter och kompetens. I avsnitt 3.2.2 beskrivs de politiska åtgärder som medlemsländerna har genomfört på dessa områden.

3.2.1 Nyckelindikatorer

Under de senaste tio åren har andelen unga med högst grundskoleutbildning⁶² minskat avsevärt på EU-nivå, men covid-19-krisen betonar behovet av fortsatta insatser. Andelen unga med högst grundskoleutbildning var 10,2 % 2019, endast 0,2 procentenheter över Europa 2020-strategins överordnade mål, efter en avsevärd förbättring (på nästan 4 procentenheter) sedan 2009. Framstegen på EU-nivå skedde främst i ett antal medlemsländer där förbättringarna var avsevärda: Portugal (-20,3 procentenheter), Spanien (-13,6 procentenheter), Grekland (-10,1 procentenheter) och Malta (-8,5 procentenheter)⁶³. Endast i Slovakien och Tjeckien har respektive andel unga med högst grundskoleutbildning ökat det senaste årtiondet (+3,4 respektive +1,3 procentenheter) (diagram 18 och diagram 19). Dock har inga väsentliga förbättringar noterats på EU-nivå under de senaste fyra åren, då andelen unga med högst grundskoleutbildning i genomsnitt har stagnerat. För ett antal medlemsländer som presterar dåligt på den sociala resultattavlan i detta hänseende – i synnerhet Spanien, Malta, Rumänien, Bulgarien och Italien – kvarstår andelen unga med högst grundskoleutbildning som en viktig utmaning där knappt någon förbättring har noterats sedan föregående år. Ett antal länder uppvisar stora regionala skillnader när det gäller andelen unga med högst grundskoleutbildning (se bilaga 4). Utdragna perioder av stängda skolor på grund av covid-19-krisen skulle kunna öka andelen unga med högst grundskoleutbildning, vilket skulle kräva fortsatta insatser för att hantera utmaningen.

Mestadels är det ungdomar som behöver extra stöd för att fortsätta utbilda sig som lämnar skolan i förtid. År 2019 var det i genomsnitt fler unga män (11,9 %) än unga kvinnor (8,4 %) som lämnade skolan i förtid i EU. Bara i Rumänien och Tjeckien ser det något annorlunda ut (i Rumänien 14,9 % pojkar jämfört med 15,8 % flickor, i Tjeckien 6,6 % pojkar jämfört med 6,8 % flickor). I allmänhet har elevernas socioekonomiska bakgrund en stor påverkan på vem som lämnar skolan i förtid, där föräldrarnas utbildning spelar en viktig roll.

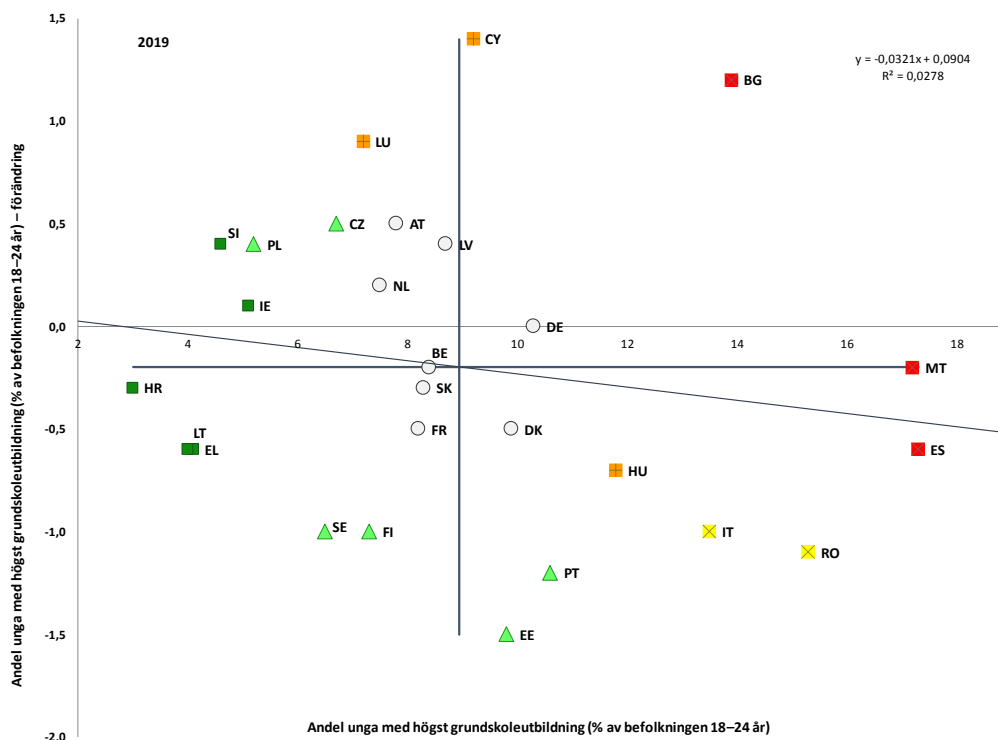
⁶² Andelen unga med högst grundskoleutbildning definieras som andelen personer i åldrarna 18–24 år med högst grundskoleutbildning (dvs. ISCED 0–2) som inte deltog i någon ytterligare utbildning under de fyra veckorna före EU:s arbetskraftsundersökning (AKU).

⁶³ Medlemsländerna använde ett antal olika åtgärder, inbegripet stöd från EU:s fonder, för att uppnå dessa förbättringar. En analys presenteras i Europeiska kommissionen (2020), *Assessment of the implementation of the 2011 Council recommendation on policies to reduce early school leaving* (bedömning av genomförandet av rådets rekommendation från 2011 om politiska strategier för att minska andelen unga med högst grundskoleutbildning).

Invandrarbakgrund spelar också en roll: i genomsnitt är det i EU färre inrikes födda elever som lämnar skolan i förtid (8,9 %) än elever födda i ett annat EU-land (21,4 %) och elever födda utanför EU (22,5 %). I fyra medlemsländer (Italien, Malta, Spanien och Grekland) lämnade mer än 25 % av ungdomarna födda utanför EU skolan i förtid under 2019.

Diagram 18: Andelen unga med högst grundskoleutbildning varierar mycket mellan medlemsländerna

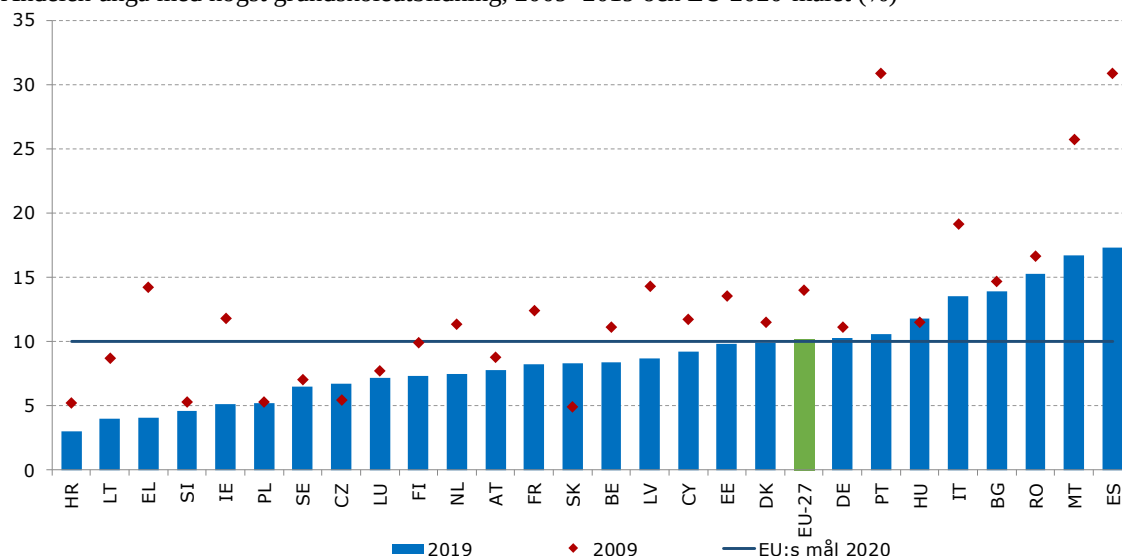
Andelen unga med högst grundskoleutbildning (% av befolkningen i åldersgruppen 18–24 år) samt årlig förändring (huvudindikator i den sociala resultattavlan)

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen, onlinedatakod: [\[edat lfse 14\]](#). Rapporteringsperiod: Nivåer 2019 och årliga förändringar jämfört med 2018. Anm.: Axlarnas skärningspunkt motsvarar det oviktade EU-genomsnittet. En förklaring finns i bilagan. Otillförlitliga uppgifter för Kroatien. Avbrott i serien för Nederländerna.

Diagram 19: Europa 2020-målet för andelen unga med högst grundskoleutbildning har nästan uppnåtts

Andelen unga med högst grundskoleutbildning, 2009–2019 och EU 2020-målet (%)

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen, onlinedatakod: [\[edat lfse 14\]](#).

Anm.: Samtliga länder: avbrott i tidsserien 2014 (övergång från ISCED 1997 till ISCED 2011). Uppgifter för 2019 otillförlitliga för Kroatien.

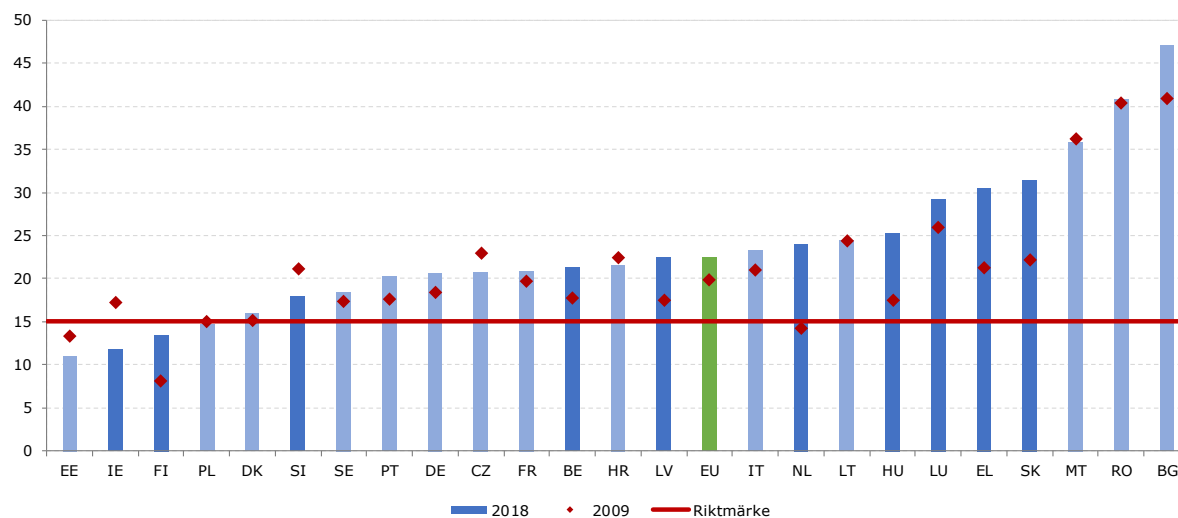
I hela EU är det mer än en av fem elever som misslyckas med att nå den lägsta färdighetsnivån inom läsning, matematik och naturvetenskap, och endast mycket begränsade framsteg har noterats över tid. Riktmärket inom den strategiska ramen för europeiskt utbildningssamarbete (Utbildning 2020) om att minska andelen underpresterande (till under 15 % i EU senast 2020) inom läsning, matematik och naturvetenskap bland femtonåringar har inte uppnåtts på något av de tre områden som testas genom OECD:s program för internationell utvärdering av elevprestationer (Pisa). 2018 ansågs 22,5 % av eleverna i EU-27 underprestera i läsning, 22,9 % i matematik och 22,3 % i naturvetenskap. Sedan 2009 har andelen minskat i EU för naturvetenskap och läsning och förblivit stabil för matematik – se diagram 20⁶⁴. Könsskillnaderna vad gäller underprestation var rätt små för matematik och naturvetenskap, men stora för läsning (andelen underpresterande var 17,4 % för flickor jämfört med 27,3 % för pojkar). För att motivera till handling inom denna grundläggande fråga återinrättar meddelandet om att förverkliga det europeiska området för utbildning åtagandet för EU som helhet att minska andelen elever som underpresterar i läsning, matematik och naturvetenskap till under 15 % senast 2030⁶⁵.

⁶⁴ Utmaningen presenteras mer i detalj i 2019 års utbildningsöversikt, s. 60. Finns på <https://europa.eu/GK66PF>

⁶⁵ Meddelande från kommissionen om att förverkliga det europeiska området för utbildning senast 2025, COM(2020) 625 final.

Diagram 20: Stor variation i läskunnighet i EU:s medlemsländer

Långfristig förändring av andelen underpresterande i läsning, 2009–2018 [%]

Källa: PISA 2018, OECD. Anm.: Anm.: Mörkare vertikala staplar anger statistiskt signifikanta förändringar mellan 2009 och 2018. Uppgifter saknas för Österrike, Cypern och Spanien.

Covid-19-krisen har förstärkt den utmaning som kompetens- och utbildningsgapen medför och gjort det ännu viktigare att införa lämpliga politiska åtgärder. Covid-19-krisen och det plötsliga påskyndande av digitaliseringen av lärande som den har medfört skulle kunna förstärka det varaktigt starka sambandet mellan socioekonomisk bakgrund och utbildningsresultat. En preliminär analys⁶⁶ tyder på att nedstängningarna hade en oproportionerligt stor negativ effekt på utsatta grupper eller människor från mindre utvecklade regioner. Till exempel förutsätter distansundervisning att varje barn har tillgång till åtminstone en dator eller en surfplatta samt en snabb internetuppkoppling, förmåga att använda dessa och stöd från föräldrarna i användningen. Så är inte alltid fallet för elever som lever i fattigare områden eller familjer. År 2018 hade 3,9 % av hushållen i EU inte råd med en dator. För hushåll med en inkomst under 60 % av den ekvivalerade medianinkomsten var denna siffra 12,8 % och för hushåll där medlemmarna är födda utanför EU 8 %⁶⁷. Det här kan vara ännu allvarigare för elever som är asylsökande och flyktingar, då de ofta har svårt att få tillgång till utbildning. Just nu går det inte att bedöma krisens faktiska effekter på läranderesultaten, men de måste övervakas noga under kommande år.

Deltagande i förskoleverksamhet och barnomsorg har ökat stadigt det senaste årtiondet, men barn med lägre socioekonomisk bakgrund deltar fortfarande i lägre utsträckning. År 2009 fastställdes genom den strategiska ramen för europeiskt utbildningssamarbete (Utbildning 2020) målet att minst 95 % alla barn mellan fyra år och den obligatoriska skolåldern skulle delta i förskoleverksamhet och barnomsorg senast 2020⁶⁸. År 2018 nådde EU-27 nästan det här målet, med ett genomsnitt på 94,8 % (en ökning på 4,5 procentenheter

⁶⁶ Europeiska kommissionen, *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020* (sysselsättning och social utveckling i Europa, årlig översikt 2020), s. 32.

⁶⁷ Europeiska kommissionens utbildningsöversikt 2020, baserat på Eurostats undersökning *Persons who cannot afford a computer* (personer som inte har råd med en dator), EU:s statistik över inkomst- och levnadsvillkor, onlinedatakod: [ilc_mddu03].

⁶⁸ Rådets slutsatser av den 12 maj 2009 om en strategisk ram för europeiskt utbildningssamarbete (Utbildning 2020). Det europeiska området för utbildning har nu satt upp som mål att minst 98 % av alla barn mellan tre år och den obligatoriska skolåldern ska delta i förskoleverksamhet och barnomsorg senast 2030.

sedan 2009). År 2018 tillhandahöll Frankrike, Danmark och Irland allmän tillgång till förskoleverksamhet och barnomsorg i den här åldersgruppen. Dessutom har avsevärda förbättringar noterats i Irland (+26,4 procentenheter), Polen (+22,1 procentenheter) och Finland (+17,4 procentenheter) under de senaste tio åren. Å andra sidan har andelen som deltar försämrats något i Italien (-4,9 procentenheter), Estland (-3,3 procentenheter), Nederländerna (-2,6 procentenheter), Bulgarien (-1,8 procentenheter), Rumänien (-1,7 procentenheter), Belgien (-0,8 procentenheter) och Spanien (-0,4 procentenheter). Trots att den övergripande bilden är positiv kvarstår viktiga utmaningar vad gäller inkludering och jämlikhet. Analys av undersökningsuppgifter visar avsevärt lägre deltagande i förskoleverksamhet och barnomsorg för barn från lägre socioekonomisk bakgrund eller socialt missgynnade grupper⁶⁹. Sådana ojämlikheter så tidigt i livet kommer sannolikt att återspeglas senare i sämre utbildningsresultat, utbildningsnivåer och utsikter på arbetsmarknaden.

Socioekonomisk bakgrund och invandrarbakgrund är fortfarande starka prediktorer för skolresultat, samtidigt som det finns stora resultatskillnader mellan stads- och landsbygdsområden i många medlemsländer. Diagram 21 visar att andelen som underpresterar inom läsning i alla medlemsländer är mycket större i den nedre fjärdedelen av indexet för ekonomisk, social och kulturell status⁷⁰ än i den övre fjärdedelen. Bulgarien (44,9 procentenheter), Rumänien (43,1 procentenheter), Ungern (38,6 procentenheter), Slovakien (37,8 procentenheter) och Luxemburg (37,5 procentenheter) har de största resultatskillnaderna mellan elever i de övre och nedre fjärdedelarna. Dock har länder såsom Estland, Finland, Irland, Polen, Kroatien och Lettland lyckats minska den socioekonomiska bakgrundens betydelse för utbildningsresultaten. Dessutom tenderar medlemsländer med en låg andel underpresterande inom läsning att också ha en mindre skillnad mellan den översta och den nedersta delen av indexet för ekonomisk, social och kulturell status. Det här tyder på att bra utbildningssystem kan främja både kvalitet och jämlikhet på samma gång. År 2018 var andelen som underpresterade i läsning fortfarande mycket högre bland elever med invandrarbakgrund än bland andra elever i många EU-medlemsländer⁷¹. Språkliga hinder verkar spela en avgörande roll i detta, vilket understryker vikten av språkutbildning. Slutligen är skillnaderna i läskunnighet mellan elever som går i skolan i städer och i landsbygdsområden statistiskt signifikant och rätt stor i många medlemsländer. I Ungern, Bulgarien, Rumänien, Slovakien och Portugal var skillnaden till och med större än 100 Pisa-poäng, vilket motsvarar ungefär 2–3 års skolutbildning.

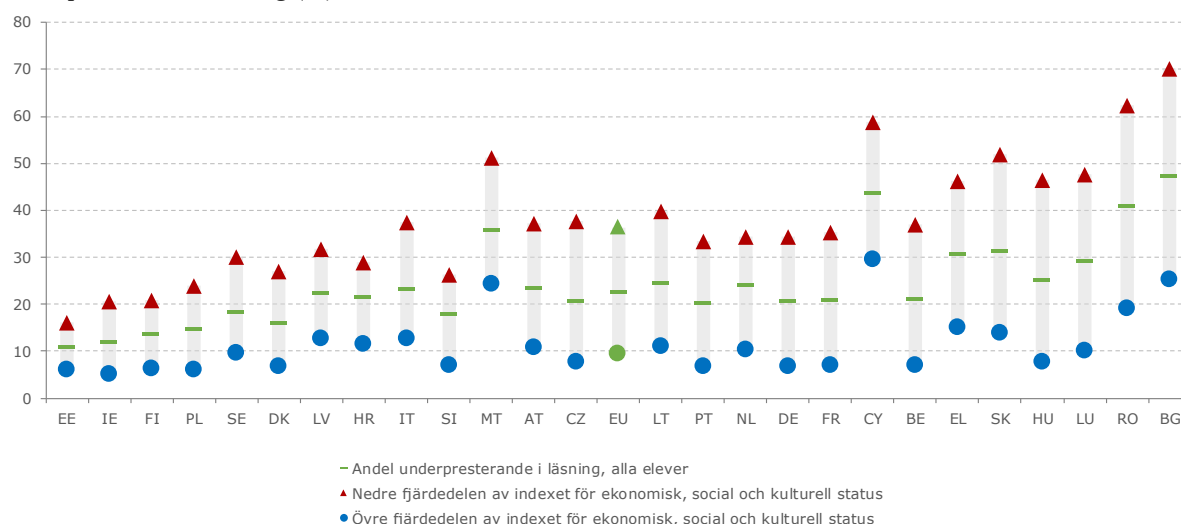
⁶⁹ Flisi, S. och Blasko, Zs. *A note on early childhood education and care participation by socio-economic background* (en anmärkning om deltagande i förskoleverksamhet och barnomsorg utifrån socioekonomisk bakgrund), 2019.

⁷⁰ OECD fastställer indexet med beaktande av flera variabler avseende elevernas familjebakgrund, nämligen: föräldrarnas utbildning, föräldrarnas yrke, ägodelar i hemmet, antal böcker och utbildningsresurser som finns tillgängliga hemma.

⁷¹ För att undvika beräkningar som bygger på mycket små urval visas i den här rapporten endast resultat för de medlemsländer där procentandelen elever med invandrarbakgrund är minst 5 %.

Diagram 21: Elevernas socioekonomiska bakgrund påverkar deras läskunnighet

Underpresterande i läsning (%) utifrån ekonomisk, social och kulturell status, 2018

Källa: PISA 2018, OECD. Anm.: Länderna har sorterats i stigande ordning utifrån skillnaderna i underprestation mellan den nedre och den övre fjärdedelen av det socioekonomiska indexet. Uppgifter saknas för Spanien.

Inkludering av romer i utbildningen är en utmaning som kan bli ännu större till följd av covid-19-krisen. Det här beror på flera faktorer, inbegripet segregerade skolor, icke-inkluderande undervisning och hinder som beror på allvarlig fattigdom eller bostadssegregation och bristande tillgång till distansundervisning. Trots insatser för att öka deltagandet och minska avhoppet under obligatorisk skolålder slutför mindre än en tredjedel av unga romer (20–24 år) gymnasial utbildning⁷², samtidigt som skillnaderna för deltagande i förskoleverksamhet och barnomsorg (tre år till obligatorisk skolålder) är särskilt höga i förhållande till befolkningen i allmänhet, 53 procentenheter. Andelen unga med högst grundskoleutbildning har visserligen minskat mellan 2011 och 2016, men är mycket högre än bland befolkningen i allmänhet (68 % jämfört med 10,2 %). Andelen unga som varken arbetar eller studerar har ökat från 56 % till 62 % bland romer mellan 2011 och 2016⁷³. Under de nedstängningar som föranletts av covid-19 har ett stort antal romska barn haft problem med att delta i distansundervisning och de inledande resultaten tyder på att skillnaderna mellan dessa barn och befolkningen i allmänhet ökar⁷⁴. Distansundervisning är ofta inte tillgänglig och/eller ekonomiskt överkomlig för romska barn eller barn till resande, som riskerar fattigdom, då de saknar lämplig it-utrustning, internetuppkoppling eller till och med el i hemmen, i lägren eller på de irreguljära boendeplatserna⁷⁵.

⁷² Bilaga 2 till SWD(2020) 530 final som åtföljer meddelandet *En jämlikhetsunion: EU:s strategiska ram för romers jämlikhet, inkludering och deltagande*, COM(2020) 620 final, baserat på FRA, EU-MIDIS II 2016, FRA, RTS 2019, Eurostat [edat_ifse_03] 2019 (befolkningen i allmänhet).

⁷³ 2019 års undersökning av romer och resande, som omfattade romer i Belgien, Frankrike, Irland, Nederländerna och Sverige, presenterade ett liknande resultat. FRA (2020), *Roma and travellers in six countries* (romer och resande i sex länder)

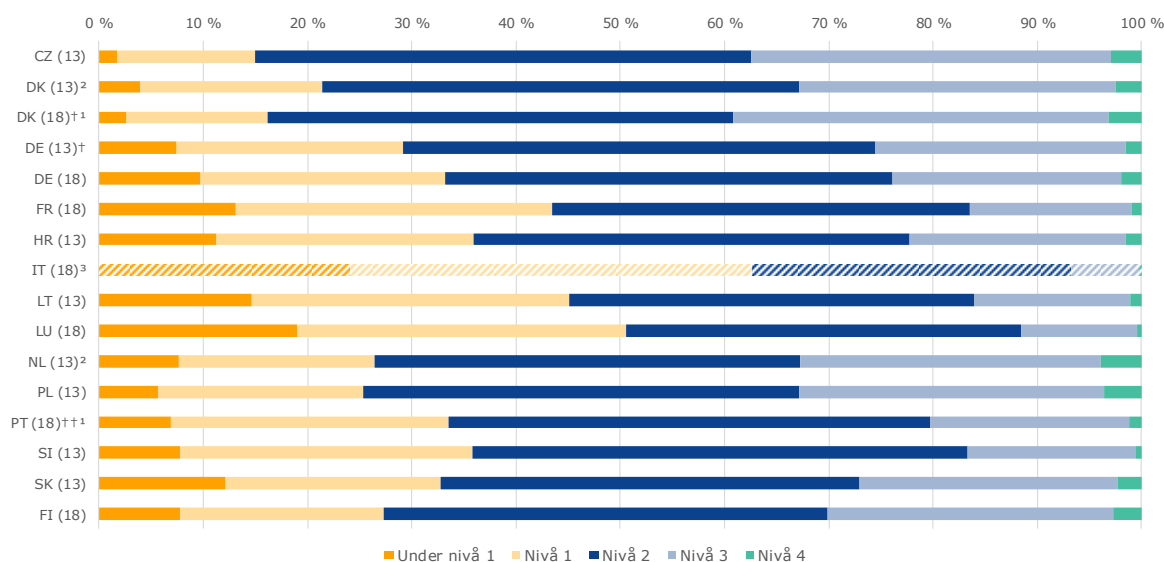
⁷⁴ FRA (2020) *Coronavirus pandemic in the EU – impact on Roma and Travellers – Bulletin #5* (coronaviruspandemin i EU – påverkan på romer och resande – bulletin nr 5).

⁷⁵ *Overview of the impact of coronavirus measures on marginalised Roma communities in the EU* (översikt över coronavirusåtgärdernas påverkan på marginaliserade romska samhällen i EU), april 2020, Europeiska kommissionen.

Bland personer med funktionsnedsättning har en stor andel högst grundskoleutbildning och en låg andel högre utbildning, vilket påverkar deras sysselsättningsgrad. I EU-27 2018⁷⁶ var andelen unga (18–24 år) med högst grundskoleutbildning och med någon funktionsnedsättning 20,3 % jämfört med 9,8 % för personer utan funktionsnedsättning (en skillnad på cirka 10,5 procentenheter). Denna skillnad var minst i Danmark (0,4 procentenheter) och Slovenien (2,8 procentenheter) och relativt stor i Malta (19,4 procentenheter), Kroatien (18,2 procentenheter), Tyskland (17,3 procentenheter) och Rumänien (15,5 procentenheter). Samtidigt fullföljde bara 29,4 % av alla personer med en funktionsnedsättning högskoleutbildning eller motsvarande jämfört med 43,8 % för dem utan funktionsnedsättning. Denna skillnad var minst i Italien (4,3 procentenheter), Slovenien (4,4 procentenheter) och Portugal (4,5 procentenheter) och störst i Sverige (27,9 procentenheter), Tyskland (27,2 procentenheter), Bulgarien (25,8 procentenheter) och Irland (21,8 procentenheter).

Diagram 22: Många elever saknar fortfarande grundläggande digitala färdigheter

Distribution av dator- och informationskompetenspoäng på resultatskalan 2018, 2013

Källa: IEA, Icils 2018 och Icils 2013. Elever under nivå 2 har endast funktionell praktisk kunskap om datorer som verktyg och en grundläggande förståelse för följderna av att datorer används av flera användare. [†]Uppfyllede riklinjerna för deltagarfrekvens i urvalet endast efter att ersättningsskolor inkluderades. ^{††}Uppfyllede nästan riklinjerna för deltagarfrekvens i urvalet endast efter att ersättningsskolor inkluderades. ¹Nationellt definierad befolkning omfattar 90–95 % av den nationella målpopulationen. ²Uppfyllede inte urvalets deltagarfrekvens. ³Testning gjordes i början av skolåret. Resultaten går därför inte att jämföra med de andra medlemsländerna.

Tjugohundratalets elever är ”digitala infödingar”, men saknar fortfarande digitala färdigheter. Enligt den internationella dator- och informationskompetensstudien (Icils)⁷⁷,

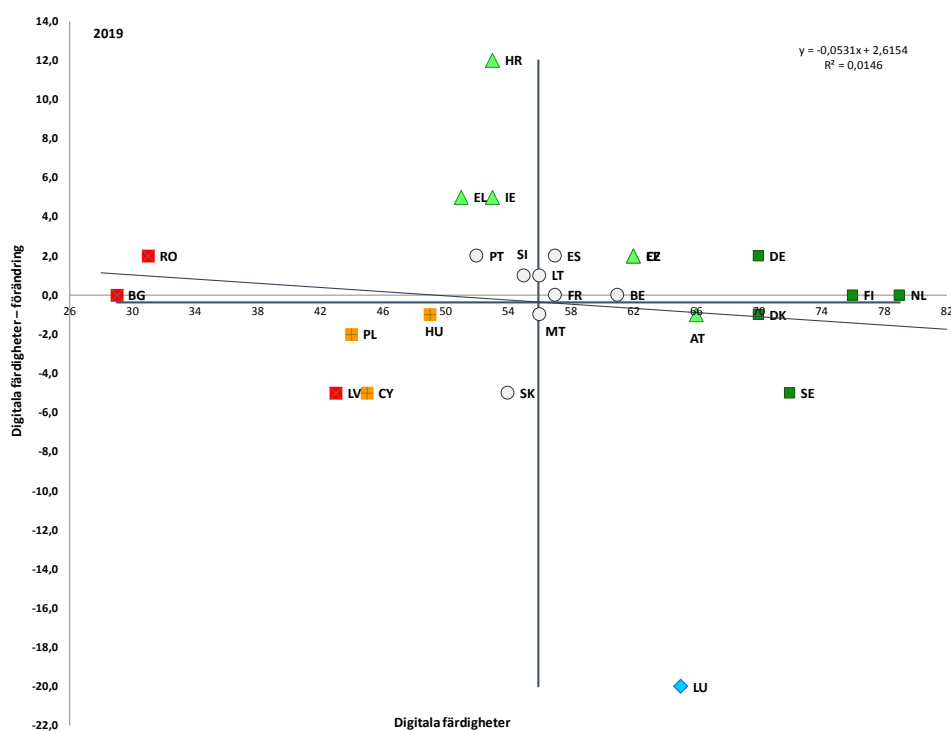
⁷⁶ Uppgifterna kommer från EU:s statistik över inkomst- och levnadsvillkor 2018, analyserad av EDE, ett projekt för europeisk expertis inom funktionsnedsättning.

⁷⁷ Icils mäter elevernas resultat genom datorbaserad bedömning inom två områden för digital kompetens: dator- och informationskompetens samt datalogiskt tänkande. Hittills har två cykler slutförts 2013 och 2018. Sammanlagt deltog 14 medlemsländer, nio i den första cykeln och sju i den andra (bara Danmark och Tyskland deltog i båda). Icils-resultaten presenteras i Fraillon, J., Ainley, J., Schulz, W., Friedman, T., Duckworth, D. (2019). *Preparing for Life in a Digital World: IEA International Computer and Information Literacy Study 2018 International Report* (förbereda sig för livet i en digital värld: IEA:s internationella dator- och informationskompetensstudie 2018, internationell rapport). Amsterdam: Internationella organisationen för utvärdering av skolresultat (IEA), samt Fraillon, J., Ainley, J., Schulz, W., Friedman, T., Gebhardt, E. (2014).

som bedömer vilken förmåga elever i klass åtta (tretton- eller fjortonåringar) har att använda informations- och kommunikationsteknik (IKT), saknar många elever förmågan att förstå och utföra till och med grundläggande IKT-åtgärder. Diagram 22 visar att andelen elever som uppnår nivå 2 på skalan för dator- och informationskompetens översteg 30 % i nio av 14 medlemsländer som deltog i Icils 2013 och 2018. Under 2018 bedömdes hela 62,7 % av de italienska eleverna tillhöra gruppen underpresterande. Detsamma gällde 50,6 % av eleverna i Luxemburg, 43,5 % i Frankrike, 33,5 % i Portugal, 33,2 % i Tyskland och 27,3 % i Finland. Flickor uppnår bättre resultat i dator- och informationskompetens samt i naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap och matematik⁷⁸. I genomsnitt har elever med låg socioekonomisk bakgrund och/eller invandrarbakgrund sämre dator- och informationskompetens än sina klasskamrater från mer privilegierade familjer eller familjer utan invandrarbakgrund. Meddelandet om att förverkliga det europeiska området för utbildning har nu föreslagit som mål att minska andelen åttondeklassare som underpresterar i dator- och informationskompetens till under 15 % senast 2030.

Diagram 23: Det finns betydande skillnader mellan medlemsländerna när det gäller grundläggande digitala färdigheter

Andel av befolkningen som har minst grundläggande digitala färdigheter och årlig förändring (huvudindikator i den sociala resultattavlan)

Källa: Eurostat, onlinedatakod [TEPSR SP410]. Rapporteringsperiod: Nivåer 2019 och förändringar jämfört med 2017. Anm.: Axlarnas skärningspunkt motsvarar det oviktade EU-genomsnittet. En förklaring finns i

[Preparing for Life in a Digital Age: IEA International Computer and Information Literacy Study International Report](#) (förbereda sig för livet i en digital värld: IEA:s internationella dator- och informationskompetensstudie, internationell rapport). Cham: Springer.

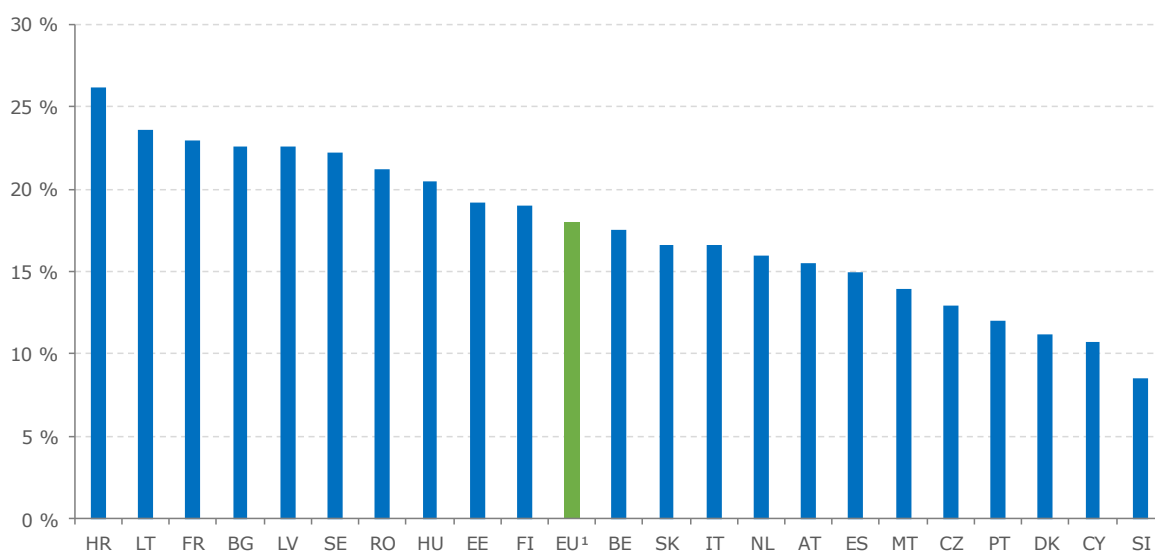
⁷⁸ Arbetsdokument från kommissionens avdelningar (2020) som åtföljer meddelandet om handlingsplanen för digital utbildning 2021–2027 *Resetting education and training for the digital age* (återställa utbildning för den digitala tidsåldern)

bilagan. Avbrott i serien för Tjeckien, Italien, Lettland, Luxemburg 2019. Uppgifter för 2017 inte tillgängliga för Italien (2019: 42 %).

Covid-19-krisen har betonat vuxnas otillräckliga digitala färdigheter och de stora skillnaderna mellan länder. De nedstängningsåtgärder som vidtogs i de flesta medlemsländer under den första halvan av 2020 underströk vikten av digitala färdigheter för driftskontinuitet, utbildning, hälso- och sjukvård samt vanlig social interaktion. Otillräckliga digitala färdigheter begränsar innovation samt fullständigt deltagande i samhället. Framstegen går mycket långsamt: i genomsnitt hade 56 % av befolkningen i åldern 16–74 år i EU-27 åtminstone grundläggande digitala färdigheter 2019 (1 procentenhet mer än 2017⁷⁹), och fyra av tio saknade fortfarande grundläggande digitala färdigheter (diagram 23). På EU-nivå har män något bättre digitala färdigheter än kvinnor (58 % jämfört med 54 % 2019), men skillnaden har minskat med 2 procentenheter sedan 2015. Sedan 2015 har bara Tjeckien, Irland, Grekland, Litauen, Nederländerna och Rumänien uppnått förbättringar på 5 procentenheter eller mer. Det finns stora skillnader inom EU: i fem länder (i stigande ordning Danmark, Tyskland, Sverige, Finland och Nederländerna) var andelen mellan 70 % och 80 %, men i sju länder låg den under 50 % (under 40 % i Bulgarien och Rumänien). Sociodemografiska aspekter är avgörande, eftersom mindre än en fjärdedel av de äldre (65–74 år) har grundläggande digitala färdigheter, jämfört med åtta av tio yngre (16–24 år). Den här andelen uppgår till 32 % för dem med låg utbildningsnivå, jämfört med 84 % för människor med hög utbildningsnivå. Nyligen genomförda EU-initiativ syftar till att öka de grundläggande digitala färdigheterna bland vuxna och unga i EU: genom kompetensagendan fastställs ett mål på 70 % för vuxna senast 2025 och genom det europeiska området för utbildning ett mål på 85 % för fjortonåringar senast 2030.

Diagram 24: Omkring en av fem lärare rapporterar ett stort behov av IKT-utbildning

Procentandel lärare som rapporterar ett stort behov av yrkesmässig utveckling inom digitala färdigheter för undervisning

Källa: OECD, databasen för den internationella undersökningen om undervisning och inlärn timer, 2018. Anm.: Resultaten bygger på svar från högstadielärare. Uppgifter saknas för Tyskland, Grekland, Polen, Luxemburg och Irland.

¹ Viktat EU-genomsnitt som bygger på de 22 deltagande medlemsländerna i den internationella undersökningen om undervisning och inlärn timer 2018.

⁷⁹ Uppgifter saknas för 2018.

Övergången till online- och distansundervisning som föranletts av covid-19-krisen medför nya utmaningar för lärarkåren. Lärare måste förse med nödvändig kompetens för att kunna utnyttja potentialen i digital teknik för att förbättra undervisning och lärande och förbereda sina elever för ett liv i ett digitalt samhälle⁸⁰. Enligt den internationella undersökningen om undervisning och inläring 2018 varierar procentandelen högstadielärare som känner att de är ”väl förberedda” eller ”mycket väl förberedda” för att använda IKT i undervisning stort mellan medlemsländerna. I Rumänien (69,5 %), Slovenien (67 %), Ungern (65,7 %) och Cypern (61,8 %) känner sig fler lärare väl förberedda för att använda IKT i undervisning än i Österrike (19,9 %) eller Finland (21,5 %). När de tillfrågades om hur stort behov de hade av utbildning inom digitala färdigheter svarade i genomsnitt 18 % av lärarna i hela EU att de hade ett stort behov. År 2018 var behovet störst i Kroatien (26,2 %), Litauen (23,6 %) och Frankrike (22,9 %), samtidigt som mindre än en av tio lärare i Slovenien rapporterade ett stort behov av utbildning inom digitala färdigheter (diagram 24).

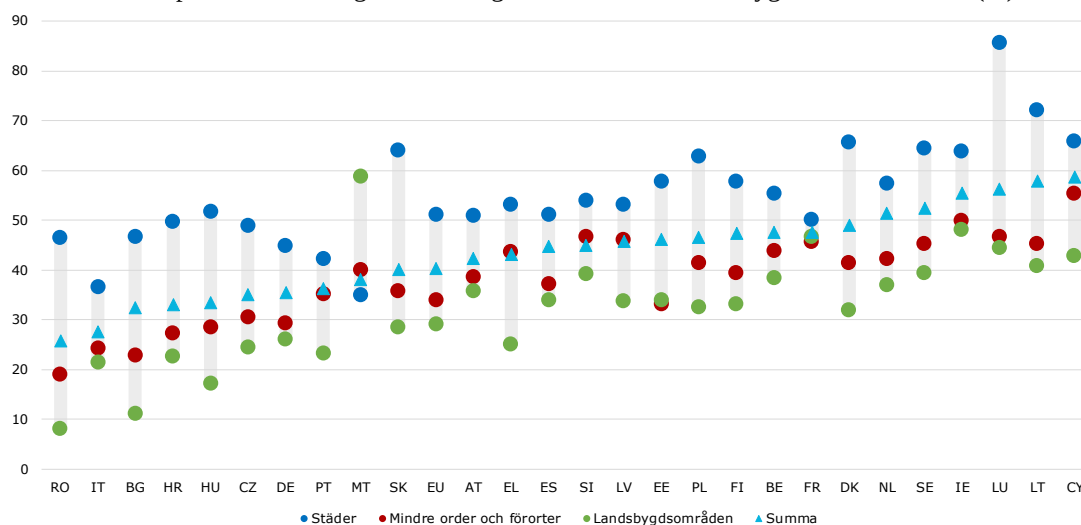
EU som helhet har uppnått sitt överordnade mål om att 40 % ska ha en högre utbildning 2020, men stora skillnader kvarstår mellan medlemsländerna och mellan olika befolkningsgrupper⁸¹. År 2019 hade 40,3 % av personerna i åldrarna 30–34 år i EU en examen från en högre utbildning. Framstegen har varit särskilt stora i Slovakien (+22,5 procentenheter), Österrike (+19 procentenheter), Tjeckien (+17,6 procentenheter), Litauen (+17,4 procentenheter) och Grekland (+16,5 procentenheter). De medlemsländer med högst andel högskoleutbildade bland åldrarna 30–34 år är Cypern (58,8 %), Litauen (57,8 %), Luxemburg (56,2 %) och Irland (55,4 %), samtidigt som Rumänien (25,8 %), Italien (27,6 %), Bulgarien (32,5 %) och Kroatien (33,1 %) har den lägsta andelen. I EU var skillnaden i andelen personer med högre utbildning mellan stad och landsbygd 22,1 procentenheter. De största skillnaderna noterades i Luxemburg (41,2 procentenheter), Rumänien (38,4 procentenheter), Slovakien (35,5 procentenheter) och Bulgarien (35,4 procentenheter) (diagram 25). I genomsnitt finns det stora skillnader i mäns och kvinnors utbildningsnivå i EU (45,6 % jämfört med 35,1 %). Endast omkring 29,4 % av dem med funktionsnedsättning (i åldrarna 30–34 år) har slutfört en högre utbildning eller motsvarande, jämfört med 43,8 % för dem utan funktionsnedsättning 2018.

⁸⁰ Redecker, C. (2017). [*European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu*](#) (europeisk ram för utbildares digitala kompetens: DigCompEdu).

⁸¹ Det europeiska utbildningsområdet har föreslagit som ett mål att andelen personer i åldrarna 30–34 år med högre utbildning bör vara åtminstone 50 % senast 2030.

Diagram 25: Avsevärda skillnader i högskoleutbildning mellan landsbygdsområden och städer

Skillnaden i andelen personer med högre utbildning mellan stad och landsbygd efter land, 2019 (%)

Källa: Eurostat, EU:s arbetskraftsundersökning. Onlinedatakod: [\[edat_lfs_9913\]](#) Anm.: Indikatorn omfattar andelen av totalbefolkningen i åldrarna 30–34 år som har avslutad högre utbildning (ISCED 5–8).

De offentliga kostnaderna för utbildning var relativt konstanta på EU-nivå under de senaste fem åren, men investeringsbehoven ökar. År 2018 investerade medlemsländerna 4,6 % av totala BNP i utbildning och EU:s genomsnittliga andel av offentliga utgifter för utbildning var 9,9 %. Dock finns det stora skillnader mellan medlemsländerna, där vissa länder har svårt att säkerställa lämpliga resurser som täcker deras investeringsbehov när det gäller utbildning. Europeiska investeringsbanken (EIB) uppskattar att investeringsgapet för utbildningsinfrastruktur är omkring 8 miljarder euro per år för EU-27 fram till 2030⁸². Samtidigt beror pedagogisk användning av digital teknik också på IKT-resursernas tillgänglighet, tillgång och kvalitet⁸³. Brist på resurser påverkar skolor i EU-länder i olika utsträckning. Enligt den internationella undersökningen om undervisning och inlärning 2018 rapporterar i genomsnitt 35,9 % av högstadielärarna i EU att investeringar i IKT är mycket viktiga. I Cypern (66,3 %) och Ungern (56,3 %) anser mer än 50 % av lärarna att detta är prioriterat. I en lärarundersökning som nyligen genomfördes betonades den relativa vikten av IKT-utrustning och att lärare ser utrustningsrelaterade hinder som det viktigaste hinder som påverkar användningen av digital teknik⁸⁴.

Före covid-19-krisen hade skillnaderna mellan efterfrågan på och utbud av färdigheter minskat i EU. Den här trenden beror främst på minskningen av andelen lågutbildade och den allmänna ökningen av utbildningsnivån⁸⁵. Den ökande sysselsättningsgraden bland arbetstagare med låg och medelhög utbildning tack vare de gynnsamma makroekonomiska villkoren har också bidragit till den här trenden. Trots det kvarstår stora skillnader i sysselsättningsgrad beroende på utbildningsnivå i flera länder. År 2019 var den

⁸² Europeiska investeringsbanken (EIB), *Investment Report 2018/2019 – Retooling Europe's Economy* (investeringsrapport 2018/2019 – omarbeting av Europas ekonomi), 2018.

⁸³ OECD (2019). [PISA 2021 ICT Framework](#) (IKT-ram Pisa 2021) (april 2019). Sidan 6.

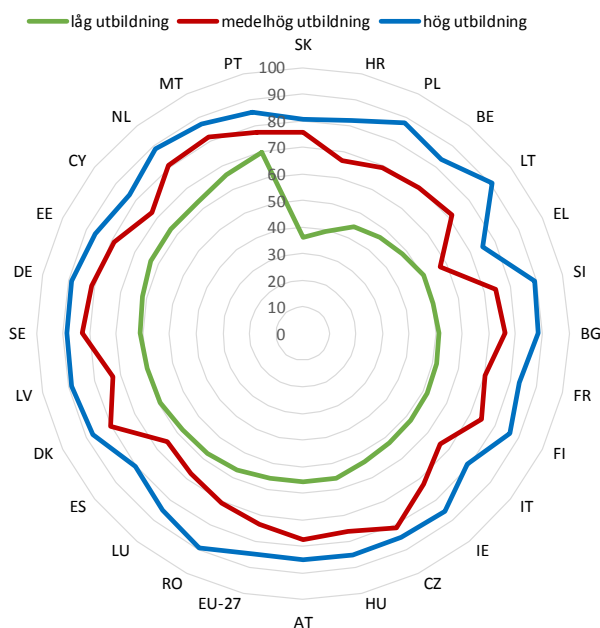
⁸⁴ Europeiska kommissionen (2019). [2nd Survey of Schools: ICT in Education. Objective 1: Benchmark progress in ICT in schools](#) (andra skolundersökningen: IKT i utbildning. Mål 1: riktmärkning av framsteg i IKT i skolor).

⁸⁵ Den analys som presenteras i den här och efterföljande punkter bygger på en uppdatering av EU:s ram för riktmärkning vad gäller vuxnas färdigheter och lärande.

genomsnittliga sysselsättningsgraden i EU-27 55,7 % för personer utan avslutad gymnasieutbildning eller motsvarande, 73,4 % för personer med medelhög utbildning och 84,8 % för personer med högre utbildning (diagram 26). Beroende på sektorstrender och politik för att upprätthålla sysselsättningen och förhindra eller hantera arbetslöshet under den pågående covid-19-krisen kan minskningen av det makroekonomiska kompetensglappet bromsas eller till och med vända i vissa länder.

Diagram 26: Högre utbildning korrelerar med högre sysselsättningsgrad i alla medlemsländer

Sysselsättningsgrad utifrån utbildningsnivå, åldersgrupp 20–64 år (2019)

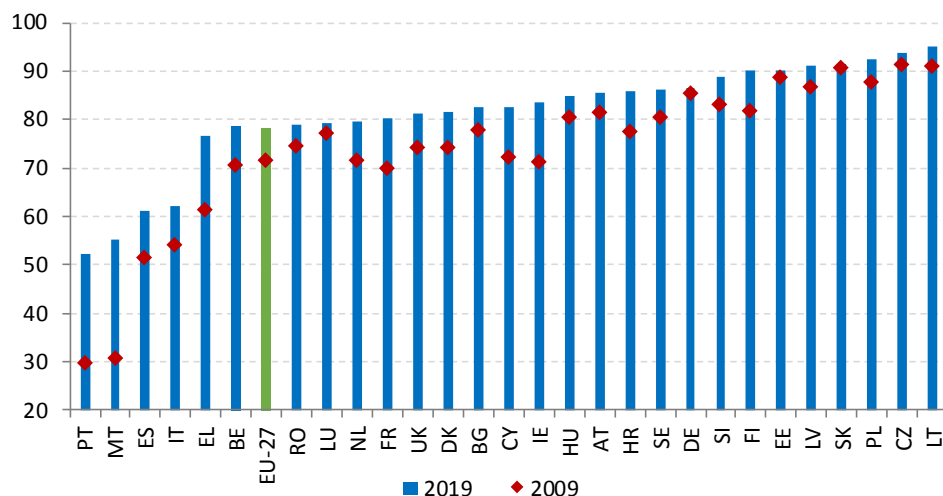

Källa: Eurostat, onlinedatakod [[lfsa ergaed](#)]. Anm.: Avbrott i tidsserien för Nederländerna.

Utbildningsnivån bland den vuxna befolkningen har ökat i hela EU sedan 2009. Analysen i EU:s ram för riktmärkning vad gäller vuxnas färdigheter och lärande visade att mer än två tredjedelar EU:s befolkning (78,7 %) i åldersgruppen 25–64 år åtminstone hade gymnasieutbildning 2019. Det här är en förbättring jämfört med värdet på 72 % 2009 (diagram 27). Även om ökningar noterades för båda könen mellan 2009 och 2019 var framstegen mer markanta för kvinnor än för män: bland personer i åldern 25–64 år låg kvinnor 1,8 procentenheter efter 2009 och 1 procentenhet före 2019. Bland medlemsländerna med den högsta befolkningsandelen med åtminstone gymnasieutbildning finns Litauen, Tjeckien, Polen och Slovakien. Å andra sidan hör Portugal, Malta, Spanien och Italien till de länder som har den högsta andelen lågutbildade, trots avsevärda förbättringar under det senaste årtiondet i vissa av dem (i synnerhet Malta och Portugal). Den här ökningen av utbudet av kompetens har motsvarats av en ökning av efterfrågan på medelhög och hög utbildning, vilket återspeglas i den högre sysselsättningsgraden för vuxna med medelhög och hög utbildning.

Diagram 27: Mer än två tredjedelar av de vuxna hade minst gymnasieutbildning 2019

Befolkning med minst gymnasieutbildning, åldersgruppen 25–64 år (2009 och 2019)

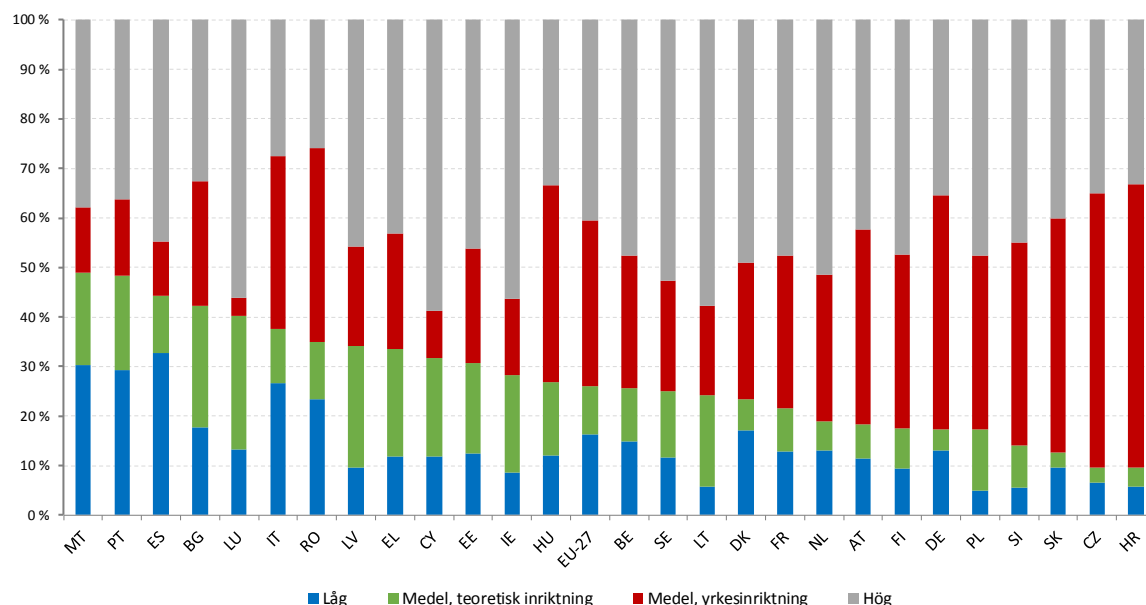

Källa: Eurostat, onlinedatakod [[edat_lfs_9903](#)]. Anm.: Avbrott i tidsserien för Grekland, Cypern och Luxemburg 2009, Bulgarien, Tyskland, Kroatien, Nederländerna, Polen, Rumänien och Storbritannien 2010, Tjeckien, Malta, Nederländerna, Portugal, Slovakien och Storbritannien 2011, Frankrike och Nederländerna 2013, alla länder 2014, Luxemburg 2015, Danmark 2016, Belgien och Irland 2017 samt Nederländerna 2019.

Dock har mer än en fjärdedel av de unga vuxna (i åldern 30–34 år) endast låg utbildning eller en teoretisk gymnasieexamen. Det här innebär att de inte förvärvade arbetsmarknadsrelevanta färdigheter genom antingen yrkesutbildning eller högre utbildning (diagram 28). Det finns stora skillnader mellan medlemsländerna: 40–50 % av de unga vuxna (i åldern 30–34 år) hörde till denna kategori i Malta, Portugal, Spanien, Bulgarien och Luxemburg, jämfört med mindre än 20 % i nio medlemsländer (Kroatien, Tjeckien, Slovakien, Slovenien, Polen, Tyskland, Finland, Österrike och Nederländerna). I genomsnitt hade personer som nyligen tagit examen från yrkesutbildning (79,1 %) och högre utbildning (85,0 %) bättre sysselsättningsresultat än personer som nyligen avlagt gymnasieexamen från teoretiska gymnasieprogram (62,8 %) samt lågutbildade (53,9 %). I medlemsländer med en stor andel lågutbildade unga vuxna och stora skillnader i sysselsättningsgrad (se diagram 28 och diagram 29) kan vägledning och lämpligt (arbetsplatsförlagt) lärande bidra till övergången från högstadietutbildning till kvalitativ yrkesutbildning på gymnasienivå och minska befintliga kompetensglapp. I medlemsländer med en stor andel personer med gymnasieexamen från teoretiska program som inte har någon högre utbildning kan detta uppnås genom att förbättra antalet utbildningsvägar och utöka tillhandahållandet av eftergymnasial utbildning utom vid universitet eller högskola, kortare yrkesutbildning på högskolenivå eller högre utbildning.

Diagram 28: Mer än en fjärdedel av de unga vuxna har inte en utbildning som ger direkt tillgång till arbetsmarknaden

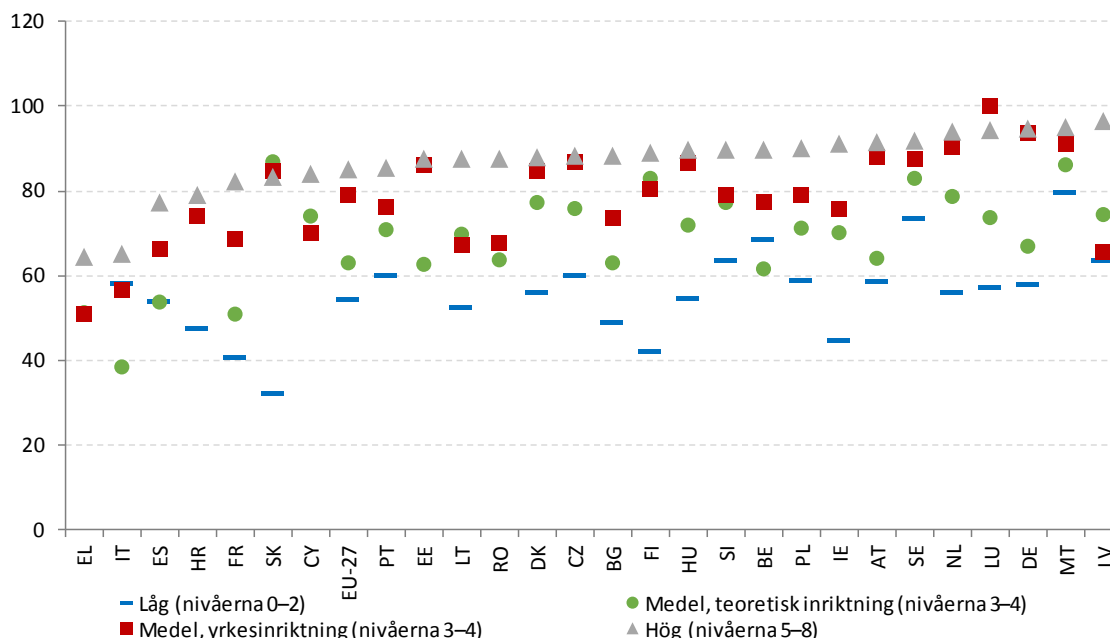
Utbildningsnivå och inriktning för unga vuxna i åldrarna 30–34 år, 2019

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen, onlinedatakod [[edat_lfs_9914](#)].

Diagram 29: Unga med högre utbildning eller yrkesutbildning på medelhög nivå har bättre utsikter på arbetsmarknaden

Sysselsättningsgrader för nyutexaminerade i åldern 20–34 år efter utbildningsnivå, 2019 (%)

Källa: Eurostat, (arbetskraftsundersökningen 2019, onlinedatakod [[edat_lfs](#)]). Anm.: Uppgifterna omfattar inte personer som fortfarande deltar i utbildning. Om möjligt omfattar uppgifterna endast dem som har tagit examen 1–3 år före undersökningen. I Bulgarien, Tjeckien, Estland, Irland, Grekland, Kroatien, Cypern, Lettland, Litauen, Ungern, Malta, Österrike, Rumänien, Slovenien, Slovakien och Finland saknas uppgifter om sysselsättningsgrad för lågutbildade som nyligen har slutfört sin utbildning och i stället visar diagrammet sysselsättningsgraden för alla lågutbildade i åldern 20–34 år i dessa länder.

Trots arbetsmarknadens behov är efterfrågan på IKT-specialister i EU större än utbudet. Färdigheter i naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap och matematik, inbegripet digitala färdigheter, spelar en viktig roll för att driva innovationen framåt samt tillhandahålla kunskapsdriven tillväxt och produktivitetsvinster⁸⁶. En Cedefop-analys av lediga platser visar att datorfärdigheter för kvalitetskontroll, databehandling och kommunikation är den tredje mest efterfrågade färdigheten, som förekommer i omkring 13,5 miljoner platsannonser online mellan juli 2018 och december 2019, efter förmågan att anpassa sig till förändringar och kunskaper i engelska⁸⁷. I samma analys identifierades programvaruutvecklare som det näst vanligaste yrket under samma period (1,6 miljoner lediga platser) och systemanalytiker som det tredje (1,3 miljoner lediga platser). Sammanlagt var IKT-specialister (Isco-nivå 2) den näst mest efterfrågade yrkesgruppen och stod för 8,2 % av alla lediga platser. IKT-specialister utgör dock mindre än 4 % av EU:s arbetskraft, med en liten ökning från 2016 (3,7 %) till 2018 (3,9 %)⁸⁸. Ökningen av nyutexaminerade inom IKT går ännu långsammare, från 3,5 % 2017 till 3,6 % 2019. Det finns en tydlig skillnad mellan utbud och efterfrågan: mer än hälften av EU:s företag (57 %) tyckte det var svårt att rekrytera IKT-specialister 2019 (diagram 30). Könsskillnader utgör en betydande del av utmaningen: trots att kvinnor slutför högre utbildning i betydligt större utsträckning än män är bara en av tre personer med en examen inom naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap eller matematik kvinna⁸⁹. Dessutom innehar kvinnor bara 17 % av befattningarna i tekniksektorn (även om det finns stora skillnader mellan länder)⁹⁰. För att ta itu med den här utmaningen föreslog kommissionen nya åtgärder avseende kön inom naturvetenskap, teknik, ingenjörsvetenskap och matematik samt på det digitala området i meddelandet om att förverkliga det europeiska området för utbildning senast 2025.

⁸⁶ Shapiro m.fl., 2015, Peri m.fl., 2015, Deming och Noray, 2018.

⁸⁷ Cedefops [onlineanalysverktyg för lediga platser i Europa](#) (Skills-OVATE).

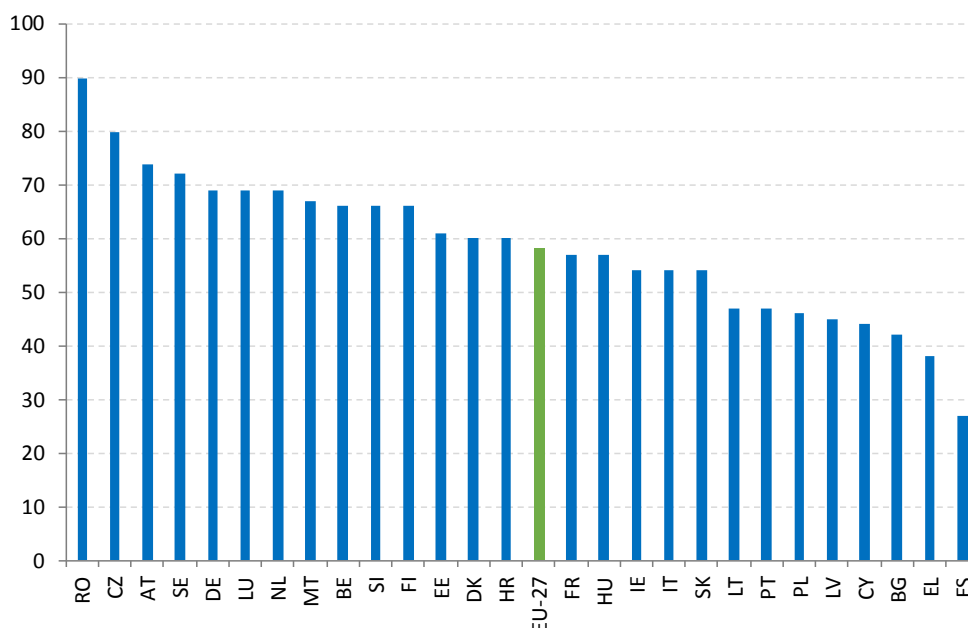
⁸⁸ Dessa och andra uppgifter i den här punkten kommer från indexet för digital ekonomi och digitalt samhälle 2020, [humankapital och digitala färdigheter](#).

⁸⁹ Eurostat-datakod [educ_uoe_grad04].

⁹⁰ Europaparlamentet (2020). *Education and employment of women in science, technology and the digital economy, including AI and its influence on gender equality* (kvinnors utbildning och sysselsättning inom naturvetenskap, teknik och den digitala ekonomin, inbegripet AI och dess påverkan på jämställdheten).

Diagram 30: Bristen på IKT-specialister kan hämma den digitala omställningen

Företag som har svårigheter att rekrytera IKT-specialister (%)

Källa: Eurostats undersökning av företags IKT-användning och e-handel i gemenskapen [[isoc_ske_itcrn2](#)]

Företagens kompetensutmaning sträcker sig bortom det digitala och omfattar färdigheter som krävs för den gröna omställningen samt övergripande färdigheter, och kontinuerliga insatser krävs för att säkerställa att föränderliga behov identifieras. År 2019 var brist på kompetent personal den vanligaste orsaken till att långsiktiga investeringar begränsades. Orsaken angavs av 77 % av företagen⁹¹. Alla företag måste anpassa sin ekonomiska verksamhet och sin interna kompetens mot bakgrund av övergången till ett klimatneutralt Europa. Dock finns det lite kvantitativ information om den kompetens som behövs eller är tillgänglig när det gäller ”gröna arbetstillfällen”, främst för att det ännu inte finns någon överenskommen definition av de relevanta koncepten⁹². Det går inte att förutse och analysera vilken kompetens som behövs utan att ta fram prognosscenarier tillsammans med industrin i specifika industriella ekosystem och utan att definiera dessa koncept ordentligt, vilket också skulle underlätta lämplig identifiering och validering av kompetens avseende gröna arbetstillfällen, grön verksamhet och gröna processer. Behovet av kompetens bör förutses på de industriella ekosystemens nivå, inte bara på makronivå, för att vara användbart. Det finns vissa bevis på att den omorganisation av arbetsplatser som den digitala och gröna omställningen har medfört gör generella färdigheter såsom självorganisation, kommunikation, ledningsförmåga, kreativitet och samvetsgrannhet viktigare. Arbetsproduktivitet har en positiv koppling till dessa färdigheter, till och med efter att skillnader i kognitiva färdigheter har beaktats⁹³. Det finns också vissa bevis för en

⁹¹ Europeiska investeringsbanksgruppen, [investeringsundersökningen 2019](#), s. 19.

⁹² Se Cedefop, *Skills for green jobs: 2018 update* (färdigheter för gröna arbetstillfällen: uppdatering 2018), s. 47 och Europeiska kommissionen, *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2020* (sysselsättning och social utveckling i Europa, årlig översikt 2020).

⁹³ Maria Chiara Morandini, Anna Thum-Thysen och Anneleen Vandeplas (2020). [Facing the Digital Transformation: are Digital Skills Enough?](#) (inför den digitala omställningen: räcker digitala färdigheter?) Ekonomisk sammanfattning 054, Europeiska unionens publikationsbyrå.

samverkanseffekt, vilket innebär att icke-kognitiva färdigheter är en förutsättning för att kognitiva färdigheter ska kunna användas fullt ut. Det här betonar att den gröna och digitala omställningen kommer att öka efterfrågan på ett stort antal färdigheter och innebär att vuxenutbildning bör främjas mer allmänt.

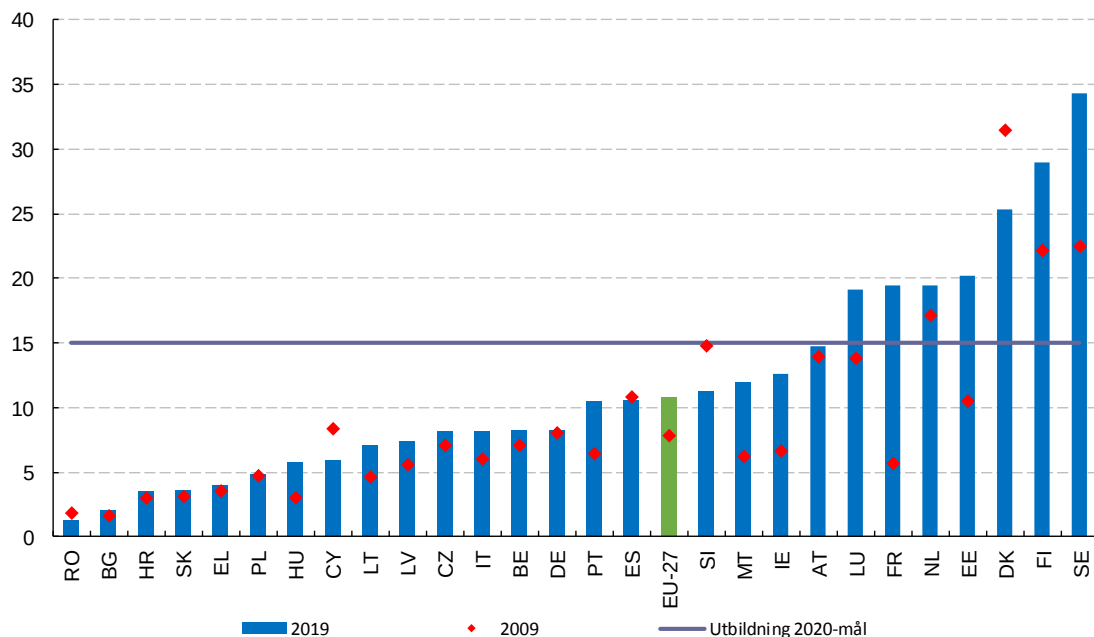
Framstegen har varit begränsade när det gäller det övergripande deltagandet i vuxenutbildning mellan 2009 och 2019. Deltagandet i vuxenutbildning i EU-27 har ökat med 3 procentenheter under detta årtionde, från 7,8 % till 10,8 %, vilket är en bra bit under Utbildning 2020-målet om att 15 % av EU:s befolkning i åldersgruppen 25–64 år ska ha deltagit i formell eller icke-formell utbildning under de senaste fyra veckorna (diagram 31). De lägsta nivåerna för vuxenutbildning registrerades i Rumänien, Bulgarien, Kroatien, Slovakien, Grekland och Polen (mindre än 5 % av den vuxna befolkningen), medan de högsta nivåerna registrerades i Sverige, Finland och Danmark (över 25 %). I vissa medlemsländer (Danmark, Slovenien och Cypern) har en försämring skett inom detta område under det senaste årtiondet, medan vissa länder, däribland Estland, Finland och Sverige, har gjort anmärkningsvärda framsteg (mer än 5 procentenheter)⁹⁴. Dessutom är deltagande i vuxenutbildning mindre vanligt i vissa undergrupper. När det gäller personer födda utanför EU (25–64 år) var de enligt ett EU-genomsnitt 2019 något mer benägna att delta i utbildning (under de senaste fyra veckorna) (11,1 %) än inrikes födda (10,8 %). Situationen skiljer sig dock åt mellan länderna. I Frankrike, Estland, Slovenien, Italien och Lettland deltar inrikes födda personer i vuxenutbildning mer än personer födda utanför EU. Skillnaderna i dessa länder är ännu större för invandrarkvinnor. Bara 2,4 % av personer med funktionsnedsättning deltog i utbildning i åldersgruppen 25–64 år jämfört med 4,1 % av personer utan funktionsnedsättning 2016. I kompetensagendan för 2020 föreslås en förbättring av indikatorn för vuxenutbildning genom att mätfönstret ändras från de senaste fyra veckorna till det senaste året⁹⁵. Målet är att uppnå betydande ökning av deltagandet i vuxenutbildning vid mätning under den här tidsperioden, från 38 % 2016 till 50 % 2025.

⁹⁴ Malta, Luxemburg, Irland och Frankrike registrerade också en stor ökning av deltagande, men avbrott i tidsserien för dessa länder gör det svårt att tolka siffrorna.

⁹⁵ Uppgifter om deltagande i vuxenutbildning under de senaste tolv månaderna kommer från och med 2022 att finnas tillgängliga i arbetskraftsundersökningen vartannat år. För närvarande kan information från undersökningen om vuxenutbildning från 2016 användas för att bedöma deltagandet under denna längre observationsperiod. Se utbildningsöversikten 2020 för en diskussion om fördelarna med att använda en längre referensperiod för att mäta deltagande i vuxenutbildning.

Diagram 31: Vuxnas deltagande i utbildning är lågt och varierar stort mellan medlemsländerna

Andel vuxna (25–64 år) som deltar i utbildning, 2009 och 2019

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen, 2019, onlinedatakod [trng_lfs_01]. Anm.: Avbrott i tidsserien i Danmark, Irland, Luxemburg, Sverige och Storbritannien 2007, Tyskland, Grekland, Polen, Sverige och Storbritannien 2008, Estland, Irland, Grekland, Cypern och Luxemburg 2009, Tyskland, Nederländerna, Polen och Rumänien 2010, Tjeckien, Nederländerna, Portugal och Slovakien 2011, Tjeckien, Frankrike, Nederländerna och Polen 2013, Spanien och Frankrike 2014, Luxemburg och Ungern 2015, Danmark 2016, Belgien, Irland och Malta 2017, samt Polen och Sverige 2018.

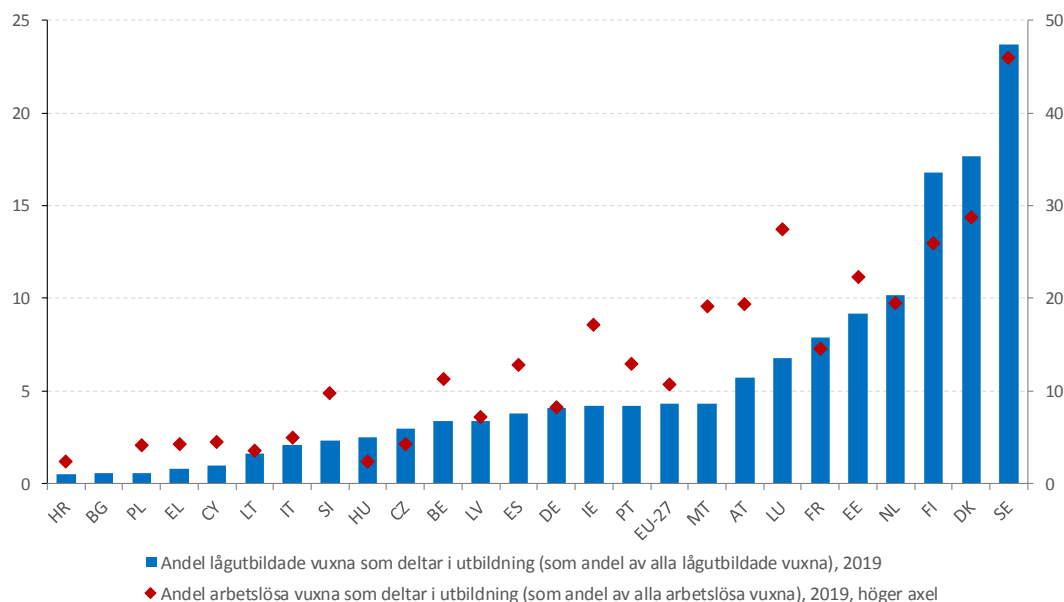
Lågutbildade och arbetssökande är prioriterade målgrupper för politik för att förbättra det övergripande deltagandet i vuxenutbildning. Lågutbildade är i särskilt behov av kompetensutveckling för att fullt ut kunna delta i samhället och på arbetsmarknaden. År 2019 varierade deras andel av deltagandet i lärande under de senaste fyra veckorna före undersökningen från 0,5 % i Kroatien till nästan 23,7 % i Sverige (genomsnitt i EU-27: 4,3 %, diagram 32). I de flesta länder deltar mindre än 10 % av lågutbildade vuxna i lärande. I Finland, Danmark och Sverige deltar å andra sidan 16,8 %, 17,7 % respektive 23,7 %, vilket belyser att det är möjligt att uppnå ett stort deltagande i lärande bland lågutbildade. En annan prioriterad målgrupp för lärande är arbetssökande, då utbildning för dem kan vara ett effektivt sätt att öka chanserna på arbetsmarknaden och förhindra långtidsarbetslöshet⁹⁶. Det finns stora skillnader i medlemsländerna när det gäller andelen arbetslösa vuxna som deltog i någon slags utbildning under de senaste fyra veckorna före undersökningen. Siffrorna varierade från 2,4 % i Kroatien till nästan 46 % i Sverige 2019 (genomsnitt i EU-27: 10,7 %). I Slovenien, Tyskland, Lettland, Italien, Cypern, Tjeckien, Grekland, Polen, Litauen, Kroatien, Rumänien, Slovakien och Ungern deltar mindre än 10 % av arbetslösa vuxna i lärande. Å andra sidan är deltagandet högt, över 25 %, i Danmark, Luxemburg och Finland. Den europeiska kompetensagendan för 2020 syftar till att säkerställa en avsevärd förbättring av lågutbildades

⁹⁶ Se till exempel Card, Kluve och Weber (2018), [What Works? A Meta Analysis of Recent Active Labor Market Program Evaluations](#) (vad fungerar? en metaanalys av aktuella utvärderingar av aktiva arbetsmarknadsprogram), Journal of the European Economic Association.

och arbetssökandes deltagande i lärande och i synnerhet föreslås att andelen arbetssökande i EU-27 som nyligen har deltagit i lärande ska fördubblas till 20 % senast 2025.

Diagram 32: Trots stora skillnader mellan medlemsländerna ställs lågutbildade och arbetslösa vuxna inför utmaningar när det gäller att delta i utbildning

Andelen vuxna i åldern 25–64 år som är lågutbildade (av alla lågutbildade vuxna) och arbetslösa (av alla arbetslösa vuxna, höger axel) och som deltar i utbildning, 2019

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen 2019, onlinedatakod [trng lfse 03]. Anm.: Uppgifter för Rumänien och Slovakien saknas, vilket återspeglar att antalet studerande i dessa grupper är för lågt för att det ska gå att offentliggöra en tillförlitlig indikator. Det här återspeglar dock mycket lågt deltagande för denna grupp. För Kroatien används siffran för 2018 på grund av att uppgifter saknas för 2019. Uppgifter för Bulgarien, Kroatien, Cypern, Litauen, Polen och Slovenien är otillförlitliga av samma anledning.

Källa (höger axel): Eurostat, arbetskraftsundersökningen 2019, onlinedatakod [trng lfse 02]. Anm.: Uppgifter för Bulgarien, Rumänien och Slovakien saknas, vilket återspeglar att antalet studerande i dessa grupper är för lågt för att det ska gå att offentliggöra en tillförlitlig indikator. Det här återspeglar dock mycket lågt deltagande för denna grupp. Uppgifter för Kroatien, Cypern, Litauen, Ungern och Slovenien är otillförlitliga av samma anledning.

En stor del av vuxenutbildningen sker i icke-formella eller informella sammanhang, och det finns ett brett samförstånd om att det är relevant att validera kompetens för att motsvara kompetensbehovet och minska kompetensklyftorna⁹⁷. Arbetsdokumentet från kommissionens avdelningar om utvärdering av rådets rekommendation av 2012 om validering av icke-formellt och informellt lärande, som offentliggjordes den 1 juli 2020⁹⁸, fann att många

⁹⁷ Medvetenheten bland beslutsfattare har ökat om att lärande utanför klassrummet och andra formella sammanhang är en rik källa till humankapital. OECD (2018), *Education Working Paper No 180, Making skills transparent: recognising vocational skills acquired through work-based learning* (arbetsdokument för utbildning nr 180, göra kompetens transparent: erkänna yrkeskompetens som förvärvats genom arbetsplatsförlagt lärande), s. 11. Tillgänglig på <https://doi.org/10.1787/5830c400-en>.

⁹⁸ Arbetsdokument från kommissionens avdelningar SWD(2020) 121 final, *Evaluation of the Council Recommendation of 20 December 2012 on the validation of non-formal and informal learning* (utvärdering av

saknar möjlighet till validering, trots tydliga framsteg sedan rekommendationen antogs. System för validering finns nu i alla medlemsländer. De flesta system har dock vissa begränsningar (t.ex. att endast personer med arbetslivserfarenhet kan ansöka), många är inte heltäckande (utan gäller t.ex. endast kvalifikationer från yrkesutbildning) och olika system kan finnas i samma land utan samordning. Kvantitativ information om utbredning är fortfarande begränsad och splittrad. Uppdateringarna av den europeiska inventeringen om validering⁹⁹ tyder på att validering är vanligt förekommande i de nationella politiska agendorna och tillhandahålls i större utsträckning än 2012, med några undantag (diagram 33). Det finns vissa bevis på att en del personer som deltar i ett valideringsförfarande inte slutför det¹⁰⁰. Faktum är att deltagande i valideringsförfaranden kräver att individen verkligen engagerar sig¹⁰¹ och att aktivt stöd finns tillgängligt, såsom betald tid från arbetsgivarens sida eller ekonomiskt stöd. Dessa typer av aktivt stöd är inte vanliga: svar på ett specifikt offentligt samråd visar att bara en av tio valideringsmottagare hade mottagit något slags stöd för att delta i validering¹⁰².

Diagram 33: Många har inte möjlighet till validering och skillnaderna mellan medlemsländerna är betydande

Trend avseende antalet personer som använder validering (2018 jämfört med 2016)

BE	BG	CZ	DK	DE	IE	EL	ES	FR	IT	CY	LV	LU	MT	NL	PL	PT	RO	SK	FI	SE
↑	↑	↔	↓	↔	↔	↑	↑	↓	↑	↑	↑	↑	↑	↓	↕	↑	↓	↑	↑	↑

↑ ökade siffror, ↓ minskade siffror, ↔ stabila siffror, ↕ varierande siffror i olika sektorer

Källa: Cedefop, Europeiska inventeringen av validering 2016 och 2018. Inga uppgifter tillgängliga för Österrike, Kroatien, Estland, Ungern, Litauen, Slovenien.

Covid-19-pandemin ökar behovet av kompetensutveckling och omskolning, men kan leda till att det tillhandahålls i lägre utsträckning om inga politiska åtgärder vidtas. Nedgången till följd av covid-19 kommer att få oproportionerliga effekter på vissa ekonomiska sektorer och skapar, tillsammans med den digitala och gröna omställningen, ett behov av nya och anpassade färdigheter. Dessutom sänks alternativkostnaderna för att investera tid i utbildning. Aktuella analyser¹⁰³ har dock visat att deltagande i vuxenutbildning inte har ökat i EU-27 under nedgångar mellan 2005 och 2019. I central- och östeuropeiska länder, som redan tenderar att ha ett lågt deltagande, minskade vuxenutbildningen ytterligare under nedgångar. Samma sak gäller för människor som inte har någon sysselsättning, vilket

rådets rekommendation av den 20 december 2012 om validering av icke-formellt och informellt lärande). Tillgänglig på <https://europa.eu/Uk64Pk>.

⁹⁹ Europeiska inventeringen av validering av icke-formellt och informellt lärande, finns på Cedefops webbplats, i synnerhet uppdateringarna 2016 och 2018 (offentliggjordes 2020).

¹⁰⁰ *Study supporting the evaluation of the Council Recommendation of 20 December 2012 on the validation of non-formal and informal learning* (studie till stöd för utvärderingen av rådets rekommendation av den 20 december 2012 om validering av icke-formellt och informellt lärande), avsnitt 4.1.1.3, s. 40.

¹⁰¹ Se OECD 2018, citeras ovan, s. 59.

¹⁰² Se bilaga 2 till arbetsdokumentet från kommissionens avdelningar, fråga 17.

¹⁰³ Giorgio Di Pietro, Zbigniew Karpiński och Federico Biagi (2020), *Adult learning participation and the business cycle* (deltagande i vuxenutbildning och konjunkturcykeln), rapport som förberetts av gemensamma forskningscentret för GD Sysselsättning, socialpolitik och inkludering (ej offentliggjord). Marco Bertoni och Giorgio Brunello (2020), *Skills Investment and the Business Cycle in Europe* (kompetensinvestering och konjunkturcykeln i Europa), preliminärt utkast till rapport för European Expert Network on Economics of Education.

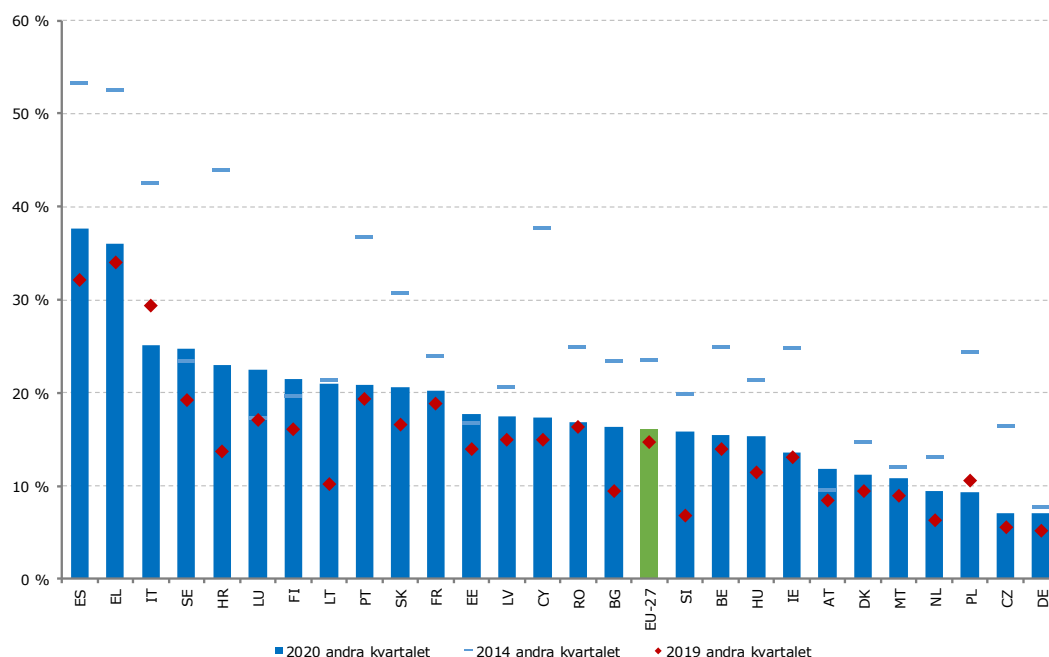
kan återspegla trycket på offentliga utbildningsbudgetar i tider när arbetslösheten ökar. Däremot tyder analyserna på att högre offentliga utgifter för utbildning är kopplade till att vuxenutbildningen får en mer kontracyklisk funktion. Det här understryker vikten av reformer och offentliga investeringar i system för vuxenutbildning för att stärka motståndskraften under nedgångar.

På grund av covid-19 kan medlemsländerna eventuellt drabbas av en utdragen ungdomsarbetslöshetskris som kräver nya politiska åtgärder. Före krisen nådde ungdomsarbetslöshetssiffrorna rekordlåga nivåer på i genomsnitt 14,9 % i mars 2020 i EU-27, en förbättring på 0,5 procentenheter från 15,4 % i mars 2019. Dock var siffran plötsligt 17,1 % efter nedstängningen i september 2020. Respektive siffror för befolkningen som helhet var 6,5 % i mars och 7,5 % i september. Fem medlemsländer har drabbats av stora ökningar av ungdomsarbetslösheten mellan det första och det andra kvartalet 2020 (Estland 8,2 procentenheter, Litauen 6,1 procentenheter, Luxemburg 5,5 procentenheter, Kroatien 5,3 procentenheter, Bulgarien 5,2 procentenheter). Erfarenhet från den föregående ekonomiska krisen ger anledning till oro. Samtidigt som EU:s genomsnittliga ungdomsarbetslöshet fortsatte att minska avsevärt före covid-19-krisen (se diagram 34) har arbetslösheten bland ungdomar alltid varit mer än dubbelt så stor som bland vuxna (6,7 % 2019), vilket tyder på en strukturell utmaning även om ytterligare chocker uteblir. Före krisen var variationen i ungdomsarbetslöshet fortfarande hög även om den minskat över tid och ungdomsarbetslösheten var fortfarande över 30 % i vissa medlemsländer (Grekland: 35,2 %, Spanien: 32,5 %). Återhämtningen ledde inte till kvalitativa arbetstillfällen för ungdomar i alla fall: 2019 hade 14,6 % av arbetstagarna i åldern 15–24 år tidsbegränsade anställningar eftersom de inte kunde hitta en tillsvidareanställning (jämfört med 7,2 % av arbetstagarna i åldern 25–64 år). Andelen var mer än en av tre i Spanien, Portugal, Kroatien och Italien¹⁰⁴. För att ta itu med covid-19 och de strukturella utmaningarna föreslog kommissionen i juli 2020 att ungdomsgarantin skulle förstärkas. Det nya initiativet kommer att utöka åldersgruppen för berättigande till 29 år, stärka fokus på utsatta grupper, stödja kompetens för den gröna och digitala omställningen och uppgradera rådgivnings-, väglednings- och mentorstjänster.

¹⁰⁴ Källa: Eurostat (onlinedatakod: LFSA_ETGAR).

Diagram 34: Ungdomsarbetslösheten ökade under covid-19-krisen, men är lägre än 2014

Ungdomsarbetslöshet (15–24 år), jämförelse av andra kvartalet 2014, 2019 och 2020

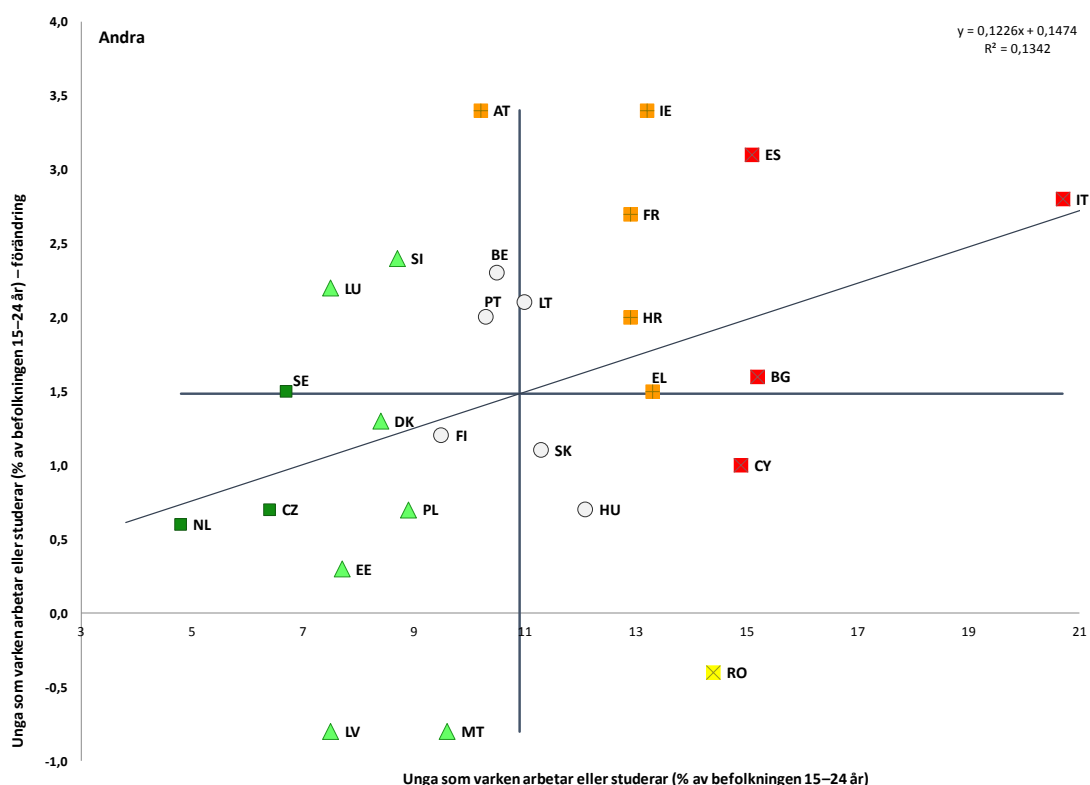
Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen, onlinedatakod: [\[une_rt_q\]](#).

Covid-19-chocken vände förbättringen av andelen unga som varken arbetar eller studerar i alla medlemsländer utom två. Före krisen gjorde medlemsländerna stadiga framsteg med att minska andelen i åldern 15–24 år som varken arbetar eller studerar: mellan det andra kvartalet 2013 och det andra kvartalet 2019 sjönk andelen från rekordhöga 13,1 % till rekordlåga 9,8 %. Krisen har vänt den här trenden abrupt: mellan det andra kvartalet 2019 och det andra kvartalet 2020 har andelen unga som varken arbetar eller studerar i EU-27 ökat med 1,8 procentenheter (från 9,8 % till 11,6 %). Den sociala resultattavlans huvudindikator (diagram 35) visar att andelen unga som varken arbetar eller studerar har ökat jämfört med föregående år i alla medlemsländer utom tre (Lettland och Malta: -0,8 procentenheter, Rumänien: -0,4 procentenheter). Fem medlemsländer hade en andel unga som varken arbetar eller studerar som ökat betydligt mer än genomsnittet (Österrike, Irland, Spanien, Italien och Frankrike), även om Österrikes andel låg under genomsnittet i EU-27. Nederländerna, Tjeckien och Sverige presterade bäst i detta avseende. På det hela taget har covid-19 haft konsekvenser som aldrig tidigare har skådats: under det första och det andra kvartalet 2020 registrerades det största hoppet i andelen unga som varken arbetar eller studerar mellan två kvartal sedan Eurostat började samla in uppgifter 2006¹⁰⁵ (från 10,4 % till 11,6 %). Det här innebär att det är avgörande att övervaka situationen noggrant och genomföra riktade åtgärder för unga som varken arbetar eller studerar, såsom de åtgärder som föreslås inom ramen för ungdomsgarantin som förstärktes juli 2020.

¹⁰⁵ [Eurostats analys](#) visade att ungdomar (15–24 år) löpte större risk än genomsnittet att förlora jobbet i början av covid-19-krisen i alla medlemsländer där uppgifter finns tillgängliga (uppgifter saknas för Tyskland, Estland, Kroatien, Malta).

Diagram 35: Andelen unga som varken arbetar eller studerar har ökat i de flesta medlemsländer och nivåerna är orsak till oro i flera länder

Andelen unga som varken arbetar eller studerar (15–24 år) och förändringen mellan andra kvartalet 2019 och andra kvartalet 2020 (sociala resultattavlans huvudindikator).

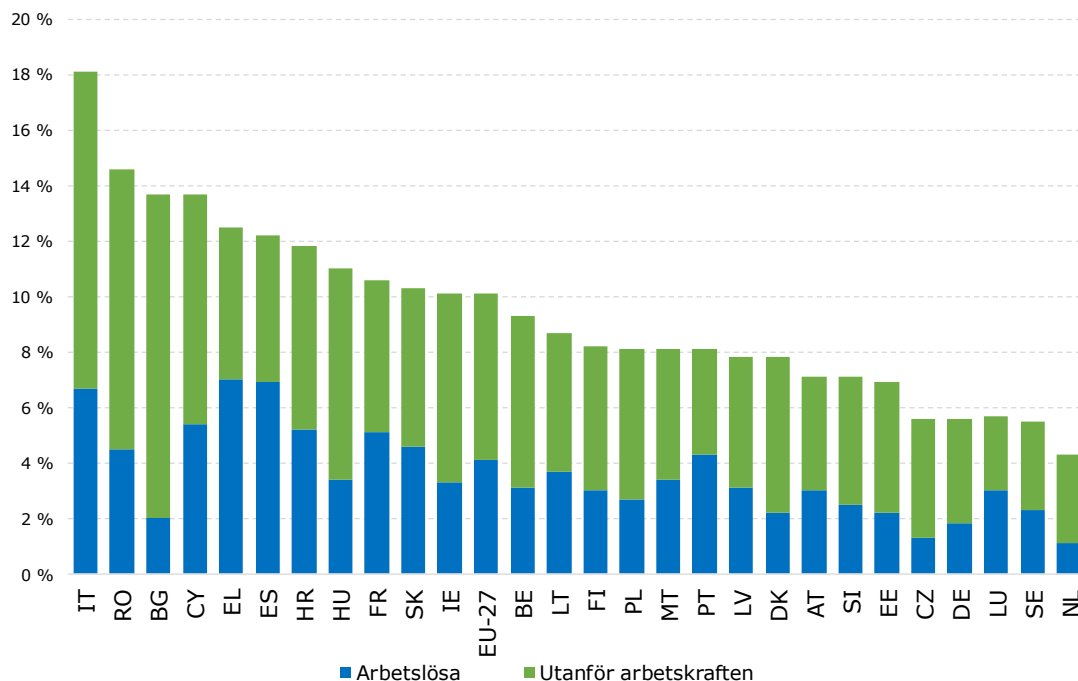
Källa: Eurostat. Rapporteringsperiod: Nivåer andra kvartalet 2020 och årliga förändringar jämfört med andra kvartalet 2019. Anm.: Axlarnas skärningspunkt motsvarar det oviktade EU-genomsnittet. En förklaring finns i bilagan. Uppgifter saknas för Tyskland för andra kvartalet 2020.

Förändringar av andelen unga som varken arbetar eller studerar under en ekonomisk nedgång beror i stor utsträckning på ökad arbetslöshet snarare än på att fler står helt och hållet utanför arbetskraften, och det sistnämnda är en utmaning som är stabil över tid. Före covid-19-krisen var trenden att minskad ungdomsarbetslöshet motsvarades av en ökad andel ungdomar som stod helt och hållet utanför arbetskraften¹⁰⁶ (de utgjorde 46,9 % av gruppen 2013 och 59,4 % 2019). År 2019 var andelen som stod helt och hållet utanför arbetskraften särskilt stor i Bulgarien (85,4 %), Tjeckien (75,4 %), Nederländerna (74,4 %) och Danmark (72,7 %). Andelen var särskilt liten i Spanien (43,8 %), Grekland (44,0 %), Portugal (47,5 %) och Luxemburg (48,2 %). Bland unga kvinnor som varken arbetar eller studerar är det vanligare att helt och hållet stå utanför arbetskraften än att vara arbetslös, medan båda situationerna är lika vanliga för män. Mot bakgrund av lärdomarna från den förra ekonomiska krisen är det troligt att andelen arbetslösa ökar snabbt. Efter återhämtningen kommer antagligen ungdomar som står helt och hållet utanför arbetskraften att återigen bli den största utmaningen avseende unga som varken arbetar eller studerar.

¹⁰⁶ Unga som helt och hållet står utanför arbetskraften söker inte arbete på grund av exempelvis egen sjukdom eller funktionsnedsättning, omsorgsansvar för barn eller oförmögna vuxna eller annat personligt eller familjerelaterat ansvar.

Diagram 36: Majoriteten av de unga som varken arbetar eller studerar står helt och hållet utanför arbetskraften, men skillnaderna mellan medlemsländerna är stora

Profil för unga (15–24 år) som varken arbetade eller studerade i EU:s medlemsländer 2019 (%)

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen, onlinedatakod: [\[edat lfse 20\]](#).

Ungdomar med invandrabakgrund löper större risk att varken arbeta eller studera.

Andelen unga (15–24 år) födda utanför EU som varken arbetar eller studerar var 17,1 % år 2019 jämfört med 9,9 % bland inrikes födda¹⁰⁷. Klyftan var större än 10 procentenheter i många medlemsländer, som Grekland, Slovenien, Belgien, Tyskland, Österrike, Frankrike, Malta och Spanien. Dessutom var situationen i genomsnitt ofördelaktigare för unga invandrarkvinnor (25,9 % som varken arbetar eller studerar, 13,2 procentenheter högre än bland inrikes födda). Det är inte bara personer födda utanför EU utan också inrikes födda med invandrabakgrund som löper risk att påverkas. I de flesta av EU:s medlemsländer löpte de större risk att varken arbeta eller studera, än de som hade inrikes födda föräldrar. Klyftan var särskilt stor (mer än 8 procentenheter) i sex medlemsländer (Belgien, Tjeckien, Frankrike, Luxemburg, Nederländerna, Slovenien)¹⁰⁸. Ungdomar med både invandrabakgrund och låg utbildningsnivå var särskilt utsatta. Andelen unga romer som varken arbetar eller studerar är mycket högre än bland befolkningen i allmänhet (skillnad på 52 procentenheter)¹⁰⁹.

¹⁰⁷ Eurostat, [\[edat lfse 28\]](#)

¹⁰⁸ OECD/EU (2018), *Settling In 2018: Indicators of immigrant integration* (göra sig hemmastadd: indikatorer för invandrades integration) (diagram 7.19). Tillgänglig på <https://www.oecd.org/publications/indicators-of-immigrant-integration-2018-9789264307216-en.htm>.

¹⁰⁹ Bilaga 2 till SWD(2020) 530 final som åtföljer meddelandet *EU:s strategiska ram för romers jämlikhet, inkludering och deltagande*, COM(2020) 621 final, baserat på FRA, EU-MIDIS II 2016, FRA, RTS 2019.

Sysselsättningsgraden för äldre (55–64 år) har förblivit stabil trots att covid-19-krisen orsakade en svacka. Andelen sysselsatta i den här åldersgruppen var 59,2 % under det andra kvartalet 2020, vilket var en liten minskning på 0,4 % jämfört med föregående kvartal och oförändrat jämfört med samma period 2019. Det stora arbetskraftsdeltagandet¹¹⁰ bland människor i åldern 55–64 år underströk EU:s goda resultat under senare år: mellan det andra kvartalet 2013 och det andra kvartalet 2020 ökade sysselsättningsgraden i åldersgruppen 55–64 år med 8,9 procentenheter, jämfört med ökningen på 0,6 procentenheter för befolkningen i åldern 20–64 år. Det finns dock ett behov av att fortsätta övervaka arbetsmarknadssituationen för äldre arbetstagare. I en EU-omfattande undersökning¹¹¹ som genomfördes 2019 angav 47 % av de svarande att ålder var en faktor som skulle kunna innebära en nackdel för arbetssökande. Detta skulle kunna få negativa följder för äldre arbetstagare som förlorar sitt arbete på grund av covid-19-krisen och eventuellt också leda till ofrivillig pensionering i förtid. Övervakning krävs i synnerhet i de sju medlemsländer där sysselsättningsgraden för äldre arbetstagare minskade med en procentenhet eller mer mellan det första och det andra kvartalet 2020 (Estland 2,8 procentenheter, Malta 1,8 procentenheter, Litauen 1,6 procentenheter, Irland 1,5 procentenheter, Spanien 1,5 procentenheter, Luxemburg 1,4 procentenheter och Finland 1 procentenhet). Sysselsättningsgraden bland äldre kan också bidra till att upprätthålla sysselsättningstillväxten under ytterligare ett par år trots att befolkningen i arbetsför ålder minskar. I synnerhet äldre kvinnor har en betydande potential att öka sin sysselsättningsgrad (sysselsättningsgraden bland kvinnor i åldern 55–64 år var 52,9 % under det andra kvartalet 2020 jämfört med 65,9 % för män i samma åldersgrupp).

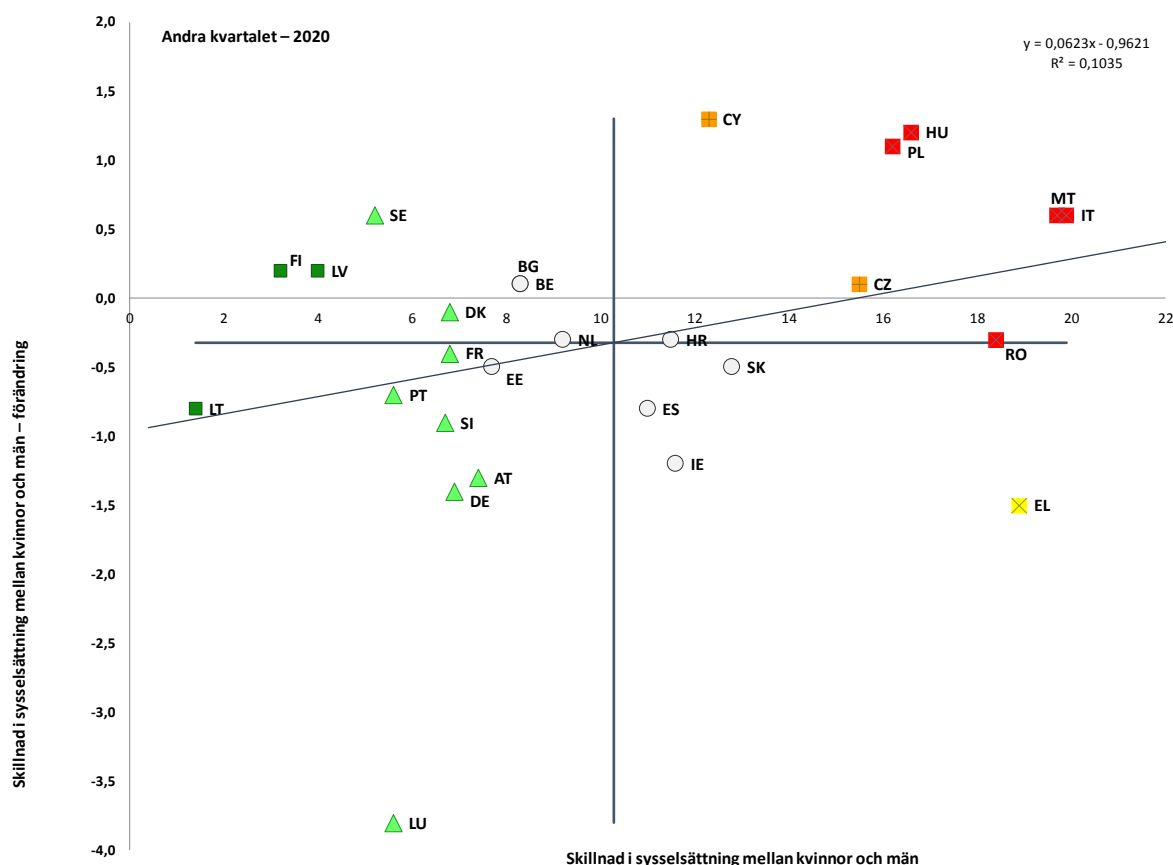
Efter flera års stadig ökning ledde krisen till att sysselsättningsgraden för kvinnor sjönk, om än i långsammare takt än för män. Mellan andra kvartalet 2019 och andra kvartalet 2020 minskade sysselsättningsgraden för kvinnor (20–64 år) med 1,2 procentenheter och var 66,3 % i EU-27 under det andra kvartalet 2020. På grund av att sysselsättningsgraden för män har minskat något mer under perioden (1,5 procentenheter) skedde en liten förbättring när det gäller den sociala resultattavlans huvudindikator för skillnad i sysselsättning mellan kvinnor och män (diagram 37). I alla medlemsländer utom tre minskade sysselsättningsgraden för kvinnor mellan det andra kvartalet 2019 och det andra kvartalet 2020 (undantagen var Kroatien, Tyskland och Luxemburg). I synnerhet registrerades minskningar på över 3 procentenheter i Bulgarien och Spanien. Trots en minskning på 2 procentenheter presterar Sverige fortfarande bäst med en sysselsättningsgrad för kvinnor på 77,9 %, tätt följt av Litauen, Tyskland, Nederländerna och Lettland, som alla har en sysselsättningsgrad för kvinnor på över 75 %. De minsta skillnaderna i sysselsättning mellan kvinnor och män under andra kvartalet 2020 finns i Litauen (1,4 procentenheter), Finland (3,2 procentenheter), Lettland (4 procentenheter) och Sverige (5,2 procentenheter). I andra änden av spektrumet finns Italien (19,9 procentenheter), Malta (19,7 procentenheter), Grekland (18,9 procentenheter) och Rumänien (18,4 procentenheter). Alla dessa senare länder bedöms som ”kritiska situationer” på den sociala resultattavlan med undantag av Grekland, som är ”svag men förbättras” tack vare en kraftig minskning med 1,5 procentenheter under det senaste året. I diagram 37 kan man utläsa att konvergens inte förekommer för den här indikatorn, eftersom flera medlemsländer med höga eller nära genomsnittliga skillnader i sysselsättning mellan kvinnor och män uppvisade en försämring under 2020.

¹¹⁰ Arbetskraftsdeltagande mäter befolkningens deltagande på arbetsmarknaden, obeaktat anställning eller arbetslöshet.

¹¹¹ Eurobarometerundersökningen 2019, diskriminering i EU.

Diagram 37: Skillnaden i sysselsättning mellan kvinnor och män är fortfarande stor med betydande skillnader mellan medlemsländer

Skillnaden i sysselsättning mellan kvinnor och män och årlig förändring (huvudindikator i den sociala resultattavlan)

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen. Rapporteringsperiod: Nivåer andra kvartalet 2020 och årliga förändringar jämfört med andra kvartalet 2019. Anm.: Axlarnas skärningspunkt motsvarar det oviktade EU-genomsnittet. En förklaring finns i bilagan.

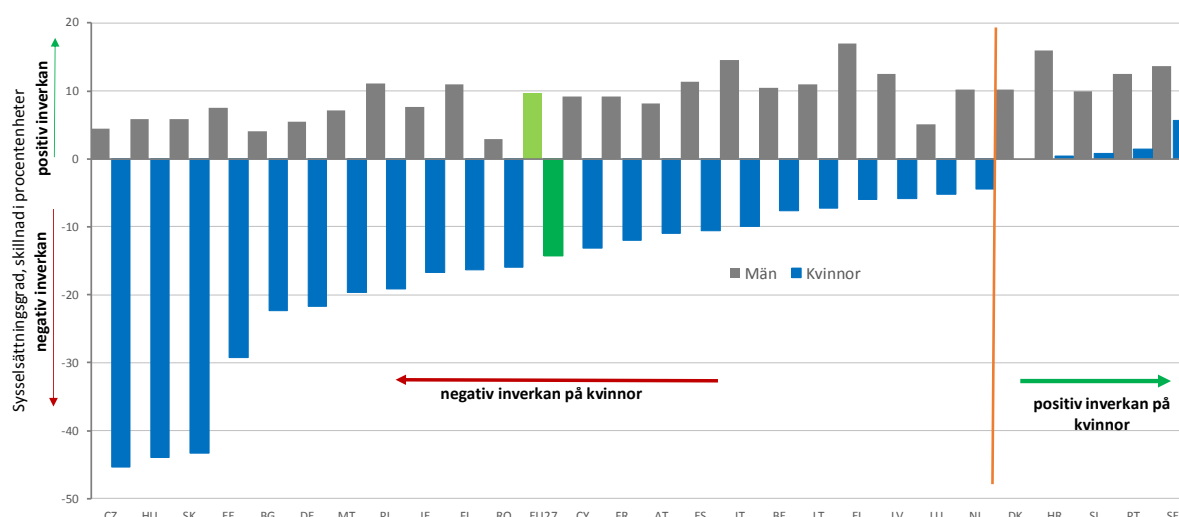
I heltidsekvivalenter har skillnaden i sysselsättning mellan kvinnor och män ökat ytterligare. Färre kvinnor än män i åldern 20–64 år i EU arbetade heltid 2019 (58,7 % jämfört med 76,1 %). År 2019 var skillnaden i sysselsättning mellan kvinnor och män mätt i heltidsekvivalenter minst i Litauen, Finland och Lettland och störst i Malta (24,3 procentenheter), Italien (24,2 procentenheter) och Nederländerna (24,1 procentenheter). Dessa resultat beror på andelen som heltidsarbetar. Räknat bland alla anställda arbetade 29,4 % av kvinnorna deltid jämfört med 7,8 % av männen 2019 och kvinnor drabbas i lägre utsträckning än män av ofrivilligt deltidsarbete (23,5 % respektive 33 %). I de flesta central- och östeuropeiska medlemsländer ligger andelen kvinnor som deltidsarbetar traditionellt under 10 % (Bulgarien, Rumänien, Slovakien, Kroatien, Ungern, Litauen och Polen). Å andra sidan var andelen högst i Nederländerna, trots att den har minskat långsamt fyra år i rad (73,4 %). Flexibel politik för balans mellan arbete och privatliv kan ha en positiv inverkan på föräldrars och anhörigvårdares anknytning till arbetsmarknaden, men kan också bidra till större skillnader i sysselsättning mätt i heltidsekvivalenter. Det här är särskilt uppenbart i medlemsländer med en betydande andel kvinnor som arbetar deltid (t.ex. Nederländerna, Österrike och Tyskland), där Nederländerna också uppvisar en stor skillnad i sysselsättning mätt i heltidsekvivalenter. Det faktum att kvinnor tar ett större omsorgsansvar leder till en

snedvridning på arbetsmarknaden som mynnar ut i skillnader mellan män och kvinnor när det gäller arbetslöshet, löner och pensioner. Det här illustreras till exempel av det faktum att skillnaden i andelen arbetslösa är störst i den åldersgrupp då kvinnor oftast får barn, det vill säga 30–44 år¹¹².

Skillnaderna i sysselsättning i EU-27 är större för kvinnor med barn. Föräldraskap ökar skillnaden i sysselsättning mellan kvinnor och män i alla medlemsländer. För föräldrar (25–49 år) med minst ett barn under sex år ökade sysselsättningsgraden för män i alla medlemsländer 2019 (med 9,6 procentenheter på EU-nivå), samtidigt som den minskade för kvinnor i de flesta medlemsländer (med 14,3 procentenheter på EU-nivå). Undantagen är Sverige, Portugal, Slovenien, Kroatien och Danmark, där inverkan av att ha minst ett barn under sex år är antingen positiv eller neutral. I Tjeckien, Ungern och Slovakien är inverkan på kvinnor av att ha minst ett barn under sex år särskilt stor (över 40 procentenheter) (diagram 38)¹¹³. Utbildningsnivå är en viktig faktor som förklarar moderskapets inverkan på sysselsättningen: sysselsättningsgraden bland lågutbildade kvinnor med minst ett barn under sex år var bara 36,3 %.

Diagram 38: Föräldraskapets inverkan på sysselsättningen för män och kvinnor med barn under sex år varierar mycket; inverkan är positiv för män i alla medlemsländer

Föräldraskapets inverkan på sysselsättningen för män och kvinnor (20–49 år), 2019

Källa: Eurostat [[lfst_hheredch](#)]. Anm.: Föräldraskapets inverkan på sysselsättningen är skillnaden i procentenheter mellan sysselsättningsgraden för kvinnor och män med minst ett barn under sex år.

Den stora skillnaden i sysselsättning återspeglas också i löneskillnaden mellan kvinnor och män. Den ojusterade löneskillnaden var i stort sett oförändrad i EU-27, 14,1 % 2018 med en minskning på 0,4 procentenheter sedan 2017. Det här står i kontrast till en ökande skillnad i utbildning till fördel för kvinnor i åldern 30–34 år jämfört med män (45,6 % jämfört med 35,1 %) 2019. Covid-19-pandemin har ytterligare betonat att kvinnor fortfarande är överrepresenterade i låglönesektorer och låglöneyrken och upplever begränsningar i sina

¹¹² Andelen arbetslösa av den totala arbetskraften (de som arbetar och är arbetssökande).

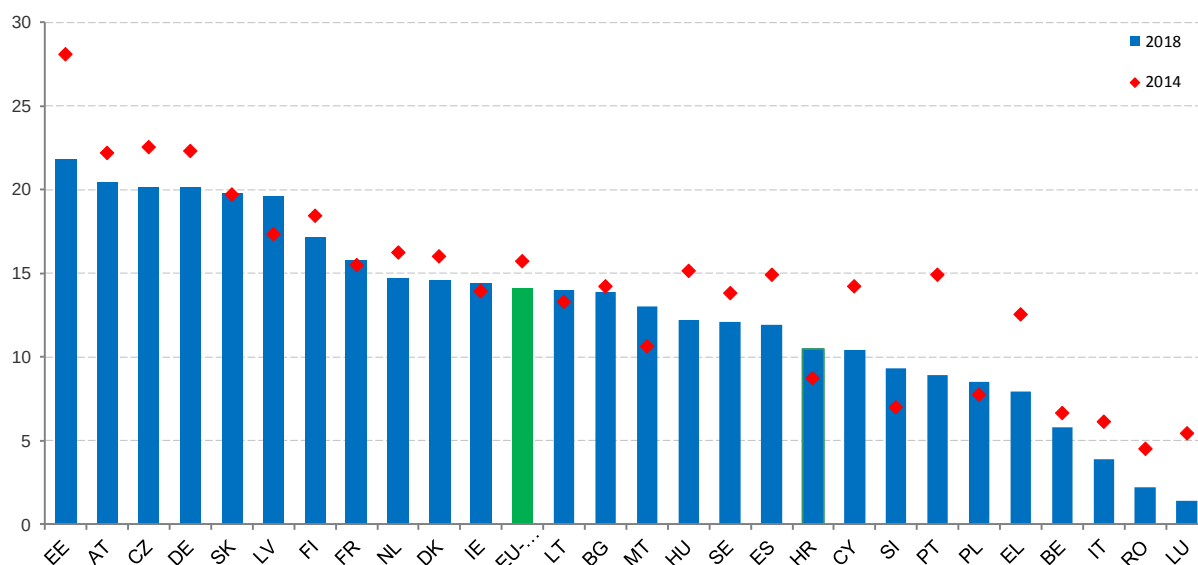
¹¹³ Problemet diskuterades i detalj i Europeiska kommissionen, *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review 2019* (sysselsättning och social utveckling i Europa, årlig översikt 2019), s. 130. Tillgänglig på <https://europa.eu/tN33hy>.

yrkesval av familjeomsorgsskäl. Dessutom visar forskning¹¹⁴ att faktorer såsom skillnader i erfarenhet, utbildningsnivå och typ av anställningsavtal stod för mindre än en tredjedel av löneskillnaden mellan kvinnor och män. Den del av skillnaden som går att förklara beror till stor del på ekonomisk verksamhet och arbetstid.

Skillnaderna är stora mellan länder vad gäller den ojusterade löneskillnaden mellan kvinnor och män; löneskillnader kan leda till pensionsskillnader. Löneskillnaden mellan kvinnor och män är större än 20 % i Estland, Österrike, Tjeckien och Tyskland, och de minsta värdena (mellan 1 och 4 %) återfinns i Rumänien, Luxemburg och Italien. Sedan 2014 har situationen förbättrats avsevärt i Estland, Portugal, Grekland och Luxemburg (med 6,3 procentenheter, 6 procentenheter, 4,6 procentenheter respektive 4 procentenheter), samtidigt som löneskillnaden mellan kvinnor och män har ökat med mer än 2 procentenheter i Lettland, Malta och Slovenien. Löneskillnaden mellan kvinnor och män leder ofta till pensionsskillnader till förmån för män. År 2018 var skillnaden i genomsnitt i EU-27 29,1 % för pensionärer i åldern 65–74 år. Pensionsskillnaderna var större i de medlemsländer som hade större löneskillnader.

Diagram 39: Det råder fortfarande stora löneskillnader mellan kvinnor och män

Ojusterad löneskillnad mellan kvinnor och män, 2014 och 2018

Källa: Eurostat, onlinedatakod: [SDG 05 20]. Anm.: Ojusterad löneskillnad mellan kvinnor och män mäts som skillnaden mellan genomsnittlig bruttotimlön för manliga och kvinnliga avlönade anställda uttryckt som andel av de manliga avlönade anställdas bruttotimlön. 2018 års uppgifter ersätts av uppgifter från 2017 för Irland. Beräkningen för Grekland och Italien, och därmed för EU-27, är preliminär.

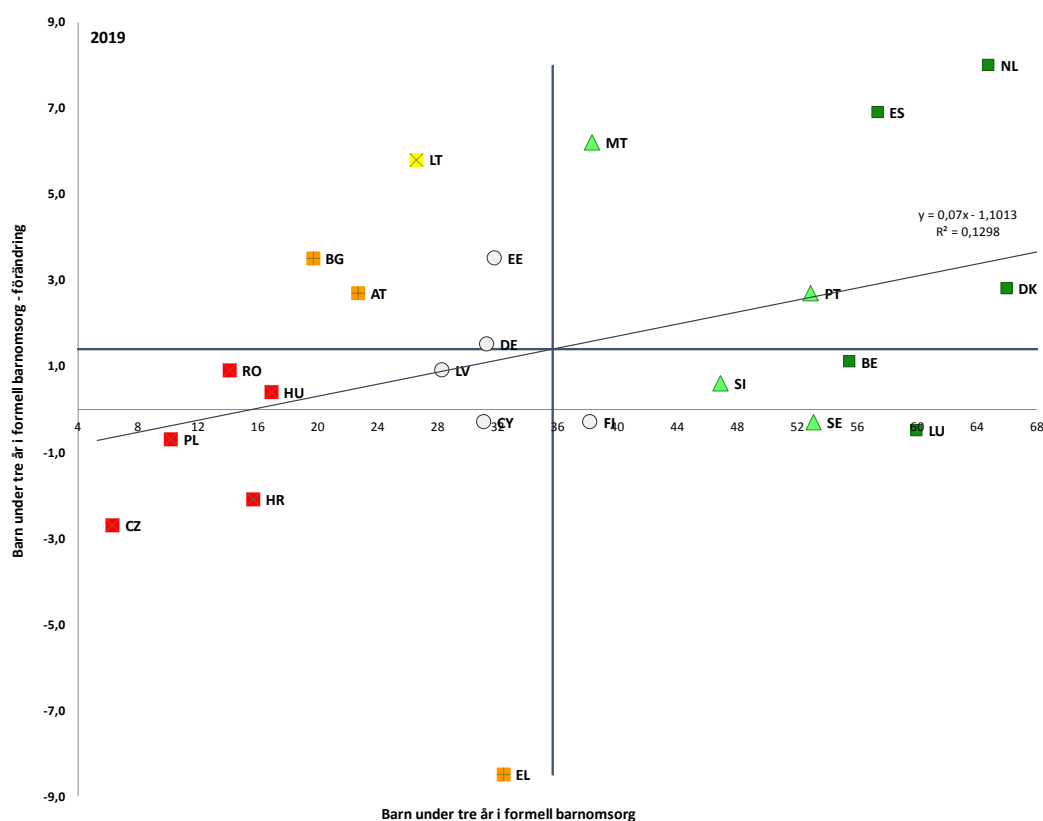
Kvinnors sysselsättning påverkas mycket av tillgången till förskoleverksamhet och barnomsorg samt långvarig vård och omsorg. Den sociala resultattavlans huvudindikator för barnomsorg uppskattar att 35,5 % av barnen under 3 år deltog i formell förskoleverksamhet och barnomsorg i EU-27 2019, vilket överskred Barcelona-målet på 33 % (diagram 40). Dock finns det skillnader mellan länderna och 15 medlemsländer har

¹¹⁴ Leythienne, D., Ronkowski, P., (2018) *A decomposition of the unadjusted gender pay gap using Structure of Earnings Survey data* (uppdelning av den ojusterade löneskillnaden mellan kvinnor och män utifrån uppgifter från undersökningen av inkomststruktur), statistiskt arbetsdokument, Eurostat. Tillgänglig på <https://europa.eu/pu34qq>.

fortfarande inte nått målet. Deltagandet i formell förskoleverksamhet och barnomsorg för barn under 3 år är 60 % eller mer i Danmark, Luxemburg och Spanien, men fem länder är ”kritiska” i den sociala resultattavlans analys (Rumänien, Ungern, Polen, Tjeckien och Kroatien¹¹⁵). Förbättringar som var mycket större än genomsnittet sågs i Nederländerna, Spanien, Malta och Litauen. Bristande eller otillräcklig tillgång till förskoleverksamhet och barnomsorg, inbegripet vad gäller öppettider, kopplas till negativ inverkan av föräldraskap på kvinnors sysselsättning (diagram 38). Även om bara ett par timmar per vecka i förskoleverksamhet och barnomsorg har fördelaktiga effekter på barn vad gäller deras socialisering och framtida skolresultat, är det avgörande att formell barnomsorg tillhandahålls i mer än 30 timmar per vecka för att minska skillnaden i sysselsättning mellan kvinnor och män. Det här förhindrar att den ena föräldern, vanligtvis mamman, tvingas arbeta deltid, vilket får negativa följder för möjligheterna till befordran och livstidsinkomsterna. Politik för balans mellan arbete och privatliv, såsom flexibla arbetsformer eller ledighet av familjeskäl, spelar också en viktig roll i att minska hinder för människor med omsorgsansvar att delta på arbetsmarknaden. Om dessa används på ett balanserat sätt av kvinnor och män kan det också bidra till att minska skillnaden i sysselsättning mellan kvinnor och män.

Diagram 40: Det råder fortfarande stora skillnader mellan medlemsländerna i fråga om deltagande i barnomsorg

Barn under 3 år i formell barnomsorg och årlig förändring (huvudindikator i den sociala resultattavlans)

Källa: Eurostat, statistik över inkomst- och levnadsvillkor. Rapporteringsperiod: Nivåer 2019 och årliga förändringar jämfört med 2018. Anm.: Axlarnas skärningspunkt motsvarar det oviktade EU-genomsnittet.

¹¹⁵ Slovakien har också ett mycket lågt deltagande (1,4 %) baserat på uppgifter från 2018 (uppgifter för 2019 fanns inte tillgängliga när detta dokument utarbetades).

Avbrott i serien för Belgien. Uppgifter saknades för Irland, Frankrike, Italien och Slovakien den 28 oktober 2020. En förklaring finns i bilagan.

Negativa ekonomiska incitament i skatte- och bidragssystemet förvärrar kvinnors deltagande på arbetsmarknaden. Om inkomstskatten beräknas på hushållets inkomst och inte på den individuella inkomsten, kan det utgöra ett negativt incitament för andraförsörjaren (främst kvinnor) att delta i betalt arbete (bidragsfälla). Andra aspekter av skatte- och förmånssystemen kan leda till minskat arbetskraftsutbud, bland annat familjebaserade och överförbara avdrag samt avdrag för försörjningsberoende make eller maka. Kostsam vård ökar också bidragsfällorna, särskilt för andraförsörjare och låginkomstfamiljer. År 2019 fanns de största bidragsfällorna för andraförsörjare i Frankrike, Tyskland, Slovenien och Belgien. Låglönefällan var störst i Belgien, Nederländerna, Italien och Tyskland¹¹⁶.

Trots kvarstående utmaningar hade sysselsättningssituationen för människor födda utanför EU förbättrats kontinuerligt under de senaste tre åren före covid-19-krisen. År 2019 hade 64,2 % av personer födda utanför EU i arbetsför ålder (20–64 år) ett arbete, vilket är 3 procentenheter högre än två år tidigare (2017). Andelen ligger dock kvar på 10 procentenheter lägre än sysselsättningsgraden bland inrikes födda (73,9 %). I vissa medlemsländer (Sverige, Belgien, Nederländerna, Danmark, Finland, Frankrike och Tyskland) var skillnaden mer än 15 procentenheter 2019. Den lägre sysselsättningsgraden bland personer födda utanför EU förklaras delvis med den större andelen lågutbildade bland dem jämfört med inrikes födda (38,5 % respektive 19,6 % på EU-27-nivå i åldersgruppen 25–64 år). Dock når inte heller personer födda utanför EU med hög utbildningsnivå samma sysselsättningsgrad som inrikes födda och det finns fortfarande ett avsevärt underutnyttjande av invandrades kompetens och kvalifikationer¹¹⁷. Situationen är fortfarande särskilt ogynnsam för kvinnor födda utanför EU med en sysselsättningsgrad på cirka 54,6 % 2019, vilket är 14 procentenheter under siffran för inrikes födda kvinnor¹¹⁸. Det här tyder på att EU genom lämpliga integrations- och aktiveringsåtgärder skulle kunna utnyttja talangen och potentialen hos personer födda utanför EU på ett bättre sätt. Förbättringen under de senaste åren beror bland annat på högre sysselsättningsgrad bland ”nyanlända” (personer födda utanför EU med hemvist i landet sedan mindre än fem år tillbaka).

Det finns bevis på att den beräknade minskningen av sysselsättningen på grund av covid-19-krisen kommer att påverka invandrare från länder utanför EU mer än inrikes födda¹¹⁹. Preliminära uppgifter pekar på att den covid-19-relaterade nedstängningen och

¹¹⁶ Bidragsfällan för andraförsörjaren mäter den effektiva marginals-katten på arbetsinkomster från en andra försörjare när denna övergår från bistånd till arbete. Låglönefällan beräknas för par utan barn när andraförsörjaren i familjen ökar sina inkomster från 33 % till 67 % av genomsnittslönen och vars främsta inkomsttagare tjänar 100 % av genomsnittslönen (databas över skatter och förmåner, Europeiska kommissionen).

¹¹⁷ Eurofound (2019), *How your birthplace affects your workplace* (hur var du är född påverkar var du jobbar), Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg.

¹¹⁸ Den här könsskillnaden skulle delvis kunna förklaras av det mycket lägre arbetskraftsdeltagandet bland kvinnor födda utanför EU, i synnerhet i Belgien, Frankrike, Italien och Kroatien (med nivåer under 60 %, Eurostat [lfsa_argacob]). Se även gemensamma forskningscentrumet (2020) [Gaps in the EU Labour Market Participation Rates: an intersectional assessment of the role of gender and migrant status](#) (skillnader i deltagande på arbetsmarknaden i EU: en intersektionell bedömning av vilken roll kön och migrationsstatus spelar).

¹¹⁹ Se OECD, *What is the impact of the Covid 19 pandemic on immigrants and their children* (hur påverkar covid-19-pandemin invandrare och deras barn), <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/what-is-the-impact-of-the-covid-19-pandemic-on-immigrants-and-their-children-e7cbb7de/>.

recessionen har påverkat sysselsättningsgraden för invandrare från länder utanför EU mer (minskning från 64,4 till 60,8 % mellan det andra kvartalet 2019 och det andra kvartalet 2020) än för inrikes födda. Till följd av det ökade skillnaden med mer än 2 procentenheter och med omkring 4 procentenheter eller mer i länder som Spanien, Belgien och Österrike¹²⁰. Det här beror på att invandrare i större utsträckning är visstidsanställda och har kortare anställningar, i mindre utsträckning har arbeten som kan utföras på distans och/eller i offentlig sektor samt mer sannolikt arbetar i sektorer som löper större risk att påverkas mer av recessionen (hotell- och restaurangverksamhet, turism, tjänstesektorn, byggsektorn osv).

Den låga sysselsättningsgraden och det låga arbetskraftsdeltagandet bland personer med funktionsnedsättning tyder på att deras kompetens inte utnyttjas. I EU-27 år 2018 var sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning 50,8 % mot 75 % för personer utan funktionsnedsättning¹²¹. Skillnaden i sysselsättning varierar kraftigt mellan medlemsländerna¹²², från 15,2 procentenheter i Italien till 40,3 procentenheter i Irland. Trots en viss ökning ingick endast 62,4 % av personerna med funktionsnedsättning i arbetskraften i EU-27, jämfört med 82,2 % av personerna utan funktionsnedsättning, vilket tyder på små förändringar av de betydande hinder som personer med funktionsnedsättning ställs inför när det gäller att ta sig in på arbetsmarknaden. Sysselsättningsgraden för kvinnor med funktionsnedsättning var fortfarande lägre (47,8 %) än för män med funktionsnedsättning (54,3 %). Under 2019 löpte personer med funktionsnedsättning i EU större risk att drabbas av fattigdom bland förvärvsarbetande än dem utan funktionsnedsättning (10,5 % jämfört med genomsnittet på 8,9 % i EU)¹²³.

3.2.2 Åtgärder som vidtagits av medlemsländerna

Riktat stöd till utsatta grupper är avgörande för att minska andelen unga som lämnar skolan i förtid och ojämlikheter i fråga om utbildning samt främja deltagande i ordinarie skola. Många medlemsländer tar in denna aspekt i utformningen av sin politik. I Irland lanserade NCSE (National Council for Special Education) en modell för inkluderande skolgång till stöd för inkluderande utbildning i ordinarie grund- och gymnasieskola samt för att bygga upp skolornas kapacitet att inkludera elever med särskilda behov. Lettland har tagit avgörande steg mot inkluderande utbildning genom att lagstifta om att institutioner för allmän utbildning måste anta elever med särskilda behov till sina utbildningsprogram från och med september 2020. Antalet stödåtgärder som ska tillhandahållas under utbildningsförloppet har utökats i linje med respektive barns specifika behov. I Polen lanserade regeringen ett stödssystem för inköp av läroböcker och utbildningsmaterial för elever med funktionsnedsättning, som ska gälla till 2023. Skolmyndigheterna i Sverige har arbetat med nationella mål och indikatorer för övervakning av skolornas verksamhet för att förbättra jämlikheten och bättre förstå skolornas framgångsfaktorer, som sedan kommer att användas på både lokal och nationell nivå till grund för att tilldela finansiering.

¹²⁰ Eurostat, [lfsq_ergacob].

¹²¹ Uppgifterna kommer från EU:s statistik över inkomst- och levnadsvillkor 2018, analyserad av EDE, ett projekt för europeisk expertis inom funktionsnedsättning.

¹²² Förekomsten av funktionsnedsättning varierar också i stor utsträckning mellan medlemsländerna. Den var jämförelsevis låg i Malta (12 %), Irland (15,9 %) och Bulgarien (16,8 %), jämfört med genomsnittet för EU-27 (24,7 %) 2018 (åldersgruppen 16–64 år).

¹²³ EU:s statistik över inkomst- och levnadsvillkor (2019), fattigdomsrisk för förvärvsarbetande [hlth_dpe050].

Covid-19-krisen har tydliggjort att det finns skillnader i skolornas och olika samhällsgruppers digitala beredskap, vilket kan öka ojämlikheten i fråga om utbildning med koppling till socioekonomisk utsatthet. I alla medlemsländer övergick omkring 58 miljoner barn till distansundervisning, vilket innebar en tydlig nackdel för utsatta barn. Medlemsländerna har vidtagit olika åtgärder för att mildra effekterna av skolstängningarna. Länder såsom Bulgarien, Cypern, Frankrike, Litauen, Malta, Österrike, Polen, Belgien, Rumänien och Spanien har försett missgynnade elever med den utrustning som krävs för distansundervisning (datorer/surfplattor, internetuppkoppling, sim-kort osv.), fast i olika utsträckning. Medlemsländerna har delat ut it-utrustning till utsatta elever (Kroatien, Tyskland, Grekland, Irland, Litauen, Malta, Polen), uppmuntrat till privata donationer av datorer (Belgien, Estland, Grekland, Spanien) eller tillgängliggjort klassrum så att elever har kunnat få studiero och göra sina läxor eller delta i videokonferenser (Luxemburg). Dessutom fortsatte elva medlemsländer (Bulgarien, Estland, Finland, Ungern, Irland, Lettland, Litauen, Malta, Portugal, Slovakien och Spanien) att tillhandahålla gratis måltider till utsatta elever, på ett eller annat sätt. I vissa medlemsländer (t.ex. Frankrike, Lettland, Luxemburg och Portugal) ansvarade kommunerna eller de enskilda skolorna för att hantera utmaningen. I allmänhet motsvarade dessa nödåtgärder inte efterfrågan (i t.ex. avlägsna områden i Ungern kunde en tredjedel av barnen inte delta i distansundervisning).

Medlemsländerna antog olika strategier för att säkerställa tillgång till utbildning under nedstängningar. Grekland godkände nödlagstiftning som gjorde det möjligt för kommuner att använda besparingar från driftkostnader under skolstängningar för att upphandla IKT-utrustning och låna ut den till behövande elever. Med stöd från privata företag kunde man i Grekland dessutom låna ut mer än 17 000 surfplattor och bärbara datorer till elever (främst från missgynnade grupper) och till lärare för distansundervisning. I Irland anslogs på liknande sätt en särskild fond på 10 miljoner euro i april 2020 för inköp av teknik och enheter till missgynnade elever i grund- och gymnasieskola, i synnerhet inom ramen för initiativet för lika möjligheter i skolan. I Italien har 85 miljoner euro tilldelats till stöd för distansundervisning, inbegripet förvärv av digitala enheter. Nederländerna införde stöd på omkring 244 miljoner euro i syfte att förebygga ojämlikhet i fråga om utbildning och fördröjd inläring. I Rumänien godkändes ett nationellt program för hemskolning, och finansiering anslogs från den budgetreservfond som regeringen har till sitt förfogande. I Polen anslog regeringen omkring 81 miljoner euro till lokala myndigheter för inköp av IKT-utrustning till missgynnade elever samt till skolor och lärare inom ramen för det operativa Eruf-programmet *Digital Poland*. I Slovakien lanserade utbildningsministeriet, i samarbete med icke-statliga organisationer, en webbplats till stöd för distansutbildning. It-sektorn har kostnadsfritt hjälpt skolor och lärare med programvara och digitala lösningar. Ett antal medlemsländer har också organiserat nationella språkkurser för missgynnade barn under sommaren för att begränsa påverkan på språkinlärningsprocessen. I till exempel Österrike startades ett två veckor långt sommarskolprogram som hjälpte 24 000 utsatta elever att komma ikapp med språkkunskaper innan skolorna öppnade igen i september. I Bulgarien fick likaså elever som inte kunde delta i distansundervisning gå i specialklasser genom projektet *Support for Success*, som samfinansieras av Europeiska socialfonden. I Slovakien har ministeriet anslagit 500 000 euro till att organisera sommarskolor för att kompensera för den tillfälliga skolstängningen. I Frankrike inrättades i somras ett program för undervisning under lovet som vände sig till en miljon barn i åldern 6–16 år (200 miljoner euro).

Det har blivit en viktig prioritering för EU att se till att alla elever får vissa grundläggande färdigheter i läsning, matematik och naturvetenskap, samt digitala färdigheter. Slovenien har antagit en nationell strategi för utveckling av läsförmåga fram till 2030, där mål inrättats för olika ålders- och målgrupper (90 % av femtonåringarna ska ha

minst grundläggande färdigheter i PISA och 10 % ska nå den högsta nivån senast 2030). I januari 2020 presenterade de italienska myndigheterna en handlingsplan för att minska regionala skillnader i kompetensutveckling (*Piano di intervento per la riduzione dei divari territoriali in istruzione*). Genom planen kommer ”problemskolor” i fem regioner i syd (Kampanien, Kalabrien, Sicilien, Sardinien och Apulien) att identifieras och en arbetsgrupp inrättas i respektive region för att föreslå särskilda insatser, inledningsvis under det sista året i högstadiet (årskurs 8). I Litauen kommer en ny kompetensbaserad kursplan att testas under 2021 och genomföras 2022, tillsammans med nya metoder för formativ bedömning. Syftet är att införa ny pedagogik för att bättre hantera elevernas lärandebehov och förbättra digitala färdigheter redan i grundskolan. Malta genomförde ett nytt nationellt initiativ för högstadiet, *My Journey: Achieving through different paths*, som syftar till att skapa en mer inkluderande och jämlikhetsorienterad kursplan. I juni 2020 antog Grekland en ny skollagstiftning som möjliggör revidering av kursplaner och läroböcker på alla nivåer (inbegripet förskoleverksamhet och barnomsorg) för att möjliggöra ett skifte från ett innehållsbaserat fokus mot kompetensutveckling som bygger på fyra tematiska pelare: miljö, välbefinnande, kreativitet och medborgarutbildning. Dessutom stärks digital utbildning, och utbildning i främmande språk (engelska) införs redan i förskoleutbildningen. I Luxemburg kommer kodning att införas på matematiklektionerna i cykel 4 (10–11 år) under 2020–2021 och i alla ämnen i cykel 1–3 (4–9 år) under 2021–2022. Lärarna kommer att få utbildning och stöd från specialiserade lärare som ska rekryteras under 2020. På högstadiet och gymnasiet kommer datavetenskap att finnas med som ett nytt ämne 2021–2022, inbegripet kodning och datalogiskt tänkande.

Stöd till lärare och utbildare i att utveckla sina digitala färdigheter och sin pedagogiska kompetens, samt hanteringen den digitala klyftan, är grundläggande steg mot en digital utbildning som gynnar alla. Många medlemsländer har redan infört ändamålsenliga politiska åtgärder i detta syfte. Frankrike meddelade 2019 att IKT kommer att läras ut på gymnasiet som ett ämne med särskilda lärare för att se till att alla elever har digitala färdigheter och öka antalet IKT-studenter (i synnerhet flickor) inom högre utbildning. Österrike meddelade att man inför en åttapunktsplan för digitalt lärande som syftar till att under 2020–2021 införa en enda portal för ansökningar och kommunikation mellan elever, lärare och föräldrar (*Digitale Schule*), förbereda alla lärare för blandad undervisning och distansundervisning genom intensifierad fortbildning, ge tillgång till harmoniserat lärande- och undervisningsmaterial samt uppgradera it-infrastrukturen så att alla elever har tillgång till enheter. I Polen är *Lesson: Enter* det största nationella digitala utbildningsprojektet för lärare och skolor, med stöd från det operativa Eruf-programmet *Digital Poland*. Det främsta målet är att utbilda och uppmuntra lärare att oftare använda digitalt innehåll och digitala verktyg. Omkring 15 % av lärarkåren (dvs. 75 000 lärare) ska utbildas mellan 2019 och 2023. I grundskolorna i Kroatien har alla elever i femte och sjunde klass fått surfplattor, och skolorna har också fått en surfplatta per fyra elever för arbete i klassrummen i de lägre klasserna. På högstadiet och gymnasiet har surfplattor delats ut till utsatta elever. Skolorna har också fått utrustning till klassrummen (smartboards, projektorer, laboratorieutrustning) och bärbara datorer till lärare genom *e-Schools-projektet*.

Bredare deltagande i högre utbildning med mer inkluderande och flexibelt lärande, där studenterna får arbetsmarknadsrelevanta färdigheter och kompetenser, är fortsatt prioriterat. I Finland kommer universiteten att få mer än 10 000 extra platser under perioden 2020–2022 för att öka utbildningsnivån och hantera bristen på experter inom olika områden och i olika regioner. Från och med det akademiska året 2020–2021 har Bulgarien slopat universitetsavgifterna för nya studerande inom åtta studieinriktningar på områdena pedagogik och naturvetenskap samt åtta legitimationsyrken. Enligt lagstiftning som godkändes i januari

2020 kommer de grekiska universitetens finansiering att delvis bygga på prestandakriterier (20 %), inbegripet internationalisering, upptagning av utexaminerade på arbetsmarknaden och förhållandet mellan nya studerande och utexaminerade. I Polen har det nya råd för vetenskaplig excellens som inrättades i juni 2019 ändrat utformningen av doktorandstudier: de kan nu bara bedrivas på heltid och alla doktorander får stipendier. Slutligen har Irland lanserat en handlingsplan för att öka resandes deltagande i högre utbildning i syfte att främja åtkomst till högre utbildning för marginaliserade studenter.

Medlemsländerna har antagit åtgärder för att förbättra deltagandet och utbildningsnivån hos tredjelandsmedborgare, barn med invandrarbakgrund och andra missgynnade elever. Det slovakiska ministeriet för kultur, naturvetenskap, forskning och idrott anslog 48 000 euro till projekt som stöder elever med minoritetsbakgrund. Slovenien har ökat antalet undervisningstimmar i slovenska språket för elever med invandrarbakgrund under deras första år i utbildningssystemet, från 35 timmar till minst 120 timmar per elev. Inom gymnasieutbildningen har Sverige ytterligare befäst alla elevers rätt att ha en mentor. Tjeckien utvecklade ett program till stöd för utlänningar i skolan för 2020, ett stöd som syftar till att anpassa undervisningen i tjeckiska till utländska barns behov och anpassa villkoren för deras utbildning. Inom ramen för Belgiens pakt för utbildning av hög kvalitet, som sträcker sig till 2030, har skolorna anammat nya strategier för undervisning i franska språket för nyanlända och utsatta elever. Malta inrättade introduktionsprogram för nyanlända barn som inte talar maltesiska eller engelska och offentliga skolor måste genomföra den inkluderande ramen från 2019. Ett antal medlemsländer avsåg specifikt att öka deltagandet i förskoleverksamhet och barnomsorg bland barn till tredjelandsmedborgare. I exempelvis Bulgarien och Frankrike har åldern för obligatorisk skolstart sänkts till fyra respektive tre år, för att bättre integrera barn från utsatta familjer. Grekland utökar gradvis skolplikten i förskolan till att omfatta fyraåringar (under det kommande skolåret 2020–2021 kommer de återstående 40 kommunerna att inkluderas).

Vissa medlemsländer har ökat de finansiella resurserna till stöd för utbildning, vilket också kan gynna barn med invandrarbakgrund. I Frankrike är det under 2020 budgetprioriteringar att stärka förskolan samt låg- och mellanstadieutbildningen och hantera ojämlikheter, och budgeten för obligatorisk skolgång har ökats med 991 miljoner euro. I Irland har insatserna för att förbättra åtkomsten till högre utbildning för utsatta grupper fortsatt, och 27 miljoner euro avsattes för att stödja 30 000 högskolestudenter från sådana grupper. Under 2020 satsade Sverige 460 miljoner euro på ett jämlikhetsbidrag till kommunerna för att öka kvaliteten i skolor med en större andel barn med invandrarbakgrund. I juli 2019 införde Sverige dessutom en ny garanti för tidiga stödinsatser, så att elever som behöver det kan få stöd tidigt under sin skolgång. Danmark investerade 2 miljarder danska kronor (268 miljoner euro) i fler pedagoger i områden med barn från utsatta miljöer och för respektive kompetensutveckling av pedagoger. I december 2019 ökade Italien det årliga stödet för deltagande i förskolan, det så kallade *Bonus Nido*, med ytterligare 1 500 euro för låginkomstfamiljer.

Ett ändamålsenligt genomförande av lagstiftningsändringar för inkludering av romer i ordinarie skola är fortfarande viktigt. Flera medlemsländer har nyligen infört reformer som sänker åldern för obligatorisk förskola, vilket kan gynna missgynnade elever. Åtgärder för positiv särbehandling¹²⁴ har visserligen bidragit till att fler romska barn går i skolan, men det är viktigt att undvika att de placeras i särskolor trots att de mycket väl skulle kunna gå i en

¹²⁴ Europeiska kommissionen (2020), arbetsdokument från kommissionens avdelningar: analysdokument som åtföljer EU:s strategiska ram för romers jämlikhet, inkludering och deltagande.

vanlig skola. Aktiva åtgärder för att motverka segregation i skolor och klasser måste åtföljas av ytterligare ekonomiskt och professionellt stöd för att främja integreringen av romska barn i vanliga skolor. Bulgarien har nyligen sänkt åldern för obligatorisk förskola till 4 år. De åtgärder till förmån för romska elever som för närvarande vidtas omfattar skolmedlare, stipendier, fritidsaktiviteter, extralektioner i bulgariska och gratis transporter på vissa orter. Sedan 2018 avsätter det bulgariska ministeriet för utbildning och naturvetenskap ytterligare finansiering till skolor¹²⁵ som arbetar med utsatta barn och/eller på landsbygden. Olika regler, autonomi och skoldistriktens storlek begränsar den eventuella effekten av åtgärder för att ändamålsenligt motverka segregation i undervisningen i Ungern. Efter 2017 års ändring av den ungerska lagen om likabehandling och offentlig utbildning inrättades 2018 tjänstemän som arbetar mot segregation samt arbetsgrupper i utbildningsdistrikt. Stora skillnader kvarstår dock i sammansättningen av elever mellan statliga och religiösa skolor. Ändringen av lagen om offentlig utbildning i juli 2020 riskerar dessutom att minska den avskräckande effekten av sanktioner mot diskriminering i skolan. Även om många program och åtgärder har genomförts för att förbättra utbildningssystemet i Rumänien ställs romska elever fortfarande inför många utmaningar, och det är stora skillnader mellan landsbygdsområden och städer. År 2016 utfärdade utbildningsministeriet ett nytt ramdirektiv som förbjöd segregering i skolor före universitetsnivån, men 2020 hade det fortfarande inte genomförts. Dock godkändes metoden för att övervaka skolsegregering på högstadie- och gymnasienivå först i början av 2020 genom ministerförfordning. Under den första fasen kommer övervakningsmetoden att testas i ett begränsat antal grund- och gymnasieskolor i tre distrikt. I Slovakien, där en oproportionerligt stor andel romska barn fortfarande placeras i specialskolor eller klasser för barn med psykiska funktionsnedsättningar, håller den reviderade handlingsplanen för integrering av romer på att genomföras. Det återstår att se vad resultaten blir. Slovakien har dessutom antagit en tioårig nationell utvecklingsplan för utbildning som också bör omfatta olika aspekter av inkludering och kvalitet i utbildningen¹²⁶, även för romska barn. Det planerade införandet av obligatorisk förskola från 5 års ålder från och med 2021, tillsammans med avskaffandet av den nollklass som romska barn för det mesta går i, kan få positiv inverkan i detta avseende, men det saknas fortfarande aktiva åtgärder mot segregering.

Storleken på den nuvarande kompetensutmaningen kräver ett paradigmskifte inom kompetenspolitiken för att säkerställa en inkluderande och hållbar återhämtning och tillväxt framöver. Nationella kompetensstrategier som bygger på ändamålsenliga kompetensprognoser måste göras allmänt tillgängliga för att bidra till att införa ett holistiskt tillvägagångssätt som inbegriper hela statsförvaltningen vad gäller kompetensutveckling. Till dags dato har tio medlemsländer deltagit i att förbereda en nationell kompetensstrategi med tekniskt stöd från OECD¹²⁷. Litauen har också nyligen börjat förbereda en kompetensstrategi. Portugal, Slovenien och Lettland har gått vidare från diagnos- till åtgärdsfasen och fokuserar på kompetensutveckling för vuxna¹²⁸. Tyskland presenterade sin nationella kompetensstrategi

¹²⁵ Den ytterligare finansieringen avsätts för elever i grundskolan.

¹²⁶ Trots delvisa förbättringar av jämlikheten i skolan för romer, främst tack vare ESF-/Eruf-investeringar i inkluderande undervisning enligt rapporter från intressenter, har framstegen varit begränsade. Europeiska kommissionen utfärdade därför ett motiverat yttrande 2019 i samband med de pågående överträdelseförfarandena mot Slovakien.

¹²⁷ Spanien, Portugal, Italien, Slovenien, Slovakien, Belgien (Flandern), Lettland och Polen med ekonomiskt stöd från EU samt Österrike och Nederländerna utan EU-stöd.

¹²⁸ Se OECD:s sida om nationella kompetensstrategier på <http://www.oecd.org/skills/buildingeffectiveskillsstrategiesatnationalandlocallevels.htm>.

2019¹²⁹. I 2020 års europeiska kompetensagenda föreslås en kompetenspakt (åtgärd 1) för att mobilisera och uppmuntra till investering i kompetensutveckling och omskolning samt stöd till alla medlemsländer för att inrätta övergripande nationella kompetensstrategier (åtgärd 3), bland annat genom att stärka kartläggningen av kompetensen (åtgärd 2). Beroende på nationella prioriteringar kan medlemsländerna lägga särskilt fokus på utmaningar såsom att minska vissa kompetenskyftor, främja livslångt lärande eller utforma och genomföra politik som är skraddarsydd för de behov som lågutbildade vuxna har, i linje med 2016 års rekommendation från rådet om kompetenshöjningsvägar.

Den gröna och digitala omställningen innebär utmaningar, men också möjligheter som Europa måste vara redo att anta. För att uppnå det här krävs lämplig kompetensutveckling på alla nivåer: alla måste ha en grundläggande förmåga att utföra dagliga aktiviteter på ett sätt som är hållbart för miljön och att leva och arbeta i ett allt mer digitalt samhälle. Samtidigt behöver företag och institutioner människor som har rätt kompetens för att hantera de behov som föreligger i samband med den gröna och digitala omställningen. Många åtgärder inom ramen för den europeiska kompetensagendan, från kompetenspakten till förbättrad kartläggning av kompetensen och utvecklingen av standarder för mikromeriter, kommer att bidra till utvecklingen av kompetens för den gröna och digitala omställningen. För att ta itu med bristen på tydlighet vad gäller begreppet ”grön kompetens” avses i kompetensagendan att ta fram en överenskommen taxonomi för kompetens för den gröna omställningen och att definiera en uppsättning kärnkompetenser som är relevanta för arbetsmarknaden. Tillsammans med åtgärder kopplade till det europeiska området för utbildning är syftet att ta fram en uppsättning indikatorer och en europeisk kompetensram för utbildning i klimatförändringar och hållbar utveckling. Det finns en tydligare förståelse för digitala färdigheter och tillhörande behov på arbetsmarknaden. Utöver det brådskande behovet att öka begåvningsreserven för IKT-specialister och stärka erkännandet av IKT-yrket planeras främst för två saker genom kompetensagendan: möta små och medelstora företags behov genom digitala snabbkurser som ger deras personal digital kompetens på en lämplig nivå och stödja arbetstagare med digital kompetensutveckling genom IKT-snabbkurser. Dessutom kommer det nya programmet för ett digitalt Europa att stödja utvecklingen av utmärkta utbildningsmöjligheter på digitala områden såsom artificiell intelligens och cybersäkerhet, för att utbilda och attrahera de bästa talangerna i EU.

Utvecklingen av arbetsmarknadsrelevant kompetens måste gå hand i hand med lämpligt erkännande och lämplig användning. Tillförlitliga kvalifikationer som tilldelas på rätt sätt är fortfarande det främsta sättet att erkänna människors kompetens. Att kvalifikationerna är transparenta är avgörande för att stödja den fria rörligheten för studenter och arbetstagare på den inre marknaden. I alla medlemsländer utom Spanien utgår den nationella referensramen för kvalifikationer från den europeiska referensramen för kvalifikationer och de flesta (Bulgarien och Kroatien är undantagen) anger nivån enligt den europeiska referensramen på sina kvalifikationer eller bilagor, vilket gör dem tydligare och mer jämförbara. Fokus på inlärningsresultat gör det också enklare att koppla samman formella kvalifikationer med validering av färdigheter som förvärvats utanför de formella programmen och med innovativa former av erkännande av färdigheter. För det sistnämnda spelar mikromeriter en viktig roll för att göra inledande utbildning och fortbildning flexibla och enklare att anpassa till framväxande behov. De kan hjälpa människor att delta i kort, målinriktad kompetensutveckling och omskolning, vilket är särskilt värdefullt för människor som måste

¹²⁹ Se den [specifika sidan](#) på webbplatsen för förbundsministeriet för sysselsättning och sociala frågor.

söka sig till ett annat yrke eller en annan sektor. Till stöd för samstämmig utveckling förutses i 2020 års kompetensagenda och det europeiska området för utbildning arbete mot en europeisk strategi för mikromeriter (åtgärd 10), vilket säkerställer överenskomna minimistandarder för kvalitet och transparens.

Mikromeriter kan också vara värdefulla för att erkänna och validera kompetens som har förvärvats utanför formell utbildning, efter en lämplig valideringsprocess i enlighet med 2012 års rekommendation från rådet om validering¹³⁰. Utvärderingen av genomförandet av rekommendationen¹³¹ bekräftar att alla medlemsländer har vidtagit åtgärder för att tillämpa dess principer. I 23 medlemsländer kan validering leda till många (i 13 länder alla) kvalifikationer som ingår i den nationella referensramen för kvalifikationer, i 22 leder det till tillgodoräkning mot en kvalifikation och i 17 ger det människor möjlighet att delta i formella utbildningsprogram och undantag från delar av dem. Dock är de flesta system för validering inte omfattande och öppna för alla. Den främsta lärdomen från utvärderingen är att utvecklingen bör lägga fokus på att utöka tillgången till validering till att omfatta alla och aktivt stödja enskilda personer att delta i valideringsvägar. I åtta medlemsländer (Belgien-Flandern, Danmark, Finland, Frankrike, Italien, Portugal, Luxemburg och Sverige) omfattar systemen för validering redan alla utbildnings- och arbetsmarknadsområden, även om det fortfarande finns några tillträdesrestriktioner. Det faktum att det finns allt fler valideringsmöjligheter utan direkt koppling till formell utbildning utgör en lovande strategi för att bredda åtkomsten, om detta samordnas väl. År 2018 tillhandahölls validering i samband med arbetsmarknadsreformer i 17 länder (Österrike, Belgien, Kroatien, Cypern, Tjeckien, Danmark, Frankrike, Tyskland, Irland, Italien, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Polen, Portugal, Slovakien, Sverige) och där spelade offentliga sysselsättningssystem ofta en roll. Samtidigt tillhandahölls valideringsmöjligheter av organisationer i tredje sektorn i 19 länder (Österrike, Belgien, Kroatien, Cypern, Tjeckien, Danmark, Finland, Tyskland, Ungern, Irland, Italien, Lettland, Luxemburg, Nederländerna, Polen, Portugal, Slovenien, Spanien, Sverige).

Covid-19-krisen har ytterligare betonat vikten av livslånga vägledningstjänster för livslång hantering av karriären, inbegripet behovet av att offentliga arbetsförmedlingar och arbetsmarknadens parter spelar en större roll samt bättre system för validering. Hanteringen av krisen kommer att påskynda experimenteringen med och integreringen av innovativa vägledningsmetoder och vägledningsverktyg, inbegripet genom att använda informations- och kommunikationsteknik och inbegripa ännu fler aktörer¹³². Offentliga arbetsförmedlingar spelar en viktig roll i ett italienskt initiativ som hjälper personer med kompetensprofilering och dokumentation samt erbjuder skraddarsytt yrkesvägledningsstöd. I Belgien ger den flamländska offentliga arbetsförmedlingen arbetstagare yrkesvägledningskuponger som de kan använda under olika faser i sin karriär. Validering av tidigare lärande och yrkesvägledning ingår i de personanpassade lärandeplaner som vuxna i Finland erbjuds. Det franska systemet med individuella utbildningskonton ger vuxna stöd i att få tillgång till vägledningsmöjligheter och program för kompetensutveckling. Det här är en av de nationella metoder som föreslås utforskas för bredare integrering i 2020 års kompetensagenda (åtgärd

¹³⁰ Se rådets rekommendation av den 22 december 2012 om validering av icke-formellt och informellt lärande. Tillgänglig på <https://europa.eu/!jk88yN>

¹³¹ Arbetsdokument från kommissionens avdelningar SWD(2020) 121 final, 1.7.2020.

¹³² Se *Lifelong guidance policy and practice in the EU: trends, challenges and opportunities* (policy och praktik för livslång vägledning i EU: trender, utmaningar och möjligheter), Europeiska kommissionen, 2020. Tillgänglig på <https://europa.eu/!VY66fv>.

9). Den tjeckiska offentliga arbetsförmedlingen har infört ett omställningsprojekt, vilket har stärkt utbildningsverksamhet för att öka anställbarheten för arbetstagare som riskerar uppsägning på grund av covid-19-krisen (3,6 miljarder tjeckiska koruna, 130 miljoner euro).

Yrkesutbildning är avgörande för att utveckla arbetsmarknadsrelevanta färdigheter, men den måste anpassas till den gröna och digitala omställningen och till de utmaningar som covid-19 medför. För att motsvara de snabbt föränderliga behoven på arbetsmarknaden kräver kompetensutveckling framgångsrikt samarbete mellan de många aktörer som är involverade. Kompetenspakten (åtgärd 1 i den europeiska kompetensagendan) kommer att uppmuntra storskaliga offentliga och privata partnerskap med flera aktörer i stora industriella ekosystem att sammanföra expertis och resurser såsom utbildningsanläggningar och finansiering mot konkreta kompetensutvecklings- och omskolningsåtgärder med tydliga åtaganden. Arbetsplatsförlagt lärande och lärlingsprogram kan ge de närmaste kopplingarna mellan utbildning och arbetsliv. Den förstärkta europeiska alliansen för lärlingsutbildning¹³³ kommer därför att ytterligare främja nationella koalitioner, stödja små och medelstora företag och öka arbetsmarknadens parter deltagande. För att underlätta reformer i medlemsländerna föreslås i förslaget till rådets rekommendation om yrkesutbildning (åtgärd 4) principer för ändamålsenlig styrning av yrkesutbildning, starkare kopplingar till framtidsblickande ekonomiska strategier, flexibla utvecklingsmöjligheter, lika möjligheter och kvalitetssäkring. Medlemsländerna håller aktivt på att modernisera sina system för yrkesutbildning och lärlingsutbildning, och 25 av dem deltar i benchmarkingpelaren för stödtjänsterna för lärlingsutbildning. Som en reaktion på covid-19-krisen har flera dessutom investerat ekonomiska resurser för att säkra tillgången till lärlingsplatser: Tyskland lanserade ett program omfattande 500 miljoner euro till stöd för små och medelstora företag genom ett engångsbidrag på 2 000 euro vardera för varje nytt utbildningskontrakt som sluts och 3 000 euro för nya ytterligare utbildningskontrakt. Företag i Österrike får en bonus på 2 000 euro per ny lärling i syfte att rädda omkring 10 000 lärlingsplatser som är i riskzonen. I Danmark omfördelar en trepartsöverenskommelse ett överskott från arbetsgivarnas utbildningsbidrag för att tillhandahålla ett lönesubventionssystem för lärlingar. Frankrike lanserade ett statligt stödprogram omfattande 1 miljard euro för att anställa lärlingar.

Medlemsländerna har åtagit sig att arbeta mot gemensamma politiska mål som fastställs i rådets resolution om den europeiska agendan för vuxenutbildning (2011), som ingår i den bredare ramen för samarbete inom utbildning (Utbildning 2020). Europeiska kommissionens arbetsgrupp för vuxenutbildning kartlade framstegen inom de fyra prioriterade områdena (styrning, tillhandahållande och spridning, tillgång och kvalitet) i den europeiska agendan för vuxenutbildning 2019¹³⁴. Det som är positivt är att vuxenutbildning får ökad uppmärksamhet från beslutsfattarna. Det här är en trend som drivs på ytterligare av utmaningarna kopplade till arbetets föränderliga karaktär, automatisering och demografisk utveckling. Flera medlemsländer har vidtagit åtgärder för att stärka styrningen för vuxenutbildning, i synnerhet genom att uppdatera och förbättra lagstiftning och inrätta bättre samordningsmekanismer. Europeisk finansiering spelar en viktig roll i att stödja vuxenutbildning i många länder, särskilt avseende åtgärder som genomför

¹³³ Den förstärkta europeiska alliansen för lärlingsutbildning är en av pelarna i kommissionens meddelande *Stöd till ungdomssysselsättning: en väg till jobb för nästa generation*, COM(2020) 276 final. Tillgänglig på <https://europa.eu/VK79Vc>.

¹³⁴ Europeiska kommissionen (2019), *Achievements under the Renewed European Agenda for Adult Learning* (resultat inom ramen för den förnyade europeiska agendan för vuxenutbildning), Europeiska unionens publikationsbyrå. Tillgänglig på <https://europa.eu/Up64bh>.

kompetenshøjningsvägar¹³⁵. Bevis från arbetsgruppen tyder på två sammanhängande utmaningar, nämligen att säkerställa lika tillgång till vuxenutbildning för alla och att stödja utsatta grupper som drabbas hårt av covid-19. Dessutom är möjligheterna till professionalisering av personalen inom vuxenutbildningen fortfarande begränsade.

Medlemsländerna inser vilka utmaningar som deras vuxenutbildningssystem står inför och under andra hälften av 2019 och 2020 genomfördes ett antal initiativ. I den europeiska pelaren för sociala rättigheter erkänns vuxnas rätt till livslångt lärande, som ett sätt att skaffa sig de färdigheter som behövs för att fullt ut kunna delta i samhället och hantera övergångar på arbetsmarknaden. Ett antal medlemsländer har antagit åtgärder för att stödja kompetensutveckling av lågutbildade eller arbetslösa vuxna. Sedan september 2019 har Finland drivit en parlamentarisk reform för kontinuerligt lärande för att förbereda en övergripande politik som fokuserar på yrkesutveckling och utbildning under hela arbetslivet. Det tjeckiska projektet för kompetensutveckling stöder nätverket av godkända organ med att organisera och genomföra prov som leder till det som kallas fullständig yrkeskvalifikation på nivå 3 och 4 inom den nationella referensramen för kvalifikationer. I Bulgarien har ett kompetensprojekt utformats för att göra det möjligt för arbetsgivare att utbilda både anställda och nyrekryterade arbetslösa inom företagen. Budgeten uppgår till 17 miljoner euro och förväntas tillhandahålla utbildning för yrkeskvalifikationer, nyckelkompetenser och specifik utbildning till minst 5 500 personer. Danmark nådde en politisk överenskommelse om att öronmärka 102 miljoner danska kronor (13,7 miljoner euro) till att kompetensutveckla lågkvalificerad arbetskraft och ge dem nödvändig kompetens för att övergå till högkompetensjobb. Cypern, Italien och Lettland har nyligen infört åtgärder till stöd för arbetslösa. Lettland har utökat sitt utbud av vuxenutbildning, inbegripet distansundervisning, studiemoduler och kurser på universitet och högskolor. Stödet till arbetstagare har också utökats till att omfatta reseersättning till utbildningsplatsen.

Medlemsländerna har också stöttat individers val av utbildning som uppfyller deras egna preferenser och behov inom lärande. År 2019 godkände Frankrike dekret för att genomföra 2018 års lag om friheten att välja sin framtida karriär, som ger arbetstagare och arbetssökande tillgång till utbildning och användning av det personliga utbildningskontot. År 2020 lanserade Nederländerna *SLIM-systemet*, som är ett incitamentssystem för utbildning och utveckling inom små och medelstora företag. Dessutom förväntas den nya STAP-finansieringsmekanismen för att stimulera arbetsmarknadsdeltagande att träda i kraft 2022. Den kommer att göra det möjligt för alla med koppling till den nederländska arbetsmarknaden att utbilda sig för sin egen utveckling och anställbarhets skull. Österrike avser att införa ett utbildningskonto (*Bildungskonto*) baserat på ett avtal mellan arbetsmarknadens parter för att finansiera yrkesmässig omorientering, utbildning och fortbildning. I Sverige kommer investeringen i regional yrkesutbildning för vuxna att ökas med 700 miljoner svenska kronor (68,2 miljoner euro). Staten har tagit bort kravet på samfinansiering från kommunerna under 2020 och kommer dessutom finansiera ytterligare 1 500 platser och tillhörande studiestöd.

2013 års ungdomsgaranti har skapat möjligheter för ungdomar och fungerat som en effektiv drivkraft bakom strukturreformer och innovation. Till följd av det har de flesta

¹³⁵ Europeiska kommissionen (2019), *Council Recommendation on Upskilling Pathways: New Opportunities for Adults – Taking stock of implementation measures* (rådets rekommendation om kompetenshøjningsvägar: nya möjligheter för vuxna – kartläggning av genomförandeåtgärder), SWD(2019) 89 final. Tillgänglig på <https://europa.eu/!Wh39md>.

offentliga arbetsförmedlingar förbättrat och utökat sina tjänster för ungdomar¹³⁶. Under de sju åren före covid-19-pandemin var det omkring 1,7 miljoner färre unga som varken arbetade eller studerade i hela EU¹³⁷. Även om förbättrade makroekonomiska villkor visserligen spelade en roll tyder bevisen på att ungdomsgarantin hade en stor omdanande effekt. Över 24 miljoner ungdomar som en gång var registrerade i ungdomsgarantisystem har fått erbjudande om anställning, fortsatt utbildning, lärlingsplats eller praktikplats. I många medlemsländer är dock den uppskattade andelen unga som varken arbetar eller studerar och som är registrerade i dessa system under 50 %¹³⁸. Före covid-19-pandemin vände sig de politiska åtgärder som ligger till grund för ungdomsgarantin mer till specifika utsatta grupper. I juli 2020 föreslog kommissionen att ungdomsgarantin skulle stärkas genom att omfatta personer i åldern 15–29 år (en höjning från 25 år), bli mer inkluderande, stärka kopplingen till den gröna och digitala omställningen samt tillhandahålla rådgivning, vägledning och mentorskap.

Före pandemin började medlemsländerna förbättra arbetet med att söka upp och aktivera de ungdomar som är svårast att nå, samtidigt som initiativens jämställdhetsperspektiv stärktes. Grekland antog ett pilotprogram som ger tillfälligt företagarestöd till 3 000 arbetslösa ungdomar (18–29 år). Stödet omfattar utvärdering av och rådgivning kring affärsplaner, följt av ett subventionsprogram för 2 500 unga entreprenörer. Det sistnämnda fokuserar i synnerhet på unga kvinnor (minst 60 % av deltagarna) och uppgår till antingen 10 000 euro i 12 månader eller 17 000 euro i 18 månader. Österrike planerade att reformera sin *Arbeitsmarktservice* i syfte att uppnå en mer hållbar minskning av arbetslösheten. De planerade åtgärderna berör i synnerhet könsstereotyper, personer med funktionsnedsättning och långtidsarbetslösa och syftar till att stärka effektiviteten genom att införa gemensamma kontaktpunkter för arbetssökande. Österrike planerade också att införa en övergripande översyn av sitt lärlingssystem för att modernisera det och stärka dess förmåga att gynna utsatta grupper, såsom ungdomar med särskilda behov, unga med högst grundskoleutbildning och asylsökande. Den tyska offentliga arbetsförmedlingen har ett instrument för personer som arbetar med yrkesvägledning för att snabbare identifiera ungdomar som löper risk att hoppa av och erbjuda dem ändamålsenlig rådgivning och stödåtgärder. Den offentliga arbetsförmedlingens högskola ansvarar för ett instrument för att förebygga att lärlingsutbildningar avslutas i förtid. Den flamländska regeringen och arbetsmarknadens parter har undertecknat en avsiktsförklaring om att förbättra aktiveringen av personer som står helt och hållet utanför arbetsmarknaden, i synnerhet unga som varken arbetar eller studerar, som ska genomföras i nära samarbete med det sociala trygghetssystemet (t.ex. RIZIV) och tjänster för social integrering (OCMW).

Den ekonomiska kris som covid-19 har medfört har drabbat ungdomar hårt och gjort dem till en prioriterad grupp för stöd i många medlemsländer. Frankrike meddelade att ytterligare 300 000 subventionerade arbetstillfällen (*contrats d’insertion professionnelle*)

¹³⁶ Ett visst ministerium, en annan myndighetsnivå eller den offentliga arbetsförmedlingen kan ansvara för den övergripande hanteringen av nationella eller regionala ungdomsgarantisystem, men det är vanligen arbetsförmedlingen som förvaltar ungdomsgarantisystemen i praktiken och registrerar ungdomar och tillhandahåller särskilda arbetsförmedlingstjänster. Se 2019 års rapport om de offentliga arbetsförmedlingarnas genomförande av ungdomsgarantin (finns på <https://europa.eu/rR34MQ>) och 2018 års bedömningsrapport om de offentliga arbetsförmedlingarnas kapacitet (tillgänglig på <https://europa.eu/Xg73Ux>).

¹³⁷ Uppgifter från Eurostat för åldersgruppen 15–24 år, 2013–2019, genomsnittet för EU-27. Med den bredare åldersgrupp på 15–29 år som har börjat tillämpas i många medlemsländer (se avsnitt 2.2) är den absoluta minskningen ungefär 3,2 miljoner.

¹³⁸ I många länder har deltagandet varit begränsat eftersom sammansättningen i den gruppen varierar (lägre andel unga som varken arbetar eller studerar som är arbetslösa) och det totala antalet har minskat.

skulle skapas till stöd för integrering av ungdomar på arbetsmarknaden. Dessutom planeras en skattebefrielse för ung lågkvalificerad arbetskraft med arbeten som ger en lön på upp till 1,6 gånger minimilönen för att förbättra deras tillträde till arbetsmarknaden. Belgien har utökat varaktigheten för arbetslöshetsersättningen för arbetssökande skolavhoppare (*inschakelingsuitkering*) med fem månader. I Lettland har arbetslösa som studerar på heltid möjlighet att delta i digital kompetensutveckling på sitt universitet eller sin högskola. Studenter som deltar i åtgärden kommer att få ett stipendium på 10 euro för varje dag som de deltar (ungefär 200 euro per månad). Lettland har också infört ett tillfälligt arbetslöshetsstöd till unga nyutexaminerade under en period på sammanlagt fyra månader, men inte längre än till den 31 december 2020, på 500 euro per månad under de första två månaderna och 375 euro per månad under de sista två månaderna.

Medlemsländerna har antagit åtgärder för att bredda deltagandet i förskoleverksamhet och barnomsorg samt förbättra kvaliteten i denna, som ett sätt att förbereda barn för framgång i livet. Bulgarien och Belgien har sänkt åldern för obligatorisk förskola, från fem år till fyra respektive från sex år till fem. I Kroatien håller nästan 500 förskolor på att byggas eller renoveras, och många av dem ligger i orter med färre än 5 000 invånare. Dessutom har lokala myndigheter fått tillgång till ett bidrag på 1,8 miljoner euro för att förbättra tillgången till och kvaliteten på förskoleverksamhet och barnomsorg. Irland lanserade ett nationellt system för barnomsorg i november 2019, vilket gör inkomstbaserade subventioner tillgängliga för familjer med beräkningsbara hushållsinkomster på upp till 60 000 euro per år för att täcka kostnaderna för barnomsorg utanför förskole- eller skoltid. Syftet är kvalitativ och tillgänglig förskoleverksamhet och barnomsorg samt fritidsverksamhet är ekonomiskt överkomlig för alla familjer. Under den tidiga fasen är avsikten att registrera 70 000–80 000 barn per år. Samtidigt har de irländska nationella myndigheterna antagit planen för utveckling av arbetskraften (2020–2028), som syftar till att synliggöra karriärmöjligheter inom förskoleverksamhet och barnomsorg genom att fastställa kvalifikationskrav, en karriärsram och möjligheter att utveckla sitt ledarskap. Italien fördubblade det årliga stödet till låginkomstfamiljer för deltagande i förskolan (*Bonus Nido*) från 1 500 till 3 000 euro. Nederländerna kommer att öka bidraget till förskoleverksamhet och barnomsorg och den barnrelaterade budgeten till stöd för föräldrar med nära 500 miljoner euro för medelinkomstpar från och med 2020. Med början 2021 kommer familjer med fler än två barn att få ytterligare 617 euro per barn och år från och med det tredje barnet, vilket är en avsevärd ökning jämfört med det aktuella beloppet. Dessutom utökas bidraget för förskoleverksamhet och barnomsorg till hushåll där den ena parten arbetar och den andra behöver långvarig vård och omsorg. Maltas utbildningslag från 2019 kräver att personal inom förskoleverksamhet och barnomsorg ska ha minst en kandidatexamen för att öka kvaliteten i sektorn.

Många medlemsländer införde tillfälliga åtgärder för föräldrar och anhörigvårdare med anledning av covid-19-krisen. I exempelvis Tjeckien vidtogs sådana tillfälliga åtgärder för att stödja föräldrar genom ett bidrag för omhändertagande i hemmet av barn under 13 år eller barn vars vårdnadshavare har en funktionsnedsättning, medan skolorna var stängda. Egenföretagare som var tvungna att stanna hemma med barn i åldern 6–13 år fick också ett bidrag på 424 tjeckiska koruna/dag (16 euro/dag). Litauen införde nya bestämmelser om social trygghet för arbetande föräldrar och anhörigvårdare för äldre eller personer med funktionsnedsättning (främst kvinnor) till följd av att skolor och vårdinrättningar stängdes, där 65,9 % av den deklarerade inkomsten betalades ut som sjukersättning. Frankrike säkerställde förskoleverksamhet och barnomsorg för arbetstagare med samhällsviktiga yrken och ökade enskilda verksamheters kapacitet till upp till sex barn samtidigt under hälsonödläget. Italien erbjöd en kupong på 1 200 euro till familjer och beloppet uppgick till 2 000 euro för arbetstagare inom hälso- och sjukvård.

Ledighet av familjeskäl användes som en nyckelåtgärd för balans mellan arbete och privatliv under covid-19-nödläget. Som en reaktion på krisen införde Belgien en särskild covid-19-föräldraledighet (hel- eller deltid) så att arbetande föräldrar (med barn under 12 år) skulle kunna kombinera arbete och barnomsorg under pandemin. Från maj till september 2020 kunde arbetstagare som varit anställda i minst en månad minska sin arbetstid helt eller delvis¹³⁹. Genom att bara en månads anställning krävdes och stödet var 25 % högre än i den tidigare modellen ökade också antalet fäder som ansökte. I Italien kunde arbetstagare med barn under 12 år ta ut upp till 30 dagars föräldraledighet och behålla halva lönen fram till slutet av juli. Familjer vars inkomst per konsumtionsenhet inte överskrider 40 000 euro får ett semesterskatteavdrag. Cypern beviljade betald särskild ledighet för föräldrar (med barn under 15 år) som inte kunde arbeta på distans på grund av att förskoleverksamhet och barnomsorg samt skolor stängdes. Stödet byggde på lönen. Luxemburg införde betald semester av familjeskäl för anställda i den privata sektorn och egenföretagare som var tvungna att sluta arbeta för att ta hand om en person med funktionsnedsättning eller en äldre person i beroendeställning i hushållet på grund av att vissa inrättningar stängdes. Föräldrar som var tvungna att ta hand om barn (under 13 år) på grund av att förskoleverksamhet och barnomsorg samt skolor stängdes kunde ansöka om ledighet av familjeskäl, förutsatt att vissa villkor var uppfyllda. Rumänien beviljade betald ledighet till föräldrar under stängningar av utbildningsanstalter, på grund av ogynnsamma väderförhållanden eller ”andra extrema situationer”, såsom covid-19-pandemin. Bidraget uppgår till 75 % av grundlönen, upp till 75 % av den genomsnittliga nationella bruttolönen (dvs. 5 429 rumänska lei eller 1 115 euro). Föräldrar eller juridiska ombud för barn eller vuxna med en funktionsnedsättning som inte går i skolan eller kräver omsorg får också betald ledighet. I Spanien ges arbetstagarna flexibilitet att anpassa eller minska sin arbetstid (upp till 100 %), med motsvarande lönesänkning, vid omsorgsansvar i samband med pandemin. I Bulgarien utökades den obetalda ledigheten från 30 till 60 dagar för att minimera pandemins negativa följder.

Permanent åtgärder för ledighet av familjeskäl antas i ökande utsträckning i medlemsländerna. Det här kan delvis vara en återspeglning av direktivet om balans mellan arbete och privatliv för föräldrar och anhörigvårdare som antogs 2019¹⁴⁰. Tjeckien ökade föräldrapenningen till 300 000 tjeckiska koruna (11 300 euro, vilket ökas med 50 % för tvillingar eller flerfödselar). Den månatliga gränsen för ett barn under 2 år som deltar i förskoleverksamhet och barnomsorg ökades från 46 till 92 timmar och gränsen för föräldrapenningen ökades till 10 000 tjeckiska koruna (376 euro) för föräldrar utan sjukförsäkring. Italien ökade pappaledigheten från fem till sju dagar. Landets politik hamnade därmed närmare direktivet om balans mellan arbete och privatliv för föräldrar och anhörigvårdare, där en betald pappaledighet på 14 dagar föreskrivs. Litauen utökade rätten att använda den 30 dagar långa föräldraledigheten från tre månader till ett år efter födseln. I Nederländerna kan fäder eller föräldrar som inte burit barnet ta ytterligare ledighet på upp till fem veckor inom de första sex månaderna efter födseln, från och med den 1 juli 2020. Arbetsgivare kan ansöka till försäkringskassan för anställda om ledighetsförmån för sina anställda på upp till 70 % av dagslönen (upp till högst 70 % av den maximala dagslönen).

Åtgärder för flexibelt arbete infördes i vissa medlemsländer som en reaktion på covid-19-krisen. Malta införde ett system till stöd för arbetsgivare och egenföretagare som

¹³⁹ Föräldrar kan minska sin arbetstid med 20 % (om de arbetar heltid) eller 50 % (om de arbetar heltid eller 75 %). Sedan juli 2020 kan dessutom ensamstående föräldrar och föräldrar till barn med funktionsnedsättning minska sin arbetstid helt.

¹⁴⁰ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2019/1158 av den 20 juni 2019 om balans mellan arbete och privatliv för föräldrar och anhörigvårdare och om upphävande av rådets direktiv 2010/18/EU.

omfattade 45 % av de stödberättigande kostnaderna upp till 500 euro för varje distansarbetsavtal och 4 000 euro per företag för teknik för distansarbete. Slovakien införde åtgärder för att göra det möjligt för arbetsgivare och arbetstagare delta i ett system för ömsesidigt överenskommet arbete hemifrån. I Tjeckien föreslogs arbetsdelning i arbetslagstiftningen för att hjälpa arbetstagare att balansera arbete och privatliv på ett bättre sätt. Arbetsdelningen skulle hjälpa arbetstagarna att erbjuda kortare arbetstid och ge vissa arbetstagare ett alternativ till att lämna arbetsmarknaden, i synnerhet för att ta hand om familjen. Ändringen genomgick den första behandlingen i deputeradekammaren och föreslås träda i kraft från och med januari 2021.

Åtgärder för att ta itu med löneskillnaden mellan kvinnor och män antogs i ett fåtal medlemsländer. I Tjeckien håller man på att ta fram en handlingsplan för lika lön, som kommer att innefatta särskilda åtgärder för att minska löneskillnaden mellan kvinnor och män. Viktiga aktörer såsom den statliga arbetsinspektionen, byrån för den offentliga försvararen av rättigheter, arbetsförmedlingen, arbetsmarknadens parter och specifika arbetsgivare från den offentliga och den privata sektorn deltar. Estland testar påverkansåtgärder för att öka andelen kvinnliga studenter och anställda inom IKT. Frankrike har infört ett index som kommer att göra flerdimensionella löneskillnader mer synliga för alla företag med mer än 50 anställda. I Spanien har två dekret i oktober gjort det obligatoriskt för alla arbetsgivare att föra register över mäns och kvinnors genomsnittliga löner och företag med mer än 50 anställda måste förhandla fram jämställdhetsplaner med arbetstagarföreträdare. Kommissionen avser att föreslå ett direktiv om åtgärder för lönetransparens i syfte att förbättra arbetstagarnas tillgång till information om löner, öka medvetenheten om diskriminering och göra det enklare att verkställa lika lön.

Aktiv arbetsmarknadspolitik och riktade tjänster har genomförts till stöd för kvinnors sysselsättning. Österrike planerar att öka möjligheterna för kvinnor i landsbygdsområden genom digitalisering och utbildning. Grekland planerar flera program till stöd för kvinnors sysselsättning, t.ex. *Advanced Skills 4 Women*, som är ett IKT-utbildningsprogram för arbetslösa kvinnor, ett program för rådgivning, utbildning och certifiering för arbetslösa kvinnor i den kreativa sektorn och ett program för kompetensutveckling för arbetslösa kvinnor upp till 29 år. Spanien införde ny lagstiftning för att skydda kvinnor som påverkas av förluster av arbetstillfällen i kvinnodominerade sektorer med osäkra anställningar. En extraordinär subvention (70 % av lönen) infördes i det särskilda systemet för hushållsarbetare inom ramen för det allmänna systemet för social trygghet, för hushållsarbetare som helt eller delvis förlorar sina arbeten under pandemin och inte får arbetslöshetsersättning.

Medlemsländerna inledde flera åtgärder för att främja sysselsättning för personer med funktionsnedsättning, inbegripet tillfälliga åtgärder för att mildra de negativa effekterna av covid-19-krisen. Baserat på den nya lagen om personer med funktionsnedsättning genomför Bulgarien det nya nationella programmet för sysselsättning för personer med funktionsnedsättning, som syftar till att skapa anställningsvillkor för dessa personer. Luxemburg införde en lag för att förbättra tillträdet till den vanliga arbetsmarknaden (privat sektor) och fortsatt sysselsättning för personer med funktionsnedsättning eller i extern omklassificering. Det här uppnås genom åtföljande åtgärder (upp till 150 timmar för ett kontrakt eller aktiva arbetsmarknadsåtgärder på minst 12 månader och 300 timmar över 24 månader) med vägledning av en assistent för inkludering i sysselsättning. Från den 8 mars till den 5 juli 2020 tillhandahöll Malta tillfälligt stöd till personer med funktionsnedsättning som arbetade i den privata sektorn och var registrerade hos Jobsplus (den offentliga arbetsförmedlingen) samt ville stanna hemma av hälso- och säkerhetsskäl under covid-19-krisen. Redan före covid-19-pandemin lanserade Finland programmet för arbetsförmåga för

personer med partiell arbetsförmåga och anslog 33 miljoner euro för 2020–2022. Programmet inbegriper åtgärder för att identifiera den enskilda personens arbetsförmåga och åtgärder för att vägleda arbetssökande till de stödtjänster de behöver. Det är nära kopplat till det pågående programmet för framtida center för hälsovård och sociala tjänster 2020–2022. Inom ramen för programmet är avsikten också att fler samordnare för arbetsförmåga ska rekryteras till de offentliga arbetsförmedlingarna för att förbättra de tillgängliga tjänsterna.

Ett antal medlemsländer har lanserat åtgärder till stöd för integrering av tredjelandsmedborgare på arbetsmarknaden, ofta i kombination med språkutbildning. Flera medlemsländer har infört eller reviderat handlingsplaner/strategier som ett svar på behovet av att intensifiera insatserna för integrering på arbetsmarknaden. Vissa har också utökat sitt utbud av integrationsåtgärder och ökat det obligatoriska deltagandet i språkkurser och integrationsutbildning. Portugal offentliggjorde en förordning som lanserade ett nytt program med språkkurser i portugisiska anpassade till invandrades inlärningsbehov, som ett sätt att främja social inkludering och sammanhållning. Tyskland har tagit fram riktlinjer till stöd för företag i den operativa integrationen av flyktingar genom pilotvälkomstprogram, för att erbjuda omfattande individuellt stöd till integration av flyktingar. I Österrike genomfördes det överregionala projektet för lärlingsplatser i hela landet 2019, efter att ha testats i flera år. Syftet är att komma till rätta med den dåliga matchningen mellan lediga lärlingsplatser och arbetslösa ungdomar och fokus ligger särskilt på flyktingar. I december 2019 antog Tjeckien en ny handlingsplan för integration. I mitten av 2019 presenterade även Cypern en ny handlingsplan för integration av invandrare 2020–2022, och Slovenien antog en ny migrationsstrategi (juli 2019).

Vissa medlemsländer vidtog åtgärder för att kompetensutveckla och skola om vuxna, vilket ofta gynnade tredjelandsmedborgare som en av målgrupperna. Exempelvis planerade Sverige en ny investering (150 miljoner svenska kronor, dvs. ungefär 14,6 miljoner euro) i gröna arbetstillfällen för personer som står långt från arbetsmarknaden, inbegripet invandrare. I Belgien föreslog den vallonska regeringen ett nytt system för att stödja och vägleda arbetstagare som vill förbättra sin kompetens eller gå vidare till en sektor där det råder brist på arbetskraft. Fokus ligger på äldre arbetstagare och arbetstagare som har förlorat sina jobb. I Flandern planerar man att lägga mer fokus på läs-, skriv- och räknekunskaper samt införa en ny plattform för livslångt lärande. Slutligen har Österrike fortsatt med genomförandet av initiativet för vuxenutbildning (*Initiative Erwachsenenbildung*), som syftar till att förbättra tillgången till vuxenutbildning för socioekonomiskt utsatta personer och till att öka deras utbildningsnivå. Tanken är att främst vuxna med invandrabakgrund ska delta.

Medlemsländerna har också genomfört reformer i syfte att erkänna och/eller validera tredjelandsmedborgares kvalifikationer eller kompetens. I februari 2020 införde exempelvis Tyskland den nya centrala tjänsten för erkännande av yrken vid den federala arbetsförmedlingen¹⁴¹. Den här nya tjänsten fungerar som ett nationellt organ för personer utomlands som vill få sina kvalifikationer eller färdigheter erkända. Tysklands lag om tillfälligt upphävande av utvisning för utbildning ger också möjlighet att få uppehållstillstånd i två år efter att ha slutfört en yrkesutbildning eller ha varit anställd i 30 månader. Finland har förberett nya riktlinjer för bedömning av färdigheter och arbetsförmåga och dessutom föreslår arbets- och näringsministeriet en allmän ökning på 3 miljoner euro av budgeten för integration av invandrare (inbegripet identifiering av färdigheter).

¹⁴¹ Zentrale Servicestelle Berufsanerkennung (ZSBA): <https://www.anerkennung-in-deutschland.de/html/de/pro/zsba.php>.

Ett antal medlemsländer har vidtagit åtgärder för att underlätta tillträde för arbetskraftsinvandrare från tredjeländer, särskilt högkvalificerade arbetstagare och personer inom bristyrken. Efter 2018 års förordning om arbetstillstånd (ändring) offentliggjorde Irland den senaste versionen av förteckningen över kritisk kompetens och ej berättigande yrken, som började gälla från och med januari 2020, i syfte att ta itu med omedelbara brister på arbetskraft i viktiga sektorer såsom hotell och restaurang, byggbranschen, hälso- och sjukvård samt vägtransporter¹⁴². År 2019 kungjorde den franska regeringen att en politik för arbetskraftsinvandring som byggde på verksamhetsområde skulle införas, baserat på den första revisionen (sedan 2008) av regionala förteckningar över bristyrken. I syfte att hantera den ökade arbetskraftsinvandringen införde Litauen i juli 2019 kvoter för tredjelandsmedborgare som kommer till landet för att arbeta inom bristyrken. Den första förteckningen över yrken ska fastställas under 2021. I september 2019 införde Tjeckien nya årliga kvoter för antalet ansökningar om arbetstillstånd och långfristiga affärsvisum, tillsammans med tre nya program för arbetskraftsmigration. I Lettland trädde ändringar av invandringslagstiftningen i kraft den 1 juli 2019. Arbetsgivare fick då möjlighet att anställa tredjelandsmedborgare baserat på ett långtidsvisum, och minimiperioden för att söka ett ledigt jobb samt kravet på att offentliggöra ett ledigt jobb har i vissa fall avskaffats. Finland har utökat sitt horisontella program *Talent Boost* till att omfatta arbetskraftsinvandring i större skala, med ett starkare fokus på invandring och integration av internationella studenter och forskare. Som en del av programmet kommer åtgärder att vidtas för att påskynda uppehållstillstånd som bygger på arbete för att göra det enklare för studenter och forskare att resa in och stanna i Finland.

Covid-19-krisen har lett till att många medlemsländer har begränsat rörelsefriheten för personer både inom och utanför EU:s gränser, vilket har lett till brist på arbetskraft på områden såsom jordbruk samt hälso- och sjukvård. I syfte att uppfylla behoven av arbetskraft har länder som Belgien, Österrike, Tyskland, Grekland, Spanien, Finland, Frankrike, Italien och Slovenien påskyndat godkännandet av och/eller förlängt giltigheten för (säsongskorrelaterade) arbetsvisum för vissa jordbruksarbetare och/eller viss hälso- och sjukvårdspersonal¹⁴³. För i synnerhet hälso- och sjukvårdssektorn fick tredjelandsmedborgare som vistas lagligen i Irland, men inte har tillträde till arbetsmarknaden, möjlighet att svara på den nationella efterlysningen av hälso- och sjukvårdspersonal och ansöka om att ändra sin status för att arbeta inom hälso- och sjukvården. I Frankrike genomfördes ett specifikt och förenklat förfarande för läkare från tredjeländer med ett examensbevis från ett land utanför EU, som hjälpte till under hälsokrisen. Grekland tillämpade flexibla uppehållstillstånd för papperslösa tredjelandsmedborgare, vilket gjorde det möjligt för dem att arbeta inom jordbrukssektorn. I Spanien kunde reguljära invandrare med uppehållstillstånd som löpte ut mellan den 14 mars och den 30 september få en reguljär anställning hos jordbrukare. Spanien såg också till att säsongsarbetare fick ett stärkt skydd, både vad gäller tillgång till system vid tillfällig arbetslöshet (ERTE) och till arbetslöshetsersättning. Tjeckien tog fram åtgärder för att koppla tredjelandsmedborgare som riskerade att förlora sitt arbete till arbetsgivare som letade efter nya medarbetare, särskilt inom jordbruket. Finland och Belgien genomförde tillfälliga undantag i rätten att arbeta för asylsökande. Dessutom ändrade Finland

¹⁴² Se förteckningen på <https://dbei.gov.ie/en/What-We-Do/Workplace-and-Skills/Employment-Permits/Employment-Permit-Eligibility/Ineligible-Categories-of-Employment/>.

¹⁴³ Se även EMN/OECD (2020). *Maintaining labour migration in essential sectors in times of pandemic* (bevara arbetskraftsmigration i betydande sektorer under en pandemi). Rapport från det europeiska migrationsnätverket och OECD. Bryssel: det europeiska migrationsnätverket. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/00_eu_inform3_labour_migration_2020_en.pdf.

utlänningslagen och lagen om säsongsarbetare så att tredjelandsmedborgare som redan bodde i landet fick rätt att byta arbetsgivare eller sektor utan att ansöka om ett förlängt eller ett nytt tillstånd. Vissa länder hävde undantagsvis inreseförbudet för vissa kategorier, såsom Luxemburg som inte tillämpade förbudet på forskare och experter som tillhandahöll rådgivning i samband med covid-19-pandemin samt säsongsarbetare.

3.3 Riktlinje 7: Förbättra arbetsmarknadens funktion och göra den sociala dialogen mer ändamålsenlig

I det här avsnittet beskrivs genomförandet av sysselsättningsriktlinje nr 7, som rekommenderar medlemsländerna att förbättra arbetsmarknadens funktion och göra den sociala dialogen mer ändamålsenlig. Det handlar bland annat om att hitta en balans mellan flexibilitet och trygghet i arbetsmarknadspolitik, förebygga segmentering av arbetsmarknaden, bekämpa odeclarerat arbete och främja en övergång till olika former av fasta anställningskontrakt, se till att fler omfattas av offentliga arbetsförmedlingar och att den aktiva arbetsmarknadspolitik blir ändamålsenlig, tillhandahålla tillräckliga arbetslöshetsförmåner och främja rörligheten för arbetstagare och studerande. Vidare diskuteras en vidareutveckling av befintlig nationell praxis, främjande av social dialog och kopplingen till civilsamhället. I avsnitt 3.3.2 beskrivs medlemsländernas politiska åtgärder på dessa områden.

3.3.1 Nyckelindikatorer

Med covid-19-krisen har skillnaderna i arbetsvillkor mellan enskilda personer och de negativa konsekvenserna av arbetsmarknadssegmenteringen framhävts. Andelen ofrivilliga visstidsanställningar och deltidsanställningar har visserligen minskat totalt sett men är ändå hög i vissa medlemsländer. Uppdelningen på arbetsmarknaden har negativa konsekvenser för de arbetstagare som påverkas, särskilt ungdomar och personer i utsatta situationer. Detta har blivit tydligt i den nuvarande situationen. Det segment av arbetskraften som har bättre sysselsättningsmöjligheter och trygghet har skyddats bättre under covid-19-krisen, samtidigt som de med otryggare eller mindre anpassningsbara arbetsvillkor och/eller sämre tillgång till socialt skydd har drabbats hårdare¹⁴⁴. Grupper i den nedre delen av skalan för inkomstfördelning från arbete har i högre grad drabbats av inkomstbortfall och förlorade arbetstillfällen, särskilt personer med tidsbegränsad anställning, ungdomar och personer med lågkvalificerade yrken. I det perspektivet är det viktigt att medlemsländerna undviker dåligt utformade regleringar som fungerar som ett hinder för jobbskapande och i stället ser till att tillfälliga anställningar blir en språngbräda till mer skyddade anställningsformer. Två principer i den europeiska sociala pelaren ska motverka detta problem. Princip 5 om trygg och anpassningsbar anställning och princip 7 om information om anställningsvillkor och skydd vid uppsägning syftar till att alla arbetstagare ska behandlas lika, oavsett anställningsform.

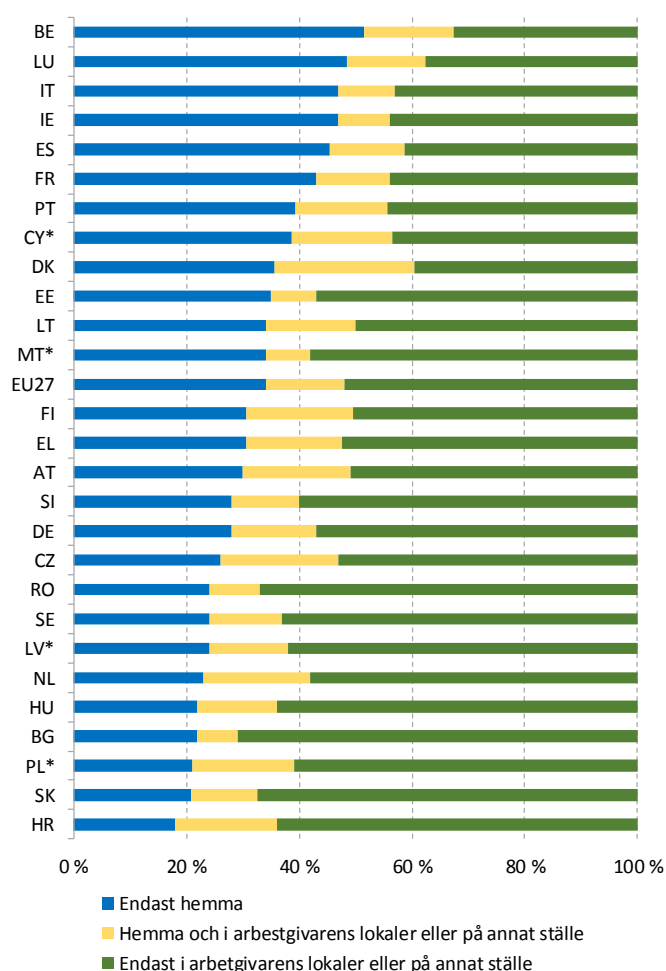
Flexibelt arbete med hjälp av IKT (informations- och kommunikationsteknik), och framför allt distansarbete, har blivit en viktig faktor när det gäller förändrade arbetsmönster och arbetsmetoder. Hälsokrisen har gett upphov till en debatt om utökade

¹⁴⁴ Europeiska kommissionens gemensamma forskningscentrum (2020), *The impact of COVID confinement measures on EU labour market*, Science for Policy Briefs, tillgänglig på <https://europa.eu/!QK78dV>. Eurostats experimentella analys (2020), *COVID-19 labour effects across the income distribution*, tillgänglig på <https://europa.eu/!nV98vQ>.

flexibla arbetsvillkor med IKT. Detta kan ge tydliga fördelar för människors balans mellan arbetsliv och privatliv, genom att ge dem möjlighet att anpassa sin arbetstid och arbetsplats efter sina egna behov. Det kan dock leda till en intensifiering av arbetet, även om det finns en hög grad av flexibilitet och självständighet. Dessa aspekter har främjat debatten i ett antal medlemsländer och på EU-nivå om reglering av arbetstiden när det gäller distansarbete¹⁴⁵. Dessutom kan arbetsmiljöer med hög IKT-användning utgöra en hälsorisk för arbetstagarna. Aspekter som rör kvalitet i arbetet är också relevanta vad gäller IKT-baserat arbete. En del arbetstagare klarar att hantera och dra nytta av den större flexibilitet och större självständighet som IKT-baserat arbete innebär, men omkring en fjärdedel av arbetstagarna (24 %) i en IKT-baserad arbetsmiljö har otrygga arbetsförhållanden. De har i högre grad visstidsanställning, lägre lön, otrygg anställning och saknar utbildningsmöjligheter. Egenföretagare som utför IKT-baserat flexibelt arbete befinner sig också i högre grad i en sådan situation.

Diagram 41: Pandemin har gett ökat distansarbete

Anställdas arbetsplats under covid-19-krisens restriktioner av den individuella rörligheten (per medlemsland i %)

Källa: Eurofound (2020), *Living, working and COVID-19*, COVID-19 series, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg. Anm.: Låg tillförlitlighet(*) i oktober 2020 för Cypern, Lettland, Malta och Polen. EU-27 hänvisar till det viktade genomsnittet för de 27 medlemsländerna. De här resultaten bör tolkas med viss försiktighet eftersom arbetstagarnas fördelning över sektorer i urvalet påverkar fördelningen av distansarbete per land.

¹⁴⁵ Mer information finns i Eurofound (2020), *Telework and ICT-based mobile work: Flexible working in the digital age*, New forms of employment series, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg.

Distansarbete har blivit det normala arbetssättet för många som tidigare har haft begränsad eller ingen erfarenhet av detta. Enligt uppgifter från arbetskraftsundersökningen¹⁴⁶ arbetade endast 5,5 % av det totala antalet anställda (20–64 år) i EU-27 regelbundet hemifrån under 2019. Den största andelen noterades i Nederländerna (15 %), Finland (14,5 %), Luxemburg (11,5 %) och Österrike (10,2 %). Även om det har funnits en något ökande tendens i Bulgarien, Rumänien, Ungern, Cypern, Kroatien och Grekland var det där närmast undantag att arbeta hemifrån, med en andel på mindre än 2 % av den totala sysselsättningen 2019. Detta har förändrats under 2020, i och med de restriktioner i den individuella rörligheten och den sociala distanseringen som infördes för att bekämpa pandemin. En ny e-undersökning från Eurofound ger relevanta insikter om denna förändring i människors arbetsmönster¹⁴⁷. I diagram 41 visas de betydande skillnaderna mellan medlemsländerna när det gäller den självrapporterade arbetsplatsen under pandemin. Andelen uppgiftslämnare som uppgav att de enbart har arbetat hemifrån under covid-19-pandemin varierar från ungefär 20 % i Bulgarien, Kroatien, Ungern, Polen och Slovakien till över 40 % i Frankrike, Spanien, Italien och Irland, och över 50 % i Belgien. En detaljerad analys av utsatta yrkesgrupper i medlemsländerna (dvs. yrken som omfattar arbetsuppgifter med mycket kontakt med andra och uppgifter som inte kan utföras på distans) finns i den årliga översynen av arbetsmarknaden och löneutvecklingen 2020¹⁴⁸.

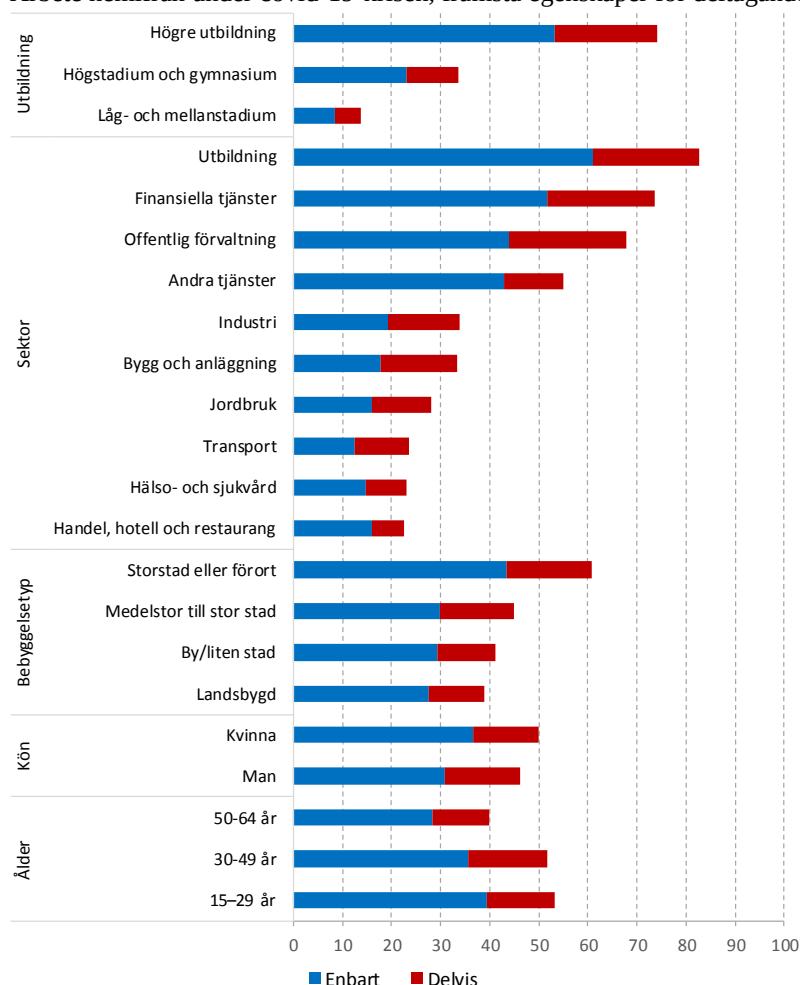
¹⁴⁶ Europeiska kommissionen (2020), *EU Labour Force Survey ad hoc module 2019 on work organisation and working time arrangement*, Eurostat, kvalitetsbedömningsrapport. Tillgänglig på <https://europa.eu/Fq97qU>

¹⁴⁷ Anm.: Eurofound's e-undersökning *Living, working and COVID-19* är ett onlineverktyg som är utformat för att snabbt samla in information från personer över 18 år med tillgång till internet med hjälp av en icke-sannolikhetsbaserad urvalsmetod. e-undersökningen genomfördes i två omgångar, i april och i juli 2020. Totalt besvarades 91 753 enkäter, varav 87 477 från personer som bor i EU-27.

¹⁴⁸ Europeiska kommissionen (2020), *Labour Market and Wage Developments in Europe, Annual review 2020* (ännu inte publicerad) Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå.

Diagram 42: Andelen distansarbete har ökat inom vissa yrken och sektorer

Arbete hemifrån under covid-19-krisen, främsta egenskaper för deltagande arbetstagare (EU-27, i %)

Källa: Eurofound (2020), e-undersökningen *Living, working and COVID-19*.

Utifrån undersökningen kan man dra slutsatsen att personer som arbetar hemifrån framför allt bor i städer, är tjänstemän inom tjänstesektorn och har högre utbildning. Så många som 74 % av de anställda med högre utbildning arbetade hemifrån, jämfört med 34 % av dem med gymnasieutbildning och 14 % av dem med grundläggande skolutbildning. Som förväntat finns det också stora skillnader mellan sektorer när det gäller hur många som arbetar hemifrån, med högst andel i de flesta tjänstesektorerna (särskilt inom utbildning, finans och offentlig förvaltning) och lägst andel inom sektorer i frontlinjen som hälsa, transport och jordbruk men också sektorer som drabbats av särskilda restriktioner som detaljhandel och hotell och restaurang. Det är vanligare att anställda som bor i städer arbetar hemifrån än de som bor på landsbygden eller i mindre tätbefolkade områden. En relativt sett högre andel kvinnor jämfört med män angav att de arbetade hemifrån. Dessutom var det vanligare att yngre anställda distansarbetade än andra åldersgrupper. De här resultaten överensstämmer med uppgifter från EU-undersökningen om IKT-användning¹⁴⁹.

¹⁴⁹ Sostero M., m. fl. (2020), *Teleworkability and the COVID-19 crisis: a new digital divide?*, Europeiska kommissionen, 2020, JRC121193. Tillgänglig på <https://europa.eu/!PR73qN>

Resultat från den senaste webbenkäten Colleem II som genomfördes före pandemin, visar att plattformsarbete fortfarande är ett begränsat fenomen men att det ökar¹⁵⁰. Endast en liten andel (runt 1,4 %) av befolkningen i arbetsför ålder i de medlemsländer som ingick i undersökningen 2018, erbjöd tjänster via digitala arbetsplattformar som sin huvudsakliga verksamhet (en minskning med 0,9 procentenheter jämfört med 2017). Procentandelen är dock högre för dem som anger att de tillhandahåller dessa tjänster som en bisyssla (4,1 % av det totala antalet uppgiftslämnare, en ökning med 0,5 procentenheter jämfört med 2017), med stora skillnader mellan medlemsländerna. Plattformsarbete är fortfarande en heterogen verksamhet där arbetsvillkor, status och inkomst för plattformsarbetarna i hög grad beror på typen av arbetsuppgifter, affärsmodellen och de styrningsmekanismer som plattformen tillämpar. De uppskattningar som erhöles är viktiga vid analysen av plattformsarbetets betydelse i medlemsländerna och tillhörande bedömningar av kvalitet i arbetet¹⁵¹.

Covid-19-pandemin har påverkat plattformsekonomin i flera medlemsländer. En del plattformar har snabbt anpassat sina affärsmodeller, utökat sitt utbud och lagt till ytterligare produkter eller tjänster, inbegripet hälso- och sjukvård. Detta kan ha bidragit till att underlätta tillgången till viktiga varor, minimera risken för avbrott i leveranskedjan och stödja bevarandet av arbetstillfällen. Risker i samband med hälsa och säkerhet och problem med hög arbetsintensitet har dock blivit mer uppenbara under pandemin. Andra plattformar, ofta sådana som erbjöd mobilitet och hushållstjänster, ställdes inför en plötslig nedgång i verksamheten efter de införda begränsningarna av rörligheten och åtgärderna för social distansering. Enligt Eurofound¹⁵² har efterfrågan på plattformsarbete sedan pandemin bröt ut ökat i Belgien, Tjeckien, Spanien, Estland, Grekland, Frankrike, Kroatien, Litauen, Malta, Nederländerna, Portugal och Slovenien. I de här och andra medlemsländer har plattformarna vidtagit åtgärder för att ge arbetstagarna vägledning om hälsa och säkerhet på arbetsplatsen, inkomststöd och kontraktsevenliga garantier för att kompensera för perioder av frånvaro och avbrott i arbetet. Effekten i fråga om de här åtgärdernas täckning och tillräcklighet för plattformsarbetarna kräver förmodligen närmare övervakning.

Segmenteringen av arbetsmarknaden¹⁵³, vilken framgår av andelen visstidsanställningar, skulle kunna bli ytterligare en källa till sårbarhet under den rådande krisen¹⁵⁴. Som betonades i 2020 års gemensamma sysselsättningsrapport kan

¹⁵⁰ Urzi Brancati, C., m.fl. (2019), *New evidence on platform workers in Europe. Results from the second COLLEEM survey*. Tillgänglig på <https://europa.eu/qQ33cP> Anm.: Colleem II bygger vidare på den tidigare Colleem-enkäten (Collaborative Economy and Employment). Det är en webbaserad panelundersökning om digitala plattformar som beställts av GD Sysselsättning och socialpolitik och samordnats av det gemensamma forskningscentrumet. Den genomfördes i 15 medlemsländer: Tjeckien, Tyskland, Irland, Spanien, Frankrike, Kroatien, Italien, Lettland, Ungern, Nederländerna, Portugal, Rumänien, Slovakien, Finland, Sverige och Storbritannien.

¹⁵¹ Mer information om plattformsarbete finns i 2020 års gemensamma sysselsättningsrapport och underliggande datakällor.

¹⁵² Eurofound (2020), *Platform economy: Developments in the COVID-19 crisis*.

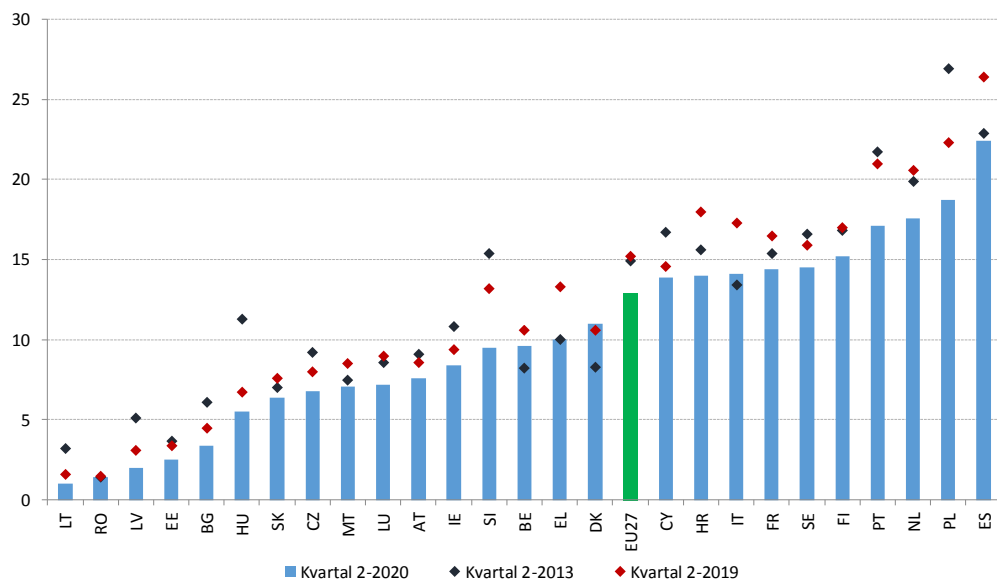
¹⁵³ Enligt Internationella arbetsorganisationen (ILO) är det uppdelningen av arbetsmarknaden i separata delmarknader eller segment, som skiljer sig åt genom olika egenskaper och beteenderegler såsom avtalsvillkor, efterlevnadsnivå eller olika typer av berörda arbetstagare. Forskning i ämnet syftar till att identifiera viktiga arbetsmarknadssegment, graden av övergångar mellan dem och konsekvenserna för rättvisa och effektivitet på arbetsmarknaden, för att hantera negativa konsekvenser av fenomenet.

¹⁵⁴ 2020 års gemensamma sysselsättningsrapport innehöll en omfattande analys av frågor som rör av arbetsmarknadssegmentering med insikter från Eurofound (2019), *Labour market segmentation: Piloting new empirical and policy analyses*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg.

segmenteringen av arbetsmarknaden få betydande ekonomiska och sociala konsekvenser, såsom begränsad effektivitet i resursfördelningen, lägre inkomst, svag produktivitetstillväxt och utveckling av humankapitalet, högre fattigdomsrisk, ojämlikhet och minskad social rörlighet. Andelen visstidsanställningar har de senaste tio åren legat på i genomsnitt 15 % i EU-27, men det finns stora skillnader mellan medlemsländerna. Skillnaden mellan medlemsländerna med högst och lägst andelar uppgick till 25 procentenheter 2019, efter en nedåtgående trend efter toppnoteringen på 31 procentenheter 2005, och ligger enligt de senaste uppgifterna på 21,4 procentenheter för andra kvartalet 2020. En avsevärd minskning av andelen visstidsanställningar har noterats under andra kvartalet 2020 i EU-27 (med 3,3 procentenheter) jämfört med andra kvartalet 2019. Detta tyder på att förlusten av arbetstillfällen på grund av den ekonomiska chocken främst berodde på att visstidsanställningskontrakt inte förlängdes, medan system för korttidsarbete och uppsägningsrestriktioner kan ha förhindrat att arbetstillfällen i större utsträckning försvann bland fast anställda. En del medlemsländer, till exempel Spanien, Kroatien, Polen, Portugal och Slovenien noterade minskningar med över 3,5 procentenheter i andelen visstidsanställningar mellan andra kvartalet 2019 och andra kvartalet 2020, även om den totala andelen ligger kvar på hög nivå (över 15 %). Ytterligare sju medlemsländer (Sverige, Frankrike, Italien, Kroatien, Cypern, Danmark och Grekland) har fortfarande andelar mellan 10 och 15 %. De lägsta andelarna noteras i Litauen, Rumänien, Lettland, Estland och Bulgarien, med siffror under 5 %. En del av dessa länder har noterat minskningar i andelen visstidsanställningar med under 1 procentenhet.

Diagram 43: Visstidsanställningar är fortfarande en utmaning i många medlemsländer

Andel visstidsanställda av totalt antal arbetstagare (15–64 år), kvartalsuppgifter, säsongsrensade

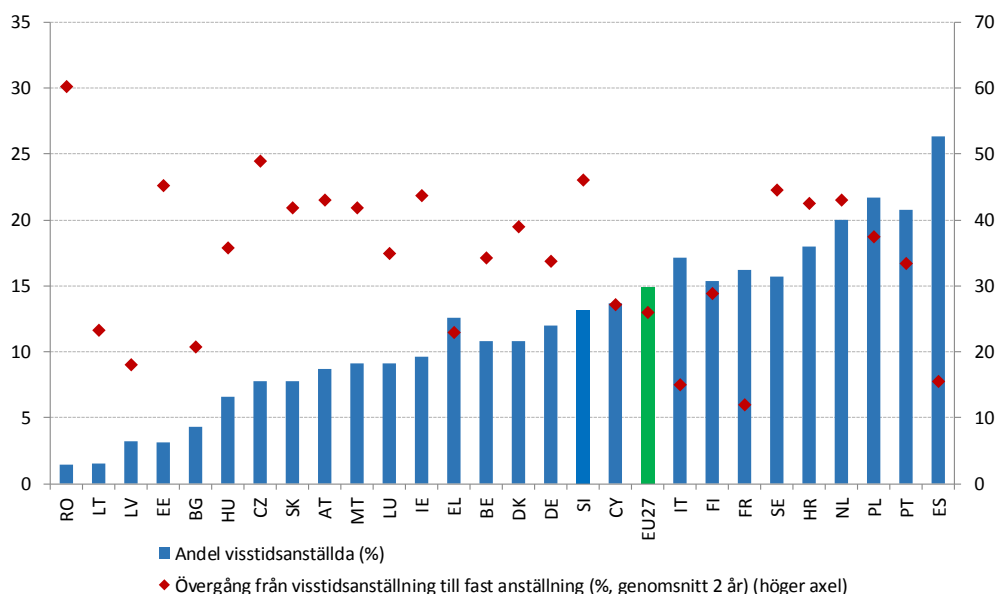
Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen. Anm.: De senaste kvartalsuppgifterna för Tyskland är inte tillgängliga.

Kvinnor, yngre arbetstagare och arbetstagare födda utanför EU har oftare visstidsanställningar än andra befolkningsgrupper. Under andra kvartalet 2020 var andelen kvinnliga arbetstagare (15–64 år) med visstidskontrakt i EU-27 13,6 %, jämfört med 12,4 % för män. Andelen minskade dock med 2,2 procentenheter för både män och kvinnor mellan andra kvartalet 2019 och andra kvartalet 2020 (siffrorna för hela året 2019 var 15,5 % för män och 14,4 % för kvinnor, med en i stort sett oförändrad skillnad under de senaste åren). Största andelen kvinnor med visstidsanställning noterades i Spanien (24,2 % 2019 och 24 %

andra kvartalet 2020), Polen (19,4 respektive 19,8 %), Portugal (18,8 respektive 17,2 %) och Nederländerna (18,5 respektive 18,4 %). Under 2019 var andelen visstidsanställda ungdomar (15–24 år) mycket större, 49,8 % (45,2 % under andra kvartalet 2020), jämfört med 14 % (12,1 % andra kvartalet 2020) för åldersgruppen 25–49 år och 6,8 % (5,8 % andra kvartalet 2020) för åldersgruppen 55–64 år. Andelen visstidsanställda var också mycket större bland arbetstagare födda utanför EU (22 %) än bland inrikes födda arbetstagare (13 %), och den skillnaden var särskilt stor (över 20 procentenheters skillnad) i Polen och Cypern och relativt stor (cirka 10–15 procentenheter) i Sverige, Spanien och Grekland.

Diagram 44: En säkerställd ”språngbrädeeffekt” för visstidsanställda bidrar till tillväxt för alla

Andelen som övergår till fasta anställningar (genomsnitt 2018 och 2019) och andelen visstidsanställda av det totala antalet anställda 15–64 år (2019).

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen, statistik över inkomst- och levnadsvillkor.

Anm.: För Belgien, Irland, Frankrike, Italien och Luxemburg avser antalet övergångar 2018. För Lettland avser siffran 2017. Värdet för Slovakien avser 2016.

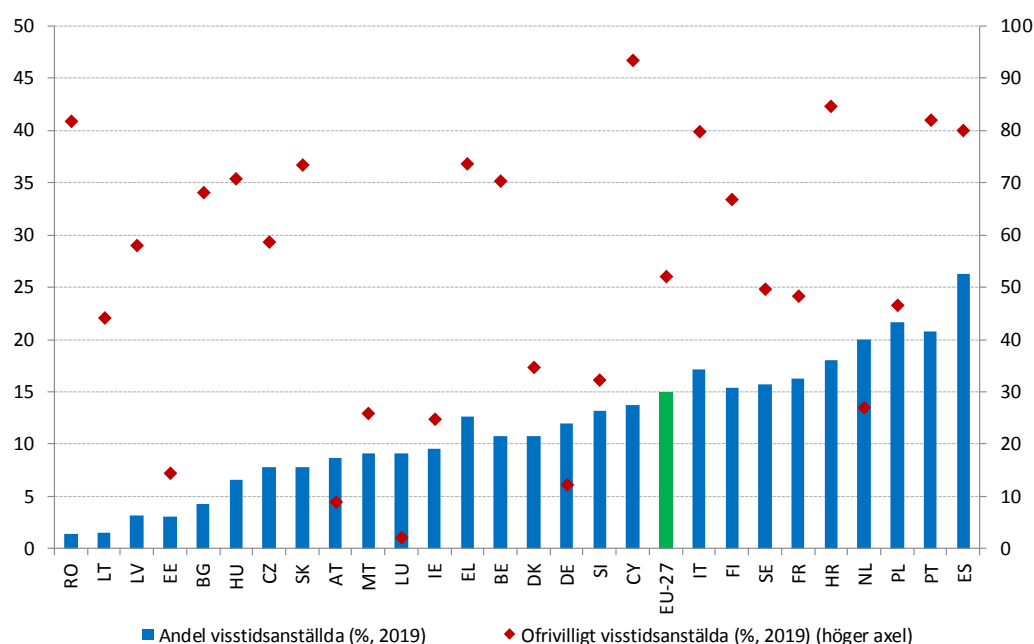
För att uppnå en inkluderande tillväxt är det viktigt att visstidsanställningar blir en språngbräda till tillsvidareanställningar och inte en återvändsgränd. En hög andel visstidsanställda i kombination med en låg andel övergångar från visstids- till tillsvidareanställningar kan vara ett tecken på en uppdelad arbetsmarknad. I diagram 44 visas andelen övergångar från visstidsanställningar till tillsvidareanställningar (genomsnitt för 2018 och 2019), samt de senaste årsuppgifterna för visstidsanställningar som en procentandel av det totala antalet anställda (15–64 år). I tre länder, Frankrike, Italien och Spanien, är andelen visstidsanställningar hög (över EU-genomsnittet på 12,8 % för 2019) och andelen övergångar från visstidsanställning till tillsvidareanställning låg (under 20 %). Andra länder, t.ex. Polen, Nederländerna och Portugal, har en hög andel visstidsanställningar, men också högre andel övergångar (över 30 %). Omvänt noterades en låg andel visstidsanställningar och en relativt hög andel övergångar till tillsvidareanställningar (över 30 %) i Rumänien, Estland, Tjeckien, Slovakien och Österrike.

Andelen ofrivilligt visstidsanställda är fortfarande stor i vissa medlemsländer. I några medlemsländer är huvudskälet till en visstidsanställning fortfarande svårigheten att hitta en tillsvidareanställning. Andelen ofrivilligt visstidsanställda av det totala antalet anställda i EU-

27 har sakta men säkert minskat på senare år, från 56,2 % 2016 till 52,1 % 2019, även om det finns stora skillnader mellan medlemsländerna (se diagram 45). I länder som Kroatien, Portugal, Rumänien, Spanien och Italien rapporterar 80 % eller fler av de visstidsanställda (i åldern 15–64 år) att de inte kunnat hitta en tillsvidareanställning. I Cypern ligger andelen visstidsanställda (13,9 % andra kvartalet 2020) visserligen nära EU-genomsnittet, men 93,4 % av dem är ofrivilligt visstidsanställda, jämfört med 53 % i genomsnitt i EU. Den lägsta andelen ofrivilligt visstidsanställda, under 15 %, finns i Luxemburg, Österrike och Tyskland.

Diagram 45: I vissa länder är fortfarande en stor andel arbetstagare ofrivilligt visstidsanställda

Andelen ofrivilligt visstidsanställda av det totala antalet visstidsanställda (2019) och andelen visstidsanställda av det totala antalet anställda (2019).

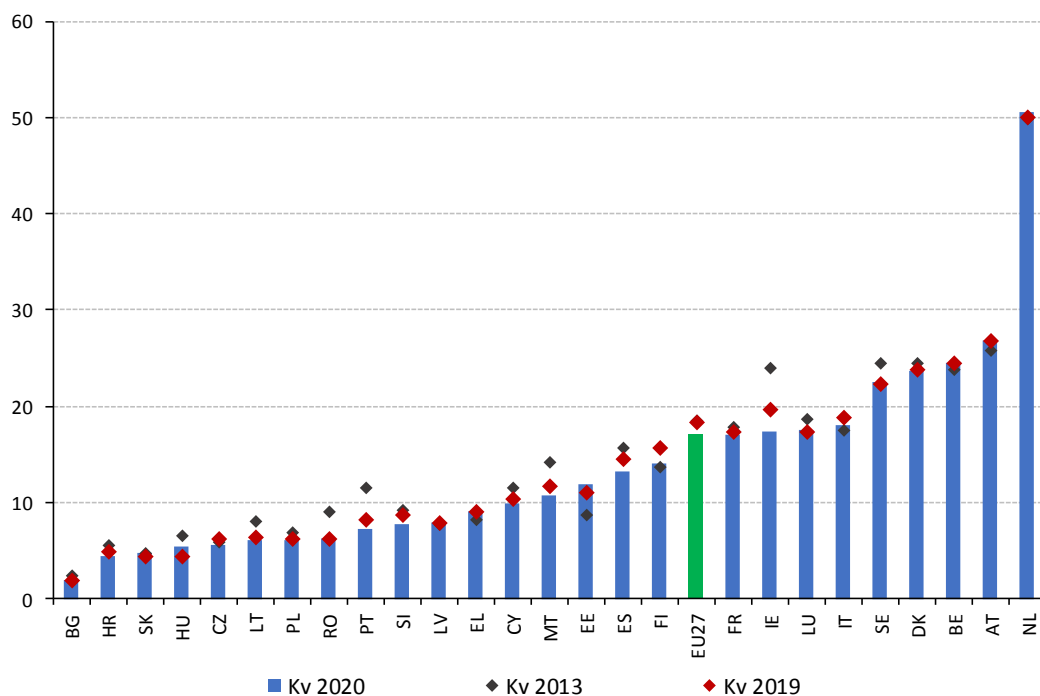
Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen, statistik över inkomst- och levnadsvillkor.

Anm.: För Estland avser andelen ofrivilligt visstidsanställda 2018.

Andelen deltidsanställda har minskat på senare tid, men ett stort antal arbetstagare är fortfarande ofrivilligt deltidsanställda. Andelen deltidsarbetande (15–64 år, säsongrensade data) i EU-27 nådde 17 % under andra kvartalet 2020, vilket är 1,4 procentenheter lägre än under andra kvartalet 2019. När det gäller kvartalsvisa variationer har Ungern, Estland och Nederländerna nyligen noterat en ökning i antalet deltidsanställda (mellan 1,1 och 0,5 procentenheter under andra kvartalet 2020, jämfört med samma kvartal 2019), medan denna andel minskade avsevärt i Portugal, Slovenien, Spanien, Finland och Irland (mellan -2,3 och -1 procentenheter) (se diagram 46). Under andra kvartalet 2020 var andelen deltidsarbetande minst 20 % i fem medlemsländer (Nederländerna, Österrike, Belgien, Danmark och Sverige) och under 5 % i tre länder (Bulgarien, Slovakien och Kroatien). Före pandemin minskade andelen ofrivilligt deltidsanställda av det totala antalet anställda (15–64 år) från 32 % 2014 till 25,8 % 2019. Siffrorna skiljer sig dock mycket åt mellan medlemsländerna (cirka 62 procentenheter mellan den lägsta och den högsta andelen 2019). Grekland, Italien, Cypern och Rumänien rapporterade siffror över 55 %, medan Belgien, Tjeckien, Estland, Malta, Nederländerna, Österrike och Slovenien rapporterade siffror under 5 %. Det är ännu för tidigt att avgöra om den nuvarande krisen kommer att leda till en ökning av andelen ofrivilligt deltidsarbetande.

Diagram 46: Andelen deltidanställda har varit i stort sett oförändrad över tid, med större variationer i vissa medlemsländer

Andel deltidanställda av totalt antal arbetstagare (15–64 år), kvartalsuppgifter, säsongrensade.

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen. Anm.: De senaste kvartalsuppgifterna för Tyskland är inte tillgängliga.

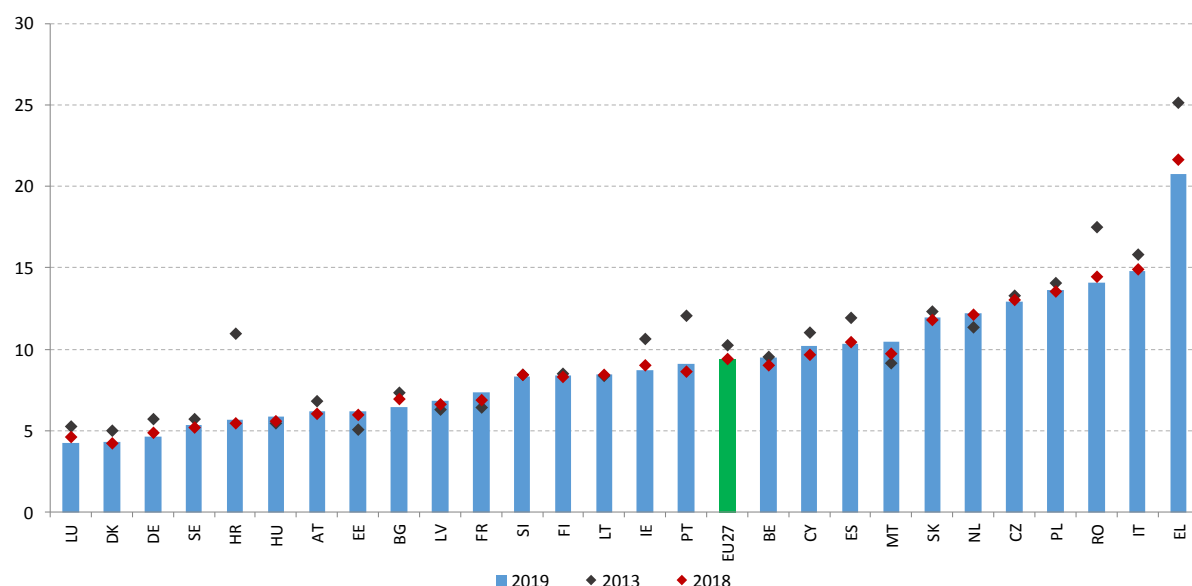
Soloföretagare (egenföretagare utan anställda) är fortfarande vanligt förekommande.

Före pandemin var andelen egenföretagare i åldersgruppen 20–64 år relativt stabil eller något minskande i de flesta medlemsländer, dock med stora skillnader mellan länder och sektorer (se avsnitt 3.1). Egenföretagande är vanligtvis frivilligt och ett positivt tecken på företaganda. Det kan dock dölja ett anställningsliknande beroendeförhållande (det finns dock begränsningar vid bedömningar av graden av ekonomiskt och organisatoriskt beroende med jämförbar Eurostat-statistik)¹⁵⁵. År 2019 stod egenföretagare utan anställda för 9,4 % av den totala sysselsättningen i EU. Grekland, Italien och Rumänien låg högst (över 14 %), följda av Polen, Tjeckien, Nederländerna och Slovakien, på nivåer mellan 13,6 % och 12 % (se diagram 47). Medlemsländer som Luxemburg, Danmark, Tyskland, Sverige, Kroatien och Ungern låg däremot på nivåer under eller nära 5 %. I Malta, Nederländerna, Cypern och Portugal har andelen egenföretagare utan anställda ökat (med 0,5 procentenheter eller mer) under 2019 jämfört med året före, medan den i Grekland och Bulgarien har minskat med minst 0,5 procentenheter under samma period. I den nuvarande situationen skulle det kunna minska osäkerheten och förbättra villkoren på arbetsmarknaden om man säkerställde att alla, även egenföretagare, fick tillgång till socialt skydd.

¹⁵⁵ Mer information finns i 2020 års gemensamma sysselsättningsrapport och 2017 års ad hoc- modul för egenföretagande från Eurostat.

Diagram 47: Andelen egenföretagare utan anställda är fortfarande hög i vissa medlemsländer även om den minskar, och situationen måste följas noga för att motverka falskt egenföretagande

Egenföretagare utan anställda som andel av den totala sysselsättningen

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen (beräkningar gjorda av GD Sysselsättning, socialpolitik och inkludering).

Covid-19 har i hög grad påverkat personer som ägnar sig åt odeklarerat arbete. Odeklarerat arbete är fortfarande en stor utmaning för EU och förekommer i många former – från bristen på dokumentation till underrapportering av timmar, svarta löner och falskt egenföretagande. Enligt en speciell Eurobarometerundersökning känner 33 % av EU:s invånare till någon som arbetar svart, och 10 % anger att de under förra året köpte varor eller tjänster som inbegrep odeklarerat arbete. Pandemin har haft stor påverkan på de flesta ekonomiska sektorer i EU, inbegripet dem som traditionellt sett har en hög andel odeklarerade arbetstagare som ofta har begränsad tillgång till socialt skydd och löper högre risk att förlora inkomst och arbete. Detta medför nya utmaningar för yrkesinspektionerna, som blev tvungna att anpassa sina arbetsmetoder och prioriteringar mot bakgrund av pandemin. I enlighet med den europeiska pelaren för sociala rättigheter har det europeiska forumet för att förbättra samarbetet när det gäller att bekämpa odeklarerat arbete reagerat på de omedelbara utmaningarna genom att vidta åtgärder som ska uppmuntra till en övergång från odeklarerat till deklarerat arbete (se avsnitt 3.3.2 för mer information).

En väl utformad lagstiftning om anställningsskydd kan underlätta anpassning och strukturförändring av arbetsmarknaden genom att skydda arbetstagarna mot effekterna av ekonomiska chocker och främja smidiga övergångar på arbetsmarknaden. Om arbetsmarknadens parter också medverkar ger det en stabil miljö där människor och företag konsumerar och investerar i full trygghet. I diagram 48 visas de främsta resultaten i 2020 års uppdatering av indikatorerna för anställningsskydd från OECD för deltagande medlemsländer¹⁵⁶. Även om dessa indikatorer har ett begränsat normativt värde lyfter de fram

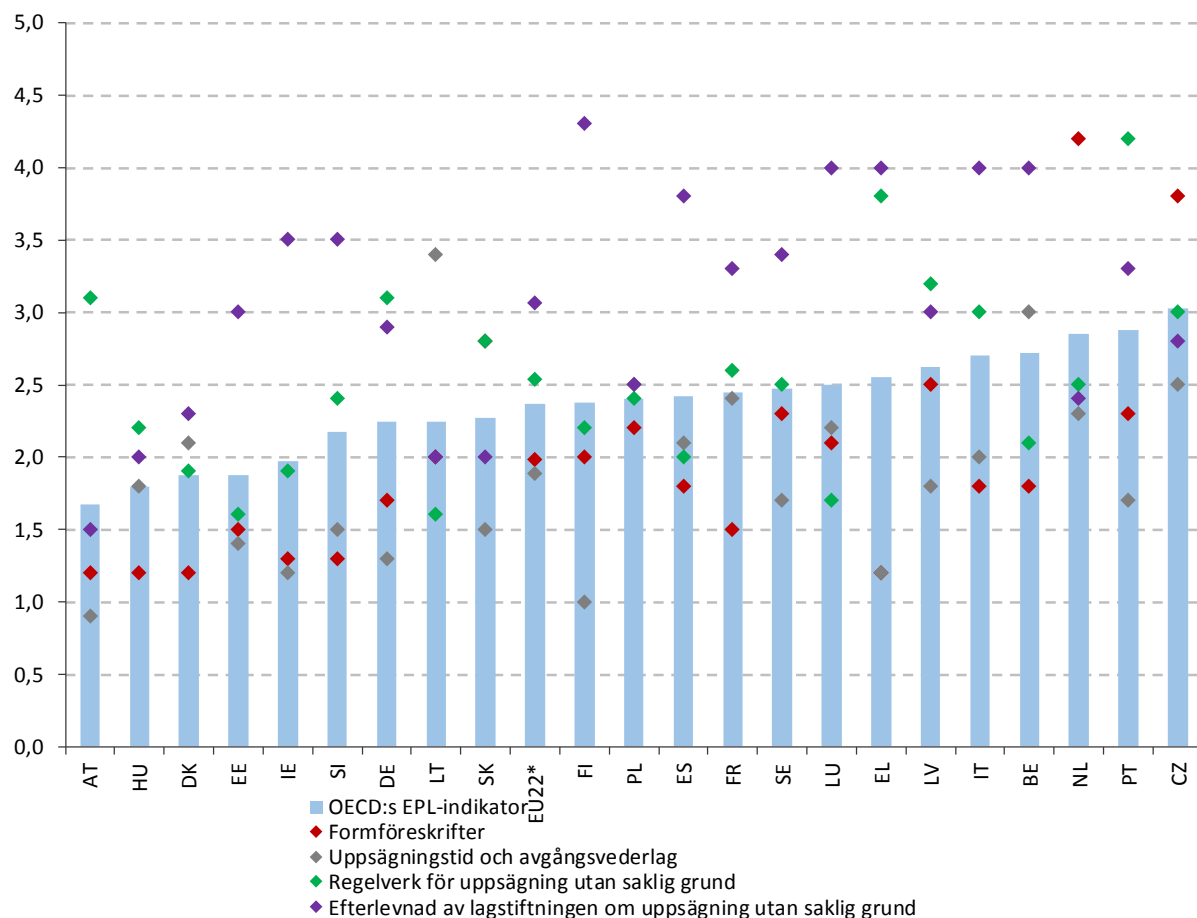
¹⁵⁶ OECD:s indikatorer för anställningsskydd (EPL) för uppsägning av tillsvidareanställda ligger mellan 0 och 6. Nationella bestämmelser för att säga upp tillsvidareanställda bedöms på grundval av fyra omfattande kategorier: i) Formföreskrifter ii) Uppsägningstid och avgångsvederlag iii) Regelverk för uppsägning utan saklig grund iv) Efterlevnad av lagstiftningen om uppsägning utan saklig grund. OECD:s EPL-indikator är genomsnittet av de

olikheterna i ländernas modeller (vilket visar sig i skillnader både när det gäller den övergripande indikatorn och varje delindikator) och visar hur de utvecklats över tid. I genomsnitt får de deltagande medlemsländerna en poäng runt 2 i OECD:s indikator för anställningsskydd (EPL), på en skala mellan 0 och 6. Vissa medlemsländer, som Danmark, Estland, Ungern, Irland och Österrike, har en totalpoäng för EPL under 2, vilket tyder på en flexiblere reglering av arbetsmarknaden. Andra, som Belgien, Tjeckien, Italien, Lettland, Nederländerna och Portugal, har en EPL-indikator mellan 2,5 och 3, vilket tyder på en strängare reglerad arbetsmarknad. De övriga elva medlemsländerna som analyserats har värden i mitten, mellan 2 och 2,5 poäng. Mer allmänt kan sägas att under perioden 2008–2020 har vissa medlemsländer, såsom Nederländerna, Tjeckien och Irland, höjt sitt indikatorvärde, vilket innebär en striktare reglering (med värden som ökat med 0,4 poäng eller mer) (se diagram 49). Omvänt har det övergripande indikatorvärdet i länder som Österrike, Grekland, Slovenien, Tyskland och Luxemburg minskat med ungefär 0,8 poäng eller mer, vilket tyder på en övergång till en flexiblere reglering.

fyra kategorierna. Den genomfördes i 22 medlemsländer: Belgien, Tjeckien, Danmark, Tyskland, Estland, Irland, Grekland, Spanien, Frankrike, Italien, Luxemburg, Ungern, Lettland, Litauen, Nederländerna, Österrike, Polen, Portugal, Slovenien, Slovakien, Finland och Sverige. Källa: <http://oe.cd/epl>

Diagram 48: Medlemsländerna har utformat sin lagstiftning om anställningsskydd på olika sätt

OECD-indikatorer Kraven i regleringen av enskilda uppsägningar av tillsvidareanställda, 2019

(*) EU-22 avser genomsnittspoängen för de 22 medlemsländer som analyserades i OECD:s EPL-databas.

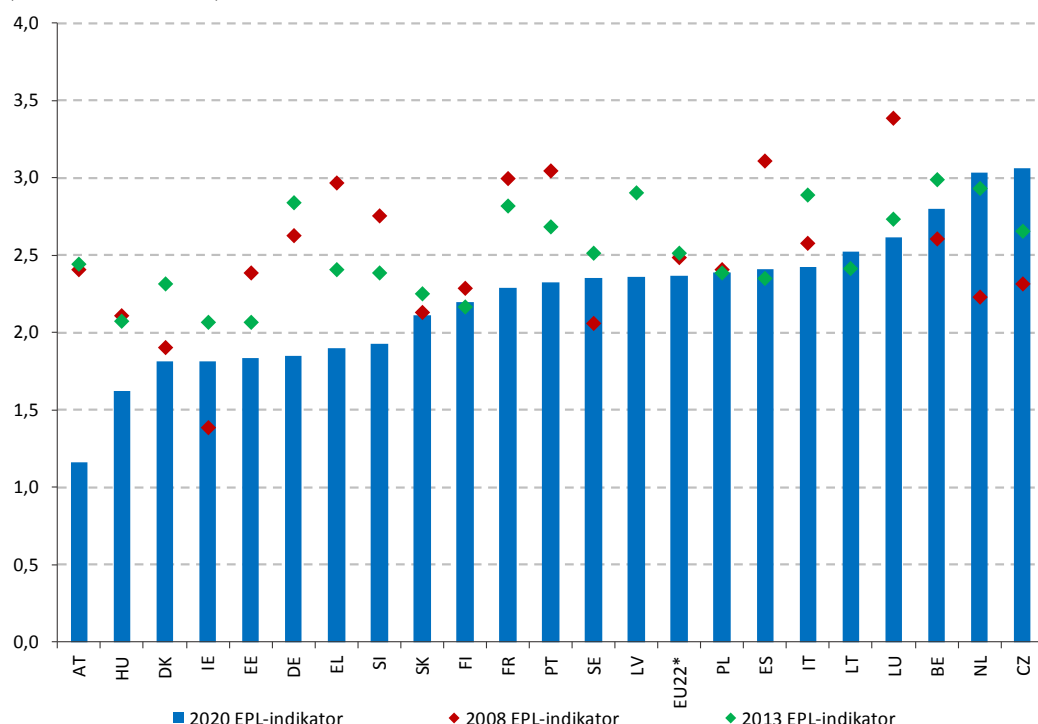
Källa: 2020 års OECD-indikatorer för lagstiftningen om anställningsskydd.

Skillnader i anställningsavtal när det gäller formföreskrifter, kostnader för att anställa och säga upp och bestämmelser om uppsägningar utan saklig grund, kan påverka arbetsgivarnas anställningsönskemål och arbetstagarnas och arbetstagarnas anställningstrygghet. Den genomsnittliga poängen¹⁵⁷ för de 22 EU-länder som analyserades vad gäller formföreskrifter är 2. Sex medlemsländer (Österrike, Ungern, Danmark, Grekland, Irland och Slovenien) har värden under 1,3 poäng, och tre andra (Slovakien, Tjeckien och Nederländerna) över 2,8. Uppsägningstiden och avgångsvederlagets storlek visar en relativt låg genomsnittlig poäng (1,9), med en skillnad på 2,5 procentenheter mellan det högsta värdet, 3,4 i Litauen, och det lägsta, 0,9 i Österrike. Skillnaderna i regelverket för uppsägningar utan saklig grund eller ersättningar i händelse av tvist (dvs. kostnaden för att verkställa den ogrundade uppsägningen genom att betala avgångsvederlag om den bedöms vara "orättvis" i domstol) kan också påverka arbetsgivarnas anställningsmönster. Den genomsnittliga poängen i EU-22 för verkställande av ogrundade uppsägningar är 3,1, med en skillnad på 2,8 procentenheter mellan de lägsta värdena (i Österrike, Slovakien, Ungern och Litauen) och de högsta (i Finland, Belgien, Luxemburg, Italien och Grekland).

¹⁵⁷ Poängen utgörs av det oviktade genomsnittet av de värden som rapporterats för de 22 EU-länder som deltog i OECD:s indikatorer för anställningsskydd. För varje år avser indikatorerna gällande reglering den 1 januari. Mer information finns på www.oecd.org/employment/protectionanalysis

Diagram 49: I vissa medlemsländer har lagstiftningen om anställningsskydd förändrats avsevärt över tid

OECD-indikatorer Anställningsskyddets strikthet, individuella och kollektiva uppsägningar (tillsvidareanställda), värden för 2020, 2013 och 2008

(*) EU-22 avser genomsnittspoängen för de 22 medlemsländer som analyserades i OECD:s EPL-databas.

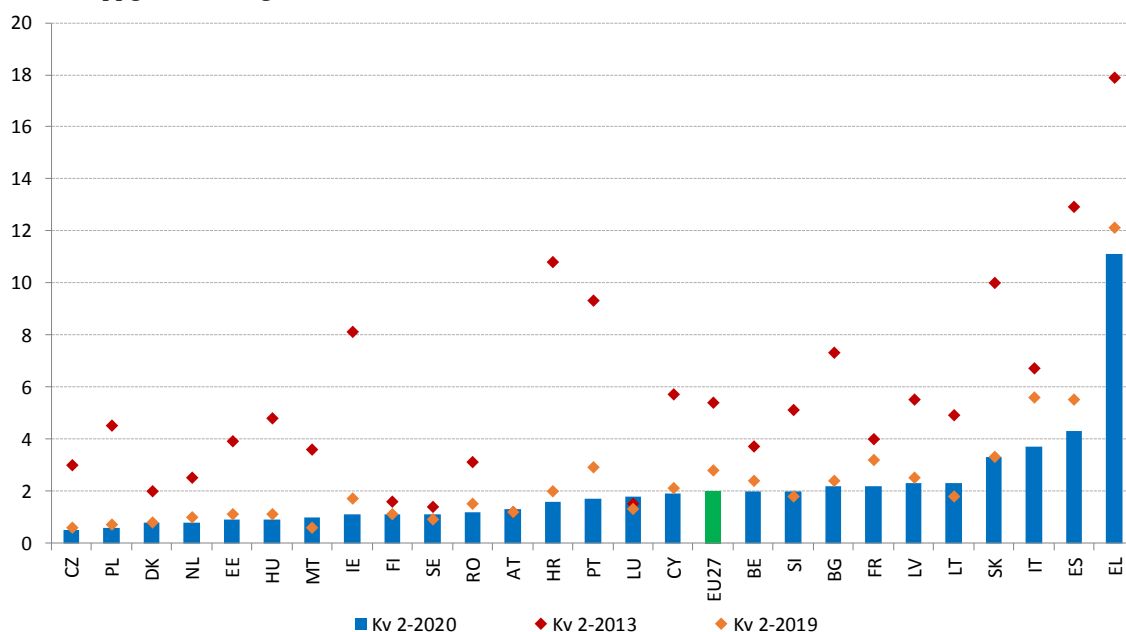
Källa: 2020 års OECD-indikatorer för lagstiftningen om anställningsskydd offentliggjorda 2009, 2013 och 2020.

Anm.: 2008 års EPL-värden (offentliggjorda 2009) för Lettland och Litauen är inte tillgängliga.

Striktheten i det lagstadgade anställningsskyddet för visstidsanställningar har också anpassats över tid. I allmänhet har indikatorn för strikthetsgraden för det lagstadgade anställningsskyddet (dvs. striktheten vad gäller anställningsregler) för arbetstagare med visstidsanställning minskat mellan 2000 och 2009, från 1,85 till 1,78 (vilket innebär att villkoren för att anställa på visstidsanställning har mildrats under den perioden). Indikatorn ökade sedan mellan 2009 och 2019, från 1,78 till 1,84, och var därmed nästan tillbaka på nivån för år 2000. Det finns dock stora skillnader mellan medlemsländerna vad gäller striktheten för anställningsskyddet vid visstidsanställningar. Poängen varierar där från under 1 i Irland, Sverige och Lettland, till över 3 i Estland, Frankrike, Italien och Luxemburg. För perioden 2000–2019 har det skett en successiv minskning av den övergripande poängen (vilket innebär lägre strikthetsgrad) i Sverige, Tyskland, Portugal, Grekland och Spanien. Omvänt ökade poängen något (vilket innebär högre strikthetsgrad) i Slovakien, Polen, Tjeckien och Ungern.

Diagram 50: Långtidsarbetslösheten minskar men är fortfarande hög i vissa länder i Syd- och Östeuropa

Långtidsarbetslösheten för personer i åldersgruppen 15–74 år som en procentandel av arbetskraften, kvartalsuppgifter, säsongrensade

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen. Anm.: De senaste kvartalsuppgifterna för Tyskland är inte tillgängliga.

Trots stora förbättringar på senare år är långtidsarbetslösheten fortfarande hög i många medlemsländer. I diagram 50 visas, för andra kvartalet under utvalda år, långtidsarbetslösheten (dvs. förhållandet mellan antalet personer som varit arbetslösa i över ett år och befolkningen i arbetsför ålder, säsongrensade uppgifter, vilket betraktas som ett bra mått på aktiva arbetsmarknadsåtgärders ändamålsenlighet)¹⁵⁸. I EU-27 har långtidsarbetslösheten i genomsnitt stadigt minskat på senare år, från 5,4 % andra kvartalet 2013 till 2 % andra kvartalet 2020 (eller från 5,5 % 2014 till 2,8 % 2019 med årsvisa siffror). Andelen långtidsarbetslösa skiljer sig dock mycket åt mellan medlemsländerna, med siffror för andra kvartalet 2020 som går från 0,5 % i Tjeckien, 0,6 % i Polen och 0,8 % i Nederländerna, till 3,7 % i Italien och 4,3 % i Spanien. Höga nivåer noteras också i Slovakien, Lettland, Litauen, Bulgarien och Frankrike, med siffror över 2 %. Trots detta har förbättringen under andra kvartalet 2020 jämfört med föregående år varit betydande (med mer än 1,2 procentenheter) i Italien, Spanien och Portugal. Omvänt har långtidsarbetslösheten i Litauen och Luxemburg ökat på ett anmärkningsvärt sätt (med mer än 0,5 procentenheter) jämfört med andra kvartalet 2019 (diagram 51). Det finns stora regionala skillnader i långtidsarbetslösheten (bilaga 4). I sex medlemsländer har minst en region en långtidsarbetslöshet på över 5 %.

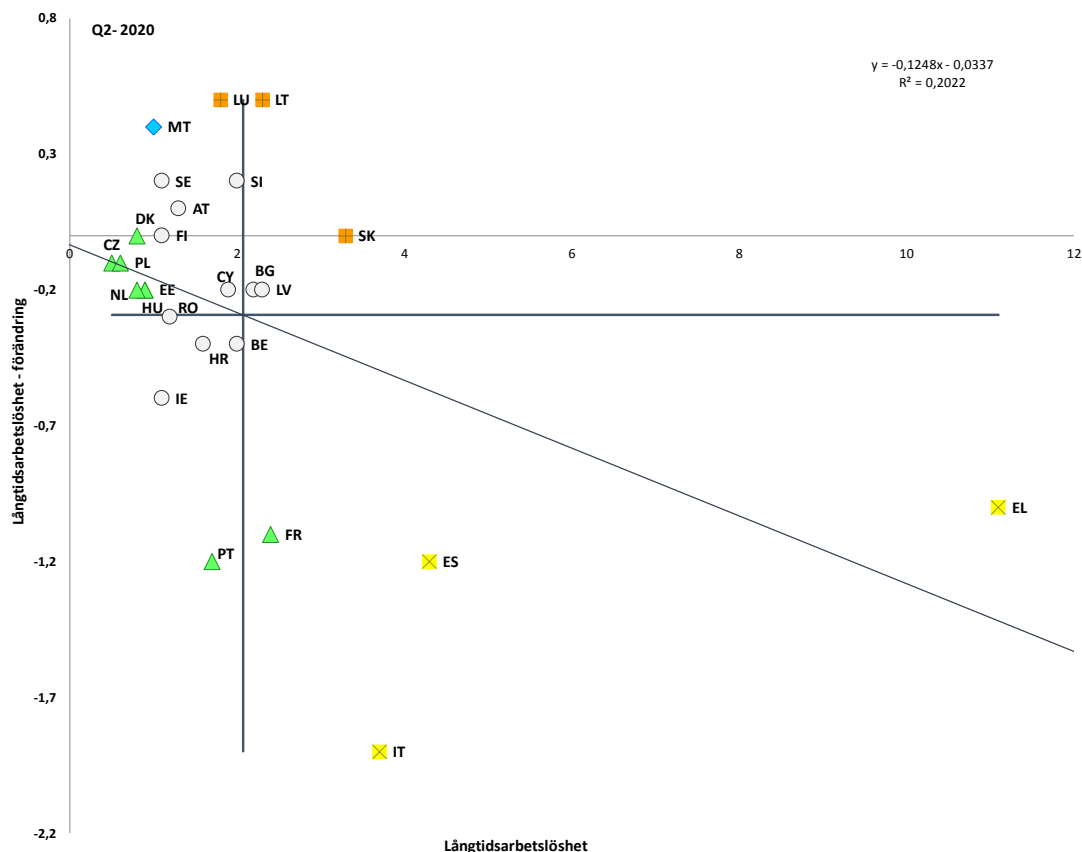
Rådets rekommendation 2016 om långtidsarbetslösas återinträde på arbetsmarknaden är fortfarande relevant för åtgärder som krävs för att mildra krisens s.k. märkningseffekter. Den ökade arbetslösheten på grund av covid-19-pandemin förväntas

¹⁵⁸ Sysselsättningskommittén har godkänt att långtidsarbetslöshet används som huvudindikator i den sociala resultattavlan för övervakning av aktiva arbetsmarknadsåtgärder.

förvärras ännu mer efter en eftersläpning på ett år, och kvaliteten på stödet till denna grupp varierar fortfarande mycket mellan medlemsländerna. Bland de befintliga aktiva arbetsmarknadsåtgärderna finns utrymme för att öka den målinriktade verksamheten, förbättra kvaliteten på arbetsförmedlingarnas bedömningar och stärka samarbetet med arbetsgivare. Samordningen mellan arbetsförmedlingarna och socialtjänster är också en utmaning i vissa länder, ofta på grund av begränsad kapacitet och avsaknad av strategiska metoder och politiskt engagemang för att säkerställa institutionella förändringar eller lagändringar.

Diagram 51: De utmaningar som långtidsarbetslösa ställs inför när de ska tillbaka till arbetslivet kan förvärras av pandemin

Långtidsarbetslöshet (huvudindikator i den sociala resultattavlan)

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen. Period: Nivåer 2020 och kvartalsförändringar jämfört med 2019.
Anm.: Axlarnas skärningspunkt motsvarar det oviktade EU-genomsnittet. En förklaring finns i bilagan.

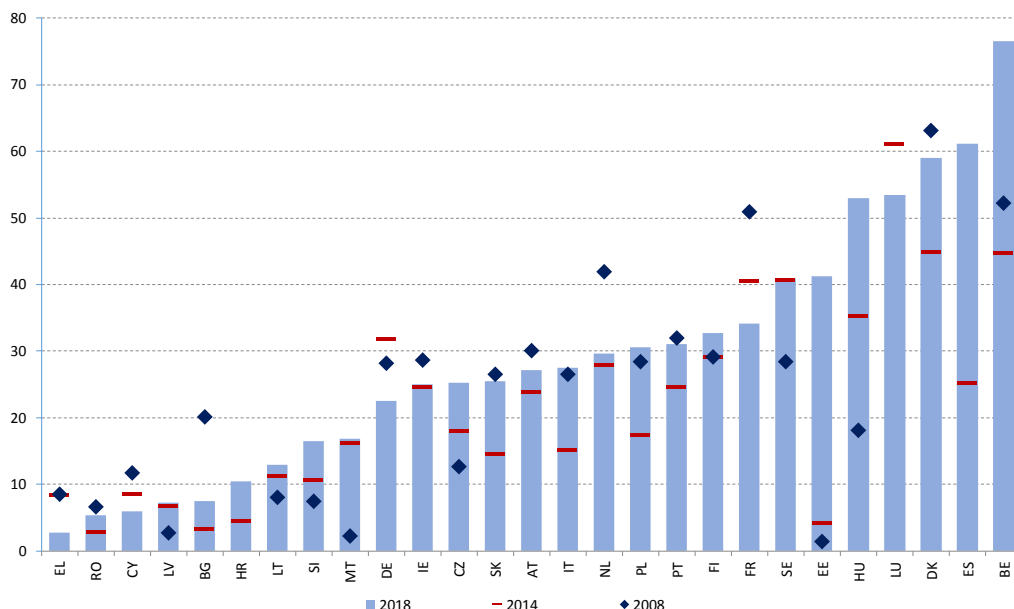
Medlemsländerna gick in i krisen med olika grad av deltagande i aktiva arbetsmarknadsåtgärder. Det är stora skillnader vad gäller deltagande i aktiveringsåtgärder, bland annat i fråga om andelen långtidsarbetslösa i länderna (se diagram 52)¹⁵⁹. Sedan 2014 har flera medlemsländer (såsom Litauen, Slovenien, Malta, Slovakien, Italien och Polen) noterat ett deltagande under 30 %, även om utvecklingen har varit positiv på senare år. I flera länder, däribland Grekland, Rumänien, Cypern, Lettland, Bulgarien och Kroatien, är såväl investeringar som deltagandenivåer i aktiva arbetsmarknadsåtgärder låga jämfört med

¹⁵⁹ Indikatorn bör dock tolkas med försiktighet, eftersom den enbart mäter deltagande i aktiva arbetsmarknadsåtgärder och inte hur bra åtgärderna fungerar. Dessutom finns det problem med statistisk tillförlitlighet när det gäller flera länder, som har att göra med uppgiftsinsamlingen.

genomsnittet. Siffrorna ligger på eller under 10 % när det gäller deltagande och under 0,2 % av BNP i utgifter). I medlemsländer med lågt deltagande före hälsokrisen, skulle ytterligare och mer målinriktade investeringar i aktiva arbetsmarknadsåtgärder kunna leda till att fler kom in på arbetsmarknaden och säkerställa en inkluderande återhämtning.

Diagram 52: Det finns stora skillnader i deltagandet i aktiva arbetsmarknadsåtgärder

Deltagande i aktiva arbetsmarknadsåtgärder (per 100 arbetssökande)

Källa: Eurostat, databasen över arbetsmarknadsåtgärder.

Anm.: För Bulgarien och Grekland avser uppgifterna 2017 i stället för 2018.

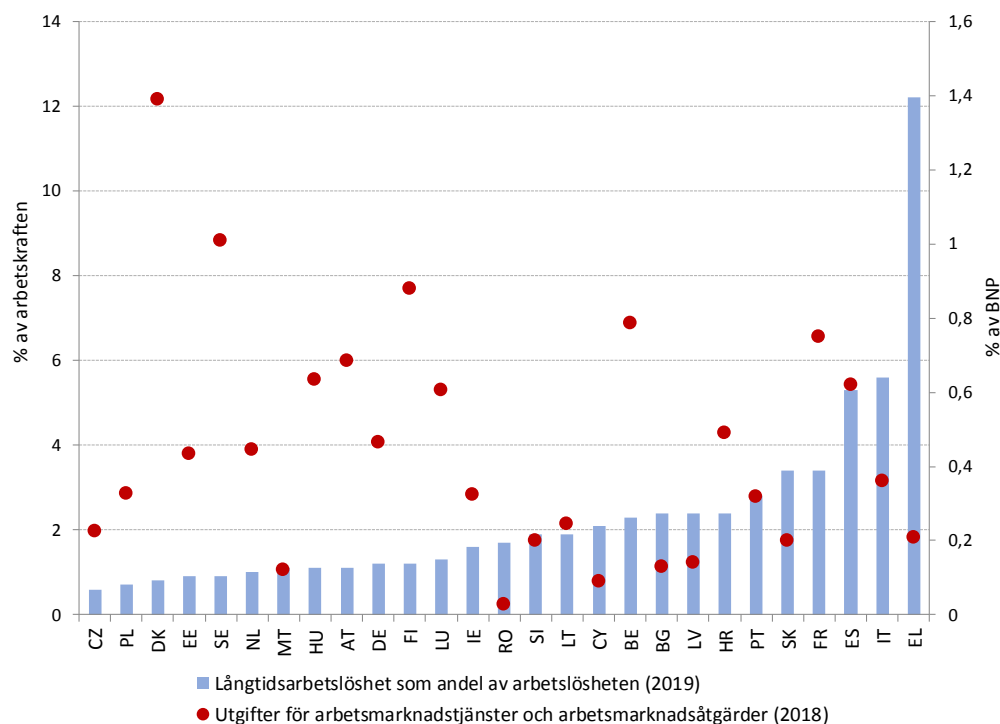
Genom att stärka kopplingarna mellan aktiva arbetsmarknadsåtgärder och kompetensinsatser, kan medlemsländerna göra arbetsmarknadsreformerna mer ändamålsenliga och främja en inkluderande och hållbar återhämtning. För att uppnå ett hållbart jobbskapande av hög kvalitet krävs riktade och anpassningsbara aktiva arbetsmarknadsåtgärder, med särskilt fokus på investeringar i omskolning och kompetensutveckling för alla åldrar. Detta skulle ge en mer inkluderande återhämtning, särskilt för dem som befinner sig i utsatta situationer. Europeiska struktur- och investeringsfonderna (ESI-fonderna) har spelat en viktig roll när det gäller att främja partnerskap med en mängd olika aktörer och mer utbyte av information och bästa praxis i fråga om aktiva arbetsmarknadsåtgärder. Medlemsländerna kommer nu att ha tillgång till olika instrument, bland annat den nya faciliteten för återhämtning och resiliens¹⁶⁰, för kompetensutveckling på alla nivåer, särskilt inom flaggskeppsinitiativet ”Reskill and Upskill” – omskolning och kompetensutveckling. Stark samordning och en tydlig definition av målen, reformerna och av investeringarna och åtgärderna för att uppnå dem, samt de olika finansieringsbidragen kommer att vara viktiga för att lyckas med genomförandet¹⁶¹.

¹⁶⁰ COM(2020) 408 final. Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om inrättande av en facilitet för återhämtning och resiliens. Tillgänglig på <https://europa.eu/lfp38Ng>

¹⁶¹ COM(2020) 575 final. Årlig strategi för hållbar tillväxt 2021 Tillgänglig på <https://europa.eu/DY66vx>

Diagram 53: Utgifterna för arbetsmarknadstjänster och arbetsmarknadsåtgärder varierar kraftigt mellan EU-länderna, ofta utan någon direkt koppling till arbetslösheten

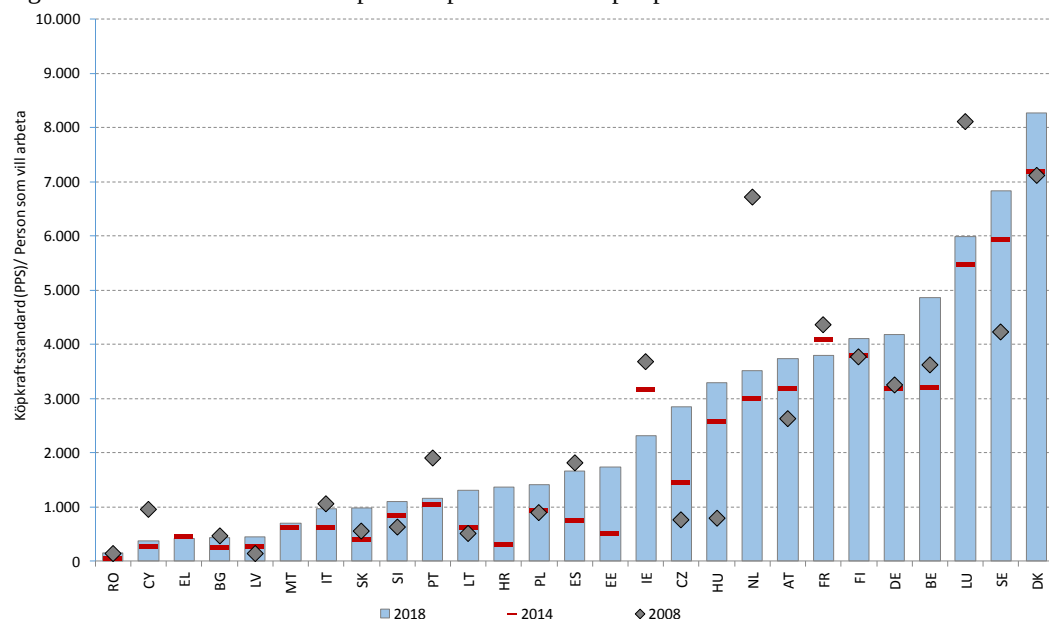
Utgifter för arbetsmarknadstjänster och arbetsmarknadsåtgärder (2018) och andel långtidsarbetslösa (2019)

Källa: Databas för arbetsmarknadsåtgärder och arbetskraftsundersökningen.

Diagram 54: Utgifterna för arbetsmarknadstjänster och arbetsmarknadsåtgärder har förändrats betydligt över tid i många EU-länder

Utgifter för aktiv arbetsmarknadspolitik i procentenheter per person som vill arbeta

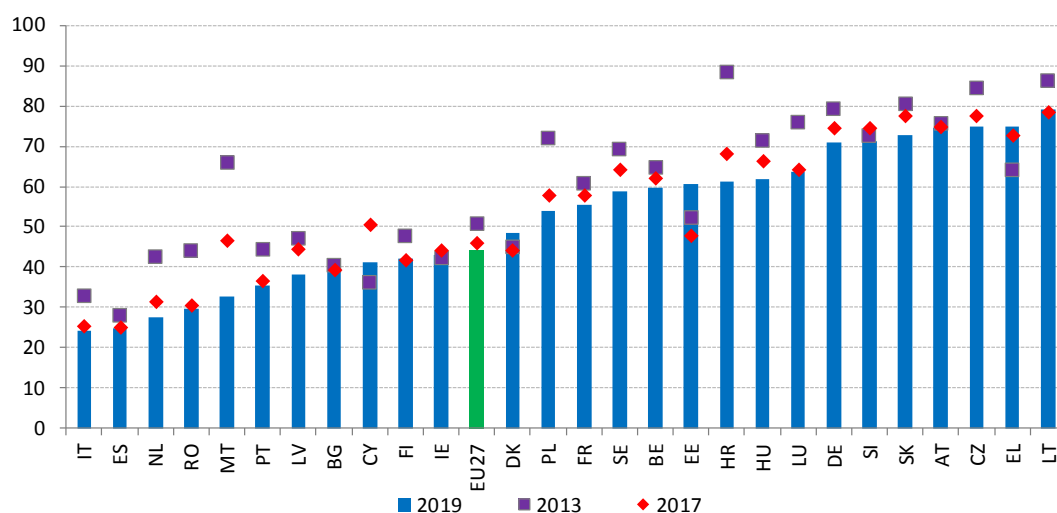

Källa: Databas för arbetsmarknadsåtgärder Anm.: För Bulgarien, Danmark och Italien avser utgifterna aktiva arbetsmarknadsåtgärder 2017.

De offentliga arbetsförmedlingarna spelar en viktig roll när det gäller att begränsa krisens effekter och stödja människor som har svårt att hitta arbete. I diagram 55 visas andelen arbetslösa som använder offentliga arbetsförmedlingar för att söka arbete. Det är stora skillnader mellan medlemsländerna för år 2019, med siffror från 30 % i Italien, Spanien, Nederländerna och Rumänien, till 75 % i Litauen, Grekland, Tjeckien, Österrike, Slovakien, Slovenien och Tyskland. I genomsnitt har de arbetslösas utnyttjande av arbetsförmedlingarna i EU-27 minskat, från 50,8 % 2013 till 44,2 % 2019, även om vissa medlemsländer har noterat märkbara ökningar under samma period (Grekland med 10,7 procentenheter, Estland med 8,4 procentenheter, Cypern med 5 procentenheter och Danmark med 3,3 procentenheter). Unga, lågutbildade samt äldre arbetssökande är fortfarande överrepresenterade bland dem som söker hjälp från arbetsförmedlingen och det kommer troligen att fortsätta så på grund av krisen.

Diagram 55: Användningen av offentliga arbetsförmedlingar i EU-länderna har varierat över tid

Andelen arbetslösa som utnyttjar offentliga arbetsförmedlingars tjänster för att söka arbete, siffror för 2013, 2017 och 2019

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen.

De offentliga arbetsförmedlingarna tar till nya arbetssätt för att hantera ökningen av antalet arbetssökande och för att stödja dem i övergången mellan yrken eller sektorer.^{162 163} Behovet av att ge stöd på distans ökar och kräver ytterligare investeringar i modern teknik och onlineplattformar, tillsammans med ökade it-färdigheter för personalen. För att arbetssökande och arbetsgivare ska få lämplig och ändamålsenlig hjälp kan det krävas att kapaciteten ökar inom vissa tjänster för att de ska bli mer individanpassade och ändamålsenliga. Förbättrade profileringsverktyg för arbetssökande, tillsammans med stöd och rådgivning i arbetssökandet, skulle kunna hjälpa arbetsförmedlingar att bättre rikta in tjänsterna på specifika grupper och individuella behov.

Arbetssökandet skiljer sig åt mellan medlemsländerna. I EU-27 säger i genomsnitt 68,1 % av uppgiftslämnarna att de använder sociala kontakter (t.ex. vänner, släktingar och

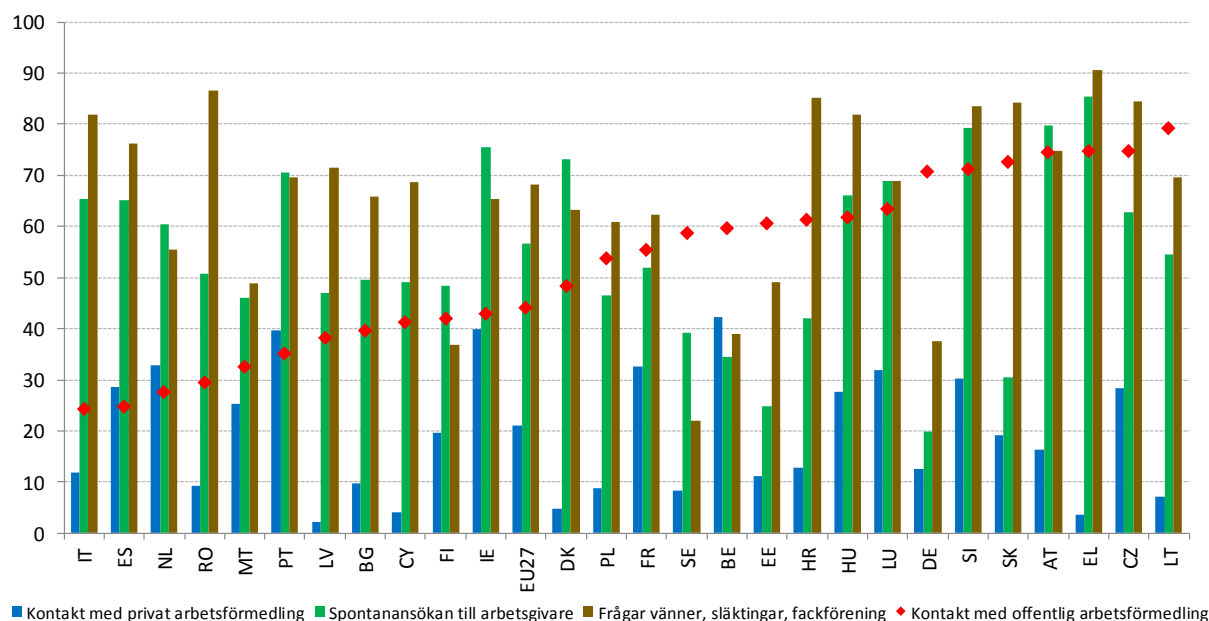
¹⁶² OECD (2020). *Public employment services in the frontline for employees, jobseekers and employers*.

¹⁶³ Europeiska kommissionen (2020). *PES measures and activities responding to COVID-19*, Europeiska nätverket för offentliga arbetsförmedlingar, enkätundersökning, juni 2020.

fackföreningar) för att söka arbete, följt av spontanansökningar till arbetsgivare (56,6 %), hjälp från offentliga arbetsförmedlingar (44,2 %) och kontakt med privata arbetsförmedlingar (21 %) (se diagram 56). På nationell nivå finns det inga tydliga substitutionsmönster mellan de olika metoderna att söka arbete. I länder med låg användning av offentliga arbetsförmedlingar används dock oftare informella metoder som sociala kontakter eller spontanansökningar till arbetsgivare. I genomsnitt vänder sig 21 % av de arbetssökande till privata arbetsförmedlingar men andelen varierar mellan länderna, från 2,3 till 42,2 %. När det gäller hjälpen som de arbetssökande får från arbetsförmedlingarna har effektiviteten, under likvärdiga omständigheter, traditionellt mätts med hänsyn till faktorer som kapacitet (vad gäller utgifter och personal), graden av digital och teknisk integration samt nivån på och graden av partnerskap. Dessa faktorer är nu avgörande för att arbetsförmedlingarna snabbt ska kunna anpassa sig och klara störningarna på grund av pandemin och behovet av förbättrade matchningstjänster (ILO, 2020¹⁶⁴).

Diagram 56: Användningen av offentliga arbetsförmedlingar för att söka jobb varierar mellan EU-länderna

Andel arbetslösa som använder de olika metoderna för att söka arbete (2019)

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen.

Arbetslöshetsförmånernas varaktighet, nivå och villkor är viktiga faktorer för att mildra krisens socioekonomiska effekter. Tillräckliga arbetslöshetsförmåner under en rimlig tidsperiod för alla arbetstagare och verkningsfulla aktiva arbetsmarknadsåtgärder är en förutsättning för att stödja arbetssökande under övergångar. I den nuvarande situationen krävs särskild uppmärksamhet på personer med kort eller mindre kontinuerlig arbetslivserfarenhet, eftersom de ofta i mindre utsträckning omfattas av arbetslöshetsförmåner. Många medlemsländer har förstärkt dessa system under den rådande krisen. Den jämförande analys som presenteras i den gemensamma sysselsättningsrapporten bygger på den riktmärkning av arbetslöshetsförmåner och aktiva arbetsmarknadsåtgärder som sysselsättningskommittén har

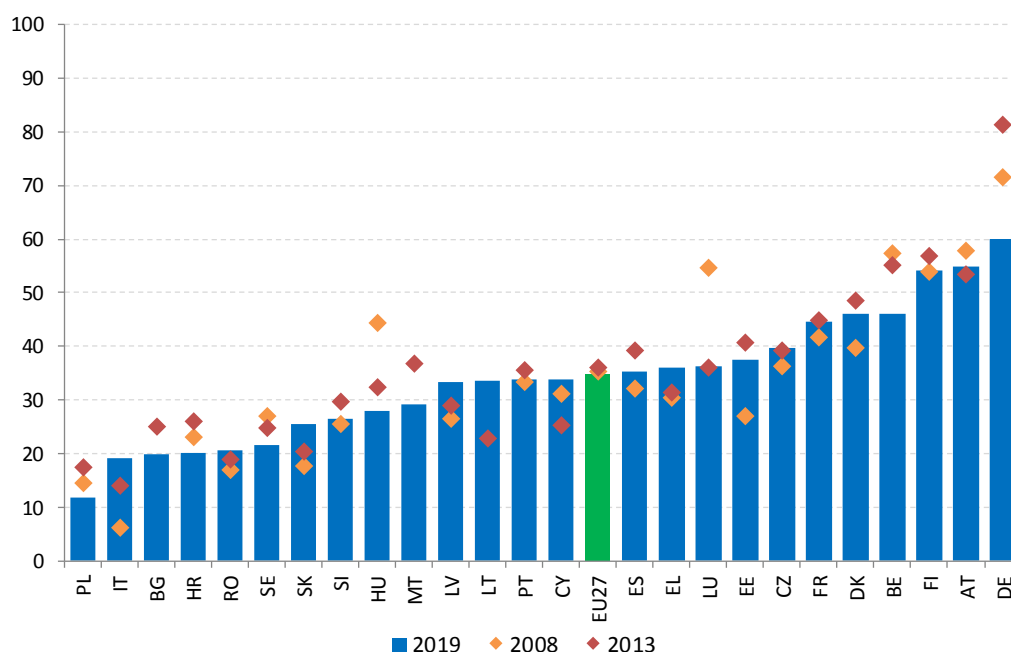
¹⁶⁴ Avila, Z., & Mattozzi, G. (2020), *COVID-19: public employment services and labour market policy responses*. Internationella arbetsorganisationen, ILO, policydokument.

enats om (EMCO). Analysen är fortfarande aktuell. Detta avsnitt innehåller en uppdatering av riktmärkningen, framför allt av indikatorerna för politiska verktyg¹⁶⁵.

Före covid-19-krisen fick i genomsnitt ungefär en tredjedel av de korttidsarbetslösa i EU arbetslöshetsförmåner. Andelen korttidsarbetslösa (dvs. de som har varit arbetslösa i mindre än 12 månader) som får arbetslöshetsersättning har legat kvar på samma nivå på senare år, med liten variation i ländernas rangordning (se diagram 56). Tyskland, Österrike och Finland har den högsta andelen arbetslösa som omfattas (över 50 %), följda av Belgien, Danmark och Frankrike. I motsatta änden noteras den lägsta andelen som omfattas i Polen (12 %), följt av Italien och Kroatien (ungefär 20 %). Dessa skillnader mellan länderna kan förklaras med hur systemen för arbetslöshetsförmåner är utformade, framför allt villkoren för att få förmåner, längsta utbetalningsperiod, kraven på att söka arbete och överlappningar med andra system för socialt skydd.

Diagram 57: Andelen korttidsarbetslösa som omfattas av arbetslöshetsförmåner varierar mycket mellan EU-länderna

Andelen korttidsarbetslösa som får arbetslöshetsförmåner (15–64 år)

Källa: Eurostat, arbetskraftsundersökningen. Anm.: Uppgifter för Irland och Nederländerna saknas och uppgifterna för Bulgarien och Rumänien avser 2018.

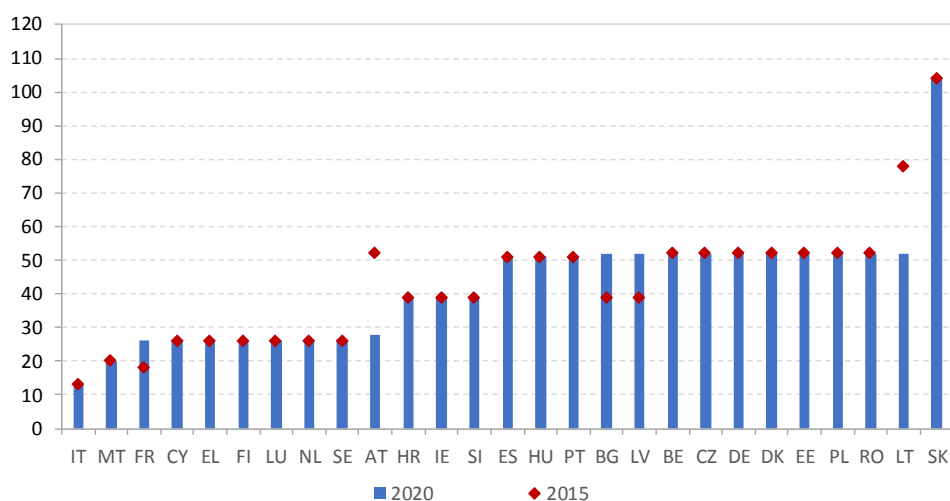
I alla medlemsländer utom ett räcker det med ett års anställning för att vara berättigad till ersättning från arbetslöshetsförsäkring, men det motsvarar mycket olika intjänandeperioder. En viktig parameter för att arbetstagare ska ha rätt till arbetslöshetsförmåner är den minsta avgiftsperiod som krävs för att få ersättning. I ungefär hälften av medlemsländerna krävs ett års anställning för att vara berättigad till ersättning (diagram 58). Det är bara i Slovakien som kravet är högre (två års anställning under de senaste tre åren). I de andra länderna är lägsta period antingen sex eller nio månader. Kravet är lägst i Italien där det räcker med 13 veckors arbete för att vara berättigad till ersättning. En

¹⁶⁵ Mer information finns i Europeiska kommissionen (2020). *Employment and Social developments in Europe. Kvartalsöversikt*, juni 2020. Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå.

så kort försäkringshistorik motsvarar dock en rätt till förmåner på 6,5 veckor (eftersom utbetalningsperioden motsvarar 50 % av anställningstiden, begränsat till två år). Kortare intjänandeperioder gör det lättare för arbetstagare med korta anställningar eller avbrott i yrkeslivet att få tillgång till arbetslöshetsförmåner, även om det i sin tur kan främja onödig personalomsättning. Som visas i diagram 59 har arbetstagare som sagts upp efter ett år rätt till förmåner under olika långa perioder, beroende på land. I de flesta medlemsländer kan förmånerna begäras i högst sex månader. I Grekland och Luxemburg är utbetalningsperioden exakt tolv månader och i Belgien, Danmark och Frankrike är den över ett år. Förutom Slovakien, där en person med en anställningstid på ett år inte har rätt till förmåner, är kortaste utbetalningsperiod i Ungern, med bara fem veckor.

Diagram 58: I ungefär hälften av EU-länderna är avgiftsperioden för att omfattas av arbetslöshetsersättning ett år (52 veckor)

Kvalifikationsperiodens längd, 2020 (i veckor)

Källa: Missoc-databasen (det gemensamma informationssystemet för social trygghet) januari 2015 och januari 2020. Anm.: I Malta är de lägsta kvalifikationskraven 50 veckors inbetalda avgifter, av vilka minst 20 ska ha betalats eller krediterats de senaste två åren. I Irland (IE) måste en person ha betalat socialförsäkringsavgifter i 104 veckor sedan arbetet inleddes.

Nivån på arbetslöshetsersättningen varierar kraftigt mellan EU-länderna
Nettoersättningsnivån i början av arbetslöshetsperioden¹⁶⁶ för låginkomsttagare (dvs. som tidigare tjänat 67 % av genomsnittslönen), som i allmänhet är bland de främsta mottagarna av arbetslöshetsersättning, ligger mellan 20 % i Ungern och 90 % i Belgien, och de flesta länderna ligger mellan 60 och 80 % (se diagram 60). Inkomststödet (under olika arbetslöshetsperioder) minskar i allmänhet över tid eftersom nivån för förmånerna minskar över tid, eller på grund av övergång från arbetslöshetsförsäkring till arbetslöshetsunderstöd. Nettoersättningsnivåerna är därför i allmänhet högre under den andra månaden av arbetslöshet jämfört med den tolfte månaden¹⁶⁷. Fem medlemsländer (Cypern, Nederländerna, Italien,

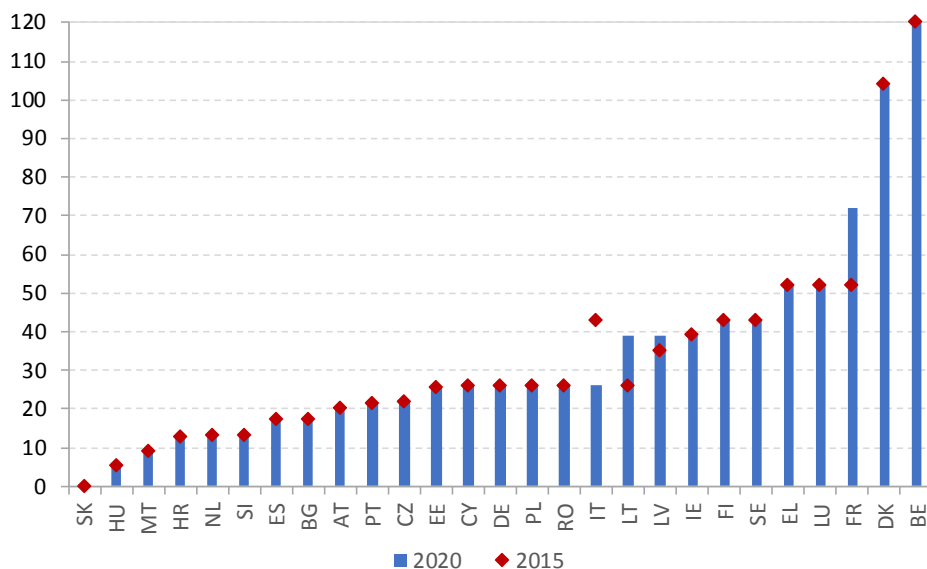
¹⁶⁶ Nettoersättningsnivån ger en fingervisning om arbetslöshetsförmånernas tillräcklighet när det gäller att ersätta inkomstbortfall. Nettoersättningsnivån brukar definieras som nettoinkomsten vid arbetslöshet (främst arbetslöshetsförmåner vid arbetslöshet eller behovsprövade förmåner om det är fråga socialt stöd) delat med nettoinkomsten vid arbete.

¹⁶⁷ Malta är det enda land där ersättningsnivån är högre den tolfte månaden som arbetslös än den andra, och det beror på att arbetslöshetsunderstödet (det enda som personer har rätt till efter tolv månaders arbetslöshet) är högre än arbetslöshetsförsäkringen.

Portugal och Bulgarien) uppvisar de största skillnaderna mellan nettoersättningsnivåerna under den andra och den tolfte månaden.

Diagram 59: Utbetalningsperioden för arbetslöshetsförmåner (för en arbetstagare som betalat in avgifter under ett år) varierar mycket inom EU

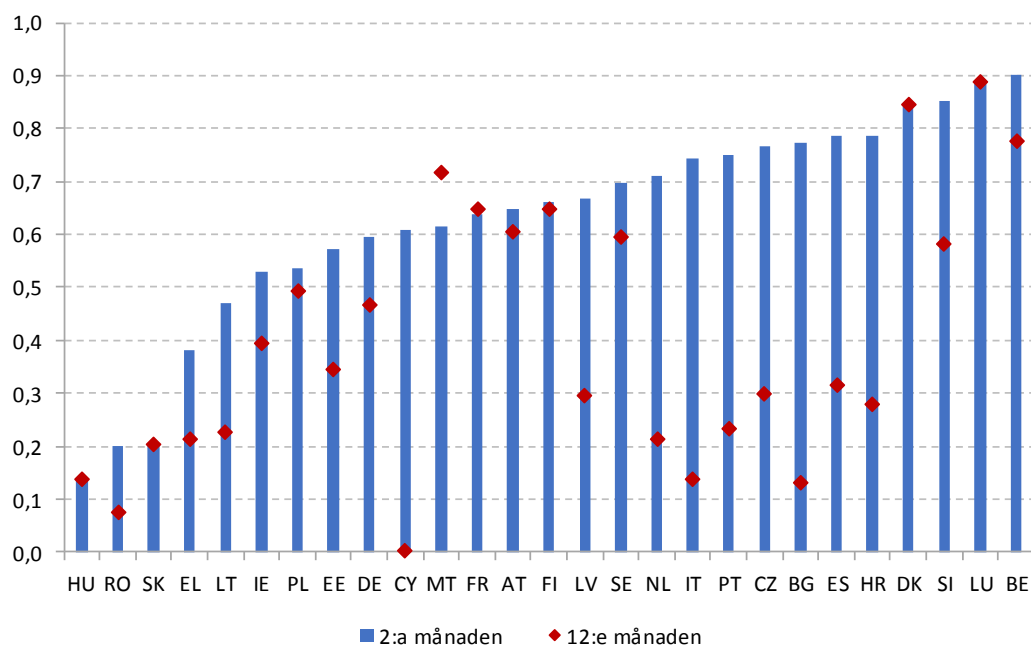
Längsta utbetalningsperiod i antal veckor efter ett års arbete, 2015 och 2020

Källa: Missoc-databasen (det gemensamma informationssystemet för social trygghet) januari 2015 och januari 2020. Anm.: I Belgien finns det ingen begränsning av arbetslöshetsförmånernas varaktighet. I Cypern består en vecka av sex arbetsdagar. I Irland betalas förmånerna ut under 39 veckor (234 dagar) enbart för personer med minst 260 veckors inbetalade socialförsäkringsavgifter. I Slovakien har en person som betalat avgifter i ett år inte rätt till arbetslöshetsförmåner (det krävs minst två års inbetalda arbetslöshetsförsäkringsavgifter under de senaste fyra åren). I Polen varierar varaktigheten beroende på arbetslösheten i regionen i förhållande till genomsnittet i landet.

Diagram 60: Förmånernas storlek varierar kraftigt i EU

Nettoersättningsnivå på 67 % av genomsnittslönen, under den andra och tolfte månaden av arbetslöshet (2019)

Källa: Europeiska kommissionen, på grundval av OECD:s skatteförmånsmodell.

Anm.: Indikatorn beräknas för en ensamstående person utan barn med kort arbetslivserfarenhet (ett år), 20 år. Olika inkomstkomponenter, arbetslöshetsförmåner och andra förmåner (som socialt bistånd och bostadsbidrag) ingår.

Före pandemin uppvisade rörligheten inom EU en fortsatt uppåtgående trend. Under 2019 arbetade 7,3 miljoner EU-medborgare (utom Storbritannien) i åldern 20-64 år i ett annat medlemsland än det där de var medborgare. Förutom dessa var det omkring 7 miljoner människor i EU-27 som hade flyttat till ett annat land utan att arbeta (t.ex. icke yrkesverksamma familjemedlemmar, studenter och pensionärer). Ungefär 1,9 miljoner (med Efta-länderna) pendlade till ett annat land för att arbeta och ungefär 3 miljoner arbetstagare utstationerades under 2019. 17 miljoner tredjelandsmedborgare som bosatt sig i EU kompletterade denna rörlighet inom EU. Totalt utgör dessa ungefär 10 % av EU:s befolkning. Under covid-19-pandemin har ett antal problem uppstått i samband med utövandet av den fria rörligheten för arbetstagare. Gränsarbetare och korttidsanställda mobila arbetstagare, som säsongarbetare och utstationerade arbetstagare, har varit bland dem som påverkats mest. Europeiska kommissionen har gett vägledning och praktiska råd för att se till att mobila arbetstagare inom EU, och framför allt de med kritiska yrken, har kunnat ta sig till sina arbetsplatser¹⁶⁸. Medlemsländerna bör utbyta information och upprätta särskilda förfaranden för att säkerställa en smidig passage för korttidsanställda mobila arbetstagare (t.ex. säsongarbetare), för att bättre kunna hantera bristen på arbetskraft och behov som uppstår till följd av krisen. Dessutom bör informationen om arbetsrätt och social trygghet till gränsarbetare och korttidsanställda mobila arbetstagare förbättras, och medlemsländerna och de regionala myndigheterna bör kunna minska de rättsliga och administrativa hindren.

En stor del av studenterna i EU är mobila. Studier utan gränser bidrar till personlig och utbildningsmässig utveckling för såväl enskilda studenter som de utbildningssammanhang där studierna äger rum. Under 2018 var 13,5 % av dem som tog en högskoleexamen i EU mobila (dvs. att de helt eller delvis studerade utomlands). Cypern, Tyskland, Finland, Luxemburg och Nederländerna har den största andelen utresande högskolestudenter i EU. Under 2018 fanns största andelen inresande studenter i Luxemburg (24,2 %), Nederländerna (18,8 %), Österrike (16,0 %) och Danmark (15,1 %).

Social dialog är en viktig faktor för industriella relationer och för att främja återhämtningen och social resiliens. Det omfattar alla förhandlingar och samråd mellan arbetsgivares och arbetstagares organisationer och företrädare för myndigheter, och det främjar säkra arbetsmiljöer, rättvisa arbetsvillkor och motståndskraftiga arbetsmarknader. En snabb och ändamålsenlig dialog mellan arbetsmarknadens parter är central för att bygga upp nationellt egenansvar för reformer och säkerställa att de lyckas i längden. I såväl sysselsättningsriktlinje 7 som den europeiska pelaren för sociala rättigheter framhålls vikten av att se till att arbetsmarknadens parter i tillräcklig grad deltar i utformningen och genomförandet av relevanta reformer och åtgärder.

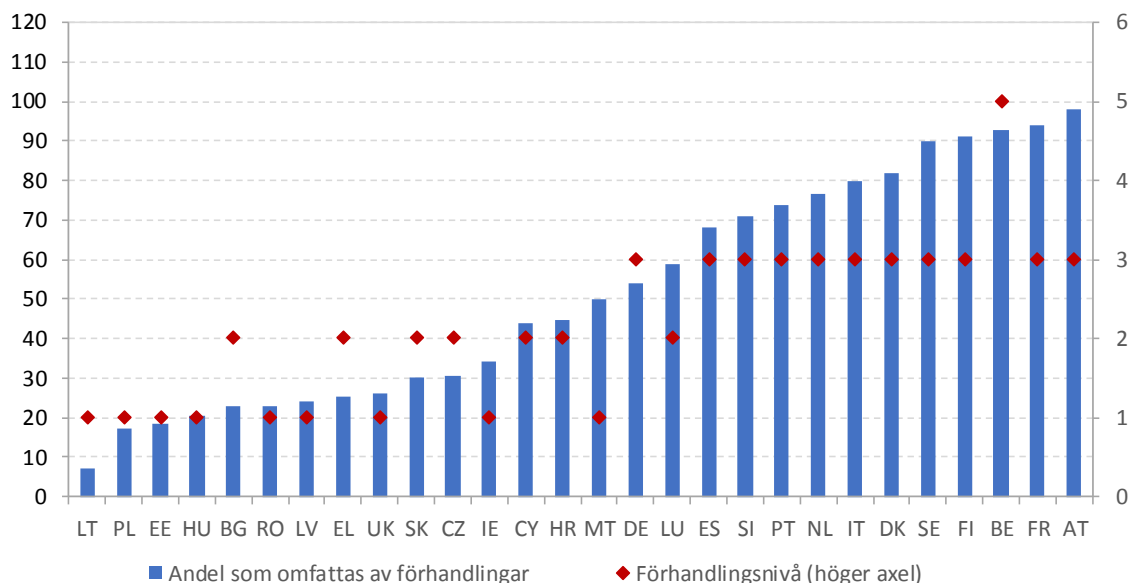
I enlighet med nationell praxis kan medlemsländerna stödja den sociala dialogen ytterligare genom ökad operativ kapacitet för arbetsmarknadens parter. Som angavs i den senaste gemensamma sysselsättningsrapporten har antalet medlemmar i fackföreningarna i genomsnitt minskat i hela Europa på senare år. Men anslutningsgraden är inte den enda indikationen på fackens förmåga att mobilisera arbetstagare. Aspekter som hur många

¹⁶⁸ C(2020) 2051. Meddelande från kommissionen *Riktlinjer för fri rörlighet för arbetstagare under utbrottet av covid-19* (2020/C 102 I/03).

arbetstagare som omfattas av kollektivavtal¹⁶⁹ (dvs. andelen anställda som omfattas av kollektivavtal, utom de sektorer eller yrken som inte har rätt att förhandla) och vilken nivå förhandlingarna avser kan också ha betydelse. Även om andelen som omfattas av kollektivförhandlingar har minskat under de senaste årtiondena¹⁷⁰ är kollektivförhandlingar i vissa medlemsländer fortfarande en viktig arbetsmarknadsinstitution för lönesättning på alla nivåer. Kommissionen förslag om tillräckliga minimilöner (2020/0310 [COD]) syftar till att främja kollektiva löneförhandlingar i alla medlemsländer.

Diagram 61: Kollektivförhandlingarnas täckning och nivå skiljer sig åt mellan EU-länderna

Kollektivförhandlingarnas täckning och nivå (senast tillgängliga uppdaterade år)

Källa: ICTWSS-databasen (Database on Institutional Characteristics of Trade Unions, Wage Setting, State Intervention and Social Pacts). En källa med nyare uppgifter per medlemsland har använts. Anm.: Uppgiftsår: 2018 för Österrike, Tyskland, Frankrike, Italien, Litauen, Nederländerna. 2017 för Spanien, Kroatien, Ungern, Irland, Luxemburg. 2016 för Belgien, Bulgarien, Cypern, Tjeckien, Danmark, Grekland, Finland, Malta, Portugal, Rumänien, Sverige, Slovenien. 2015 för Estland, Polen. Dominerande förhandlingsnivå: 5 = Huvudsakligen på central nivå eller branschövergripande och det finns fastställda bindande normer eller bestämmelser som ska respekteras i avtal som förhandlas fram på lägre nivåer. 4 = Mellanting eller växlande mellan centrala förhandlingar och branschförhandlingar. 3 = Huvudsakligen på sektors- eller branschnivå. 2 = Mellanting eller växlande mellan sektors- eller företagsförhandlingar. 1 = Huvudsakligen på lokal nivå eller företagsnivå. Uppgiftsår 2018 utom 2017 för Tyskland, Sverige, Slovenien, Slovakien.

Arbetsmarknadens parter kan ge ett viktigt bidrag till initiativ som planeras av myndigheter för att mildra ett plötsligt avbrott i den ekonomiska verksamheten eller för att ta hänsyn till ny teknisk utveckling. De har en viktig uppgift inom styrningen av anställningsförhållandena och kan bidra till att stödja en hållbar och rättvis arbetsmarknad under omställning. Dialog mellan arbetsmarknadens parter har blivit en viktig ram för

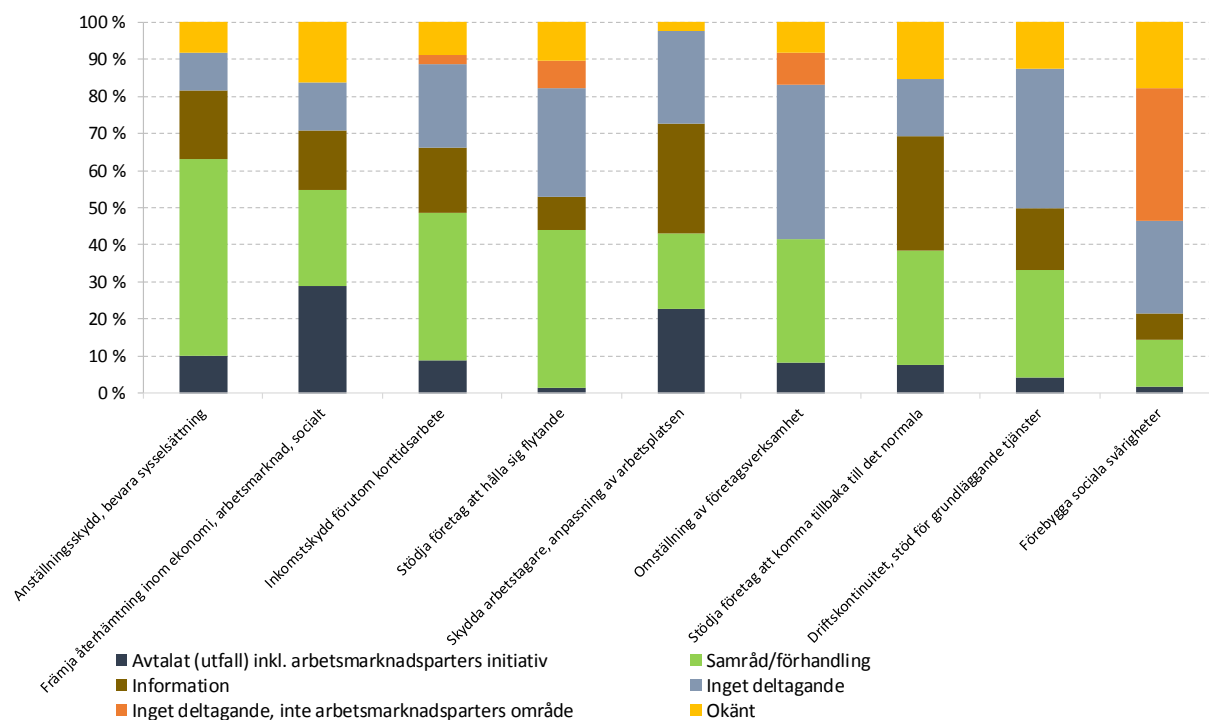
¹⁶⁹ Andelen som omfattas av kollektivavtal är en av de indikatorer som bäst beskriver hur vanligt det är med kollektivförhandlingar i ett medlemsland. Ändå har den ett antal viktiga statistiska och begreppsmässiga nackdelar som begränsar dess representativitet och jämförbarhet, särskilt vad gäller att analysera dess funktion. De olika dimensionerna av kollektivförhandlingar kräver en exakt studie av den funktionella ramen och de befintliga indikatorerna om man ska kunna bedöma deras ekonomiska och sociala resultat.

¹⁷⁰ Europeiska kommissionen (2020), *Employment and Social Developments in Europe, Annual Review*, september 2020. Luxemburg: Europeiska unionens publikationsbyrå.

förhandlingar om omedelbara socioekonomiska insatser mot covid-19-krisen, däribland åtgärder för att skydda hälsa, inkomst och jobb för arbetstagare i frontlinjen och för nyckelpersonal. Arbetsmarknadens parter kan också förhandla om snabba anpassningar av befintliga avtal, såsom förlängning av system för korttidsarbete eller förenkling av förfaranden för att främja distansarbete och, mer allmänt, IKT-baserat mobilt arbete. Enligt Eurofound¹⁷¹ medverkade arbetsmarknadens parter i ungefär 40 % av de registrerade fall där regeringen antog lagstiftning eller andra icke-bindande texter som svar på covid-19-krisen mellan april och oktober 2020. De deltog antingen i samråd, i förhandlingar eller i slutliga överenskommelser om insatsen. I diagram 62 visas hur denna medverkan varierar beroende på område. Arbetsmarknadens parter har medverkat i åtgärder som rör skydd och bevarande av arbetstillfällen, vilket främst omfattar system för korttidsarbete och andra system för inkomstskydd. De medverkade också i hög grad i åtgärder för att främja återhämtning, inbegripet inkomstskydd förutom korttidsarbete och stöd till företag. Den lägsta graden av medverkan angavs för åtgärder till stöd för driftskontinuitet och för att förebygga sociala svårigheter.

Diagram 62: Arbetsmarknadsparternas medverkan varierar beroende på område

Typ av medverkan från arbetsmarknadsparterna i utformningen av politiska åtgärder för att motverka krisen

Källa: Eurofound (2020), COVID-19 EU Policy Watch, databas.

Trots framsteg i EU på senare tid finns det utrymme för ökat deltagande från arbetsmarknadens parter när det gäller utveckling och genomförande av åtgärder och reformer. Covid-19-krisen har inneburit påfrestningar för de politiska och lagstiftningsmässiga beslutsförfarandena i de flesta medlemsländer. I denna helt nya situation

¹⁷¹ Eurofound's databas COVID-19 EU Policy Watch kartlägger politiska åtgärder, kollektivavtal och företagspraxis från myndigheter, arbetsmarknadsparter och andra aktörer, för att dämpa krisens socioekonomiska effekter. Den 8 oktober 2020 innehöll databasen sammanlagt 564 fall som rör lagstiftning eller icke-bindande texter som ansågs tillhöra parternas område.

har många medlemsländer antagit extraordinära krisåtgärder eller godkänt påskyndade lagstiftningsförfaranden som inte alltid har omfattat medverkan från arbetsmarknadsparterna. I en del medlemsländer, som Ungern, Polen och Rumänien, har krisen förvärrat ett redan begränsat deltagande av arbetsmarknadsparterna. Sysselsättningskommittén utvärderade och analyserade de totala framstegen och utmaningarna hösten 2018 och 2019. I 2020 års landsspecifika rekommendationer framhövs bristen på deltagande från arbetsmarknadens parter i de tre ovan nämnda medlemsländerna. För att säkerställa att återhämtningen främjar arbetstillfällen av hög kvalitet samt säkra och anpassningsbara arbetsvillkor är det avgörande att medlemsländerna inleder en bred politisk dialog med arbetsmarknadens parter, inbegripet för utarbetande och genomförande av sina återhämtnings- och resiliensplaner¹⁷².

Samråd med det civila samhällets organisationer kan ge värdefulla insikter och stöd för utformningen och genomförandet av politiken. Organisationer i det civila samhället har varit ledande när det gäller att mildra pandemins verkningar i Europa. Exempelvis har de ofta fungerat som stödnätverk för tillhandahållandet av sociala tjänster och omsorgstjänster i medlemsländerna. I enlighet med sysselsättningsriktlinjerna från oktober 2020¹⁷³ bör medlemsländerna – när det är relevant och med utgångspunkt i nationell praxis – ta hänsyn till erfarenheterna hos civilsamhällets organisationer när det gäller sysselsättning och sociala frågor. Det civila samhällets organisationer kan ha en central uppgift när det gäller att snabbt och ansvarsfullt genomföra undantagsåtgärder, reformer och investeringar till stöd för återhämtning och social resiliens. Satsningar för att göra återhämtningen mer inkluderande och hållbar beror också på medverkan från och samarbete mellan de nationella myndigheterna och det civila samhällets organisationer.

3.3.2 Åtgärder som vidtagits av medlemsländerna

Utvecklingen på arbetsmarknaden har inneburit att vissa medlemsländer har varit tvungna att anpassa arbetsvillkoren, med särskilt fokus på att skydda utsatta arbetstagare. I mars 2020 införde Spanien ett nytt tillfälligt förbud mot sakligt grundade uppsägningar och upphävande av visstidsanställningar som påverkades av ett system för korttidsarbete, för att de berörda arbetstagarnas kontrakt inte skulle löpa ut under tiden med arbetsrestriktioner. Italien vidtog en åtgärd för att förbjuda uppsägning av personal under en period om fem månader med start den 23 februari 2020. Belgien införde en tillfällig åtgärd som tillåter flera korta visstidsanställningar i rad inom kritiska sektorer i högst tre månader. För att komma till rätta med bristen på arbetskraft inom sektorer med en stor andel studenter, införde den belgiska regeringen ett tillfälligt undantag från regeln om högsta tillåtna antal arbetstimmar för studenter (475 per år) till slutet av 2020. Finland utfärdade en undantagslag i mars 2020 och förlängde sedan uppsägningstiden för enskilda uppsägningar till att gälla alla arbetstagare inom hälso- och sjukvården och sociala tjänster, inklusive räddningstjänsten, för att förhindra eventuell brist på arbetskraft inom kritiska och livräddande sektorer. Som en del i en omfattande reform för att komma till rätta med strukturella utmaningar godkände Portugal 2019 åtgärder för att säkerställa visstidsanställdas rätt till ersättning vid uppsägning av kontrakt samt åtgärder mot mycket korta anställningar (t.ex. förlängning av den längsta varaktigheten från 15 till 35 dagar) och tillfälliga kontrakt (t.ex. minskning av minimiperioden från sex till fem månader). En annan åtgärd, ”Converte +”, stöder omvandlingen av visstidsanställningar till tillsvidareanställningar genom att ge ekonomiskt stöd, motsvarande

¹⁷² COM(2020) 575 final. Årlig strategi för hållbar tillväxt 2021

¹⁷³ Rådets beslut (EU) 2020/1512 av den 13 oktober 2020 om riktlinjer för medlemsstaternas sysselsättningspolitik.

fyra gånger nettolönen för visstidsanställningen, upp till högst 439 euro, till arbetsgivare. Ett tillägg på 10 % ingår om omvandlingen sker inom ekonomiskt utsatta områden eller riktas till personer i utsatta situationer, däribland personer med funktionsnedsättning.

Andra medlemsländer föreslår nya eller ändrade arbetstidsbestämmelser som en reaktion på nya utmaningar på arbetsmarknaden. I Finland infördes ett tillfälligt undantag mellan mars och juni 2020 om att ha arbetstagarnas godkännande att arbeta övertid, säkerställa regelbundna raster och respektera rätten till årlig semester för alla arbetstagare inom hälso- och sjukvården och sektorn för sociala tjänster, inbegripet räddningstjänsten. I mars 2020 införde Spanien en tillfällig åtgärd som prioriterar distansarbete och rätten att anpassa eller minska arbetstiden på grund av pandemins verkningar. I april 2020 antog Frankrike en rad ändringar av arbetsrätten för offentliganställda (utom lärare) i syfte att anpassa arbetsvillkoren (dvs. arbetstid, distansarbete, betald semester och vilodagar) till samma villkor som gäller för anställda inom den privata sektorn. Ungern antog ett dekret för att ge större flexibilitet i fråga om arbetstid och arbetets organisation. Belgien har tillfälligt uppdaterat sin lagstiftning om anställningsskydd för att öka antalet dagar säsongsarbete, och underlätta tillfällig utstationering av tillsvidareanställda från andra företag till arbetsgivare i sektorer som anses kritiska. Finland antog en ny lag som fastställer ramarna för reglering av arbetstiden inom alla sektorer. Lagen är i kraft sedan januari 2020 och omfattar bestämmelser om "arbetstidsbanker" som gör det möjligt för anställda att spara arbetade timmar och få ut dem som semester eller som ekonomiska förmåner i stället för ledighet. I Portugal däremot, avskaffades registrering av arbetstimmar utifrån individuella avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare i oktober 2020, vilket kan innebära en skärpt reglering av arbetstiden.

Det finns skillnader när det gäller innehållet i och omfattningen för de nationella bestämmelserna om distansarbete och IKT-baserat mobilt arbete. En allmän strategi har antagits i en del medlemsländer genom en reglering av distansarbetet, men utan att skapa en direkt koppling till balansen mellan arbete och privatliv (t.ex. i Tyskland). Andra länder har reglerat distansarbetet för att främja balansen mellan arbetsliv och privatliv, men utan att införa bestämmelser om de potentiella negativa effekterna av arbetsflexibilitet med IKT (t.ex. Litauen, Malta, Polen, Portugal och Rumänien). I Spanien infördes i september 2020 en ny lag för att reglera strukturellt distansarbete (dvs. när minst 30 % av arbetstiden är distansarbete). Arbetsgivarna är skyldiga att ersätta arbetstagarna de kostnader som uppstår och att garantera likabehandling och lika möjligheter för alla. Några få andra medlemsländer har antagit lagstiftning som främjar användningen av IKT till stöd för flexibla arbetsmönster, samtidigt som det fastställs en tydlig uppdelning mellan arbetstid och ledig tid. I andra länder regleras frågor som rör balansen mellan arbetsliv och privatliv genom kollektiva förhandlingar på företags- eller sektorsnivå, utifrån befintlig nationell praxis.

I den nuvarande situationen har många medlemsländer uppdaterat och skärpt sina bestämmelser för att säkerställa hälsa och säkerhet på arbetsplatsen. I april 2020 antog Italien tillsammans med arbetsmarknadens parter ett gemensamt protokoll med åtgärder för att säkerställa tillräckligt hälsoskydd för alla arbetstagare. Åtgärden omfattar en budget på 50 miljoner euro för inköp av personlig skyddsutrustning och verktyg. Dessutom kan företag få en skattelättnad för att finansiera upp till 60 % (eller 60 000 euro) av sina åtgärder för hälsa och säkerhet under 2020. Litauen uppdaterade i april sin lag om förebyggande och kontroll av smittsamma sjukdomar för att öka omfattningen för personer som är försäkrade genom statsbudgeten och bättre täcka riskerna som följer med pandemin och andra allvarliga sjukdomar. Rumänien antog i maj 2020 riktlinjer och åtgärder för att reglera återgången till verksamhet för arbetsgivare och arbetstagare. Detta förväntas omsättas i mer specifika regler på sektors- eller företagsnivå för att identifiera och eliminera eller kontrollera arbetsrelaterade

risker. Estland ändrade i juni lagen om hälsa och säkerhet på arbetsplatsen för att införa böter för företag som inte uppfyller normerna för hälsa och säkerhet på arbetsplatsen, även vad gäller utrustning och förebyggande av riskfaktorer. I juli 2020 antog Portugal, som en del i större paket, riktlinjer och tillfälliga åtgärder till stöd för inköp av hälsokontrollutrustning för anställda.

Moderniseringen av lagstiftningen om anställningsskydd fortsatte på olika sätt i många medlemsländer för att motverka segmentering av arbetsmarknaden. I oktober 2019 införde Grekland, som en del i en större reform, åtgärder för att stärka skyddet för deltidsarbetande, ytterligare krav på skriftliga kontrakt och reglering av övertidsarbete för att förhindra missbruk av den typen av kontrakt (används ofta för att dölja odeklarerat heltidsarbete). Registreringssystemet Ergani har också förbättrats och omfattar nu alla former av atypiska anställningsformer. Detta sker i samband med införandet av en ny digital plattform för effektiv arbetstidsregistrering. Portugal såg i oktober 2019 över sin arbetslagstiftning för att fastställa mer restriktiva villkor för användningen av visstidsanställningar, säkerställa socialt skydd och motverka odeklarerat arbete. Åtgärderna syftar närmare bestämt till att minska den längsta tillåtna tiden för visstidsanställningar (från tre till två år), begränsa visstidsanställningar för tillsvidaretjänster och förlängning av visstidsanställningar (t.ex. maximalt sex förlängningar). I Nederländerna trädde en ny åtgärd i kraft i januari 2020 i syfte att förbättra balansen mellan tillsvidareanställningar och visstidsanställningar genom att göra det enklare att anställa personal på tillsvidarekontrakt och genom att minska fördelarna med visstidsanställningar. Estland har skärpt åtgärderna för att bättre skydda rättigheterna för utstationerade arbetstagare och för dem med liknande arbetsvillkor som tillhandahåller tjänster genom bemanningsföretag.

En del medlemsländer gjorde stora satsningar på att bekämpa odeklarerat arbete och stärka yrkesinspektionerna med ytterligare åtgärder och resurser. I Grekland lanserades i oktober 2019 en uppföljning av handlingsplanen för 2017–2019 för att motverka odeklarerat arbete. De grekiska myndigheterna har också inrättat ett nytt e-registreringssystem för företag som tidigare bötfällts för att ha anställt odeklarerade arbetstagare, och en e-förteckning över företag som uppfyller kraven är på gång. Man planerar också att fastställa en ny etik kod för yrkesinspektionerna, uppgradera det befintliga riskanalyssystemet och att tillhandahålla bättre utbildning för yrkesinspektionerna, med inspiration från EU:s bästa praxis. I Italien har regeringen ökat resurserna med totalt 31 miljoner euro för att motverka odeklarerat arbete och exploatering inom jordbrukssektorn. Det sker delvis med stöd från Asyl-, migrations- och integrationsfonden. I maj 2020 vidtog Italien dessutom åtgärder för att reglera anställningsförhållanden och utfärda tillfälliga uppehållstillstånd för utländska medborgare. Den här åtgärden riktar sig mot specifika ekonomiska sektorer med hög förekomst av odeklarerat arbete, som jordbruk, personliga tjänster och hushållstjänster. I Spanien har datautvinning och datamatchning använts för att upptäcka bedrägeri vid ansökan om sysselsättningsstöd. Ökade förebyggande åtgärder är ett annat viktigt inslag som länder som Bulgarien, Portugal och Slovakien använt i utvecklingen av nya tjänster för att nå ut till arbetstagare och företag i samband med den Europaomfattande kampanjen #EU4FairWork.

Medlemsländerna håller på och ändrar befintliga ramar eller inför nya system för aktiva arbetsmarknadsåtgärder för att bättre uppfylla de nya arbetsmarknadsvillkoren, med särskilt fokus på långtidsarbetslösa och andra utsatta grupper. Med stöd av Europeiska socialfonden (ESF) håller de bulgariska offentliga arbetsförmedlingarna på att slutföra det jobbprojekt som inleddes 2018 och som riktar till långtidsarbetslösa och personer utanför arbetskraften. Den belgiska regionen Vallonien har infört ett nytt stödsystem som är speciellt inriktat på att tillgodose arbetssökandes behov. Systemet lägger särskilt fokus på

utsatta grupper, t.ex. lågutbildade, långtidsarbetslösa och personer med invandrarbakgrund. I Tjeckien antogs i mars 2020 åtgärder som ska förbättra tillgängligheten till arbetsförmedlingen genom att det blir möjligt att registrera sig på nätet för att få hjälp med arbetssökandet, och genom att arbetssökande inte längre är tvungna att registrera sig på den plats där de är permanent bosatta. I Estland antogs en ny åtgärd i april 2020 och den har ökat de arbetslösas möjligheter att kontakta arbetsförmedlingen virtuellt, bland annat med it-verktyg som Skype. I Frankrike undertecknades i december 2019 ett trepartsavtal mellan regeringen, arbetsförmedlingarna och den nationella yrkesgruppsöverskridande sammanslutningen för sysselsättning inom industri och handel (Unedic) som en del i en omfattande reform i syfte att förstärka vägledningen som ges till registrerade arbetslösa och, framför allt, till dem som befinner sig i utsatta situationer. Tyskland antog flera åtgärder mellan mars och juni som stöd till utsatta grupper. De här grupperna får också allmänt arbetsmarknadsstöd, som rådgivningstjänster och utbildning, för att bättre matcha arbetsmarknadens behov. Polen införde i april 2020 ett tillfälligt stöd för arbetslösa och personer som riskerar att förlora jobbet. Programmet medfinansierar åtgärder för att öka stödmottagarnas anställbarhet och främja deras övergång på arbetsmarknaden, bland annat från ett jobb till ett annat.

Medlemsländerna har gjort fler insatser för att erbjuda mer individanpassat stöd och bättre integrerade tjänster till långtidsarbetslösa. Frankrike har i samband med en större reform antagit åtgärder för att stärka samarbetet med arbetsgivare, bättre bedöma olika behov hos arbetsförmedlingarna och förbättra vägledningen till arbetssökande, framför allt till långtidsarbetslösa. Planen är att anta lagändringar för att genom mekanismer för tidig upptäckt skydda arbetstagarna från risker kopplade till arbetslöshet. I juni 2020 godkände Grekland, som en del i en större insats mot krisen, 36 500 platser för ett åtta månaders anställningskontrakt inom den offentliga sektorn, inklusive 150 timmars utbildning och certifiering av förvärvade färdigheter. Finland vidtar åtgärder för att ge mer individanpassat och behovsanpassat stöd till arbetssökande och personer som byter jobb med hjälp av arbetsförmedlingen. Cypern har infört olika incitament för företagsintern utbildning för nyanställda långtidsarbetslösa. Under 2019 deltog 92 tidigare långtidsarbetslösa i det här riktade programmet och planen är att före slutet av 2020 nå ut till 300 deltagare.

I den nuvarande situationen har medlemsländerna antagit åtgärder (främst av tillfällig natur) för att förstärka sina arbetslöshetsersättningssystem. I mars förlängde Danmark utbetalningsperioden för arbetslöshetsersättningen och sjukpenningen till juni 2020, och lättade på villkoren för tillgång till förmåner för dem som redan hade arbetslöshetsersättning eller sjukpenning. I juni 2020 antog Estland åtgärder för att öka arbetslöshetsförmånerna och stärka sina åtgärder för socialt skydd. Från september 2020 omfattar detta en ökning av arbetslöshetsersättningen (från 50 till 60 % av den tidigare lönen för en person som just blivit arbetslös) och från januari 2021 och framåt en ökning av arbetslöshetsersättningen (från 35 till 50 % av årets minimimånadslön eller 292 euro). Dessa åtgärder följer på antagandet i december 2019 av en årlig ökning av ersättningen från arbetslöshetsförsäkringen. Den nya minimisatsen per månad för 2020 ökade till 279 euro (för 31 dagar), jämfört med 258 euro 2019. I mars antog Malta en tillfällig arbetslöshetsersättning (på 800 euro) för alla som förlorat jobbet på grund av hälsokrisen. Sverige antog i april 2020, som en del i en större reform, ett antal åtgärder för att tillfälligt förstärka systemet för arbetslöshetsersättning, däribland lättnader av kraven för tillgång och belopp (dvs. en höjning av minimibeloppen) för arbetslöshetsförsäkringen. I oktober 2020 höjde Bulgarien minimibeloppet per dag med 30 % och har förlängt utbetalningsperioden från fyra till sju månader. Luxemburg har godkänt en automatisk förlängning av arbetslöshetsförmånerna så länge krissituationen varar, till stöd för

mottagare vars förmåner löpte ut under hälsokrisen. Som en insats mot covid-19-utbrottet förlängde Grekland och Frankrike perioden för rätt till arbetslöshetsförmåner. Slovakien gjorde samma sak för dem vars stödperiod löpte ut under hälsokrisen. I juli 2020 förlängde Portugal arbetslöshetsunderstödet till slutet av året. I samråd med arbetsmarknadens parter antog Cypern i april ett särskilt tillfälligt system till stöd för arbetslösa vars vanliga arbetslöshetsförmåner löpt ut. Stödet är satt till 360–500 euro per månad och gäller till och med oktober 2020. I april införde Lettland en arbetslöshetsersättning på 180 euro per månad under en period om fyra månader för dem vars arbetslöshetsförmåner löpt ut. Den kommer att fortsätta att gälla fram till slutet av 2020. I mars införde Frankrike krisåtgärder för ersättning för inkomstbortfall till stöd för arbetssökande när deras rätt till ersättning upphör. Italien avsatte i mars ungefär 10 miljarder euro för att stärka sitt sociala skyddsnät (*Cassa Integrazione*) och stödja sysselsättning och inkomster för dem som drabbats hårdast av krisen. Om de arbetslösa personerna inte har rätt till den tidigare nämnda sociala förmånen (600 euro per månad), får de en automatisk förlängning av arbetslöshetsersättningen (om den löper ut före första maj 2020) i upp till två månader. I samarbete med arbetsmarknadens parter införde Finland i april 2020 tillfälliga ändringar av lagen om arbetslöshetsförsäkring för att förkorta kravet på arbetad tid för att ha rätt till inkomstrelaterad arbetslöshetsersättning (65 euro per arbetsdag), i stället för den grundläggande arbetslöshetsersättningen (34 euro per arbetsdag). Fler tillfälliga undantag syftar till att ge ett bredare tillfälligt stöd för godkännande av arbete, särskilt för arbetstagare inom jordbruks- och skogsbrukssektorn.

En del av de åtgärder som har antagits för att stärka systemen för arbetslöshetsersättning är utformade för att förbättra den särskilda situationen för vissa grupper. I mars 2020 förlängde Belgien utbetalningsperioden för arbetslöshetsersättningen med tre månader för arbetssökande som hoppat av skolan. Denna tillfälliga åtgärd följdes av en tillfällig frysning av den successiva nedtrappningen av arbetslöshetsförmånerna (dvs. en gradvis minskning av ersättningsbeloppet) med början i april 2020 och giltigt under hela krisen. Frankrike har förlängt rätten till arbetslöshetsförmåner och tillhörande rättigheter för nya kategorier av arbetstagare (bland annat säsonganställda och anställda hos egenföretagare). Som en del i en större reform har systemet för partiell arbetslöshet ändrats i Frankrike för att anpassas till pandemins negativa konsekvenser för specifika grupper (t.ex. inom barnomsorg, hemarbetande, visstidsanställda och arbetstagare som utför intermittent arbete, frilansare och säsongarbetare) och vissa sektorer. Lettland utökade i april arbetslöshetsersättningen till att även omfatta egenföretagare och ägare av mikroföretag som påverkats av pandemin fram till slutet 2020. Spanien antog i mars extraordinära åtgärder för att säkerställa tillfälligt inkomststöd för särskilda grupper som påverkats av pandemin. Åtgärderna är framför allt inriktade på visstidsanställda och personer inom hushållssektorn vars arbete helt eller delvis har avbrutits (inklusive uppsägning) och som saknar tillgång till vanliga arbetslöshetsförmåner. Finland har också antagit riktade åtgärder för att säkerställa att arbetslöshetsförmåner betalas ut utan beslut, som förskottsbetalning, under en period om sex månader i stället för den normala perioden om två månader.

På senare år har medlemsländerna sett över längden på kvalifikationsperioderna för arbetslöshetsförmåner för att få rätt balans mellan aktivering och villkorlighet. I Litauen kortades 2017 perioden för att få rätt till arbetslöshetsersättning från arton till tolv månader, medan den förlängdes från nio till tolv månader i Bulgarien 2018 och i Lettland 2020. Från 2020 har Lettland också minskat beloppet för arbetslöshetsersättningen och utbetalningsperioden från nio till åtta månader. I Österrike krävs en försäkringsperiod på 52 veckor (under minst 24 månader) för förstagångsansökningar, men för ansökningar därefter räcker det med 28 veckor och 26 veckor (under de senaste tolv månaderna) för

arbetstagare under 25 år. Slutligen ökade Frankrike i november 2019, i samband med en större reform av sitt system för arbetslöshetsersättning, den minsta anställningstid som krävs från fyra till sex månader, och förlängde samtidigt utbetalningstiden.

I många medlemsländer gav arbetsmarknadens parter sitt fulla stöd till beslutsfattarna när det gäller anställningsskydd och bevarande av arbeten¹⁷⁴. Engagemanget från arbetsmarknadens parter efter pandemins utbrott har varit starkast i de medlemsländer som har välutvecklade strukturer för social dialog. I mars 2020 slöt den danska regeringen och arbetsmarknadens parter en trepartsöverenskommelse till stöd för bevarande av arbetstillfällen. Liknande avtal för anställningsskydd och inkomststöd slöts i Österrike, tillsammans med åtgärder för distansarbete till följd av de hälsorelaterade restriktionerna. I Spanien har en trepartsöverenskommelse lett till en förlängning av systemen för bevarande av arbetstillfällen åtminstone till januari 2021, och till att en ny lag om distansarbete har antagits. I Tyskland har många sektorer, t.ex. kemisektorn och den offentliga sektorn, slutit tvåpartsavtal för anställnings- och inkomstskydd. I Frankrike och Italien har arbetsmarknadens parter utarbetat säkerhetsregler för att garantera hälsa och säkerhet på arbetsplatsen för alla. I Cypern infördes 2020 ett nytt samråd av pilotkaraktär för att förbättra processens ändamålsenlighet och göra det lättare att lämna synpunkter i det inledande skedet av utarbetandet av det nationella reformprogrammet. I Litauen inrättades ett nytt tvåpartsorgan för att främja arbetsmarknadsparternas kapacitetsuppbyggnad och förbättra deras deltagande i den europeiska planeringsterminen. Det värdefulla bidraget från arbetsmarknadens parter i de senaste EU-initiativen, t.ex. den nya kompetensagendan och initiativet om minimilön¹⁷⁵, bör också nämnas.

Stödet för arbetsmarknadsparternas medverkan har utvecklats på många sätt i medlemsländerna. I Frankrike finns sedan januari 2020 ett lagstadgat krav att inrätta en social och ekonomisk kommitté i alla företag med mer än elva anställda. Syftet med åtgärden är att ersätta de tre befintliga organen för social dialog och decentralisera förhandlingarna till företagsnivå. I Portugal föreskrivs vissa krav innan kollektivavtal sägs upp, däribland en motivering och de skäl som ligger bakom. Alla parter kan begära skiljedom från arbetsdomstolen. I juni 2020 ändrade Estland fackföreningslagen för att införa böter vid åtgärder som hindrar deltagande i fackföreningsrelaterade aktiviteter. I Spanien undertecknade nationella myndigheter, fackföreningar och arbetsgivarorganisationer ett avtal i juli 2020 för att återuppta trepartsförhandlingarna om viktiga sysselsättningsreformer och sociala reformer. Arbetet med dessa rundabordssamtal har skjutits upp sedan i mars 2019. I Polen antogs i mars 2020 nya bestämmelser som under vissa omständigheter ger regeringen befogenhet att avsätta medlemmar i rådet för social dialog. Detta medför en potentiell försvagning av arbetsmarknadsparternas oberoende och ett avsteg från princip 8 i den europeiska pelaren för sociala rättigheter.

Reaktionerna på hälsokrisen har visat att det finns potential för ett närmare samarbete mellan myndigheter och arbetsmarknadsparter när det gäller att utforma och genomföra politik och reformer. I en undersökning som Eurofound¹⁷⁶ genomfört bedömde arbetsmarknadens parter att kvaliteten på de nationella förfaranden och styrningsstrukturer,

¹⁷⁴ Eurofound (2020), *The involvement of social partners in national policymaking – 2019*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg.

¹⁷⁵ Ytterligare samrådsmöten har planerats om andra politiska initiativ såsom barngarantin och plattformsarbete.

¹⁷⁶ Källa: Eurofound (2020), *National social partners and policymaking during the health crisis*, Europeiska unionens publikationsbyrå, Luxemburg.

som inrättats för att diskutera det nationella reformprogrammet, liknade dem som funnits tidigare år. Resultatet visar att särskilda förfaranden i syfte att diskutera det nationella reformprogrammet endast hade ändrats i några länder (t.ex. Belgien). Det tyder dock även på att medverkan från arbetsmarknadens parter under 2020 har legat under de vanliga kvalitetsstandarderna, framför allt på grund av begränsade samråd och utbyten i ett antal medlemsländer. Samma resultat visar att arbetsmarknadens parter överlag är nöjda med det politiska innehållet i det nationella reformprogrammet, även i medlemsländer där deras medverkan i europeiska planeringsterminen inte är helt institutionaliserat. Det är endast i några få länder som fackföreningarna gav en negativ bedömning av innehållet i dokumenten. Totalt sett kan denna positiva återkoppling delvis förklaras med det faktum att arbetsmarknadens parter i vissa medlemsländer har deltagit i utformningen av några av de viktigaste politiska insatserna på nationell nivå.

3.4 Riktlinje 8: Främja lika möjligheter för alla, främja social inkludering och bekämpa fattigdom

I detta avsnitt beskrivs genomförandet av sysselsättningsriktlinje nr 8, enligt vilken medlemsländerna rekommenderas att främja lika möjligheter och motverka fattigdom och social utestängning. I avsnitt 3.4.2 redogörs för medlemsländernas politiska åtgärder när det gäller sociala trygghetssystem, bland annat system för minimiinkomst, familjeförmåner, bostadspolitik, pensioner, långvarig vård och omsorg, hälso- och sjukvård samt inkludering av personer med funktionsnedsättning.

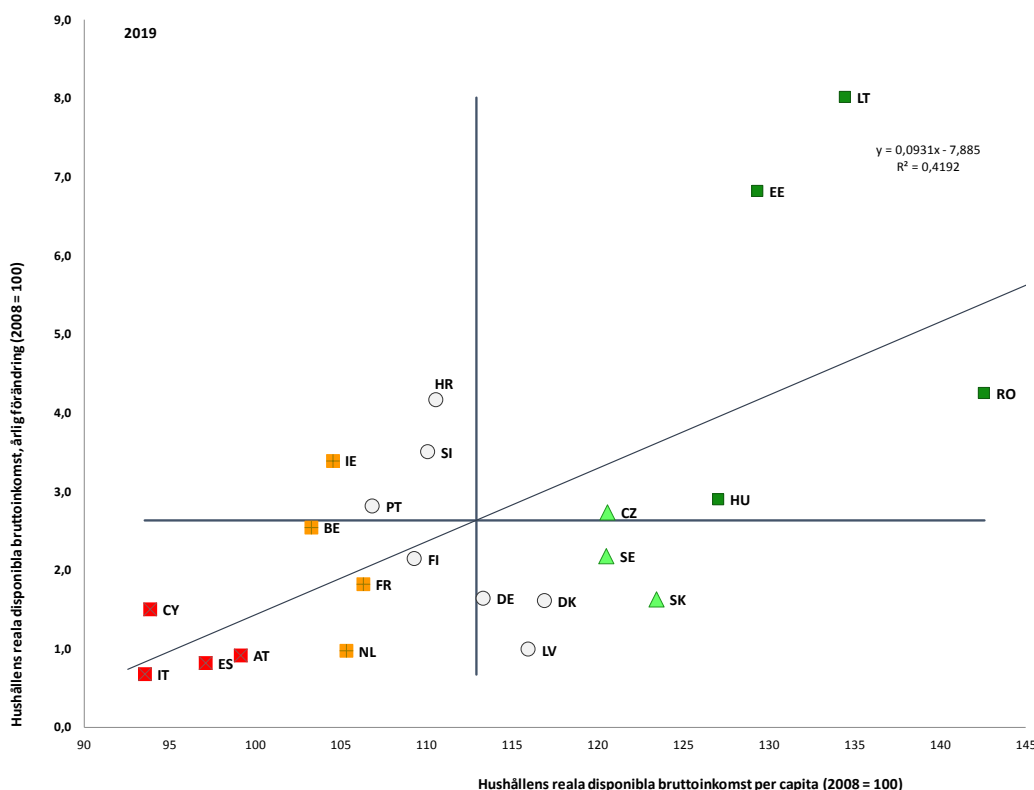
3.4.1 Nyckelindikatorer

Den positiva dynamiken i ekonomin under tidigare år var fortsatt stabil innan covid-19-krisen bröt ut, och hushållens sammanlagda inkomster ökade i alla länder i EU-27. Hushållens inkomster ökade överallt i Europa under 2019, tack vare högre förvärvsinkomster och i linje med hur den disponibla bruttoinkomsten per capita utvecklades allmänt taget. Det oaktat var spännvidden stor mellan de olika medlemsländerna i fråga om den reala tillväxttakten för hushållens disponibla bruttoinkomst. I de flesta central- och östeuropeiska länder gick konvergensprocessen vidare och hushållens disponibla bruttoinkomst ökade mer än genomsnittet. Å andra sidan fortsatte tillväxten att vara dämpad i de länder där hushållens inkomster hade minskat mest sedan krisen 2008. Hushållens disponibla bruttoinkomst per capita i fem medlemsländer (Cypern, Italien, Spanien, Österrike och Grekland¹⁷⁷) låg fortfarande under nivåerna före recessionen 2008–2009.

¹⁷⁷ Baserat på uppgifter för 2018, eftersom siffror för 2019 inte fanns tillgängliga vid tidpunkten för utarbetandet.

Diagram 63: Hushållens realinkomster ökade fortfarande före covid-19-krisen, men tillväxttakten varierar kraftigt mellan medlemsländerna

Hushållens reala disponibla bruttolinkomst per capita, index 2008 = 100 och årlig förändring (huvudindikator i den sociala resultattavlan)

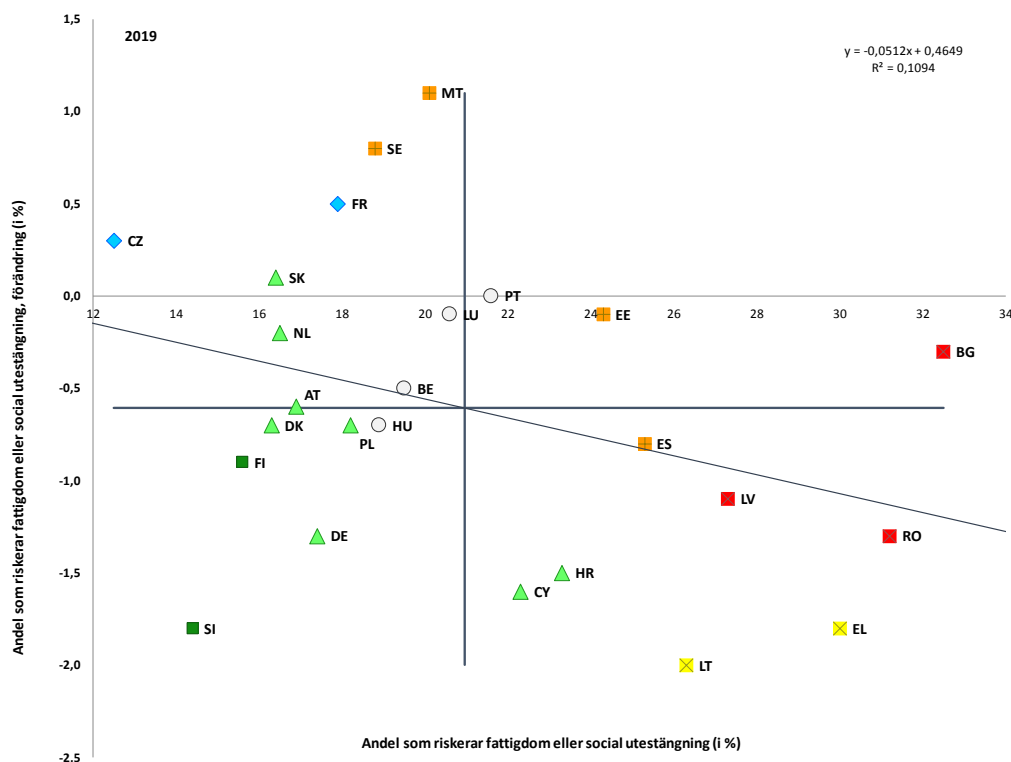
Källa: Eurostat, nationalräkenskaper [nasq_10_nf_tr och namq_10_gdp], egna beräkningar. Hushållens reala disponibla bruttolinkomst per capita 2008 = 100. Period: nivåerna 2019 och årliga förändringar jämfört med 2018. Anmärkning: Axlarnas skärningspunkt motsvarar det oviktade EU-genomsnittet. En förklaring finns i bilagan. Uppgifter för Bulgarien, Grekland, Luxemburg, Malta och Polen saknades den 28 oktober 2020.

Andelen personer som riskerar fattigdom eller social utestängning minskade för sjunde året i rad innan covid-19-krisen utbröt, men framstegen började avta i länder med högre andelar. År 2019 minskade andelen personer som riskerar fattigdom eller social utestängning i EU-27 med ytterligare 0,5 procentenheter jämfört med 2018, ned till 21,1 % (eller 2,3 miljoner färre än 2018). En viss grad av konvergens pågick i hela EU (se diagram 64), om än i långsammare takt, eftersom förbättringarna i vissa länder med de högsta nivåerna avtog jämfört med föregående år. I synnerhet i Bulgarien var andelen personer som riskerar fattigdom och social utestängning endast 0,5 procentenheter lägre än 2018, jämfört med mycket större minskningar under tidigare år (vilket gav en sammanlagd minskning på 16,8 procentenheter sedan toppnoteringen 2012). I Rumänien minskade andelen personer som riskerar fattigdom eller social utestängning med 1,3 procentenheter från 2018 (-12 procentenheter sedan 2012), i Lettland med 1,1 procentenheter (-8,9 procentenheter sedan 2012) och i Ungern med endast 0,7 procentenheter, jämfört med en minskning på 6 procentenheter 2018. De största förbättringarna kan observeras i Litauen (-2 procentenheter), Grekland (-1,8 procentenheter), Cypern (-1,6 procentenheter) och Kroatien (-1,5 procentenheter). Trots förbättringarna ligger alla dessa medlemsländer fortfarande över EU-genomsnittet. Bland länder under EU-genomsnittet förbättrades läget i Slovenien (-1,8 procentenheter) och Tyskland (-1,3 procentenheter), medan Malta (+ 1,1 procentenheter) och

Frankrike (+ 0,5 procentenheter) uppvisade en viss försämring¹⁷⁸. Ett antal medlemsländer uppvisar stora regionala skillnader i andelen som riskerar fattigdom eller social utestängning (bilaga 4).

Diagram 64: Andelen som riskerar fattigdom eller social utestängning har minskat i de flesta medlemsländer

Andel av befolkningen som riskerar fattigdom eller social utestängning, nivåerna 2019 och förändring från föregående år (huvudindikator i den sociala resultattavlan)

Källa: Eurostat, statistik över inkomst- och levnadsvillkor. Rapporteringsperiod: nivåerna 2019 och årliga förändringar jämfört med 2018. Anmärkning: Axlarnas skärningspunkt motsvarar det oviktade EU-genomsnittet. En förklaring finns i bilagan. Avbrott i serien för Belgien. Uppgifter för Irland och Italien saknades den 28 oktober 2020.

Andelen barn som riskerar fattigdom eller social utestängning har minskat under de senaste åren före covid-19-krisen. År 2019 var den totala andelen barn i EU-27 som riskerar fattigdom eller social utestängning 22,5 %, jämfört med 21,5 % för befolkningen i arbetsför ålder (18–64 år) och 18,6 % för äldre (65 år eller äldre). Totalt sett noteras de högsta andelarna i Rumänien (35,8 %), Bulgarien (33,9 %), Grekland (30,5 %) och Spanien (30,3 %). Från 2018 till 2019 minskade antalet barn som riskerar fattigdom eller social utestängning i EU-27 med 674 000, dvs. med 3,6 %. Relativt sett var minskningen störst i Lettland (15,0 %), Kroatien (14,7 %) och Danmark (14,2 %). I andra änden av skalan ökade antalet barn som riskerar fattigdom eller social utestängning med 14,5 % i Sverige (vilket ökar andelen personer som riskerar fattigdom eller social utestängning med 2,5 procentenheter) och med 1,9 % i Spanien (vilket ökar andelen personer som riskerar fattigdom eller social utestängning med 0,8 procentenheter). I de mest välbärgade länderna (t.ex. Luxemburg, Sverige och Finland) innebär det faktum att man lever under

¹⁷⁸ Vid tidpunkten för utarbetandet var uppgifter om statistisk signifikans för årliga förändringar inte tillgängliga.

fattigdomsgränsen inte alltid att man är utsatt för materiell och social fattigdom. Å andra sidan lider många barn i fattigare länder av materiell fattigdom, även om deras familjers inkomster ligger över fattigdomsgränsen. Barn som växer upp i fattigdom eller social utestängning har sämre möjligheter än andra att klara sig bra i skolan, hålla sig friska och förverkliga sin potential senare i livet. Den främsta orsaken till barnfattigdom är föräldrarnas ställning på arbetsmarknaden, som i sin tur är starkt kopplad till deras utbildningsnivå och hushållets sammansättning. I alla medlemsländer är fattigdomsriskerna för barn som växer upp med en ensamstående förälder eller i familjer med fler än 3 barn eller med invandrarbakgrund eller romsk bakgrund två till tre gånger högre än för andra barn. Nackdelarna sammanfaller ofta.

Personer som är födda utanför EU löper större risk för fattigdom eller social utestängning. År 2019 var andelen personer som riskerar fattigdom eller social utestängning bland personer födda utanför EU (18 år eller äldre) nästan dubbelt så hög som andelen personer födda i EU (39 % jämfört med 19,5 %), vilket innebär en skillnad på nästan 20 procentenheter. Under de senaste åren har denna klyfta varit relativt stabil och rört sig kring 19,5 procentenheter. I vissa medlemsländer är klyftan särskilt omfattande: nästan 30 procentenheter i Sverige, Belgien och Grekland. Personer födda utanför EU upplever också ofta fattigdom bland förvärvsarbetande. År 2019 var andelen 21,2 % jämfört med 7,9 % för personer födda i EU. På EU-nivå är klyftan mellan de två grupperna stabil, men den är fortfarande stor i vissa medlemsländer, särskilt Spanien, Luxemburg och Sverige.

Andelen av befolkningen som löper risk för fattigdom var i stort sett oförändrad före covid-19-krisen. Med 1,4 miljoner färre människor i EU-27 som riskerar fattigdom minskade denna andel något till 16,5 % under 2019 (från 16,8 % 2018) – se den övre delen i diagram 65. Situationen var fortfarande betydligt sämre än genomsnittet i Rumänien, Lettland, Bulgarien, Estland, Spanien, Litauen och Italien¹⁷⁹, alla över 20 %. Andelen personer som riskerar fattigdom minskade i Litauen (-2,3 procentenheter), Belgien (-1,6 procentenheter), Slovenien (-1,3 procentenheter), Tyskland (-1,2 procentenheter) och Kroatien (-1 procentenheter). Totalt sett, efter flera års ökning och förbättringar på senare tid, är den genomsnittliga andelen personer som riskerar fattigdom stabil och tillbaka på 2010 års nivå. Denna övergripande stabilitet är dock ett resultat av flera sammanfallande förändringar som är rätt heltäckande när man går ner på medlemslandsnivå. Det finns en betydande försämring i vissa medlemsländer (med över 2 procentenheter eller mer i Estland, Luxemburg, Nederländerna, Sverige och Rumänien), men även vissa förbättringar (med mer än 2 procentenheter i Kroatien, Grekland och Polen). De senaste uppskattningarna baserade på snabbstatistiken från Eurostat tyder på att de flesta länder kommer att uppvisa få förändringar för 2019¹⁸⁰. Man kan särskilt förvänta sig att fattigdomsriskerna ökar i Slovenien och Sverige, medan den minskar i Cypern, Tyskland, Grekland, Spanien och Rumänien. Vid tiden för denna rapport sammanställning fanns snabbstatistiken från Eurostat ännu inte tillgänglig för 2020 års inkomster, vilket annars skulle ha givit en fingervisning om krisens inverkan.

Covid-19-krisen kommer sannolikt att förvärra de befintliga utmaningarna när det gäller fattigdom. I en nyligen genomförd studie från det gemensamma

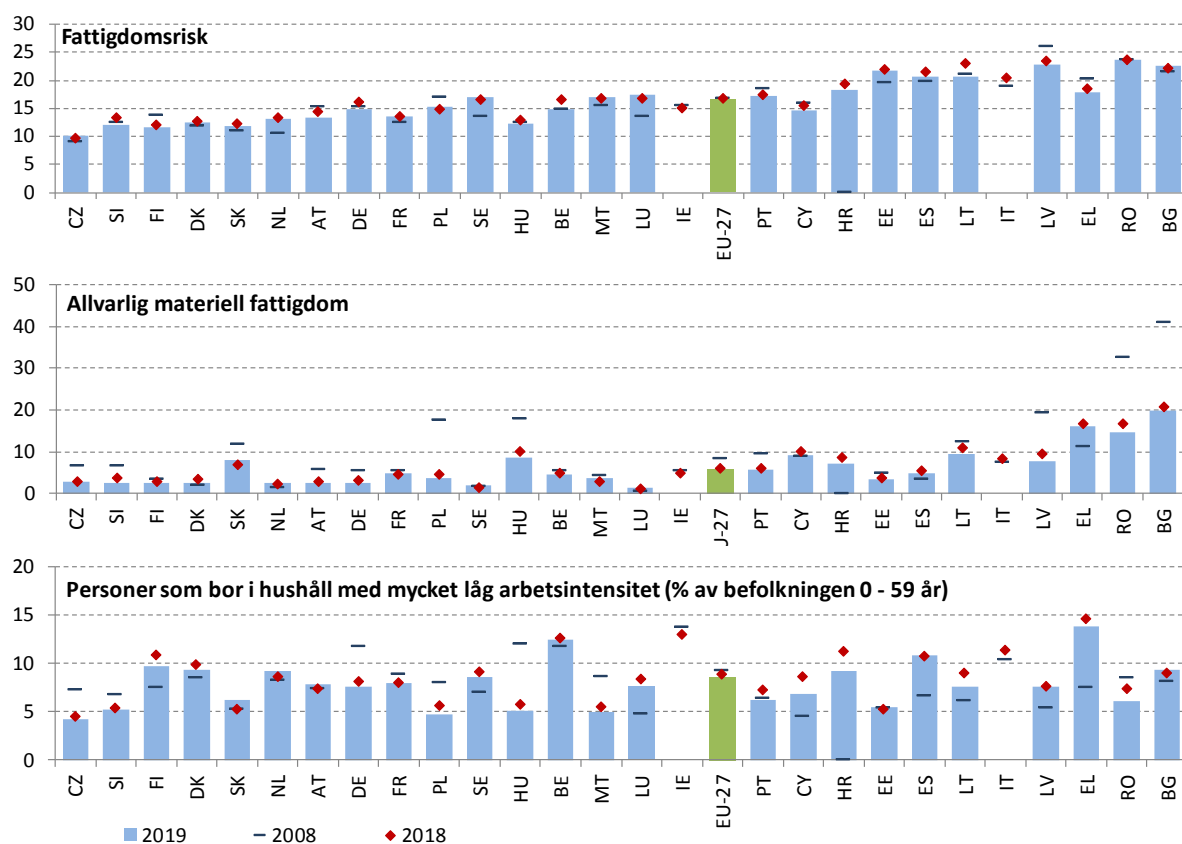
¹⁷⁹ Baserat på uppgifter för 2018, eftersom siffror för 2019 inte fanns tillgängliga vid tidpunkten för utarbetandet.

¹⁸⁰ Eurostats snabbstatistik över inkomsterna 2019. Tillgänglig på <https://europa.eu/!px93hB>

forskningscentrumet¹⁸¹ har man undersökt pandemins inverkan på hushållens inkomster och den dämpande effekten av de finanspolitiska åtgärder som vidtagits som svar på krisen. Tack vare den automatiska stabiliserande effekten som systemen för socialt skydd och social delaktighet har, liksom de ytterligare åtgärder som vidtagits, skulle fattigdomsriskerna endast öka med i genomsnitt 0,1 procentenheter i EU. Andelen personer som riskerar fattigdom under referensåret¹⁸² skulle öka med 1,7 procentenheter, vilket återspeglar den kraftiga sänkningen av fattigdomsgränsen till följd av covid-19-krisen. Länder med ökad fattigdom är Ungern, Slovakien, Spanien, Sverige, Litauen och Tjeckien. Den ökade fattigdomen skulle spridas i motsvarande omfattning som under perioden 2008–2009 på grund av finanskrisen.

Diagram 65: När det gäller allvarlig materiell fattigdom och personer som bor i hushåll med mycket låg arbetsintensitet förbättras situationen stadigt

Delindikatorer för risken att drabbas av fattigdom eller social uteslöt, EU-27

Källa: Eurostat, statistik över inkomst- och levnadsvillkor. Anmärkning: Indikatorerna rangordnas efter risk för fattigdom och social uteslöt 2019 (2018 för Irland och Italien). Inga uppgifter för 2019 var tillgängliga för Irland och Italien den 28 oktober 2020. På grund av tillgången till uppgifter omfattar de ackumulerade uppgifterna för EU under 2008 Storbritannien men inte Ungern.

Den materiella fattigdomen förbättrades ytterligare i nästan alla länder före pandemin.

Fler än 2,2 miljoner personer tog sig ur allvarlig materiell fattigdom under 2019 i EU-27

¹⁸¹ Almeida et al. (2020), *Households' income and the cushioning effect of fiscal policy measures during the Great Lockdown*, JRC Working Papers on Taxation and Structural Reforms No 06/2020. Tillgänglig på <https://europa.eu/Vj39hX> och det åtföljande policydokumentet på <https://europa.eu/JU66Gc>.

¹⁸² I detta fall har fattigdomsgränsen fixerats vid referensvärdet för 2019 års Euromod-simulering, i stället för den uppskattade fattigdomsgränsen för 2020.

jämfört med föregående år och andelen av befolkningen som omfattas av detta tillstånd låg på 5,6 %, en halv procentenhet mindre än 2018 – se mellersta delen av diagram 65 . Det förbättrade läget i fråga om materiell fattigdom bidrog ytterligare till att minska risken för fattigdom och social utestängning, särskilt tack vare minskningar i Rumänien, Polen, Tyskland och Spanien. Därmed är antalet människor som lever i allvarlig materiell fattigdom över 20 miljoner färre än under 2012, då indikatorn nådde sin topp. Den positiva trenden verkar dock försvagas i några av de länder som har de högsta siffrorna (Bulgarien, Lettland, Litauen och Grekland). Den materiella och sociala fattigdomen¹⁸³ (dvs. den utvidgade indikatorn som beaktar fler och socialt relaterade faktorer) minskade dock snabbt i dessa länder, med undantag för Bulgarien där förbättringen var blygsam.

Den positiva dynamiken på arbetsmarknaden bidrog till ytterligare minskningar av andelen personer som bodde i hushåll där ingen förvärvsarbetar före covid-19-krisen. Andelen personer som bodde i hushåll där ingen förvärvsarbetar var totalt 8,5 % i EU-27-länderna 2019, vilket är en måttlig minskning jämfört med föregående år – se den nedre delen av diagram 65. Även om den övergripande trenden var positiv eller stabil i nästan alla medlemsländer (med vissa undantag som i Slovakien, Nederländerna och Österrike) kommer denna trend sannolikt att vändas på grund av covid-19-krisen, med ökad arbetslöshet och sjunkande antal arbetade timmar, vilket belyses i kapitel 3.1.

Fattigdomen bland förvärvsarbetande låg kvar på en stabil nivå under 2019 trots vissa märkbara minskningar. Efter en topp på 9,8 % under 2016 i EU-27 var fattigdomen bland förvärvsarbetande fortfarande hög och låg på 9 % (något under 2018 års nivå på 9,3 %, se även kapitel 3.1.1). Fattigdomen bland förvärvsarbetande är fortfarande särskilt hög i Rumänien (15,4 %), Spanien (12,8 %), Italien (12,8 %, enligt uppgifter från 2018) och Luxemburg (12 %). Under det senaste året kan förbättringar noteras i vissa medlemsländer (-1,5 procentenheter i Slovenien, -1,1 procentenheter i Bulgarien och Tyskland, -0,8 procentenheter i Grekland). Personer med deltidsanställning är mer utsatta för fattigdom bland förvärvsarbetande (15,1 % totalt i EU-27), men i vissa länder löper även personer med heltidsarbete en hög risk. Detta gäller särskilt Rumänien med 12,3 %, Spanien med 10,7 % och Luxemburg med 10 %.

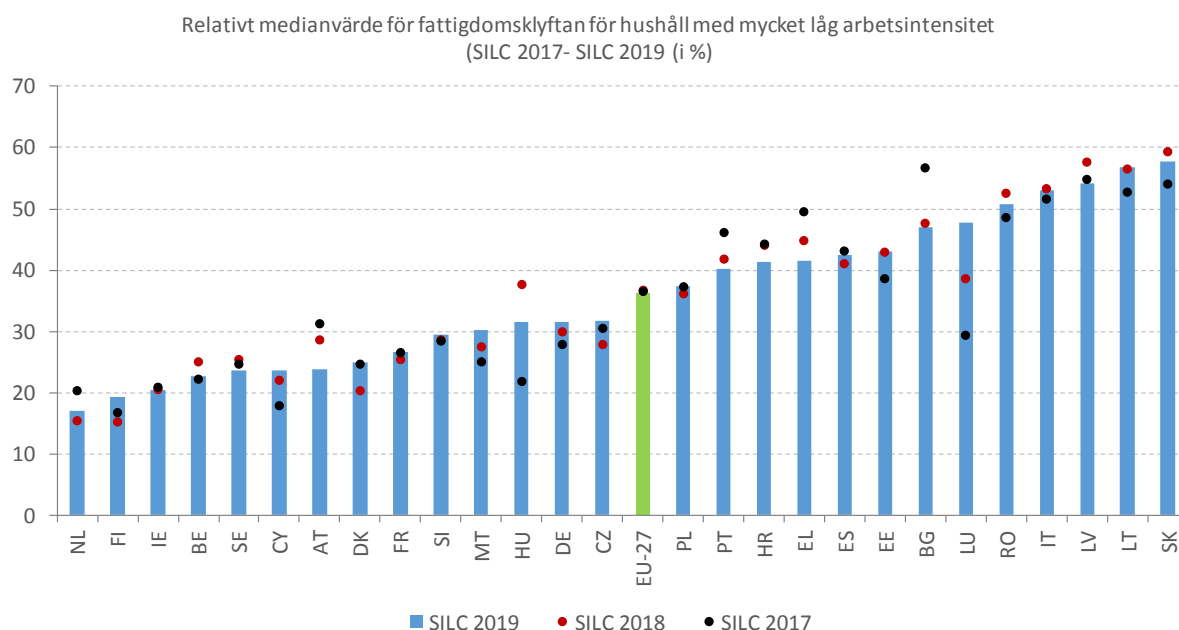
Fattigdomsnivån förblev oförändrad 2019 trots den övergripande förbättringen av inkomstnivåerna. Fattigdomsklyftan visar avståndet mellan medianinkomsten för personer som riskerar fattigdom och fattigdomströskeln. Denna skillnad var 24,4 % i EU-27 under 2019, vilket är nästan oförändrat jämfört med 2018. Bland de länder som har den största fattigdomsklyftan (över 25 % i Rumänien, Spanien, Ungern, Lettland, Bulgarien, Grekland, Kroatien och Litauen¹⁸⁴) förbättrades indikatorn endast i Rumänien, Litauen och Grekland under 2019. I Ungern ökade fattigdomsklyftan med 4,8 procentenheter. Den ökade också i länder med nivåer lägre än genomsnittet (Österrike +2,2 procentenheter, Sverige +1,8 procentenheter och Tyskland +1,2 procentenheter). I många fall minskade graden av fattigdom inte nämnvärt trots de övergripande förbättringarna av den socioekonomiska situationen före pandemin.

¹⁸³ En person anses vara materiellt och socialt fattig om han eller hon ofrivilligt saknar minst 5 av 13 poster (jämfört med 9 för allvarlig materiell fattigdom). Det handlar bland annat om sociala aktiviteter (fritid, internet, kontakt med vänner/familj, fickpengar). Från och med 2014 samlas 7 nya poster in, 1 på hushållsnivå och 6 på individuell nivå, dvs. för var och en av de personer som är 16 år eller äldre i hushållet.

¹⁸⁴ Denna grupp omfattar även Italien och Slovakien baserat på uppgifter från 2018.

Diagram 66: Det relativa medianvärdet för fattigdomsklyftan för hushåll med mycket låg arbetsintensitet

Det relativa medianvärdet för fattigdomsklyftan för hushåll med mycket låg arbetsintensitet, 2017–2019

Källa: Beräkning baserad på uppgifter i Eurostats statistik över inkomst- och levnadsvillkor.

Fattigdomen bland hushåll med låg arbetsintensitet är större än för andra grupper. I EU-27 låg fattigdomsklyftan stabilt på 36,2 % för personer i arbetsför ålder (18–64 år) i hushåll med mycket låg arbetsintensitet¹⁸⁵ under 2019 (36,5 % 2018). Slovakien, Litauen, Lettland, Italien och Rumänien uppvisar fortfarande de största fattigdomsklyftorna, trots vissa förbättringar (diagram 66). Indikatoren är lägre än 20 % i Nederländerna och Finland. Den största ökningen noteras i Luxemburg (+9,4 procentenheter). Höga nivåer tyder på att förmånerna har alltför låg tillräcklighet och låg täckning, eftersom de inte lyckas täppa till denna klyfta.

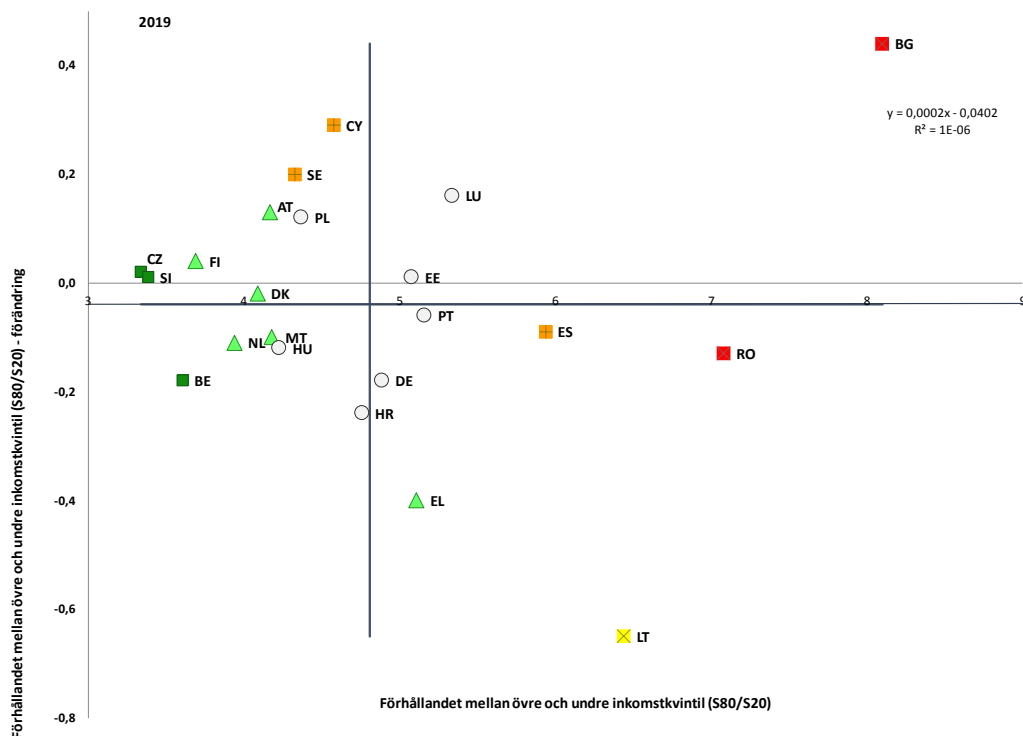
Personer med funktionsnedsättning löper betydligt större risk för fattigdom eller social utestängning än personer utan funktionsnedsättning. Under 2019 riskerade 28,5 % av alla personer med funktionsnedsättning i EU-27 att drabbas av fattigdom eller social utestängning, jämfört med 18,6 % av personer utan funktionsnedsättning, vilket motsvarar en skillnad på 9,9 procentenheter. Graden av funktionsnedsättning är en mycket viktig bakomliggande faktor. I åldersgruppen 16 år och äldre riskerade 34,7 % av alla med svår funktionsnedsättning att drabbas av fattigdom eller social utestängning, jämfört med 26 % av personer med måttlig funktionsnedsättning¹⁸⁶.

¹⁸⁵ Indikatoren beräknas som avståndet mellan disponibel mediannettoinkomst per konsumtionsenhet för personer under gränsen för fattigdomsrisk som lever i hushåll med mycket låg arbetsintensitet respektive gränsen för fattigdomsrisk uttryckt som procentandel av gränsen för fattigdomsrisk. Brytpunkten är angiven som 60 % av den nationella medianinkomsten per konsumtionsenhet för alla invånare i ett land, inte för EU i dess helhet.

¹⁸⁶ Statistik över inkomst- och levnadsvillkor (2019), människor som riskerar att drabbas av fattigdom eller social utestängning efter grad av aktivitetsbegränsning, kön och ålder [hlth_dpe010].

Diagram 67: Inkomstskillnaderna minskade något överlag, med smärre ökningar i vissa medlemsländer.

Förhållandet mellan övre och undre inkomstkvintil (S80/S20) och årlig förändring (huvudindikator i den sociala resultattavlan).

Källa: Eurostat, statistik över inkomst- och levnadsvillkor. Rapporteringsperiod: Nivåer 2019 och årliga förändringar jämfört med 2018. Anmärkning: Axlarnas skärningspunkt motsvarar det oviktade EU-genomsnittet. En förklaring finns i bilagan. Avbrott i serien för Belgien. Uppgifter för Irland, Frankrike, Italien, Lettland och Slovakien saknades den 28 oktober 2020.

Visserligen fortsatte de totala inkomstskillnaderna att minska något i genomsnitt, men dynamiken tyder på en försvagning av konvergensen mellan medlemsländerna före covid-19-krisen. År 2019 var inkomstandelen för de 20 % som låg högst på inkomstskalan i EU-27 fem gånger så stor som andelen för de 20 % som låg på den nedre delen av inkomstskalan, vilket var något lägre än föregående års kvot (5,05). Denna indikator för inkomstskillnader var fortsatt hög, långt över 7, särskilt i Bulgarien och Rumänien (båda ”kritiska situationer” enligt den sociala resultattavlan – se diagram 67). Förbättringarna var begränsade, särskilt i de länder där inkomstskillnaderna var som störst. Icke desto mindre minskade ojämlikheten betydligt i Litauen (”svag men förbättras”) och Grekland (”bättre än genomsnittet” på grund av den senaste tidens återhämtning). Andra minskningar kan noteras i Tyskland och Belgien. På det hela taget är konvergensen i de olika länderna begränsad, med undantag för Bulgarien som avviker med en betydande ökning av förhållandet mellan övre och undre inkomstkvintil (+0,44). Enligt gemensamma forskningscentrumets preliminära uppskattningar¹⁸⁷ skulle politiska åtgärder i stort kunna motverka den ökande ojämlikheten till följd av covid-19-pandemin under 2020. Covid-19-krisen skulle i sig orsaka en betydande ökning av ojämlikheten (+3,3 % i Gini-indexet), men politiska åtgärder skulle minska

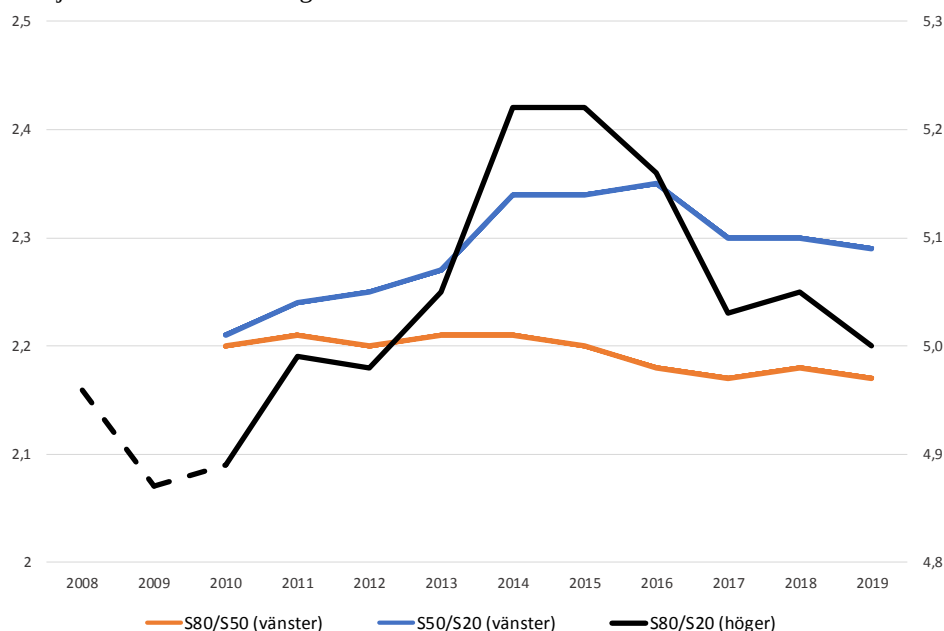
¹⁸⁷ Se [Almeida m.fl. \(2020\)](#), såsom nämns ovan.

ojämligheten med 1 %. Som jämförelse ledde krisen 2008/2009 till en viss minskning av inkomstskillnaderna.

Den totala ökningen av inkomstskillnaderna under det senaste årtiondet berodde på ökad ojämlikhet i den nedre delen av inkomstfördelningen. Ojämligheten i fråga om hela inkomstfördelningen kan brytas ned till den mellan den övre och nedre delen. Kvoten mellan inkomstkventilerna, S50/S20, mäter förhållandet mellan medianen av inkomstandelarna och de lägsta 20 % av inkomstfördelningen. Denna kvot var 2,29 år 2019, alltså stabil jämförd med 2018 (2,3). Återhämtningen möjliggjorde en ytterligare minskning sedan toppen 2016 (2,36), men kunde inte helt uppväga den totala ökningen sedan 2010 (från 2,21) – se diagram 68, vilket förklarar den totala ökningen av inkomstklyftorna under årtiondet. På liknande sätt mäter S80/S50 ojämlikhet i den övre delen av inkomstfördelningen. Denna indikator förblev i stort sett stabil och minskade till och med något under årtiondet (från 2,2 till 2,17).

Diagram 68: Under det senaste årtiondet har ojämlikheten ökat i den nedre delen av inkomstfördelningen

Detaljanalys av ojämlikhetens utveckling under det senaste årtiondet.

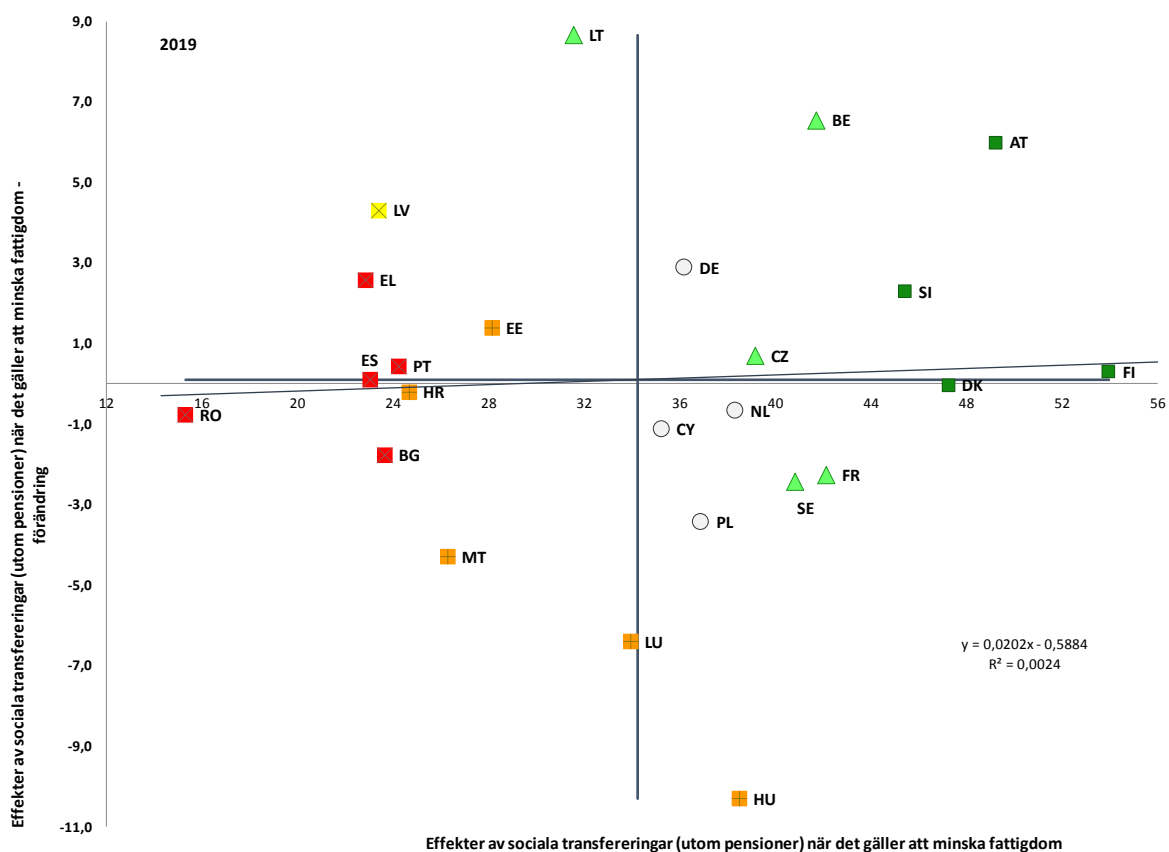
Källa: Beräkning baserad på uppgifter i Eurostats statistik över inkomst- och levnadsvillkor.

Inkomsterna för de fattigaste 40 % av befolkningen fortsatte att öka något snabbare än genomsnittet. Inkomstandelen för de hushåll som befann sig bland de 40 % lägsta i inkomstfördelningen ökade sin inkomstandel något fram till 2019, i linje med övriga måttliga förbättringar i inkomstskillnaderna. Genomsnittet för EU ökade 2019 till 21,33 %, vilket kan jämföras med 21,19 % under 2018 (från den lägsta nivån på 20,9 % som uppmättes under 2014 och 2015). Hushållen på de nedre 40 % av inkomstfördelningen fick ökade andelar främst i Tyskland, Grekland, Litauen och Ungern, medan deras inkomstandel minskade i Bulgarien, Luxemburg, Polen och Sverige.

Fram till 2017 (året för de senaste tillgängliga uppgifterna) fortsatte utgifterna för social trygghet i EU att öka i nästan alla medlemsländer och gick främst till ålderspensioner och hälso- och sjukvårdsbehov¹⁸⁸. Ökningen av de sociala utgifterna under åren 2012–2017 berodde främst på ytterligare ökningarna i satsningarna på äldre (delvis beroende på demografiska faktorer), med undantag för Grekland, och på hälso- och sjukvård. Däremot stabiliserades utgifterna för arbetslöshet efter 2010 och har minskat sedan 2014 i takt med att det ekonomiska klimatet förbättrades. Utgifterna för familjer, bostäder och kampen mot social utestängning har ökat något sedan 2013. Utgifterna för sjukdom och funktionshinder bidrog avsevärt till den totala utgiftsökningen i de flesta medlemsländer, utom i Grekland och Polen där den minskade.

Diagram 69: Effekterna av sociala förmåner när det gäller att minska fattigdom har försvagats i vissa medlemsländer.

Effekterna av sociala transfereringar (utom pensioner) när det gäller att minska fattigdom och årlig förändring (huvudindikator i den sociala resultattavlan).

Källa: Eurostat, statistik över inkomst- och levnadsvillkor. Rapporteringsperiod: Nivåer 2019 och årliga förändringar jämfört med 2018. Anmärkning: Axlarnas skärningspunkt motsvarar det oviktade EU-genomsnittet. En förklaring finns i bilagan. Avbrott i serien för Belgien. Uppgifter för Irland, Italien och Slovakien saknades den 28 oktober 2020.

¹⁸⁸ Se s. 33 i Europeiska kommissionen (2020): *Employment and Social Developments in Europe. Annual review 2020*. Luxemburg, Europeiska unionens publikationsbyrå. Tillgänglig på <https://europa.eu/!MM76mf>.

Även om effekten av sociala transfereringar (exklusive pensioner) på fattigdomen är stabil kvarstår betydande skillnader mellan medlemsländerna när det gäller nivåer och dynamik. Totalt sett var denna indikator stabil under 2019 för EU-27 jämfört med föregående år (32,65 % jämfört med 32,8 % 2018). Resultaten och dynamiken varierar dock kraftigt – se diagram 69. De länder som har bäst resultat är Finland, Österrike, Danmark och Slovenien över 45 %, medan de sämsta länderna fortfarande är Rumänien, Grekland, Spanien, Bulgarien och Portugal med siffror under eller nära 24 %. Litauen och Lettland, som ligger under respektive nära EU-genomsnittet, uppvisar betydande förbättringar (+ 8,7 procentenheter respektive + 4,3 procentenheter), medan Luxemburg, Malta och särskilt Ungern har minskat betydligt (med 6,4 procentenheter, 4,3 procentenheter respektive 10,3 procentenheter). Diagrammet visar inte något tydligt samband mellan nivåer och förändringar.

Covid-19-krisen är en kraftfull påminnelse om vikten av socialt skydd. Socialförsäkringsmekanismer kan bidra till att ”platta till” pandemikurvan genom att göra det möjligt för arbetstagare att stanna hemma vid behov. De kan också mildra de ekonomiska och sociala effekterna av minskad ekonomisk aktivitet, samtidigt som de stöder arbetstagarna genom den gröna och digitala omställningen. Dessa mekanismer är dock inte alltid tillgängliga för arbetstagare med atypisk anställning och egenföretagare. De kanske inte alltid heller är tillräckliga eller lämpliga under pandemier.

Trots offentliga åtgärder för att skydda arbetstillfällen (t.ex. system för korttidsarbete) fanns det fram till sommaren 2020 tecken på en märkbar ökning av antalet mottagare av arbetslöshetsförmåner (se även kapitel 3.3). Bland de länder för vilka det finns färsk data har den relativa ökningen av mottagare av arbetslöshetsförmåner sedan februari 2020 varit särskilt kraftig (över 50 %) i Österrike, Estland, Spanien, Ungern, Malta och Slovakien¹⁸⁹. Däremot var det inte särskilt viktigt att i detta skede av föränderliga trender att signalera förändringar i antalet mottagare av socialbidrag och förmåner till personer med funktionsnedsättning, och det fanns i allmänhet inga omedelbara och tydliga tecken på en ökning av antalet mottagare baserat på tillgängliga siffror.

Ramverket för övervakning av tillgången till socialt skydd visar att det fortfarande finns betydande luckor i skyddet av egenföretagare och arbetstagare med atypisk anställning. Vissa grupper av egenföretagare saknar tillgång till sjukpenning i fyra medlemsländer, till arbetslöshetsförsäkring i elva medlemsländer och till försäkring mot olycksfall i arbetet och arbetssjukdomar i nio. Övervakningsrapporten visar att tillgången till socialt skydd också kan vara mer begränsad för vissa former av atypiska arbetstagare. Dessa luckor kan gälla tillfälligt arbete, behovsarbete, korttidskontrakt, säsongarbete, lärlingsutbildning eller praktik. Landsspecifika exempel på atypiska anställningsformer är minijobb i Tyskland, civilrättsliga anställningsavtal i Polen, avtal om att utföra ett arbetsuppdrag i Tjeckien, arbetsavtal med oregelbunden inkomst i Slovakien, hushållsanslådla i Spanien och förenklade anställningsavtal i Ungern. En betydande andel av arbetsmarknaden kan omfattas av denna typ av avtal.

Även om de formellt omfattas av socialförsäkringarna kan vissa arbetstagare med atypisk anställning och egenföretagare i praktiken ha begränsad tillgång till socialt skydd. Begränsad tillgång innebär att arbetstagarna inte kan bygga upp tillräckliga förmåner som de kan utnyttja vid behov. Hindren omfattar kvalifikationsperioder, karenperioder och bristande möjligheter att överföra rättigheter till social trygghet mellan olika system.

¹⁸⁹ Se kommittén för socialt skydds årliga översyn för 2020 av verktyget för bedömning av situationen för det sociala skyddet och utvecklingen av politiken för socialt skydd. Tillgänglig på <https://europa.eu/FN69gB>.

Rättigheterna till det sociala skyddet behålls, intjänas och/eller överförs inte alltid när människor byter arbetsmarknadsstatus. I och med att arbetslivet förändras kommer flexibilitet av detta slag att bli allt viktigare. Avsaknaden av överföringsmöjligheter kan därför verka som en hämsko för dynamiken och matchningen på arbetsmarknaden. Brist på reglering, höga kostnader och olika regler för olika system kan utgöra ett hinder för övergångar mellan sektorer eller anställningsformer i flera medlemsländer. Slutligen är bristen på tydlig information om rättigheterna till social trygghet något som hindrar människor från att fatta välgrundade beslut i många länder.

Tillfälliga åtgärder ersätter inte behovet av att utvidga det sociala skyddet för dem som inte omfattas på en mer permanent basis. De flesta åtgärder som vidtogs i början av covid-19-krisen presenterades som tillfälliga till sin natur. I en återhämtningsfas krävs oförminskade ansträngningar för att upprätthålla och stärka det sociala skyddet för alla, inklusive egenföretagare. Med utgångspunkt i krishanteringen bör skyddet av egenföretagare och arbetstagare med atypisk anställning förbättras ytterligare på strukturell grund, i enlighet med rekommendationen om tillgång till socialt skydd.

Minimiinkomstsystemens tillräcklighet har urholkats i nästan alla medlemsländer vid en jämförelse med fattigdomströsklar och låginkomsttagares inkomster. Minimiinkomstförmånernas tillräcklighet går att kontrollera¹⁹⁰, både genom att jämföra förmånstagarnas inkomst med den nationella fattigdomströskeln och med inkomsten för en låginkomsttagare¹⁹¹. Dessa jämförelser ger en indikation på systemens lindrande effekt på inkomstfattigdom samt systemens aktiverande och eventuellt hämmande effekter. För det senaste tillgängliga inkomståret (2018) urholkades minimiinkomstsystemens tillräcklighet i hela EU-27, vilket återspeglar att inkomsterna för mottagare av minimiinkomst har släpat efter den övergripande inkomstutvecklingen under den ekonomiska expansion som föregick covid-19-krisen. Även om en sådan urholkning av tillräckligheten är allmän är minskningen mer betydande i vissa länder, jämfört med inkomsten för en låginkomsttagare (Estland -18,2 procentenheter, Tjeckien -7 procentenheter, Luxemburg -5,8 procentenheter). I endast två länder ligger minimiinkomstens tillräcklighet nära fattigdomsgränsen (Irland och Nederländerna), medan den låg kvar under en tredjedel av fattigdomsgränsen i Rumänien, Bulgarien, Ungern, Italien¹⁹², Tjeckien och Slovakien.

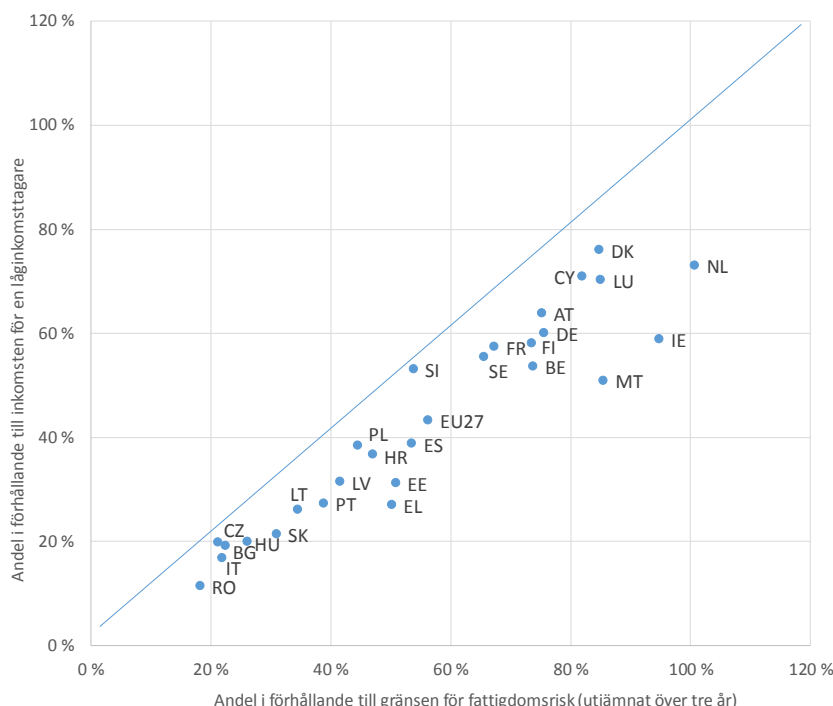
¹⁹⁰ Enligt den metod som överenskommits i ramen för riktmärkning av minimiinkomst, se de gemensamma sysselsättningsrapporterna för 2019 och 2020.

¹⁹¹ En låginkomsttagare definieras i den jämförande undersökningen som en person som tjänar 50 % av den genomsnittliga nationella bruttolönen.

¹⁹² Det system som beaktades är den befintliga minimiinkomsten, före antagandet av det nuvarande systemet för medborgarlön (Reddito di cittadinanza), som antogs 2019.

Diagram 70: Minimiinkomststödets tillräcklighet i olika medlemsländer varierar kraftigt.

Nettoinkomst för personer med minimiinkomst som andel i förhållande till gränsen för fattigdomsrisk (utjämnat över tre år) och inkomsten för en låginkomsttagare (inkomståret 2018)

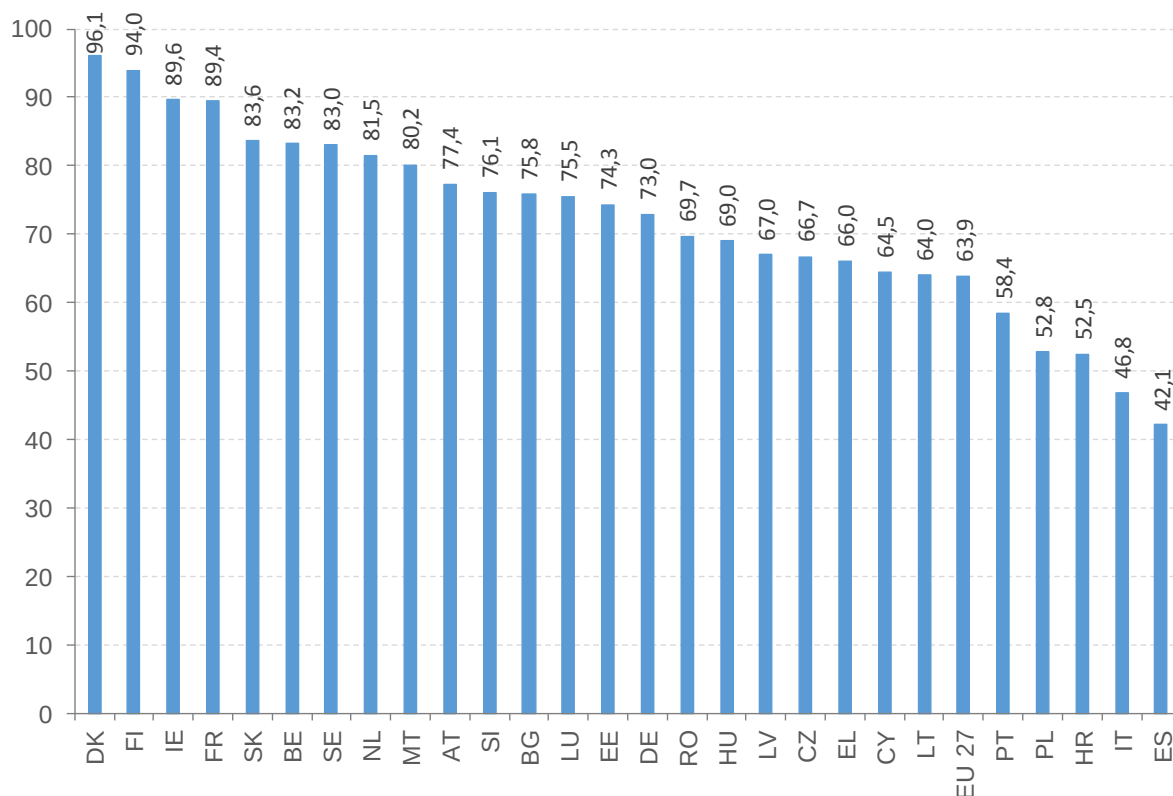
Källa: Eurostat, OECD.

Anmärkning: Diagrammen gäller ensamstående personer utan barn. Nettoinkomsten för en person med minimiinkomst kan också omfatta andra typer av förmåner (t.ex. bostadsbidrag) än minimiinkomst. Med låginkomsttagare avses heltidsarbetande som tjänar 50 % av genomsnittslönen. För alla andra medlemsländer, utom Irland, Italien och Slovakien, är det gränsvärde för fattigdomsrisk som används i diagrammet utjämnat över de tre senaste åren. För dessa tre länder finns det ännu inte några uppgifter om gränsen för fattigdomsrisk enligt statistiken över inkomst- och levnadsvillkor 2019 och därför utjämnas gränsvärdet för de senaste två åren för vilka det finns uppgifter tillgängliga.

Innan pandemin bröt ut var den andel av den fattigare befolkningen som omfattas av sociala förmåner i stort sett stabil. Andelen som mottar förmåner, mätt som andelen personer i arbetsför ålder (18–59 år) som får någon typ av förmån (utom förmåner vid ålderdom) i den befolkning som löper risk för fattigdom. Denna indikator visar ett intervall från 42,1 % i Spanien till 96,1 % i Danmark, med ett genomsnitt för EU-27 på 63,9 %, vilket är en viss minskning (-2 procentenheter) från föregående år.

Diagram 71: I flera medlemsländer får en stor andel av befolkningen som riskerar att drabbas av fattigdom inga förmåner

Andelen som mottar förmåner, dvs. andelen personer i arbetsför ålder 18–59 år som får någon typ av förmån (utom förmåner vid ålderdom) i den befolkning som löper risk för fattigdom, 2018.

Källa: Beräkning baserad på uppgifter i Eurostats statistik över inkomst- och levnadsvillkor.

Svårigheterna att värma upp bostaden har minskat och varierar kraftigt mellan länderna. Denna aspekt av energifattigdomen har i genomsnitt minskat från en topp på 11,2 % 2012 till 7,3 % 2019. Andelen av befolkningen som inte kan tillgodose uppvärmningsbehoven har minskat kraftigt (med 5 procentenheter eller mer) i Malta, Bulgarien, Lettland, Litauen, Ungern, Cypern, Grekland, Polen, Portugal, Italien och Rumänien, samtidigt som den har ökat med 2,3 procentenheter i Slovakien och 1,8 procentenheter i Luxemburg. I EU-27 drabbades 18,8 % av dem som riskerade fattigdom (jämfört med 5 % för personer som lever i hushåll med 60 % eller mer av medianinkomsten). Ensamstående personer som var 65 år eller äldre (10,2 %) eller ensamstående föräldrar (10,5 %) löpte större risk än den genomsnittliga befolkningen. Kommissionens nyligen antagna rekommendation om energifattigdom¹⁹³ ger vägledning och ytterligare insikt i energifattigdomen i EU, tillsammans med medlemsländernas nationella energi- och klimatplaner – och kommissionens bedömningar av dessa.

Pensionernas tillräcklighet har försämrats något under 2019. Andelen personer som riskerar fattigdom eller social utestängning bland personer över 65 år ökade något i EU-27 från 18,7 % år 2018 till 18,9 % år 2019, även om den fortfarande är god bit lägre än 2008

¹⁹³ C(2020) 9600 final.

(23,3 %). Skillnaderna mellan könen kvarstår (16,1 % bland äldre män och 21 % bland äldre kvinnor). Andelen varierar kraftigt mellan medlemsländerna, från 9,6 % i Luxemburg till 47,1 % i Bulgarien. Ökningen av andelen personer som riskerar fattigdom och social utestängning beror främst på relativ fattigdom, och fattigdomsgränsen har ökat i alla 27 länder utom Sverige. Däremot har den allvarliga materiella fattigdomen fortsatt att minska: efter att ha minskat från 7,5 % 2008 till 4,7 % 2018 minskade den igen till 4,4 % 2019. Den aggregerade ersättningskvoten¹⁹⁴ minskade också något, från 58 % 2018 till 57 % 2019, vilket tyder på en relativ försämring av pensionsförmånerna i förhållande till arbetsinkomsten senare i arbetslivet, den är fortfarande högre än 2008 (52 %). Skillnaden mellan könen (där kvinnor i genomsnitt har en lägre ersättningskvot) minskade från 5 till 4 procentenheter och har legat kvar på en i stort sett oförändrad nivå sedan 2008, trots att kvinnors sysselsättning ökat relativt sett.

Pensionsklyftan mellan kvinnor och män fortsätter att minska långsamt. Pensionsklyftan mellan kvinnor och män¹⁹⁵ har minskat med omkring 1 procentenhet per år sedan 2010 och uppgick till 29,1 % 2018 (åldersgruppen 65–74 år). Färska siffror från 2019 visar att pensionsklyftan mellan kvinnor och män var störst i Luxemburg, Malta, Nederländerna (över 40 %), Österrike, Cypern (drygt 35 %), medan de minsta skillnaderna (under 10 %) registrerades i Estland (0,2 %), Danmark (6,7 %) och Slovenien (9,4 %).

Covid-19-pandemin har ytterligare framhävt äldres vårdbehov. Sedan covid-19-krisen tog sin början upplevde en femtedel av dem som var 50 år eller äldre och som behövde vård att det hade blivit svårare att få den vård de behövde¹⁹⁶. Antingen kunde vårdgivare inte nå dem, eller så berodde det på att de inte längre hade råd.

På det hela taget fortsatte möjligheterna för europeiska hushåll att ha råd med sina bostäder att förbättras under 2019, även om det finns stora skillnader mellan medlemsländerna. År 2019 bodde 9,3 % av befolkningen i EU-27 i hushåll som använde 40 % eller mer av sin disponibla inkomst per konsumtionsenhet till sitt boende (ett mått på överdrivna boendekostnader). Denna andel var högst i Grekland (36,2 %), följt av Bulgarien och Danmark (mer än 15 %) och lägst i Finland, Malta och Cypern (mindre än 4 % av befolkningen). Bland den del av befolkningen som riskerar fattigdom var andelen med höga boendekostnader i förhållande till den disponibla inkomsten betydligt högre (35 % under 2019), med stora skillnader mellan medlemsländerna. Andelen av befolkningen med risk för fattigdom och med allt för höga boendekostnader var 88 % i Grekland, 74 % i Danmark och 48 % i Bulgarien och Tyskland. I Litauen, Lettland, Finland, Estland, Cypern och Malta lade samtidigt mindre än 20 % av den andel av befolkningen som löper risk för fattigdom 40 % eller mer av den disponibla inkomsten på boendekostnader. I allmänhet påverkas hyresgästerna, oavsett om det är på den privata hyresmarknaden eller på den reglerade hyresmarknaden, i högre grad av tillgången på överkomliga bostäder än bostadsägare med hypotekslån. Andelen hushåll med alltför höga boendekostnader var högst i städer (11,9 %) jämfört med landsbygdsområden (6,8 %).

¹⁹⁴ Den aggregerade ersättningskvoten är den individuella bruttomedianpensionen för befolkningen i åldrarna 65–74 år i förhållande till den individuella bruttolönen från arbete för befolkningen i åldern 50–59 år, exklusive andra sociala förmåner.

¹⁹⁵ Pensionsklyftan mellan kvinnor och män definieras som den procentuella skillnaden i den genomsnittliga individuella ålderspensionen för alla kvinnor som omfattas av studien jämfört med den genomsnittliga individuella avgångspensionen för den jämförbara gruppen män.

¹⁹⁶ Share – undersökningen om hälsa, åldrande och pensionering i Europa, omgång 8, preliminära resultat.

Boendekvaliteten har förbättrats under det senaste årtiondet, men fortfarande levde 4 % av befolkningen i EU-27 i bostäder som var trångbodda eller hade stora problem med standarden. Bland dessa problem fanns avsaknaden av badkar eller toaletter, ett läckande tak i bostaden eller en bostad som ansågs vara för mörk. Trångboddhet eller bostäder av dålig kvalitet drabbar i oproportionerligt hög grad människor som riskerar fattigdom och hyresgäster, särskilt de som befinner sig på den subventionerade hyresmarknaden. Personer födda utanför EU hade också svårare att få tillgång till anständiga bostäder och var utsatta för trångboddhet i högre grad (27,6 % jämfört med 14,2 % för EU-medborgare) och alltför höga boendekostnader (19,1 % jämfört med 8,8 % för EU-medborgare) under 2019.

Hemlösheten har spridit sig i Europeiska unionen och antalet har ökat konstant i de flesta medlemsländer under det senaste årtiondet. Enligt studier är det minst 700 000 personer som bor på gatan eller sover i nödbostäder eller tillfällig inkvartering under en given natt i EU, vilket är 70 % mer än för tio år sedan¹⁹⁷. Dessutom sprids risken för hemlöshet till olika grupper i samhället. Till exempel var tredje hemlös i en nödbostad i Irland var ett barn förra året. I Sverige ökade andelen kvinnor bland hemlösa från 17 % till 38 % mellan 1993 och 2017. I Nederländerna har antalet hemlösa ungdomar mer än tredubblats mellan 2009 och 2018, från 4 000 till 12 600. Flyktingar och asylsökande är också överrepresenterade bland de hemlösa. I Tyskland utgör barnfamiljer 27,2 % av de hemlösa flyktingarna, jämfört med 13 % av den övriga hemlösa befolkningen. I Barcelona är 52,3 % av de hemlösa tredjelandsmedborgare. Och i Grekland är 51 % av de 3 774 ensamkommande barnen hemlösa. Hemlösa drabbas också av ojämlikhet i hälsa – hög andel kroniska psykiska och fysiska hälsotillstånd, missbruksproblem och kortare förväntad livslängd.

Covid-19-krisen har lett till en rekordstor belastning på medlemsländernas hälso- och sjukvårdssystem. Utöver att utmana medlemsländernas krishanteringsförmåga har den förvärrat de befintliga strukturella utmaningarna när det gäller hälso- och sjukvårdssystemens effektivitet, tillgänglighet och resiliens. Det gäller bl.a. otillräckliga anslag till hälsoinvesteringar (däribland för krisberedskap och krishantering), begränsad samordning och integrering av omsorg svag primärvård, kvarstående hinder för tillgång till hälso- och sjukvård och icke tillgodosedda vårdbehov. Sådana svårigheter påverkade i hög grad de mest utsatta grupperna, särskilt på grund av höga patientavgifter.

Andelen av befolkningen som enligt egen uppgift har icke tillgodosedda vårdbehov varierar fortfarande kraftigt mellan medlemsländerna, både i fråga om andelar och förändringar. I motsats till föregående år finns det för 2019 en negativ korrelation mellan andelen människor med icke tillgodosedda vårdbehov och förändringar vad gäller denna andel, vilket innebär att den relativt sett största minskningen under den senaste perioden har skett i de länder där flest personer uppger att deras vårdbehov inte tillgodoses (diagram 72). I vissa medlemsländer utgör kostnaderna och väntetiderna fortfarande betydande hinder för tillgången till hälso- och sjukvård. Den andel av EU-invånarna som enligt egen uppgift har icke tillgodosedda vårdbehov, antingen på grund av för höga kostnader, för långa köer eller för långa avstånd, låg stabilt på 1,8 % i genomsnitt under 2019 (samma nivå som 2018). Denna andel översteg fortfarande 5 % i Estland och Grekland, medan Rumänien och Finland ligger nära detta tröskelvärde. Den mest synliga ökningen under 2019 noterades för Danmark. Personer med funktionsnedsättning drabbades oftare av självrapporterade icke tillgodosedda behov av medicinsk undersökning och vård med en andel på 4,2 % under 2019, jämfört med

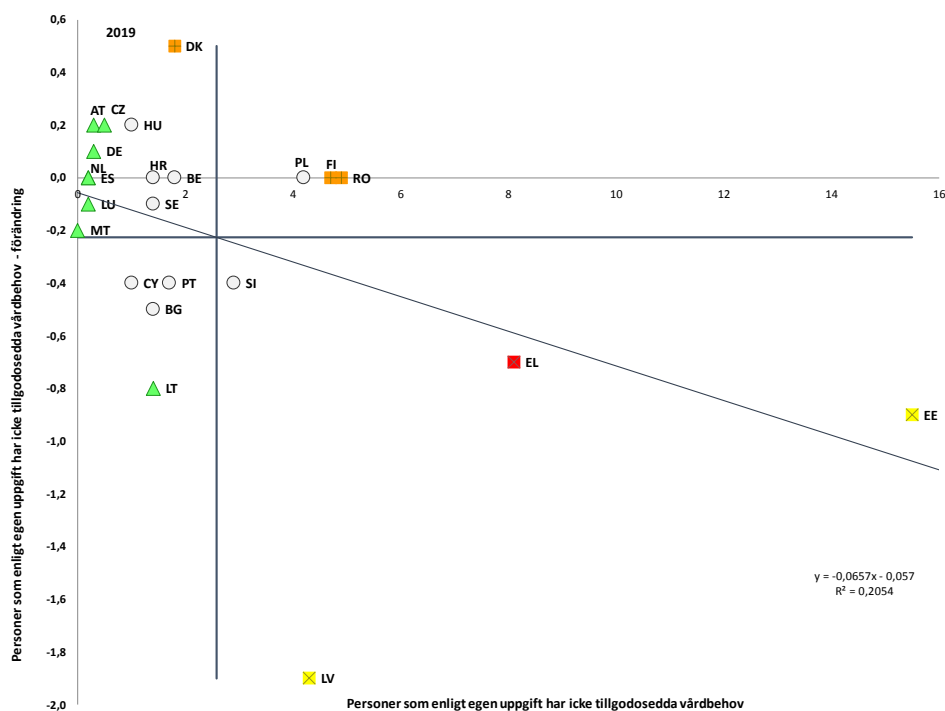
¹⁹⁷ Feantsa (2020), Fifth overview of housing exclusion in Europe.

1 % för personer utan funktionsnedsättning. Särskilt missgynnade är personer med allvarliga funktionsnedsättningar (5,6 %) ¹⁹⁸.

I vissa länder spelar inkomstnivån eller sysselsättningsstatusen en viktig roll när det gäller att förklara problemen med tillgången till sjukvård. Även om majoriteten av länderna inte uppvisar några betydande skillnader beroende på sysselsättningsstatus (diagram 73), förekommer det vissa länder, där arbetslösa (Estland och Grekland) och pensionärer (Estland, Grekland och Rumänien) har stora svårigheter att få tillgång till hälso- och sjukvård, med icke tillgodosedda vårdbehov på över 10 %. I de flesta EU-länderna utsätts människor från den lägsta inkomstkventilen för icke tillgodosedda vårdbehov i större omfattning (se diagram i anslutning till kapitlet *Huvudpunkter*). Låginkomsthushållen belastas särskilt mycket i Grekland (+10 procentenheter jämfört med den totala befolkningen) och Lettland (mer än 4,5 procentenheter jämfört med den totala befolkningen).

Diagram 72: Stora variationer i de självrapporterade icke tillgodosedda vårdbehoven noterades mellan medlemsländerna före covid-19-krisen.

Personer som enligt egen uppgift har icke tillgodosedda vårdbehov (huvudindikator i den sociala resultattavlan)

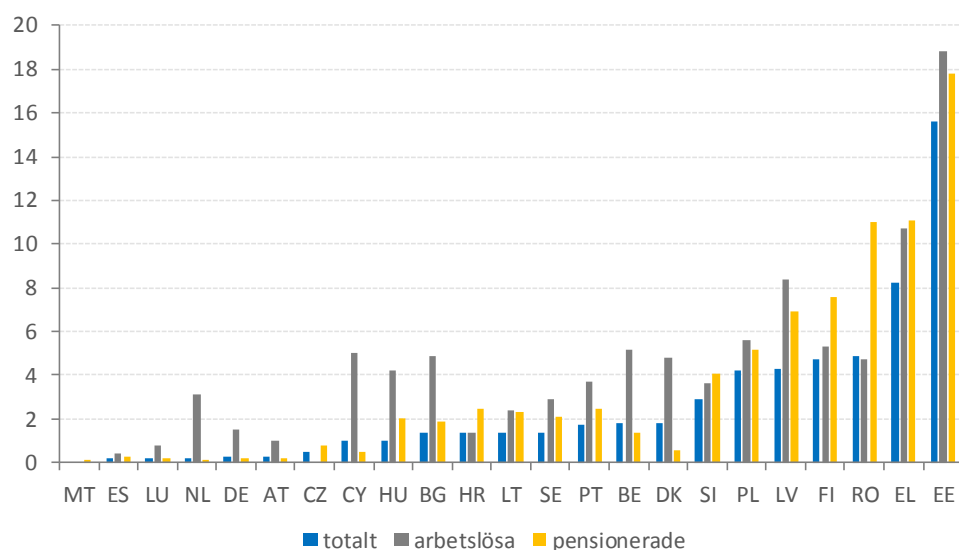

Källa: Eurostat, statistik över inkomst- och levnadsvillkor. Period: Nivåer 2019 och årliga förändringar jämfört med 2018. Anmärkning: Axlarnas skärningspunkt motsvarar det oviktade EU-genomsnittet. En förklaring finns i bilagan. Inga uppgifter var tillgängliga för Irland, Frankrike, Italien och Slovakien den 28 oktober 2020.

¹⁹⁸ Statistiken över inkomst- och levnadsvillkor 2019, tabell [HLTH_DH030]

Diagram 73: I vissa länder uppger arbetslösa eller pensionärer att de har ett större icke tillgodosett vårdbehov.

Personer som enligt egen uppgift har icke tillgodosedda vårdbehov efter sysselsättningsstatus (2019)

Källa: Eurostat [hlth_silc_13]. Inga uppgifter var tillgängliga för Frankrike, Irland, Italien och Slovakien.

Vid justering enligt ålderssammansättning var det mer sannolikt att icke tillgodosedda vårdbehov fanns bland personer födda utanför EU (jämfört med personer födda i EU).

Detta var särskilt tydligt i Estland och Grekland och i mindre utsträckning i Sverige, Italien, Danmark och Lettland¹⁹⁹. Denna tendens kan bero på olika faktorer såsom bristande tillgång på grund av uppehållsstatus eller begränsad sjukförsäkring (i vissa länder), bristande kunskap om hur man får tillgång till tjänster, ekonomiska resurser, koncentration av invandrare till missgynnade områden med sämre tillgång till hälso- och sjukvård samt nationella system som inte är anpassade till invandrarnas särskilda behov²⁰⁰. Dessa faktorer, i kombination med bostadssituation och exponering på arbetsplatsen, förklarar varför invandrare har påverkats mer av covid-19-pandemin²⁰¹. Bland invandrare som bor i EU kan flyktingar (och asylsökande) vara särskilt utsatta.

Det genomsnittliga antalet friska levnadsår som kan förväntas vid 65 års ålder är stabilt i EU 2018. För män uppgår antalet friska levnadsår nu till 9,8 år och för kvinnor till 10,0 år. Människor i Sverige, Malta, Irland och Spanien kan räkna med flest friska levnadsår vid 65 års ålder (mer än 12 år för båda könen), medan antalet förväntade friska levnadsår bara är kring 5 år i Lettland, Slovakien och Kroatien.

Hälso- och sjukvården finansieras genom olika system, och varje systems relativa betydelse varierar mellan medlemsländerna. Patientavgifterna, dvs. hushållens utgifter för hälso- och sjukvård (inklusive medicinska produkter) som inte alls eller bara delvis ersätts

¹⁹⁹ EU-OECD 2019, *Settling In, Indicators of immigrant integration*, ”diagram 4.11. över icke tillgodosedda vårdbehov”

²⁰⁰ Analys på kommissionens webbplats om integration (2020) om tillgången till tjänster för långsiktig integration av invandrare och flyktingar i Europa. Tillgänglig på <https://europa.eu/Xq69WR>.

²⁰¹ Se OECD *What is the impact of the Covid 19-pandemic on migrants and their children* <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/what-is-the-impact-of-the-covid-19-pandemic-on-immigrants-and-their-children-e7cbb7de/>.

inom något försäkringssystem, som andel av utgifterna för hälso- och sjukvård, låg 2018 på mer än 30 % i Bulgarien, Grekland, Cypern, Lettland och Litauen (diagram 74).

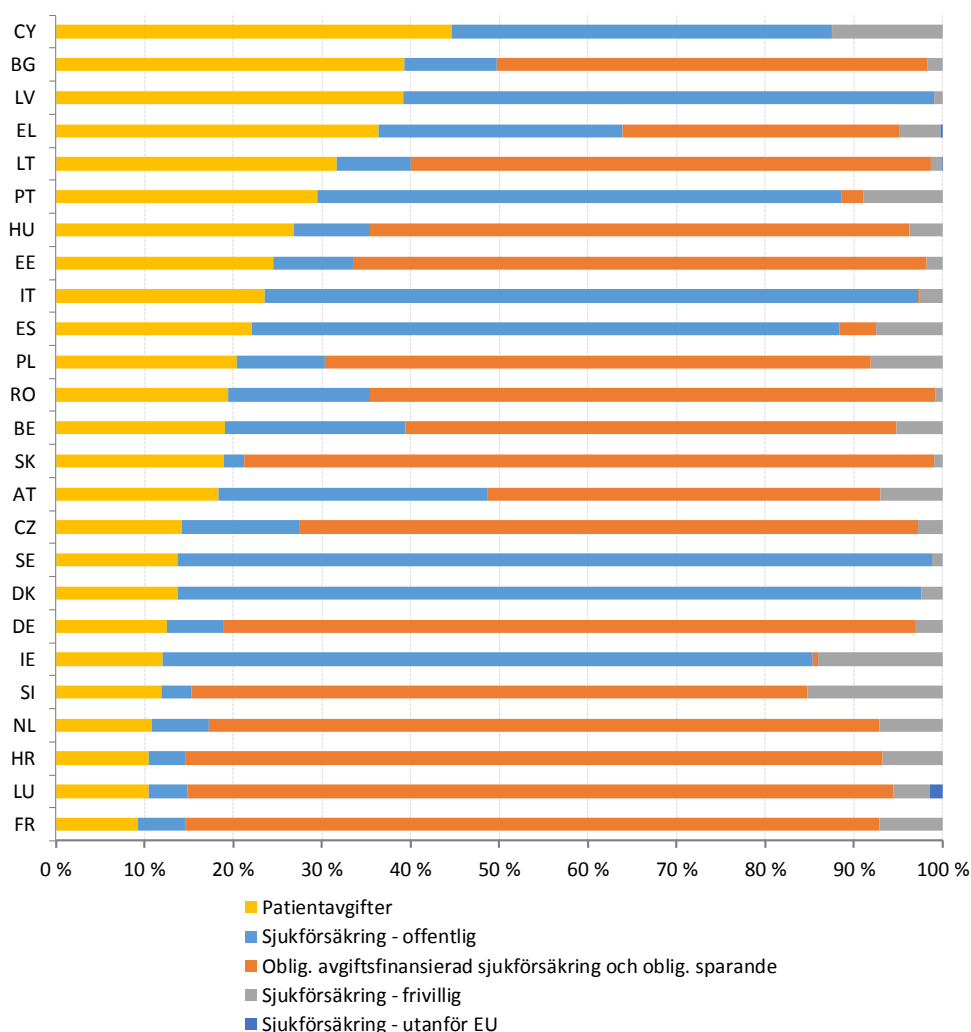
Systemen för långvarig vård och omsorg har drabbats hårt av pandemin på grund av klienter som är väldigt utsatta för sjukdomen (på grund av hög ålder, samsjuklighet eller funktionsnedsättning). Flera covidrelaterade utmaningar för den långvariga vården och omsorgen har lyfts fram under den senaste tiden, allt från begränsad tillgång till uppgifter, svåra situationer för arbetstagare och anhörigvårdare, avbrott i tjänsterna, kapacitetsproblem för testning och personlig skyddsutrustning till att de mänskliga rättigheterna för äldre och personer med funktionsnedsättning utsätts för kränkningar, särskilt i fråga om personer med intellektuell och svår funktionsnedsättning. Vissa av dem utgör nyare och krisrelaterade utmaningar (t.ex. testkapaciteten), medan covid-19-pandemin i andra fall har avslöjat och förvärrat befintliga strukturella utmaningar (t.ex. när det gäller tillgång till vård och arbetskraft).

Behoven av långvarig vård och omsorg ökar i takt med att befolkningen i EU åldras. Antalet personer i åldersgruppen 80 år och äldre kommer att fördubblas i EU fram till 2070 och äldrekvoten (antalet personer i åldersgruppen 65 år och äldre i förhållande till antalet i åldersgruppen 15–64 år) beräknas öka från 29,6 % 2016 till 51,2 % 2070²⁰². I EU kommer det bara att finnas 2 personer i arbetsför ålder för varje person som är 65 år eller äldre, jämfört med 3,3 år 2016. Risken för att bli beroende är högre ju äldre man blir, eftersom människor med stor sannolikhet blir skröpligare (27,3 % av befolkningen i åldern 65 + och 41,5 % över 75 år uppger allvarliga svårigheter i samband med personlig vård eller hushållsaktiviteter).

²⁰² Europeiska kommissionen, The 2018 Ageing Report. Tillgänglig på https://ec.europa.eu/info/publications/economy-finance/2018-ageing-report-economic-and-budgetary-projections-eu-member-states-2016-2070_en.

Diagram 74: I vissa medlemsländer står patientavgifter för en stor del av de totala hälso- och sjukvårdsutgifterna.

Utgifter för hälso- och sjukvård efter finansieringskälla, 2018

Källa: Eurostat [hlth_sha11_hf]. Anm.: Uppgifterna samlas in enligt kommissionens förordning (EU) 2015/359 vad gäller statistik över utgifter för och finansiering av hälso- och sjukvård (handboken för systemet för hälsoräkenskaper 2011). Uppgifter saknas för Finland och Malta.

En stor del av dem med behov har inte tillgång till personlig omsorg. I genomsnitt i EU-27 under 2014 (senaste tillgängliga uppgifter)²⁰³ saknade 52 % av dem som hade allvarliga svårigheter med personlig vård eller hushållsaktiviteter hjälp med dessa aktiviteter, 37 % hade tillräckligt med hjälp och 11 % behövde ingen hjälp. För många hushåll är det svårt att få tillgång till professionella hemtjänster, och de främsta hindren för att inte använda hemvård var ekonomiska orsaker (35,7 %), bristande tillgång (9,7 %), att den vårdbehövande personen tackar nej till tjänsten (5 %) och otillfredsställande kvalitet (2,1 %). I EU-27 gav 6,3 % av den vuxna befolkningen informell vård till familj eller vänner.

En betydande ökning av behoven av långvarig vård och omsorg förväntas. Långvarig vård och omsorg är den sociala utgift som ökar snabbast i förhållande till hälso- och sjukvård

²⁰³ Resultaten för 2020 förväntas 2021 [hlth_ehis_tae].

och pensioner. De offentliga utgifterna för långvarig vård och omsorg i EU beräknas öka från 1,6 % till 2,7 % av BNP mellan 2016 och 2070, med stora variationer mellan de olika EU-länderna (se diagram 72).

Kvinnornas förändrade roll i samhället samspelar med de demografiska förändringarna och tillhandahållandet av långvarig vård och omsorg i EU. Även om klyftorna mellan könen kvarstår (se kapitel 3.2) deltar kvinnor i allt högre grad på arbetsmarknaden – en positiv utveckling mot bakgrund av en åldrande befolkning och att befolkningen i arbetsför ålder minskar. Med tanke på deras ökade rörlighet och deltagande på arbetsmarknaden har kvinnor mindre resurser för att tillhandahålla långvarig vård och omsorg till någon i sin sociala miljö. Behovet av lämplig långvarig vård och omsorg till överkomlig kostnad är därför ännu mer angeläget.

3.4.2 Åtgärder som vidtagits av medlemsländerna

Medlemsländerna vidtog nödgärder för att hantera de sociala konsekvenserna av covid-19-krisen, ofta utöver de pågående reformerna för att förbättra det sociala skyddet för människor som riskerar att drabbas av fattigdom. Många medlemsländer har infört åtgärder för att stödja utkomsten för svårt utsatta hushåll. Åtgärderna omfattade bland annat en ökning av befintliga förmåner eller tillhandahållande av tilläggstjänster in natura, lättnader i reglerna för stödberättigande och minskade administrativa bördor, eller införande av nya tillfälliga förmåner. Dessa tillfälliga åtgärder var särskilt avsedda att stödja personer som inte hade rätt till arbetslöshetsersättning och som hade mycket låga inkomster. Till exempel införde Italien en ”nödinkomst” (*Reddito di emergenza*) för att stödja låginkomstfamiljer (potentiellt en miljon människor) som inte omfattas av minimiinkomstsystemet eller av andra åtgärder som vidtagits i samband med krisen (t.ex. lönetillägg eller förmåner för särskilt reglerade yrken). En klumpsumma på närmare 200 euro har betalats ut till familjer med barn under 14 år där vårdshavare måste ta ut obetald ledighet under nedstängningen i Bulgarien, och regeringen fortsatte att bevilja socialbidrag genom lättnader av kraven på regelbunden skolgång. Finland stödde de ekonomiskt mest utsatta familjerna med rätt till minimiinkomst, där de begränsningsåtgärder som följer av pandemin har medfört ytterligare kostnader. När det gäller permanenta åtgärder har Spanien antagit ett landsomfattande minimiinkomstsystem som fastställer ett minimibelopp för hela landet, med gemensamma regler för stödberättigande, varaktighet och belopp. Systemet förväntas utvidga de befintliga regionala systemens täckning och minska de regionala skillnaderna. Det nationella systemet är förenligt med låg arbetsinkomst, även om de särskilda reglerna på denna punkt, liksom andra aktiveringsåtgärder, ännu håller på att utarbetas. Vissa mindre omfattande permanenta ändringar gjordes i andra medlemsländer. I Lettland kommer den garanterade minimiinkomstnivån att höjas från den första januari 2021 från nuvarande 64 euro per månad till 109 euro per månad och person i ett hushåll. I Bulgarien infördes en ny ”grundläggande inkomst för uppvärmning” genom att utvidga kriterierna för vilka som är berättigade och höja beloppen (24,5 % ökning av beloppen och 21 % fler personer jämfört med 2018).

Covid-19-krisen har inneburit ett tryck utan motstycke på riktade sociala tjänster. Många riktade sociala tjänster ansågs inte nödvändiga och kunde inte fortsätta sin verksamhet under nedstängningarna. Detta påverkade i oproportionerligt hög grad de mest utsatta människorna som förlitade sig på kontinuerligt tillhandahållande av dessa tjänster, särskilt hemlösa, personer med funktionsnedsättning, skuldsatta hushåll, barn, personer som utsätts för våld i hemmet, beroende och hushåll som är i behov av besök av socialarbetare. Den negativa effekten drabbade särskilt de tjänster som tillhandahålls av icke-statliga

organisationer eller företag inom den sociala ekonomin. Tillhandahållandet av tjänster och kontakterna med stödmottagarna påverkades av personalbrist, brist på kontinuitetsplaner, begränsat genomförande av IKT-teknik, kommunikationsfrågor och svårigheter med samordning med andra aktörer, såsom offentlig förvaltning, tjänsteleverantörer och icke-statliga organisationer. Under dessa svåra omständigheter vidtog medlemsländerna positiva planerade åtgärder och nödåtgärder. Som ett exempel på nödåtgärder överfördes i Spanien ytterligare medel från den nationella budgeten till sociala tjänster i regioner och kommuner, i syfte att hjälpa utsatta personer, särskilt äldre och omsorgsbehövande personer. Dessutom fick lokala myndigheter tillstånd att investera överskottet i 2019 års budget för att hantera konsekvenserna av pandemin (cirka 300 miljoner euro). När det gäller planerade åtgärder har Estland antagit ett mentorsprogram för att stödja kommunerna i deras arbete med social välfärd, stödja utvecklingen av sociala välfärdsorganisationer och förbättra kvaliteten på välfärdsåtgärderna på lokal nivå. En annan åtgärd var att tillhandahålla sociala rehabiliteringsåtgärder utan väntelista när psykisk ohälsa drabbar någon för första gången för att säkerställa snabbt och oavbrutet stöd. Rumänien uppdaterade standardkostnaderna för sociala tjänster för utsatta kategorier av stödmottagare: barn, vuxna med funktionsnedsättning, äldre i beroendeställning, offer för våld i hemmet eller sociala tjänster för våldsbenägna personer. Utgiftsökningen varierar mellan 44 % och 98 % för olika typer av tjänster. Motsvarande åtgärder vidtogs också på lokal nivå och omfattar följande: uppskjutande av betalningar för vissa betaltjänster, omfördelning av personal, tilldelning av ytterligare faciliteter (även för hemlösa), lansering av telekommunikationstjänster och överflyttning av tjänster online.

Medlemsländerna har vidtagit åtgärder för att stödja tillgången till grundläggande tjänster och ta itu med energifattigdomen, även detta som svar på covid-19-krisen. Åtgärderna för att stödja människor i nöd att få tillgång till grundläggande tjänster – såsom vatten, sanitet, energi, transport, digitala kommunikationer och finansiella tjänster – varierar avsevärt mellan medlemsländerna. De omfattar allmänna socialpolitiska åtgärder som riktar sig till låginkomsthushåll eller fattiga hushåll, såsom inkomststöd för att tillhandahålla tjänster eller hjälpa dem att betala räkningar, kuponger, krediter och subventioner, skattebefrielser, direkta åtgärder för att sänka priset på tjänster och konsumentskyddsåtgärder, såsom minimiutbud av tjänster och skydd mot avstängning²⁰⁴. Vissa medlemsländer har under de senaste åren anpassat sina politiska ramar för att bredda stödet och underlätta tillgången. I Rumänien infördes exempelvis nya kontantförmåner för dricksvattenförsörjning och avloppsledningar för låginkomsttagare. I Italien kommer från och med 2021 bonusar för vatten och energi att automatiskt tillämpas på räkningar, i ett försök att öka förmånernas utnyttjandegrad. Även om grundläggande tjänster har säkerställts under hela covid-19-krisen kan utsatta grupper komma att ställas inför allt större utmaningar när det gäller att ha tillgång till dem och ha råd med avgifterna. I krispaketen antog medlemsländerna åtgärder för att hantera denna risk. Spanien har till exempel utvidgat den kundgrupp som är berättigad till den sociala eltariffen till vissa egenföretagare. Slutligen har förnyad uppmärksamhet ägnats åt energifattigdom tack vare de nationella energi- och klimatplanerna²⁰⁵ och strategin för renoveringsvågen²⁰⁶. I de nationella energi- och klimatplanerna behandlas också

²⁰⁴ Europeiska nätverket för socialpolitik (2020), *Access to essential services for people on low incomes in Europe. An analysis of policies in 35 countries*, Bryssel, Europeiska kommissionen. Tillgänglig på <https://europa.eu/rp96Kc>.

²⁰⁵ Medlemsländerna var skyldiga att utarbeta nationella energi- och klimatplaner inom ramen för energiunionen och paketet om ren energi för alla i EU, som antogs 2019. Tillgänglig på <https://europa.eu/!WR76jF>.

²⁰⁶ COM(2020)662 final.

överkomligheten i fråga om kostnader ofta i samband med energi- och klimatomställningen. Detta är fallet i Österrike, Belgien, Frankrike, Nederländerna och Danmark.

Covid-19-krisen kommer sannolikt att få särskilt stora konsekvenser för låginkomstfamiljer med barn. Under normala omständigheter är en ökning av föräldrarnas deltagande på arbetsmarknaden det effektivaste sättet att ta itu med de bakomliggande orsakerna till barnfattigdom, med en aktiv arbetsmarknadspolitik och en utbyggnad av högkvalitativ barnomsorg till överkomligt pris med långa öppettider att räkna till de viktigaste interventionsåtgärderna. Detta har dock försvårats betydligt i samband med covid-19. Inte nog med att antalet nya arbetstillfällen minskade till följd av den ekonomiska nedgången, dessutom begränsade många barnomsorgsinrättningar sin kapacitet eller arbetstid – eller stängde ner helt och hållet – för att minska epidemirisken. Endast ett land (Sverige) höll förskolorna och skolor för barn upp till 15 år öppna²⁰⁷, vilket gav barnen omvårdnad och utbildning av god kvalitet och gjorde det möjligt för föräldrar att hålla sig så nära normala arbetsmönster som möjligt. Medlemsländernas svar på dessa viktiga utbildningsutmaningar diskuteras i detalj i avsnitt 3.2.2.

De flesta av de nya åtgärderna på området familjepolitik var en del av reaktionen på covid-19-krisen. Dessa har vanligen formen av kompletterande och tillfälliga ekonomiska förmåner som riktar sig till de mest utsatta barnen och familjerna (regionen Flandern i Belgien, Bulgarien, Lettland, Portugal och Rumänien) eller en förlängning av rätten till tidigare förmåner (Polen, Slovakien). Dessutom höjde Litauen, Malta, Slovenien och Slovakien permanent familjeförmåner, och Polen utvidgade rätten till det befintliga barnbidraget. Genom en ny familjelag planerar Italien att införa ett månatligt allmänt bidrag för alla underhållsberättigade barn, reformera olika typer av familjeledighet, ge kvinnor med omsorgsansvar incitament att komma in på arbetsmarknaden och utveckla strategier som stöder familjer med utbildnings- och skolutgifter.

Med tanke på att covid-19-pandemin sannolikt kommer att öka ojämlikheten i Europa, både i fråga om inkomst och utbildning, krävs korrigering åtgärder. I en framskjuten position är barngarantin, som syftar till att trygga tillgången till tjänster såsom hälso- och sjukvård och utbildning för barn i nöd, liksom tillgången till tillräcklig näring (vilket är avgörande för en sund utveckling), förskoleverksamhet och barnomsorg, fritidsaktiviteter på områdena kultur, idrott och fritid (vilket kompletterar utbildningens sociala integrationsaspekt) och bostäder – så långt det är möjligt. Den europeiska barngarantin kommer att bidra till att mildra de negativa effekterna av den ekonomiska krisen efter covid-19, den kommer att arbeta för att täppa till luckorna på nationell nivå när det gäller tillgång till tjänster och främja lika möjligheter.

Medan medlemsländerna har utvidgat de sociala trygghetssystemen på permanent basis under tidigare år, var fokus under 2020 att anta tillfälliga åtgärder för att hantera nödsituationer. Covid-19 sätter fokus på personer som inte omfattas av socialt skydd, eller inte gör det i tillräcklig utsträckning, såsom arbetstagare med atypisk anställning eller egenföretagare. Under krisens första månader (mars/april 2020) utvidgade och utökade länderna därför de befintliga systemen och luckrade upp sina villkor för stödberättigande (t.ex. arbetslöshetsförmåner eller sjukförsäkringssystem). Arbetslöshetsförmånerna förlängdes (t.ex. Danmark, Grekland, Bulgarien och Luxemburg), höjdes (Bulgarien) eller deras gradvisa sänkning stoppades upp, som i Belgien. Egenföretagare fick fler möjligheter att dra nytta av

²⁰⁷ Med en klausul som möjliggör tillfällig stängning.

inkomststödssystem, främst under en begränsad period eller genom engångsutbetalningar (t.ex. Belgien, Cypern, Tjeckien och Portugal). I Tjeckien kompenserade regeringen till exempel inkomstförlusten för de egenföretagare som drabbats av minskad försäljning med ett schablonbelopp på 25 000 tjeckiska kronor (cirka 915 euro) för perioden 12 mars–30 april. Stödet har nyligen förlängts för hela perioden med nedstängning av butiker/handel, och de egenföretagare som berörs kommer att få 500 tjeckiska kronor per dag (cirka 18 euro). I Cypern täckte ett subventionssystem en del av driftkostnaderna för småföretag och egenföretagare. Sjukpenningen utvidgades till att börja gälla från och med den andra sjukdagen (Estland) eller (Cypern) till att omfatta både anställda och egenföretagare med underliggande hälsotillstånd som måste vara frånvarande från arbetet av hälsosäkerhetsskäl, och fall av obligatorisk frånvaro på order av myndigheterna (obligatorisk karantän). I Lettland tar staten över ansvaret för den sjukledighet som arbetsgivaren tidigare har betalat (från och med den andra sjukdagen), när det är frågan om covid-19 (sjukdom och obligatorisk karantän) fram till slutet av 2020.

Covid-19-krisen skapade ett behov av ytterligare åtgärder för att hantera en oproportionerligt negativ inverkan på personer med funktionsnedsättning. Utöver de planerade permanenta åtgärderna vidtog därför flera medlemsländer tillfälliga åtgärder för att underlätta situationen för personer med funktionsnedsättning. Både permanenta och tillfälliga åtgärder i samband med covid-19 förtecknas i detta avsnitt. Belgien har infört ett extra inkomststöd på 50 euro per månad i 6 månaders tid för personer med minimiinkomst, förmån vid funktionsnedsättning eller inkomstgaranti för pensionärer. På grund av covid-19 förlängde Estland giltighetstiden för barn som får stöd för funktionsnedsättning till slutet av augusti 2020, med ytterligare finansiering på 0,34 miljoner euro. Samtidigt höjde Estland de förmåner för barn med funktionsnedsättning som senast höjdes 2006. I nödläget (fram till den 18 maj 2020) utbetalades extra bidrag till föräldrar som har barn med särskilda behov, med en budget på 10 miljoner euro. Estland har också förlängt giltigheten för funktionsnedsättningsnivån för barn fram till uppnådd arbetsför ålder vid oförändrad, progressiv, svår eller grav funktionsnedsättning. Tidigare fastställdes funktionsnedsättningen för ett till tre år i taget. Frankrike förlängde vissa sociala rättigheter med tre eller sex månader, när dessa rättigheter skulle löpa ut mellan den 12 mars 2020 och den 31 juli 2020, inklusive bidrag för personer med funktionsnedsättning, bidrag för utbildning av barn med funktionsnedsättning och förmåner för att kompensera för funktionsnedsättning. När det gäller permanenta åtgärder tillhandahöll hälso- och sjukvårdspersonal och socialarbetare i Bulgarien stöd till äldre och personer med funktionsnedsättning, bland annat hembesök, livsmedelspaket och varm lunchmat, läkemedel och nödvändiga varor. Lettland planerade att öka inkomststödet för personer med funktionsnedsättning och införa assistenter för personer med funktionsnedsättning inom högre utbildning (tidigare var endast studerande med synnedsättning berättigade till personliga assistenter). Litauen anstränger sig för att stänga alla institutionella barnhem fram till slutet av 2020 (se avsnitt 3.2). Malta höjde invaliditetspensionen och Slovakien höjde förmånerna vid funktionsnedsättning. Portugal fastställde anhörigvårdarnas rättsliga ställning, förenklade förfarandet för verifiering av funktionsnedsättning när det gäller statusen för anhörigvårdare och arbetar med pilotprojekt för att förbättra situationen för anhörigvårdare. Rumänien uppdaterade kostnadsstandarderna för sociala tjänster för utsatta grupper, inklusive personer med funktionsnedsättning, som inte har uppdaterats sedan 2015 (se även ovan).

Under covid-19-krisen vidtog många medlemsländer nödgärder för att åtgärda bostadssituationen för de mest utsatta²⁰⁸. Till exempel tillhandahölls nödinkvartering för hemlösa under nedstängningen, bland annat genom vandrarhem och härbärgen. Detta skedde till exempel i Frankrike och Spanien samt de största städerna i Irland och Österrike. I Spanien, Österrike, Tyskland och Portugal genomfördes betalningsanstånd för de mest drabbade hyresgästerna, medan Irland och Luxemburg gav ekonomiskt stöd till hyresgäster som inte kunde betala hyran på grund av krisen²⁰⁹. I Grekland godkände regeringen en tillfällig sänkning (på upp till 60 %) av hyresbetalningarna för hyresgäster som förlorat sitt arbete under krisen²¹⁰. Liknande åtgärder vidtogs av lokala myndigheter och i vissa städer, t.ex. i Lissabon och Sintra (Portugal), där hyrorna för subventionerade bostäder har skjutits upp i flera månader²¹¹. Italien och Nederländerna har vidtagit åtgärder för att skydda personer med bostadslån mot risken att förlora sina hem, till exempel genom att skjuta upp utmätningsförfaranden under perioden av nedstängningar²¹². Dessa åtgärder har dock till största delen varit tillfälliga och kommer sannolikt inte att matcha effekterna av den globala pandemin på hushållens förmåga att betala bostadskostnader, särskilt för dem som drabbats av förlorade arbetstillfällen eller inkomster under krisen. På utbudssidan är en stor utmaning för bostadspolitiken att de offentliga bostadsinvesteringarna minskat under det senaste årtiondet²¹³. Vissa medlemsländer har vidtagit åtgärder för att öka utbudet av subventionerade bostäder och stödja återhämtningen inom byggsektorn efter krisen. Till exempel har Österrike, Irland och Nederländerna infört ytterligare finansiering och/eller lättare lånevillkor för att ge byggherrar likviditet. I Portugal beviljades skattebefrielser för kapitalvinster i samband med fastigheter för att uppmuntra uthyrning på hyresmarknaden till rimliga priser för bostadsägare som är verksamma på marknaden för korttidshyra.

Pensioner är den främsta inkomstkällan för en av fyra EU-invånare och spelar en viktig roll för att säkerställa ekonomins motståndskraft under den ekonomiska covid-19-krisen. Under det senaste året, innan covid-19-krisen bröt ut, fortsatte medlemsländerna, mot bakgrund av den fortsatta ökningen av sysselsättningen i EU till den högsta nivån någonsin, sina ansträngningar för att säkerställa tillräckliga pensioner. Flera medlemsländer vidare med att främja längre arbetsliv och senare pensionering, främst genom olika incitament och andra ”mjuka” åtgärder såsom att underlätta en kombination av pensioner och sysselsättning (Slovenien), underlätta uppskjuten pensionering efter pensionsåldern (Estland, Sverige) och förlänga kvalifikationsperioden (Danmark, Litauen). Andra länder strävade efter att stärka pensionssystemens inkomstbevarande kapacitet och delaktighet, till exempel genom att se över reglerna för intjänande av pensioner (Estland, Litauen) eller indexering (Kroatien), öka skattebefrielseerna (Malta), införa pensionskrediter för barnomsorg (Slovenien) eller stärka tjänstepensionssparandet (Nederländerna, Polen). Några medlemsländer har vidtagit åtgärder för att minska fattigdomen, främst genom att införa eller höja grund- eller minimipensionen (t.ex. Italien, Slovenien och Bulgarien) eller komplettera med ett litet tillägg till alla pensioner under covid-19-krisen och föreslå bestämmelser om permanenta höjningar (Bulgarien). Vissa

²⁰⁸ <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/housing-amid-covid-19-policy-responses-and-challenges-cfd08a8/>.

²⁰⁹ OECD (2020), *Housing amid COVID-19: Policy responses and challenges*.

²¹⁰ Se ovan.

²¹¹ OECD (2020), *Policy responses to the COVID-19 crisis in cities*.

²¹² OECD (2020), *Housing amid COVID-19: Policy responses and challenges*.

²¹³ Se s. 13 i OECD (2020), *Housing and Inclusive Growth*, OECD Publishing, Paris. Tillgänglig på <https://doi.org/10.1787/6ef36f4b-en>.

medlemsländer reformerade det sätt som deras pensionssystem finansieras på. Litauen har t.ex. flyttat en del av finansieringen från socialförsäkringsavgifter till den allmänna budgeten och gjort överföringarna till den lagstadgade fonderade pelaren frivilliga. Samtidigt har de flesta medlemsländer sedan krisens början inte infört några betydande krisrelaterade reformer av sina pensionssystem, medan vissa tidigare planerade reformer har skjutits upp (t.ex. den omfattande pensionsreformen i Frankrike).

Alla medlemsländer har antagit olika tillfälliga åtgärder för att stärka sina hälso- och sjukvårdssystem som svar på pandemin och förbättra motståndskraften. Åtgärderna omfattar ytterligare medel för att täcka hälso- och sjukvårdskostnader till följd av coronapandemin (t.ex. för att omorganisera vården på sjukhus eller för viktiga medicinska produkter, såsom personlig skyddsutrustning, läkemedel eller respiratorer) och för att öka forsknings- och innovationskapaciteten (särskilt när det gäller vacciner och krishanteringsåtgärder). Andra åtgärder syftade till att stärka hälso- och sjukvårdssystemen genom att öka antalet intensivvårdsplatser, ge territoriellt stöd till de regioner som drabbats hårdast, öka antalet anställda i hälso- och sjukvården (t.ex. genom att rekrytera ytterligare personal, ordna med kompetensutveckling eller omskolning för personalen, utnyttja vårdstuderande eller sjukvårdsreserven), finansiera övertidsarbete för hälso- och sjukvårdspersonal som arbetar med att begränsa covid-19 och/eller bevilja riskbonus för socialarbetare och hemvårdspersonal, hälso- och sjukvårdare och personal som tillhandahåller öppen hälso- och sjukvård. Medlemsländerna har ökat och förbättrat sin testnings- och laboratoriekapacitet och de anpassar kontinuerligt bestämmelserna om testning, fysisk distansering, resor, personligt skydd och karantän till respektive epidemiologiska situation.

Krisen avslöjade olika strukturella underliggande svagheter i hälso- och sjukvårdssystemen i många medlemsländer och underströk behovet av reformer och modernisering. Detta har redan lett till reformer för att förbättra hälso- och sjukvårdssystemens tillgänglighet, såsom att ta bort användaravgifter för primärvård i Irland, omfatta covid-19-relaterad vård även för oförsäkrade i Bulgarien, utöka skyddet för invandrare i Portugal eller i viss utsträckning täcka avgifter för personer som är arbetslösa i Ungern, Slovenien, Grekland och Kroatien. I Tyskland och Frankrike minskades begränsningarna för användning av distanskonsultationer ytterligare i krisens kölvatten.

Medlemsländerna fortsätter att modernisera sina hälso- och sjukvårdssystem, t.ex. genom att öka tillgången till hälso- och sjukvårdstjänster. Vissa EU-länder ger familjeläkare eller vårdstuderande stipendier eller bidrag för att arbeta i underförsörjda områden (t.ex. Estland, Lettland, Frankrike och Tyskland) eller har höjt lönerna för vårdpersonal inom vissa sektorer (Bulgarien, Estland, Lettland, Litauen och Rumänien). Primärvården stärks genom inrättandet av lokala vårdcentraler, lokala vårdinrättningar eller pooler av allmänpraktiserande läkare (Österrike, Tjeckien, Estland, Grekland, Luxemburg och Rumänien). Litauen rapporterar om framsteg när det gäller att förkorta väntelistorna och minska delbetalningarna för recept. Cypern genomförde den första fasen av öppenvård 2019, som förväntas minska egenavgifterna betydligt och ytterligare öka tillgången till hälso- och sjukvård. Den sista fasen av reformen av det allmänna hälso- och sjukvårdssystemet inleddes den 1 juni 2020, med införandet av sjukhusvård som en del av förmånpaketet. Vissa specialiseringar som ursprungligen planerades ingå i fas 2 (klinisk dietister, arbetsterapeuter, talpedagoger, sjukgymnaster, psykiatriker, tandläkare, medicinsk rehabilitering och palliativ vård) har skjutits upp till hösten. Ett antal medlemsländer planerar eller genomför förbättrad planering och/eller utbildning av vårdpersonal (Sverige, Tyskland, Frankrike, Estland, Spanien, Litauen, Luxemburg och Lettland).

Insatserna för att göra vården mer motståndskraftig, ändamålsenlig och effektiv fortsätter. I Finland återupptog den nya regeringen social- och hälsovårdsreformen (SOTE) med vissa ändringar, samtidigt som fokus behölls på förbättrad tillgång till vård. Österrike minskade antalet försäkringsfonder från 21 till 5 den 1 januari 2020 för att öka effektiviteten. Ett nytt system för resultatbedömning håller på att utvecklas i Tjeckien och Lettland, medan Portugal har skapat en formell struktur för att utvärdera förvaltningen av offentliga sjukhus. Luxemburg har inrättat ett nationellt observationsorgan för hälsodata för att förbättra tillgången till och kvaliteten på hälsodata. I Grekland kommer den centrala upphandlingen att operationaliseras genom en ny inköpscentral för hälso- och sjukvårdssektorn (EKAPY). Frankrike fortsätter med konsolideringen av sjukhusnätverk för bättre samordning av sjukhusvård. Diagnosrelaterade gruppssystem (DRG) håller på att införas i Tjeckien och Grekland och planeras i Luxemburg. När det gäller digital hälso- och sjukvård gör Estlands system för e-samråd det möjligt för familjeläkare att digitalt konsultera specialister om svåra fall. Landet införde i juli 2019 ett centralt digitalt registreringssystem för bokning av sjukhusvård. Tjeckien och Polen har genomfört e-recept fullt ut, och Litauen testar en modell för tillhandahållande av hälso- och sjukvårdstjänster på distans. Tyskland förbereder sig för att få tillgång till elektroniska patientjournaler för alla patienter från och med 2021. Rumänien planerar att lägga fram en ny flerårig hälsostrategi under 2021. Under sommaren 2020 tillkännagav Frankrike nya investeringar i hälso- och sjukvård och äldreomsorg, bland annat i infrastruktur, personal och digitala tjänster.

På grund av pandemins inverkan har många medlemsländer vidtagit åtgärder för att skydda sina system för långvarig vård och omsorg och vissa har förbättrat situationen inom den formella och informella sektorn. Finland har antagit ändringar av lagen om social- och hälsovårdstjänster för äldre för att gradvis öka den lägsta personaldimensioneringen och kvalitetsnivån för heldygnsomsorg och långvarig institutionsvård för äldre, från 0,5 anställda per klient i oktober 2020 till 0,7 anställda per klient senast i april 2023. Portugal har fastställt anhörgivårdarnas rättsliga ställning. För att skydda vårdtagare under pandemin har flera medlemsländer (t.ex. Österrike, Belgien, Frankrike, Tyskland, Irland, Italien och Slovenien) infört åtgärder för att isolera boende från andra vårdtagare i vårdhemmet. Åtgärder innebär isolering av personer som nyligen anlänt till ett vårdhem för ett visst antal dagar, uppdelning av institutioner i covidzoner och icke-covidzoner samt isolering av boende i enkelrum. Vissa medlemsländer (t.ex. Belgien (Vallonien), Estland, Frankrike, Irland, Italien och Spanien) har också infört åtgärder för att bekämpa ökad ensamhet till följd av pandemi- och inneslutningsåtgärder. Dessa initiativ innebär att tillåta besök hos släktingar i vårdhem endast på reglerade villkor, videoverktyg för att möjliggöra kommunikation mellan vårdhemmens boende och deras anhöriga samt psykologiskt stöd via telefonrådgivning. Eftersom bristen på arbetskraft inom långvarig vård och omsorg har förvärrats under krisen har flera medlemsländer (t.ex. Österrike, Italien, Luxemburg, Nederländerna, Slovenien och Sverige) infört eller utökat åtgärder för att öka antalet anställda, bland annat genom att tillfälligt sänka kvalifikationskraven för att snabbt kunna rekrytera ny personal, rekrytera volontärer, vårdstuderande och pensionärer, lätta på reglerna om maximal arbetstid, omfördela personal från andra sektorer, öka på kompetensutveckling och omskolning och livslångt lärande inom sektorn och tillåta gränsarbetare att komma in i landet trots stängda gränser. Vissa medlemsländer (t.ex. Litauen, Luxemburg, Slovakien och Spanien) har också infört åtgärder för att stödja anhörgivårdare under pandemin, t.ex. genom förmåner, som gör det möjligt att minska arbetstiden eller införa särskilda ledighetssystem.